

LA RENAIXENSA

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

L'editor, Ferrer, etc.

SOMEZ 80

LA RENAIXENSA

R 10.995

RENAIXENSA

7

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ

Carrer de Xuc, 14, baixos

BARCELONA.

TAULA

	Pàgs.		Pàgs.
<i>Aguiló, Marian</i>		<i>Berenguer de Bellesguart</i>	
Les gales de Sant Johan.	376	Lo restabliment del us de la barratina.	81
<i>Agulló y Vidal, Ferrán</i>		<i>Berga y Boada, J.</i>	
Balada.	389	L' espellonada.	65
<i>Alcoverro, J.</i>		Rondalla.	145
La llengua catalana.	165	Lo roser del Triay.	193
<i>Aliberch, Joan B.</i>		De la costa.	481
¡Tempestat!	470	La festa del meu carrer.	545
<i>Altafulla, Maria de</i>		<i>Boloix, Jaume</i>	
A una noya.	29	La filosa.	458
<i>Anónim</i>		<i>Bori y Fontestá, Antoni</i>	
Vora la mar.	522	Santas Creus.	265
<i>Anzizu, Sor Eularia</i>		La boyra.	287
La Divina Pastora.	109	En Quel d' Argelaguer.	574
Lo cant del Somatent.	197	La fosca.	638
<i>B.</i>		<i>Borrut y Soler, S.</i>	
Las fletxas enmatzinadas del Alt Dahomey.	49	Plany.	285
<i>Balari, F.</i>		<i>Busquets y Punset, Anton</i>	
*	523	Pujant á Nuria.	31
Cançoneta.	542	Las fadas del Gorch negre.	155
<i>Bassegoda, Ramón E.</i>		Al amich estimat.	397
El brau.	257	<i>C. de B.</i>	
<i>Baucells y Prat, J.</i>		A una nena.	253
Espurnas.	45	<i>Camps y Solá, Angel</i>	
Lo brindis de la mort.	315	Capvespre.	56
Un ángel més.	313	<i>Capella, Jascinto</i>	
Rondalla.	363	Una visita.	5
Aniversari.	591	<i>Carrera y Miró, Hermenegildo</i>	
		A la vora del precipici.	321

Pàgs	P
<i>Casadevall y Marramon, Ramon</i>	<i>Genis y Aguilar, Martí</i>
Lo duler. 302	L' éxit d' Israel. 214
<i>Casas y Pallerol, Jaume</i>	<i>Girbal Jaume, Eduard</i>
La ginesta y la violeta. 168	Flors d' admetller. 9 ^a , 104, 136, 191 295, 368, 416, 491, 590 y 624
<i>Coca y Collado, Emili</i>	De nit. 673
En lo fossar. 236	<i>Girbal Jaume, F.</i>
<i>Coll y Rodés, Joseph M.^a</i>	Tot !' any. 423 y 463
L' emigrant. 59	<i>Girbal y Balandru, Arthur</i>
Intimas. 89	Desconhort de la vida. 170
Matinada. 174	Esclat de primavera. 278
<i>Comas, Ramon N.</i>	* 331
Barcelona bombejada. 433	Recordansa. 479
<i>Cots y Soldevila, Pere de</i>	Un papelló. 561
Plany. 622	Las finestras tancadas. 599
<i>Devesa, Celestí</i>	<i>Guardiola, Joseph</i>
Recorts d' una cassera. 177	Diumenge de Rams. 241
L' Andreu de Platraver. 385	<i>Güell, Hortensi</i>
Recansa. 493	Niné. 84
Tristos recorts. 559	<i>J. G.</i>
<i>Durán y Folguera, Modest</i>	Una troballa de monedas. 261
Los municipis de Catalunya. 407	<i>L. C. V. y Ll.</i>
<i>Ferrer y Ferrer, Anton</i>	Aubada. 93
Intima. 47	<i>Lliró, P.</i>
Caramellas. 395	* 671
Fatalitat. 426	<i>Llongueras y Badia, Joan</i>
A unas flors. 512	A ma germana. 360
Intima. 525	<i>Llorente, Teodor</i>
A una nena. 656	Goigs. 297
<i>Flos y Calcat, Francisco</i>	<i>Marti y Folguera, Joseph</i>
Lo cant popular. 52	Las horas. 161
<i>Folch, Joseph M.^a</i>	<i>Maseras y Galtés, Alfons</i>
La Nisu. 369	Maig. 366
<i>Folch y Torres, Manel</i>	<i>Masifern, Ramon</i>
Lo roure mort. 289	La primera soldada. 126
<i>Folguera y Durán, Manel</i>	Ball-plá. 488
Discurs presidencial. 625, 641 y 657	<i>Masriera y Colomer, Arthur</i>
<i>Fontanilles, Narcís de</i>	Lo guayta de Montjuich. 392
Vida. 196	<i>Mas y Casanovas, Antoni</i>
<i>Font y Sagué, N.</i>	La creu del terme. 429
Idili. 206	Ahir y demá. 527
Discurs filosófic dels bufadors d' Olot. 337	Recorts. 602
<i>Franquesa y Gomis, Joseph</i>	Las quintas. 616
Lo jornal del teixidor. 8	<i>Mas y Casanovas, Joseph</i>
<i>Garriga y Boixader, Angel</i>	A la Verge María. 245
Santa Eularia. 91	Idili. 270
<i>Garriga, Nonat</i>	A ma filla Josepha.
Fotografia vella. 17	

	Págs.		Págs.
<i>Millet, Lluís</i>		<i>Pons y Gallarza, Lluís</i>	
La balalí.	140	Estiuada.	399
<i>Monserdà de Macià, Dolors</i>		<i>Pujal y Serra, Antonia</i>	
La guerra.	182	Cristo en la Creu.	188
En la inauguració de la creu de pedra de S. Pere del Bosch.	293	María sola.	249
<i>Montané y Selva, J.</i>		<i>Pujol y Brull, J.</i>	
Anyoransa.	24	Esposallas.	1
<i>Novellas de Molins, J.</i>		No hi vagis més.	135
Lo papelló.	119	Cansó.	176
La caritat.	142	<i>Puyol y Safont, Agustí</i>	
Esperansa.	172	L' àlbum.	279
<i>Oliver, Miquel S.</i>		<i>Querol, Vicents W.</i>	
Hivernenca.	428	Carta á F. Mistral.	357
<i>Osona, Arthur</i>		<i>R. G.</i>	
En Patata.	417	Carnestoltas á Barcelona.	97
Dos documents importants—(co- pia.)	567	<i>Ramón y Vidales, Jaume</i>	
<i>Paler y Trullol, Enriqueta</i>		Clar de lluna.	14
Al tendre infant.	137	<i>Ramón y Vidales, Ramón</i>	
Plany d' una mare.	550	En Pep Currillo.	609
<i>Palol, Pere de</i>		<i>Ribot y Serra, Manel</i>	
Cabells blancs.	185	A la industria.	61
Ponentada.	607	<i>Riera y Bertran, Joaquim</i>	
<i>Paradeda y Sala, Joseph</i>		A mercat.	121
Tristesas.	33	<i>Rius y Vidal, Angel</i>	
Quína tornada!	401	Nuvolada.	13
La mort del comte de Sta. Co- loma.	445	Fullas.	586
Llas d' amor.	571	<i>Rocamora, Manel</i>	
La retirada.	667	Lo vestit blau.	111
<i>Pascual y Amigó, Emili</i>		Místich desposori.	554
Nadal trist.	40	L' hora dolsa.	593
Cansó de nova vida.	106	<i>Rodenbach, Georges</i>	
Diümenge de Rams.	212	La capta.	129
Epissodis de la guerra del fran- cés.	353	<i>Rovira y Coll, Ignasi</i>	
Héroe ó mártir?...	564	La mare montanyesa.	495
<i>Pedemonte y Folguera, Bonaventura</i>		La mort del avi.	558
Idili.	605	<i>Rubió y Lluich, Antoni</i>	
<i>Penya d' Amer, Victoria</i>		Estiuenca.	77
A Jesús Sacramentat.	200	<i>Soler, Frederick</i>	
<i>Peró y Juliá, F.</i>		En la Nova Betlem.	43
Sardanenca.	305	Lo mestre d' aixà.	202
<i>Plantada y Fonolleda, Vicents</i>		Las balladas.	281
Un epissodi de la guerra dels matinés.	273	Lo forn de rajolas.	473
Un refrá catalá.	355	<i>Sorribas y Riera, Joseph</i>	
L' era y la era.	465	Lo compromís de Casp.	497 y 513

	Págs.		Págs.
<i>Terré, Emili</i>		<i>Vallmitjana, Juli</i>	
Angelus.	28	Lo cego.	209
Ideal.	57	La festa de Vilabertrant.	468
Nina dels negres ulls.	173	<i>Valls y Vicens, Joseph M.^a</i>	
Barcarola.	247	Plany d'amargura.	251
Aucells.	367	Anyoradencas.	268
<i>Tell y Lafont, Guillem A.</i>		La esposa.	413
Ogival.	410	<i>Valls Lluis, M.^a de</i>	
<i>Tintoré y Mercader, Lluís</i>		Un pecador á la Verge dels Do-	
Santa Creu.	300	lors.	233
<i>Tintoré y Mercader, March</i>		<i>Vayreda, M.</i>	
Idili.	134	Una vetllada... cursi.	113
<i>Trullol y Plana, S.</i>		La barreja.	529
Lo plany del romaní.	310	<i>Via, Lluís</i>	
<i>Urgellés Depares, M.</i>		Festa Major.	577
Lo naturalista.	225	<i>Viver, Antonino</i>	
L'avaró.	449	La venda del mas.	254
		*.	544

ESPOSALLAS

Ay amor meval no 'ls allunyis de mí 'ls esclats de ta mirada; guáy tam fit á fit sempre. Si clous los párpres me sembla qu' estich sol y 'm sento poruch.

—Es que m' esplayo pensant en tu y si 't guayto 'l rostre no 't puch veure tan bé l' ánima.

—¡Quánt has trigat! Encara no ho sabs bé lo que jo t' anyorava; lo desitj intens que sentía de que m' estimés algú. Tenía fam d' amor; estava necessitat d' una estimació certa.

—Ja ho sabs que 'l meu amor no enganya. Vaig venir al mon per oterírtel per sempre. Es lo únich cert que podía obtenir.

—Jo que 'm creya no trobar jamay la felicitat y estava en tu reclosa!

—Ja soch teva per sempre; abrássam. Nostra abrassada ja no podrá deslligarla ningú may més. ¿Per qué fugías de mí tant temps? Jo prou que 't perseguía ab los brassos oberts y ab la rialla als llavis y tu no 'n feyas cas quan t' ofería mon amor. Erats encara molt nin, que jo ja m' havia fixat en tu.

Una altra dona omplia toa pensament y feya que, ingrat, m' oblidessis y si un moment te recordavas de mí era per aborrir-me més; porque tú ja 'm coneixías, mes no 'm coneixías be.

—¿Qu' estás gelosa encara? No me 'n recordo ja de la dona qu' estimava avans. Desde que 't vaig entreveure en somnis quan aquí en aquesta mateixa cambra te m' apareixías, al contemplarte embadalit tan hermosa, al fixarme en lo cel de tos ulls, en la atractiva grogor de tas galtas y en la nit fosca de ta llarga cabellera, vaig créurem felís. Tu m' allargavas la má, y al dirme, ab trista veu y á cau d' orella, que 'm volías, vaig descobrir al lluny lo terme de la meva ventura. ¡Quina diferencia entre 'ls dos amors! Tu m' estimas per mí; no hi ha cap ombra que s' interposi entre nosaltres. Ella...

—No hi pensis més en ella, que va enganyarte y no 't mereixia; no la anomenis. Deu va ferte per mí; jo no puch trahirte. Tart ó dejorn, per voluntat divina, 'ns hem de trobar. Jo t' esperava ansiosa y en los moments que 't veyia plorar un desengany jo m' alegrava pensant en que acabarias per estimarme forsa y 'm considerarias la única dona digna de possehírte.

—Ja sé qu' es cert tot lo que 'm dius. Quan vaig allunyar-me de la ciutat buscant la quietut y 'l repós per oblidar mas tristeras, ja vaig pressentirte, encara que no 'm creya que 'm seguissis per tot enamorada de mí y engelosida dels que 'm voltavan.

—Has de correspondre á la meva estimació, y es tan gran que no més m' has de volguer á mí sola.

—Aixís t' estimo, aixís.

—Y estás content ¿veritat?

—Duptas encara? En aquest antich casal que guarda recorts passats de ma infantesa vaig venir, aclaparat pels desenganyys, enmalaltit de cos y d' ánima, á cercar la quietut y l' oblit y aquí he trobat l' alé de la vida.

—Guayta las flors del jardí; ja comensan á gronxar dins dels menuts cálzers las gotas de la rosada matinal.

—Sembla que plorin ¿veritat? Deuhen plorar d' alegría; porque avuy es jorn de festa al Mas dels Roures. Ja veurás quan se despertí 'l poble quina alegría, porque aquí tots m' estiman. Quan sápigán que m' he desposat ab tú, ¡quina enveja sentirán!

—Las donas joves plorarán de rábia, 'ls envejosos de ciutat al saber nostra ditxa 's mossegarán los llabis fins á sanguejar y la flamarada d'odi, enrojintlos la cara, 'ls donará un aspecte repugnant.

—Las mares abrassarán fortament á sos fillets per por de que un' altra dona com tu se n' enamori y 'ls vells que ja no tenen cor per estimar sentirán un' altra volta l' escalf del amor entre las fredas cendras del que va animarlos en temps llunyans.

—Nosaltres farém via lluny, ben lluny fins á pérdrels á tots.

—Las parets del Mas dels Roures ja comensan á cruixir d' anyorament.

—¿Que 't sab greu deixarho tot aixó?

—Ja voldría que fos l' hora. Jo 't vull á tú; res m' atrau desde que 't vaig conéixer tal com ets. Si no t' estimés tant, per reconeixement te seguiría. Déixam repetirho cent cops que t' estimo més que á tot lo del mon. Devant del sacerdot he fet lo jurament; soch teu per sempre. Oh! y 'l senyor recitor y 'l majordom qu' estavan ab nosaltres ploravan també.

—Ploravan d' enveja. Volían allunyarte de mí.

—No 'ls han ensenyat encara lo qu' es viure ¡pobres! y tan vells que son. Jo avans de fixarme en tu tampoch ho sabía.

—Ja 's va aclarint l' espay. Lo sol que comensa are á dau-rar los últims termes, aviat allunyarà las ombras del misteri.

—Per qué no es sempre fosch?

—No t' agrada la llum?

—La de tos ulls no més... que sols arriba á mí.

—Donchs aném avans no sia día, abrássam.

—Déixam donar l' últim adeu á tot aixó que tant estima-va. En aquesta mateixa cambra ahont havém celebrat las nostras esposallas, varen guarnirhi 'l llit nupcial mos passats; aquí vuy donarte 'l primer bes y rebré 'l teu com á sagell de nostra unió.

—Que content estás!

—Ploro d' alegría com las flors del jardí.

—La rosada de la felicitat eterna s' escampa arreu, falaguera y ditxosa al pensar que no ha de venir jamay lo sol de la tristesa á recremarla.

—Si que soch felís; bésam.

—Lo meu petó es etern; ara comensarás á viure.

—Quina fredor més dolça la de tos llavis. Ara 't comenso á veure be y 'm semblas més hermosa que may. Aném, aném que al jardí ja hi comensan á cantar los aucells que 'ns espían y 'ns comprenen.

—Aném; abrássam.

—Lo sol encara es baix y jo ho veig tot ab llum. ¡Quina claror més hermosa!

—Aném, ara despértat.

—¡Que petita es la terra!—

.
Las campanas del poble tocavan á morts. Al Mas dels Roures tot era trasbals. La gent del poble hi corria ansiosa y al arribar al portal no s' atrevia á seguir endevant al veure al vell majordom tremolós y ab los ulls negats. Al preguntarli per l' amo, contestava:—Ha mort com un Sant. A las duas lo senyor Rector ha vingut á portarli Nostramo y desde aquella hora fins á las sis, ha tingut la rialla als llavis. ¡Quina mort més dolça!—Deu l' hagi perdonat—afegia tothom.—Y las campanas següían brandant y escampavan arreu sas tristes y acompassadas notas. Lo sol ja era alt; s' havia fos la rosada de las flors y cantavan tots los aucells.

J. PUJOL Y BRULL

UNA VISITA

A MON ESTIMAT AMICH LLUÍS RIERA

SERÍAN vora las sis, quan ab mon company vam trobarnos pera anar á fer una visita á n' en Dominguet.

Una tísis, aquesta traydora malaltía que causa més víctimas que cap epidemia, feya vint dias que 'l tenia al llit.

Lo dia avans havíam rebut una carta seva y no podíam refusar de cap manera l' anar á veure al amich traspunte que tant nos havia fet disfrutar ab las sevas sortidas.

A l' hora convinguda vam trobarnos ab mon company y, tot fent vía pel carrer del Hospital, nos dirigírem cap á casa en Dominguet.

Era l' hora del tragí. Los treballadors que plegavan portant á la má 'l mocadoret anavan depressa, los llums del carrer y botiga encesos, lo carrer humit y relliscós que semblava que hagués plogut, la boyra baixa, lo fret sumort...

Al esser devant del carrer d' en Robador, trencárem. Allí vivia l' home que anavam á veure. Al esser á mitj carrer mon company s' aturá y 'm digué:—Es aquí, puja....—Y comen-sárem á pujar per aquella escala: estreta, alta, fosca...

Al ser al quint pis, devant de la primera porta, mon com-

pany estirà una anella que penjava d'una cordeta, que feia ressonar per la banda de dintre soroll de campanetas.

Nos obrí una dona de mitja edat, lletja, pentinada de pentinadora, enfarinada, vestida ab certa pretensió ridícula. Demanàrem per ell, per en Dominguet, y 'ns feu entrar totseguit.

La cambra del malalt era fosca. No havia sigut orejada de dias.

A poch comparegué la dona que 'ns havia obert, ab un tros d'espelma que ab pena y dolor va poguer entrar en lo broch d'una ampolla de tinta que serví de candelero.

La cambra quedá iluminada encara que debilment. En Dominguet obrí'ls ulls poch á poch, y, regoneguentnos, torná á tancarlos mentres deya:—Ola! ¿sou vosaltres?...—

Mentres mon company sostenia la conversa ab en Dominguet jo prenia inventari de sa cambra.

Era bastant reduhida, pintada d'un sol color, sens altre adorno que un parell de *Lidias*, un retrato d'en Novelli y un altre de la baylarina Mauri. Tot aixó clavat ab puntas de París á la paret. Lo moviliari era tant senzill com escás: una tauleta en la que hi havia l'ampolla de la espelma, al devant la dona fent traus, aprofitant la claror, una altra cadira vora'l llit que servia de tauleta de nit, en la que hi havia estés una *Esquilla* que servia de *tapete* y al demunt hi havian posat una ampolla ab un líquit groch, cotó fluix y una xicra. Lo llit era de ferro, pintat de negre ab alguna flor y un tros d'estampa enganxat á la capsalera. Hi havia bastant abrich; la coixinera un poch tacada, y en una vora las inicials D. R. brodades ab fil blau.

L'antich traspunte, una mica descotxat perque s'ofegava, estava xuclat, ab lo pel una mica crescut dels dias que no s'havia fet afeytar, pòmuls sortits, ulls ensorrats y voltats d'un cercle moradench, ab la boca un xich torta y ab aquell mateix posat d'histrió de quan tenia salut.

¡Pobre Dominguet! Aquell cuadro de miseria, de vida que s'apaga, m'entristí de debó... ¡Y tant que 'ns havia fet riure quan nos contava alguna anécdota d'actors dolents!

Tant y tant parlava de sa afligida situació, de que li faltavan los aliments, que 'm vaig atrevir á dirli:

—Y d' aquells diners que l' altre dia 't varem enviar, ¿qué n' has fet?

Y ell, obrint los ulls ab vivesa y tornantlos á aclucar, anguniat 'm digué, tot fentme posar aprop seu:

—¿Veyeu aquell vestit que porta la dona? Donchs van servir per aixó, per aixó y pera ferse pentinar. Ella va volerho, y ella... mana... No vos caseu may, ¿sentiu?... 'A mí m' ha fet desgraciat... pero... la estimo. Qué hi farém? .. La estimo massa...—

Y com li espurnavan los ulls va taparse 'l cap ab los llen-sols.

Aquell home 'm feya llástima. Jo que l' havia conegut sá y brau, tan despreocupat, véurel are acorralat per una donota!... Pero ja ho deya ell: «Qué hi farém... la estimo massa.»

Veyent la marxa que prenía la cosa, vaig dir que, no poguent gástar, com realment no podían, potser fora millor portarlo al Hospital. Allí estaria ben alimentat y...

La dona parant de fer traus, ab veu de gata moixa m' interrompé totseguit dihentme:

—Lo meu senyor al Hospital?... Deu me 'n guard... no pas mentres Nostre Senyor me donga vida y salut... pobret... ¿fora dels meus cuydados?... pobre Dominguet, me l' estimo massa...—

Y en Dominguet tot satisfet, obrint una mica 'ls ulls, semblava somriure.

Lo cinisme d' aquella dona 'm feu pujar los colors á la cara. 'S feya tart y 'ns alsárem prometent á n' en Dominguet tornarlo á visitar, y ella, fentnos llum, anava repetintnos:

—Al Hospital... Deu me 'n guard... me l' estimo massa...—

Mentres mon company y jo baixavam aquella escala estreta, alta, fosca...

LÓ JORNAL DEL TEIXIDOR

PREMI OFERT PELS SENYORS BATLLÓ EN LO CERTÁMEN DEL «FOMENT
CATALÁ» DE SANS DEL ANY 1895.

Teixidor fou lo meu pare,
teixidor com ell so jo,
y 'l meu noy, qu' es xich encara,
també será teixidó'.

La tela qu' haurém teixida
ni 's midaria ab cap mida
ni 's pagaria ab cap preu,
puix que ab sa llargada estranya
abrassaria l' Espanya,
del Estret al Pirineu.

Deu nos dó salut y feyna
y dalit per treballá',
lo qui al Travall aborreixi
no es bon catalá.

Si n' he teixit de faldillas!
si n' he fet lluhir de cossets!
si n' he casat de pubillas!
si n' he engrescat d' hereuhets!

Y tot sens móurem de vora
del teler, l' orga sonora
de rebombori potent
que ab son sotrach tot ho aixorda,
monstruós instrument de corda
que sona més que 'ls de vent.

No hi ha feyna com la meva;
nostra vida es un teler
que va teixint sense treva
la tristesa ó 'l plaher.
Tothom com jo 'l fil enreda,
desde 'l cuch que teixeix seda
fins al sol que teixeix llum.
Per 'xó dich en mon desfici
qu' es més noble mon ofici
que 'l que més d' honrat presúm.

Dematí, quan l' auba blana
ja comensa á clarejar,
al ressó de la campana
lo teler faig desvetllar:
y á son peu, hora tras hora,
tot trescant la llansadora,
dels sotrachs al soroll fort
goso al veure sa embranzida.
Móures sempre, aixó es la vida!
ja 'ns farà estar quiets la Mort.

Al mitj día tot reposa:
hi ha en ma casa 'l menjá' apunt:
la veu sento de ma esposa,
ja m' enfilo escala amunt.
Trinch de plats diu que m' espera
la fillada riallera
qu' ab delícia 'm ve á besar,
y al sentir son foll desvari,
fins m' hi pren part lo canari
que comensa á refilar.

May me 'n vaig sens atansarme
al balcó, qu' es mon jardí,
lo cor venen á orejarme
los clavells y 'l llessamí.
Fresca encara es la regada,
la má que l' ha regalada
la conech com jo mateix;
iquina deliciosa estona!
la meva esposa es tan bona
qu' aprop seu ningú hi pateix.

Mes després, de nou ja 'm crida
lo telé' ab ronch «Deu te guart»,
jo li torno desseguida,
may ningú m' ha vist fer tart;
y avant! la tasca que 'm guarda
travallant dematí y tarde
ma vida no acabarà,
may del mon la veuré llesta,
mes Deu te días de festa,
y en sent festa, á campejar!

Pels redossos de Pedralbes
hi ha un recó que sembla meu,
treuhen murtras y ridalbas
rams polits y flors de neu.
Cada festa hi fem brenada,
y folganthi la maynada,
jo hi gech en somnis de mel,
que al costat hi tinch la dona
y allá avall ma Barcelona
y allá amunt, amunt, lo cel.

Los meus fills ja son ma gloria,
tots dos rossos com lo sol,
fan mon goig ab sa cridoria
y son riure es mon consol.
Ell, lo noy, d' un ull dolcíssim,
aixerit, fort, activíssim,
es lo cap de sos companys;

y la noya, espigadeta,
ja sab qui li fa l' aleta.
flayrant sos dolsos setze anys.

Jo cada dia 'ls ensenyo
á travallá' y creure en Deu,
quan fan un mal fet los renyo,
quan reso 'ls tinch entorn meu.
Fins quan riém y fem tabola
los faig dringá' una guardiola
que 'ls diu le qu' es estalviá',
y tan mon consell se 'ls grava,
que si avuy Deu me cridava
ja 's sabrían guanyá 'l pa.

Quan los tinch prop de ma esposa
ma casa es un paradís,
satisfet mon cor reposa
y 'm sento rich y felís.
«¿Quin jornal es lo que guanyas
ja que tant y tant t' afanyas?»
me diu algú quan ho veu,
y jo, mostrant l' alegría
dels de casa, ab ufanía
dich: «Guanyo aixó. Aixó es tot meu.»

Deu nos dó salut y feyna
y dalit per travallá',
lo qui al Travall aborreixi
no es bon catalá.

Lley del Travall, lley sagrada
que deu seguir l' home honrat,
á mí complirla m' agrada
puig que Deu nos l' ha donat.
La feyna es l' arma de guerra
que del dolor nos desterra
y que 'ns aparta del crim,
la que engrandeix llars y pobles
y als cors humils los fa nobles
seguint son dictat sublim.

Catalunya, patria santa,
lo teu tot t' ho van robar,
mes tú, altiva redressante,
te vas posá' á treballar;
y 'l Travall, qu' es ta consigna,
torna á ferte gran y digne
y ton poble es lo millor...
per sé un més de ta fillada
jo 't consagro, patria amada,
mon jornal de teixidor.

Deu nos dó salut y feyna
y dalit per treballá',
lo qui al Travall aborreixi
no es bon catalá.

JOSEPH FRANQUESA y GOMIS

NUVOLADA

D' espirals fumosos poch á poch s' aixeca
gegantina torre ab magestat y pahó'.
¡Qué blava es la volta que á la terra envolta!..
¡Qué alegre la plana! .. ¡Qué trist l' horitzó!...

Tremolosa fulla s' es dormida al arbre,
joganera brisa dolça s' ha esvahit,
per la vall ni un hálit d' aucellet cantayre,
tot quietut respira, sembla negra nit.

L' oronel de sobte passa arrán de terra,
fa un xisclet y ab fúria va emprenent lo vol;
la tempesta allarga sas mandrosas alas
y ab lo seu plomatje ja ha tapat lo sol.

Quan de timba en timba greu lo tró retrunyi,
calla, esprit, no temis sa grandiositat;
sols espahordéixet quan la nuvolada
pel voltant dels homes s' hagi lleu format.

Que si las tempestas de la vida humana
deixan com despallas lo més greu doló',
demá la natura restará ab més galas,
será més pur l' ayre, més blau l' horitzó.

ÁNGEL RIUS VIDAL

CLAR DE LLUNA

CORO Á CUATRE VEUS, ESCRIT EXPRESSAMENT
PERA LA SOCIETAT CORAL «LA LIRA VENDRELLENSE», AB MÚSICA DE
D. PAU CASALS.

Los teus ulls negres,—clars y serens,
videta meva,—desclóune prest;
mira la lluna—com resplandeix,
la lluna blanca,—perla del cel,
fanal de plata,—bola de neu.
Ella tas dítas—sab per enter,
tampoch ignora—ton penar greu,
com de nit vetlla...—los teus secrets
l' ànima quan dorms en somnis
li descubreix.

Dosers vaporosos
de boyras y glassas
fantástichs rodolan
sospesos per l' ayre,
y 's besan, fluctúan,
en plechs se separan
y corran confosos
al suau bes de l' aura,
que omplena l' atmósfera
de perlas de nacar,
de pols d' estrelletas,
de claretas vagas

y tñtas y sombras
y llums admirables.

¡Quina quietut,—quin dols misteri,
quina armonía!
¡Quanta delicia,—quanta poesia!
Guayta, amor meva,—sol de ma vida,
tan bellas galas,
sembla que 'ls ángels—baten llurs alas.

Vina á la selva ombrívola,
nina estimada,
no 's bellugan las fullas,
las aus descansan,
los xaragalls no corran,
los ecos callan.
Sens tú en mon cor hi regna
foscor qu' esglaya;
ab tú 'ls plaers li tornan
tota sa mágica.

També aixís de la selva
son las mudansas:
trista y negra si 'ls nuvols
la lluna tapan;
clara y hermosa quan brilla
la lluna blanca.

Preciosa llantía,
sol de la nit,
tú que no ignoras
lo meu neguit,
que sabs mas penas
y mos dolors,
digas al ángel
de mos amors,
que aquí frenétich
y sol-ivern
va corsecantme
lo dupte etern;
qu' entre 'l misteri
d' ombras voltat
un cor sospira

que d'anor bat;
 qu'en melangia
 penar se sent
 qui va morintse
 d'anyorament.

Vina á la selva ombrívola, m' aymía,
 y sota 'l firmament
 mon cor enamorat que trist t' anyora,
 farà brollar á doll lo sentiment.

Allí abscondits, seyent en blana molsa,
 farém glatir los cors
 que baterán iguals, videta meva,
 al dois compás de nostres fermes amors.

Las mevas mans tenint pretas las tevas
 beuré 'l llum de tos ulls,
 mentres l' oreig petonejant tas galdas,
 festós, mourá los teus sedosos rulls.

Vina á la selva ombrívola, m' aymía;
 respon á mon anhel;
 vina á gosar allí totas las ditxas
 que concentradas pot haverhi al cel.

.

L' ombra que impera,
 ans altanera,
 ja passatjera
 se va fonent;
 lo jorn s' atansa
 y ab greu recansa
 la lluna avansa
 cap á ponent.

Tantsols l' ánima mía en la nit bruna
 frenética 's consum!...
 ¡Oh! si pogués trobar la blanca lluna
 en l' espill dels teus ulls!

JAUME RAMON Y VIDALES

FOTOGRAFIA VELLA

LOS PASTORETS DE NADAL DE PACHS

Al igual que en Riquer A. que ab son llibre *Quan era noy* no ha fet més que exposar al públich, pero ab molta trassa y ab colors exhuberanis de vida, frescor y molta naturalitat, una triada colecció de quadrets que retratan perfectament á n' ell mateix en sos primers anys, ab algunas de sas entremaliaduras y costums del poble, aixís, pero molt més inferior á n' ell, m' atrevesch per primer cop á donar al públich aquesta fotografia vella treta purament del natural de quan també totjust era jo un xicotet de poble.

Aquesta fotografia vella está molt borrada y malmesa pera reproduhirla tal com deuría. No soch prou; tindria (eill me perdoni) d' enmatllevar per una estona la ploma ó 'l llapis d' en Riquer. Jo, tot lo més, me detindré á confegir y á la meva manera las escasas ratllas que, per sort, encara aprofitables, deixan totjust entreveure la fesomia d' aquest quadro de costums, avuy per desgracia ja no existent.

Per Santa Llúcia al matí, á punta de sol, hi havia ofici senzill que 'l cantavan los mateixos del poble, ofici d' administració que se 'n deya. Com si fos festa de precepte tots hi venían senzillament mudats. Per acabar dit ofici, se cantavan los goigs de la Santa, que no hi havia gran ni petit que no 'ls dugués ben apresos de cor; las estrofas acabavan ab una cantarella com desmayantse, entenentshi be la curta lletra que deya: «Santa Llúcia glorioos»a...»

Tot lo dia no 's deya altra cosa que aquest adagi peculiar del poble y ben trobat:

«Per Santa Llúcia de la Bisbal
tretze dias d' aquí á Nadal.»

Alegres lo déyam y repetíam la canalla tot escorrentnos cap á estudi, y la gent gran treballant las terras, lo cantavan donanli cert ayre de goigs d' iglesia.

D' aquell dia ensá fins á la vigilia de Nadal cada vespre s' ensajavan á cal senyor Rector los «Pastorets»; cada vespre hi eram tots. Cada any eram dotze, si fa no fa 'ls mateixos y casi tots d' un temps, si be jo era 'l més petit de la colla.

Arribada la nit de Nadal, al primer senyal de las campanas, que 's solía fer á las tres, encara ben negra nit, los pastorets, cada hu ab lo seu farsellet de roba y las endròminas, féyam cap á la Rectoría, puig no calía perdre mica de temps.

Durant aquella horeta d' espera avans de la Missa del gall, nosaltres féyam tronar y ploure per la Rectoría. Quin burgit! La majordona, germana del senyor Rector, jove, escardalenc y molt activa, no sabia pas per quina banda girarse, ab tot y tenir llogada per aquell dia una mosseta del poble que no li desamparava may la cuyna. Quan la porta rectoral ja era oberta, pujava molta gent demanat a'guna cadira ó lloch, porque ja havían fet tart y l' Iglesia estava de gom á gom. Eran propietaris ab los que calía estarhi be y ella s' enginyava á la seva manera y 'ls enquibía d' un modo ó altre. Los escolans li recomanavan sobretot que no manqués foch tot fent rodar per la sala las calderetas dels enceners, y nosaltres trafiquejavam per tota la casa, més gran que un hostel, passejántnoshi sense modos ni vergonya ab los papers á la má y ensajant á mitjas veus las nostras narracionetas posadas en vers, y pido-lant á n'ella ab molta insistencia que'ns comensés á disfressar,

que ja's feya tart, mentres alguns dels nostres, asseguts pels garbons y cadiretas baixas al peu del banch ascó, encesa la llar, prenían escalf tot fent dringar los ferrets y garlar las castanyolas, emprobantse algunas pessas de son vestit.

Un cop tots disfressats, cada hu á son modo, com ho solía molt ben fer la senyora Dolors (que aixís se deya la majordona), llavors en Tonet (lo senyor Mestre) nos posava en ordre, á punt de sortir á fora y, donant lo tom per la tanca del hort, ab rigurós silenci, entrar tot de sopte per la porta major de la Iglesia á la senyal ja convinguda ab lo senyor Tonet.

En sent que 'l senyor Rector se girava de cara als fidels pera la adoració del *Niño*, la cortinassa blava, feixuga y apedassada del capdavall de la Iglesia, s' escorría ab gran estrépit d' anellas cap á un cantó y entravam los pastorets compartits en duas fileras, al compás d' una grossa timbala, del sach de gemechs, fluviols y castanyolas, repicant d' esclops contra l' enllosat y ab tota la barreja de veus, primas y escarjalencas, ab baixas y enrogalladas. La gent, agombolantse y empenyentse per abduas bandas, nos obría pas, essent la aclamació de tothom y més de la menudalla que, aixecada enlayre pels brassos dels pares, nos rebían ab crits aixordadors y riallas.

Era imponentia aquella entrada! Quin bo donava veure aquella munió de caras encesas y que resplandían clarors mitj ofegadas sota las blancas caputxas y las blondas de las mantellinas, sense un clar enlloch, lo chor ben atapahit de joves que s' abocavan demunt nostre admirant y ensemps envejant-nos la sort; la escala de la trona, també farsida de xicots que feyan gronxar las camas que 'ls hi penjavan per entre 'ls barrots de la bugida barana; y la tribuna dels presbiterí, badava tant com podia sa grossa pantalla reixada, y també apareixía allá, al seu dessoria, un flotó de gent, de caras reixadas de llum y de sombra, que s' aixecavan com de puntetas l' una per dessobre de l' altra porque casi be no hi cabían.

A mí (y no sé si 'ls hi passaría als demás), tot y essent lo més petit de la colla, cada any, al entrar, me sentía gran y molt més gran que tots los homes allá reunits, y com si la gent no més se fixés en mí y 's diguessin los uns als altres á cau d' orella y assenyalantme ab lo llampegueig de sos ulls: «míratel, guáytal, també hi es enguany lo noy d' en Cremui-xa... y ¡que es maco!... ¡que be li escau! ...»

Quín aspecte presentava la Iglesia! En l' altar major, á més de sa combinada encesa, que no hi planyía pas la cera 'l bon Rector, hi feyan lo seu paper las floreras de llauna platejada, tretas pocas vegadas al any, la tradicional garlanda d' eura, enjoyada ab las rosas d' hivern y las neulas de colors, com també l' armatosta de las llántias y salamonets. Aixó durava fins als Reys. Mossen Joseph ab la casulla de llama d' or, tot baixet y rodanxó, al peu del altar y de cara á nosaltres, nos deya ab aquella rialla afable: «ánimo, que va be!...» Y cap á ell nos dirigíam tots plegats al soroll dels instruments pastorils que no sabíam tocar á compás, perque estavam esbojarrats d' alegría.

Un cop eram dalt del presbiteri 'ns colocavam los dos rengles de costat al senyor Rector y un xich entregirats de cara al poble pera que aquest ho pogués veure millor.

Després de molt estossegar, d' arreglarse la musca barretina que duya tirada sobre la espatlla, sortía al bell mitj de la colla, tot xino xano, arrenjat en lo gayato, arrossegant los esclops y simulant un jay, un dels nostres.

Aquest, que era 'l primer, figurava ser lo més vell de tots, lo nostre capitost, y per aixó duya 'l cap blanch de farina y anava tan arrupit com podia. Duya samarra, calsas curtes de vellut llis de color d' oli, una timbala á la esquena, sarró llardós, gayato y grossos esclops, y ab veu d' adolescent y molta serenitat comensava 'l seu relat en vers que, si mal no recordo, deya aixís:

«Jo, Senyora, Alpino 'm dich.
Soch lo cap d' eixa maynada
de pastors bons y aixerits
que l' ovella acorralada
havém deixat per venir.
Lo nostre port es senzill,
com pastors d' aquesta terra,
que si be d' estat humil,
ple 'l cor tením de riquesa
que 'ns anima á un bon fí.
Vením á adorar lo Nin
que ha nat en eixa establia
avuy á la mitja nit,
y, creyéuho, Mare María,

que sento molt no ser rich,
que si Alpino fos rabí
ó de fortuna mitjana,
no estaria 'l vostre Fill
mort de fret entre las pallas,
sino calent en bon llit.
Tot lo que os puch oferir
Mare pobreta y ditxosa,
es una fresca perdiu.

(Aquí escorfolava 'l sarró, mostrava la perdiu enlayre y la donava al obrer que ja estava apunt ab una grossa safata, al costat del senyor Rector, y continuava:)

Rebéula que vos la dono
ab amor y cor senzill.

(Adorava, y dirigintse á nosaltres, deya:)

Ara, mos companys y amichs,
que segueixin mon exemple;
¡Batiló! fes lo cap viu,
digas lo que 'l cor te dicti,
y mou ab garbo los dits.

Y entrava 'l Batiló, decidit, jove y magrantí, ab un gambeto de sarja rústega, barretina vermella, sarró de pell, barranchs y calsons encascabellats y una ferma porra, penjant del bras un cistell d' hont, entre 'l tou de palla, treyan esparverada vista un parell de pollastres de cresta roja, molsuda y retallada, y sobre la esquena una abonyegada cornamusa que, en sent á mitj del seu relat, tocava d' esma una estona, fent esclafir una riallada á tot lo poble, fins del mateix mossen Joseph, que feya 'l sério tant com podia.

Seguint la tanda, tocava al Borrego, y aquest era jo, lo més xiquet de la colla, esparvillat y vestint diferent dels altres. Una molsuda pell de xay blanca, mal girbada, al darrera; pallola, faixa vermella y espardenyeta, y tivant d' una corda un anyell també blanch, pentinat y ben clenxat, tot ell agensat de llassos virolats y picarols, las banyas joves y caragoladas guarnidas de candelas encesas y la cua enflocada, que no 'm volia seguir de cap de las maneras encara que li posés lo

bossinet de coca á tret de morro y l' amoixés. Però, al últim se l' enduya l' obrer forsadament cap á la sacristia tot belant.

Acabada la nostra adoració, tots á una, cantavam aquesta cansó apresada d' una ávia del poble que no 'n sabia d' altra y que, segons ella, la va aprendre de sos besavis quan ella era xiqueta, molt xiqueta. Y fins avuy aquesta mateixa cansó, pagesa del tot, encara 'm tamborineja per dintre 'l cervell, igual, idéntich que allavors, ab tot y 'ls anys que fa de quan la cantavam los pastorets de Pachs. Y ¡qu' estrany! me tamborineja casi sempre que estich trist, mal humorat, que no capisso prou las lliçons ó 'ls ordís no 'm van massa be. Com fet expressament, com si ella vingués per tréurem d' aquell abatiment y volgués posarme alegre, me diu ab son llenguatge manyagoy indefinible: «Vaja, Borrego, no t' hi encaparris més... déixat de... y vínaten ab mí, home!... ¿que ja no te 'n recordas de...

y un gerro de llet
pulit y molt net;
y una barretina
que n' es cosa fina etc.?»

Ab aquesta cansó acabava la nostra cerimonia en la Iglesia, si be després encara romaníam en ella asseguts y ben arrapapats als banchs antichs de l' Obra, com presidint la festa, dalt del presbiteri, garlant, mentres mossen Joseph s'anava escorrent per entre aquella furimó de gent, Iglesia avall, fins á la rónega cortina del portal, fent besar á tots los peuhets del *Nino* tot ruiximat d' ayguas de rosa y florida, seguit del escolanet que, ofegat dintre d' aquella maror, portava la bassina hont queyan dringant las pessas de dos cuartos y 'ls xavos. Entretant l' *organillo* de dalt del chor, destrempat y nyigonyigo, s' entretenia en repetir lo *Noy de la mare*, barrejanthi la cridoria dels joves que l' ocupavan, los requetechs de las castanyolas, los rossinyols d' aygua, la sonja mal rascada, los cops de panderos reventats, y sobretot, aquella desavinensa en escarnir als galls ab qui-qui-ri-quichs ó co-co-ro-cochs, al ase, la ovela y 'l bou, l' ánech y 'l ploriquejar d' un infant, ab diferents «muèèèè...» badanthi una boqueta d' escenari.

Finit l' ofici y la missa resada, la Iglesia 's buydava quan

totjust la feble clariana iniciadora del dia 's llevava poquet á poquet per darrera la serra levantina; las estrellas pipellejavan esmortuhidas, cansadas y 's fonían en la blavor del cel; corría un griso tallant y fí com espasins de gebra que cuydava que tothom s' embossés ab los abrichs, capots y tapabocas que ja duyan previnguts, desfentse en elogis del senyor Rector y retrayent las sevas habilitats y las dels pastorets, y entre aques-tos las dels que més s' havían fet agradar. Satisfets se 'n mar-xavan á las corresponents casas, enfilant camins y caminets del plá y la montanya.

Nosaltres, seguint la costúm, comensavam l'aplega. Lo se-nyor Rector ja 'ns tenía apunt la taula ab un bon esmorzar y repartía entre nosaltres una embosta de ralets en plata, duas tauletas de turró d'avellana per cada hú y lleminaduras. Tas-tavam del de *missa*, li feyam la amistat, botavam las escalas, y, vestits de pastors, feyam cap al poble.

Avuy, d'aquells dotze que solíam esser havém quedat re-duhits á la meytat. Los altres sis (que Deu los hagi perdonats) van tenir la *sort* d'anar á servir al rey, qu' es igual que dir, anar al escorxador. Los que encara (gracias á Deu) nos la campém, seguím tots carrera. Deu 'ns hi dó bon lluch! Potser ab lo temps podrém tornar á la vida y en nostres pobles tant relligiosa com típica costúm!

NONAT GARRIGA

ANYORANSA...

ERA 'l segon dia de la festa y avans d'acabarse 'l ball de la tarde vaig tornármén á la casa ahont posava, ab lo desitg de conversar un rato ab un avi molt alegre y molt amich de contar fets de la vellura. Vaig donarli las bonas tardes y, buscant un pretext per entaular conversa, després d'alguns rodeigs vaig dirli:

—¿Quánts ne teniu padrí?

—No só tan vell com te pensas minyó; vaig encara ben valent y si no fossin aquets ulls que no se 'm volen obrir prou, per lo demés no t'envejaría res. Tinch gana y menjo be, las camas encara no se m'arronsan y si vull estalviarlas, aquí tinch las de l'euga qu'es una bestiola que de molt bon grat pren la meva carga.—Y mirantme satisfet com volguent dir «¿qué 't sembla?», afegí després una petita pausa:

—Setanta set ne tinch... Encara puch viuren molts més... Si no fos la vista... Hi veig molt poch, noy.—Deus volguer tornar á ballar aquesta nit—va dirme després—y contestantli jo, afegí:

—Mare de Deu y cóm cambian los temps! No 'n te prou era 'l jovent de perdre una nit ballant; ne vol duas... ó tres... Y diuhen que 'l temps no va be... Y qué ha d'anar be. Massa

li dich jo al hereuhet de casa. Mes ell no m' escolta, vol anar á las sevas... no te cervell avuy la gent... tot son modas... Deu vulguí que no ho tinguém de plorar...—Jo vaig objectarli que en lo mon no hi havia res estable; que las cosas van cambiantse y que un deu seguir la corrent... etc., etc. L' avi m' mirá de cap á peus y m' contestá d' aquest modo:

—Y que has d' ensenyarme tú á mí?... Vetaquí lo que m' diuhen tots, lo que m' va dir l' hereu al donarme entenent que deixés la masía, que... ¡Deu me perdó!, no sé com vaig poguer créurel. Deixar aquella casa tan gran ahont vaig viu-rehi setanta quatre anys—perque no més ne fa tres que som aquí baix al poble—propietat, ab aquell esbarjo, aquella sala tan gran, aquells cuartos, aquella abundancia d'aygua, aquell sentir cantar los aucells que de bon matí venían ja á donarne 'l bon dia al istiu y aquells raigs de sol—un sol més bonich que 'l d' aquí baix—que al hivern entrava á casa, endintre, fins que m' trobava, per estarse llarga estona al meu costat, parlantme ab sa veu muda, que jo prou la entenía que m' deya: «M' agrada tenirte á tu aquí, porque en aqueix mateix lloch ahont tu ara estás sentat hi havia 'l teu pare y 'l teu avi y 'ls teus vasavis y vivían tranquils, en santa pau y aquí mateix venía jo á donarlos escalf en las fredas hivernadas.»

Al arribar aquí, los seus ulls li espurnejavan. ¡Pobre home! sentía l' anyoransa d' aquella casa ahont hi havia passat tota la seva vida... Me conmogué, vaig sentir que també l' acompanyava ab alguna llágrima que 's desprenia de mos ulls, al temps que interromperen nostra conversa la familia y nombrosos convidats que arribavan del ball.

La taula estava ja parada. Sopárem tots y, aprofitant una ocasió en que ja s' havían aixecat molts, vaig dirigirme al avi dihent: Escolteu, ¿qué hi ha molt d' aquí á la vostra masía?... Y com si li haguessen tret cinquanta anys de sobre, ab una vivesa extraordinaria y un tó impregnat d' alegría, digué:

—¿Qué voldrías anarhi?—Sí que m' agradaría.—Noya—cridá dirigintse á la cuyna—arregla un bon esmorzar per demá, que de bon matí anirém á menjánsel á casa.—Y dirigintse á mí:

—Ja veurás que t' agradará—digué—no te 'n penedirás.—Y 'l bon home anava d' aquí d' allá parlant á tothom de casa seva ab la alegría d' un nen... Jo per la meva part vaig con-

véncer á dos ó tres amichs, y á las deu en punt nos ficavam al llit los excursionistas.

L' endemá á las cinch del matí l' avi mateix vingué á cri-darnos. No 'ns férem pregar per saltar del llit. Lo primer que vaig fer va ser treure 'l cap al balcó y admirar un dia hermós, sense boyras, seré. Eram al mes de Juliol y convenia aprofitar lo dematí porque massa que li vagaría al sol de torrarnos á la tornada.

Tan bon punt fórem al portal del carrer, l' avi, que ja 'ns esperava, acostá l' euga á un pedrís per pujar ab més facilitar. Ho va fer ab més lleugeresa de la que 's podia esperar de sos anys, y prenent la direcció de la montanya nos digué: Amunt.

Nosaltres lo seguirem caminant, primer per camí plá y al cap de poch ra'o comensárem la pujada, qual ascensió varem fer sense cansarnos molt, puig l' ayret del matí, la mateixa variació del terreno, la hermosa vista que en tot lo camí disfrutárem y una miqueta de beguda que varem fer á la mitja hora de pujar, nos ajudá á trobar lo camí deliciós.

Per fí, á las duas horas, arribáren á lloch. L' avi feya rato que hi era y tenia ja á punt l' esmorzar ab tomáquets y pebrots á punt d' amanir que ell mateix havia cullit. Despatxárem ab molta gana las provisions y al acostarse l' hora de marxar, lo bon vell caygué en abatiment y en fonda tristesa...

—No puch anármén,—deya—sembla que me n' arrenquin d' aquí.—Mira, guayta. ¿Veus aquest sahuquer tan alt que fa tanta ombra ab sas brancas?... Donchs jo vaig plantarlo d' un barrot quan me vaig casar. La Mariona també ho va veure... ¡Pobre Mariona!... Fa dos anys que va marxar d' aquest mon pera deixarmhi á mí encara més trist... Nos estimavam molt. Cada setmana, com que ella la anyorava tant com jo mateix aquesta vida sossegada, y també creya que per cuydar be una propietat gran com aquesta cal víurehi dintre, donchs, com te dich, cada setmana hi veníam á passar tots dos un parell de días aquí dalt, á respirar ayre pur, l' ayre que respiravan los meus avis, un ayre que no está infestat d' orgullsy de misérias com lo d' allí baix... Mes ella, la Mariona, qu' era molt neta, s' hi enfadava sempre porque 'ls masovers no li tenían la casa tan endressada com quan ella hi era...

Y al poch rato, després de tombar lo cap per aixugarse 'ls ulls, afegí:

—Aquestas duas pedras de sota 'l sahuquer, veus, jo las hi vaig posar. En aquesta hi seya ella y en aquesta altra hi seya jo quan hi veníam al matí á esmorzar y cap al tart á sopar, mentres veyam lo sol amagantse darrera aquellas montanyas y tenyintho tot lo ab rastres de llum, perque, amagat ell, nos hi vejessim la Mariona y jo per tornar á casa. ¡Pobra Marion! Si no 'ns haguessim mogut d' aquí, estich segur que encara fora viva... ¡L' anyoransa me la va matar!...

Y aquí 'l pobre home doná esbarjo al seu cor y plorá bona estona.

• • • • •
Vaig fer lo camí de tornada trist y silenciós. L' avi havia passat devant com á la anada á cavall de l' euga. Jo estava conmogut meditant tot lo que havia sentit d' aquell home y pensant, que entre ell volent viure á la masía y l' hereu volent estarse á baix al poble, ell era qui tenia rahó.

J. MONTANÉ Y SELVA

L' ANGELUS

Se pon lo sol, com antorxa que desapareix, emportátsen la claror á unas altrás terras; se pon á l' hora fixada pel Autor dels Mons, sens retardar ni un moment, obehint las ordres que li han sigut dadas desde fa molts sigles. Las boyras amagan las serraladas y comensan á devallar pels plans, mentres la llum del capvespre va minvant, senyalant que la nit s' atansa. Los arbres veuen retornar los aucells y acostarse la besada fresquívolá de la nit. Lo dia desapareix ab las remors, las flayres y 'ls colors; se 'n va emportátsen las ilusions y obrint lo cor á las esperansas d' un demá. Lo treballador del camp ha donat son adeu al conreu; lo pastor, lentament camina ab son remat cap al xopluch; tot va entrant en la calma misteriosa... De sopte se senten los tochs d' una campana, dolsos, vibrants, que apar s' escampan per l' ayre com misteriosas veus invitant al cor á elevarse al cel en una invocació senzilla y tendra. Es lo toch d' Angelus. La salutació á María, en nom de la natura que va á adormirse, en nom dels pobles per qui un dia més ha transcorregut en lo rodar dels sigles; la darrera remor del dia; la última veu de la terra, á la dona perfecta, á la Verge de tots los sigles, á la Mare del Verb Etern.

Poch á poch han devallat las ombras, poch á poch han callat totas las veus del dia y la nit ab sos melangiosos remors, la veu del grill y 'l bronzir del cadellha invadit la vall. Lo cel s' es omplert d' estrelles, enviant una dolsa celistía á la terra, y una calma al cor. La nit regna, y en tant ressonan sas misteriosas y delicadas veus, dormen aucells, flors y aromas, y l' home, invocant un demá que li retorni ilusions, ideas, bens y forsas, s' entrega al somni, embolcallantse ab sos recorts y cridant las esperansas.

EMILI TARRE

A UNA NOYA

Salta, salta, noya bella,
que com l' hermosa poncella
també prompte 't marcirás;
ves seguint vallas y festas,
ves seguint mundanas gestas,
que com ella 't secarás.

Si l' amor es cosa santa
no pot viurer hont s' hi planta
de deshonra lo sagell,
nò pot ser enamorada
la donzella qu' explorada,
surt del ball com sech clavell.

Lo fals petó que se 't dona
ix d' un llabi qu' empresona
dins son cor vicis sens fí,
que de tas galdas de nina
roban l' aura carmesina
fentli la maldat sortí.

N' es l' amor qui dona vida
quan del ara benehida

puja com fragant incens
per la via del Empiri
mogut per un sant deliri
fins al trono del Inmens.

N' es l' amor dolça llassada
que junyeix l' enamorada
en lo matrimoni sant.
Mes lo ball marceix la rosa
quan encara no desclosa
pel saló s' está voltant.

Lo ball que 'l teu cor alena
es la feixuga cadena
que 't relliga ab los pecats.
Fuigne, noya, fuig prestosa
d' eixa admósfera fumosa
que n' entela tos esguarts.

Cerca amor en la tristura
que trobarás la dolsura
en mitj d' eixa vall de plors;
mes no 'l cerquis en las galas
ni del ball en las grans salas
hont son més falsos los cors.

MARÍA D' ALTAFULLA

PUJANT A NURIA

Jo tinch lo cor malalt,
Regina sobirana,
Vos me l' heu de gorir,
la dolsa pau tornantli.
Rendit y apesarat
escalo las montanyas
y al vostre Sant Palau
fervent vinch á postrarme.
Es temps de soletat,
ningú torba mas ánsias,
tot sol me trobo aquí
solet ab la meva ánima;
respiro l' ayre dols
com lo perfum de plantas,
y Vos m' aneu mirant
oberts los ulls que calman
d' un cop la tempestat
que exalta la meva ánima.
També vostre fillet
me clava la mirada,
y 'm fa tot tremolar
y 'ls ulls en terra clavo.

Avergonyit no puch
alsám d'aquest solatje
fins que m' hagueu benehit
ab vostra má sagrada.
Alsáula, alsáula prest
y tornaré á ma casa
ab la pau dintre 'l cor,
tant temps que m' ha faltada.
Y si voleu també
faré aquí ma morada
Reyneta del meu cor,
consol de la meva ánima.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

TRISTESAS

I

Quí no coneix al Angelet, al estudiant de Seminari, al «aprenent de capellá», com li diuhen los pagesos d'allí dalt á Valldeospina, son poble nadiu? ¡Es un orfanet! Prou que 'l caracterisan son vestit de dol rigorós y sa cara prima y groguenca, senyal de novellas penas. Lo senyor Rector del poble 'l va recullir junt ab la seva avia, quan morí la seva mare viuda, y se l'estima com un fill. Tantost li ovira un xich la cara trista y endivina 'ls pensaments que creuhan per sa pensa melancólica d'orte 'l fa sortir á passeig per las encontradas més pintorescas pera ferlo sortir de sa melangía y tristesa ab lo cant dels aucells, ab la bellugadissa de las fullas y ab lo remoreig de las ayguas.

Mes al Angelet poch l'impresionan aquests encants de la naturalesa y sols escolta als aucells quan sas refiladas li semblan la veu de la seva mare que desde 'l cel li parla; sols escolta las fullas y las fontanas, perque sa cadenciosa remor li sembla 'l murmur dels prechs que per son benestar envía l'ánima estimada de la sua mare á Deu. Alashoras sí, alashoras contempla embadalit lo fullám dels arbres, com si per entremitj dels branquillons vegés alsarse sobre d'un núvol dau-

—¿Qué teniu, mare meva, que ploreu tant? Avuy m' heu abraçat y m' esperavau al portal ab angúnia. Diguéumho tot, mare, tot, que jo també estich trist com vos.—

La mare no ha respost; resta quieta com una estàtua, ab lo mocador sobre 'l front, degotant una á una aquellas llàgrimes misteriosas que l' avia ni l' Angelet podían sondejar, llàgrimes tristes y silenciosas que hi deixan al cor la pena, que no trencan pera res lo venerable repós de la nit.

—¿Per qué ploreu?—replicá 'l noy.—Jo sí que hauria de estar trist; jo sí que hauria de plorar. Pero no; estich ben alegre y tranquil, ¿veheu?—Y l'Angelet somreya escapántseli per son rostre duas traydoras llàgrimes.

La mare las hi aixugá ab lo mocador que guardá vora, voreta del cor com si volgués endinzarse en lo fons del sentiment aquellas duas perlas de l' ignoscencia.

Una hora després lo nen dormia afadigat del treball, l' avia resava devant d' una Verge dels Dolors y la mare vetllava. No podia dormir ni deixar de contemplar á son fill estimat, que avuy, més que may, li semblava un àngel baixat del cel pera sofrir las punyidas de la terra.

III

L' espay s' emblaveix. Tantost brilla al cel l' última estrella, lo gall ha cantat y la terra ja 's desperta. Dintre del bosch que cerca 'l casal de la viuda, en mitj de las cantarelles tendras dels aucells s' hi sent lo cant del llenyater y l' eco ressonador dels cops de la destrál ab que esqueixa las branques secas. Tot se mou. Mes tart lo sol riu per Orient y las flors li responen obrint sos cálzers. Totduna, allá al cim de la torra de la Iglesia, ha brandat una campana, qual ressó s' ha anat perdent per l' espay embaumat d' essencias, fent armonías ab las cançons dels pagesos, ab los refilets dels aucells y ab la remor cadenciosa dels rierons.

Es lo toch de missa; es la veu del Altíssim que demana per ell lo despuntar del jorn á aquells senzills moradors de Valldespina.

En la morada del Angelet l' ávia s' ha adormit, recolzada al llit de la viuda. ¡Pobre ávia! Tota la nit l' ha passada vetllant á sa desgraciada filla y resant parts de rosari devant de la Verge dels Dolors que avuy feya una cara trista, tristíssima.

La viuda no s' ha pogut llevar avuy al trench de l' auba quan l' han despertada 'ls aucells de la arbreda vehina. ¡Quin sospirar més trist ha sortit de son cor adolorit de mare, quan s' ha adonat que no 's llevaria més d' aquell llit regat de llágrimas.

¡Ah! ella que quan morí lo seu espós havia perdut la alegrí y la salut; que s' anava acabant com una flor que 's passa, vey aribada la seva hora, perque no podia veure sofrir un fill del cor, un ángel que havia d' esser de Deu y 'l destí 'l tenia clavat ferm á la terra.

No obstant, aixugantse las llágrimas, ha fet un esforç, y al sentir lo dringar de la campana de missa, ha cridat al noy ab veu fosca y apagada per la debilitat:—¡Angelet! ¡Angelet!...

L' Angelet, que ha sentit aquella veu mitj apagada y tan trista, s' ha llevat y ha corregut á besar la má de la mare.—Bon día, mare meva, li ha dit, ¿que no us han despertat los galls y la aucellada?

—Sí, fill meu, sí; pero avuy los aucells m' han dit cosas molt tristas...—

Y arrencá un plor, un plor desconsolat que partí 'l cor del Angel que, agafant la má de la mare, plorava ab lo consol de la ignoscencia.

Y la má de la viuda era freda com un glas y tremolava com la má d' un agonitzant, estirada, prima, esblanquehida.

L' ávia s' ha despertat. Al veure aquells dos cors que tant s' estimavan vessant desconsol y amargura, ha callat per no interrompre aquellas abrassadas que tal volta serían las darreras.

Lo noy, que ha vist á l' ávia desperta, dirigintse á la mare li ha dit:—L' ávia ja s' ha llevat, mare ¿que no vindreu avuy á missa? Si vos no hi aneu, jo tampoch. Jo vull plorar ab vos y us vull aconsolar perque esteu trista, molt trista...—

La cara de la viuda descobria 'ls sentiments y 'l patir del seu cor. Al veure 'l desconsol d' aquell bossí de sas entranyas,

s' aixugá las llágrimas, s' encadená 'l dolor y li respongué:—Mira, fill, jo no puch venir avuy; veshi tot sol y combrega per mí; quan sias devant d'aquella Mare de Deu li besarás las mans y li resarás tres Salves de part meva. Dígali que la teva mare está trista, molt trista, que li envihi un consol que endolseixi la seva existencia. ¿Ho farás?

—¿Y vos tota sola? No, no, que si plorávau...

—L' ávia ja 'm cuydará, ¿veritat?

—Sí, sí, ves, fill meu, ves á resar per la teva pobre mare—respongué l' ávia ab los ulls negats de llágrimas.

—¿No ploraréu més?—replicá 'l noy ab tó de súplica.

—No, fill meu, no ploraré pas més.—

Y la mare viuda acompanyá aquestas paraulas d' un sospir trist, adolorit com l' adeu darrer d' un agonitzant que se 'n va de la terra. Tot torná á callar y aquells dos cors ferits per la dissort parlaren abressats ab lo silenciós llenguatge dels que s' estiman.

Un moment després l' ávia resava vetllant á la malalta; la cambra tornava á quedar enfosquida; grinyolavan las portas; y se sentía 'l trepitj dels passos del Angelet que s' allunyava cap á la iglesia de la vila.

.....
Duas horas després tornava l' Angel tot alegre, saltironant pel camí del poble.—Ja 'l porto—deya,—ja 'l porto 'l consol que m' ha donat la Verge dels Dolors pera la meva mare. ¡Ay, pobreta, que estará contenta quan li diré que 'l senyor rector de la vila 'm vol pagar la carrera de capellá, quan li diré que ja puch ser de Nostre Senyor y que ella no patirá més!—Y l' Angelet saltironant, saltironant va arribar al portal de casa seva. ¡Qué bonich que li semblava are 'l bosch que voltava la casa; qué dols lo cant de la aucella; qué embaumat l' ayre que respirava! Entrá tot depressa cridant:—¡Mare, mare, ja us lo porto 'l consol de la Verge! ¡Mare!—

Y ningú responía y tot restava quiet ab un silenci misteriós... incomprendible...

L' Angelet tremolá, la sanch se li aglopá al cor y ab veu ofegada cridá al peu de la escala:—¡Mare, mare!—

Dalt al cim, al replá, plorant fil á fil com una Magdalena, hi aparegué una ombra...

¡Era l' ávia! No podía parlar porque 'l dolor li ofegava la

veu, y, signant ab sas mans secas y pansidas l'interior de la cambra, seguía plorant desconsolada...

Lo pobre noy puja d'esma la escala, entra á la cambra. Tot callava, ni una alé trencava aquell silenci misteriós... tot fosc... Va entrant... palpa... y mitj obra 'l finestró ab má tremolosa...

Un raig de llum ha il·luminat la cara de la viuda, estirada... groga... esblanquehida...

L'Angelet restava quiet com si una forsa invisible l'hagués clavat á terra, ab los cabells erissats y 'ls ulls oberts contemplant inmòvil aquella cara estimada.

De sobte ha fet un crit com si despertés d'un somni:— ¡Mare! ¡Mare!—Y arrencant un plor desconsolat s'ha tirat sobre 'l cadáver fret de la viuda.

Més tart tot tornava á estar quiet. Sols se sentían los plors de l'áva y 'ls sospirs d'aquell àngel de Deu que pregava sense consol, abraçat als peus de la morta.

JOSEPH PARADEDA y SALA

NADAL TRIST

I

A CABAN de caure en lo rellotje del campanar de la parroquia del poble de Collbató las batalladas de las cuatro de matinada de la nit de Nadal. En Pep del Oli que, desvetllat, las ha comptadas pausadament y de cor, acolibat com s' está en lo seu llit, totjust acaba de sonar la última, crida baix á sa muller Maria, y abdos, al plega', saltan del llit y, encomanantse á Deu y espetegant de dents, se vesteixen y un cop llestos cridan á la maynada que ja á la vesprada avans s' havia adormit ab la fal-lera d' anar á matinas encomanant que 'ls cridessin ben dematí. Se deixondan sense réplica ni somiqueix y ab quatre esgarrapadas se vesteixen ajudats per sa mare.

Mentrestant en Pep á baix á la cuyna ja ha fet foch y després la consabuda torrada de cada dia que al ésser reunits se menjan beventhi després ell lo glop d' ayguardent. Llestos y escalfats qu' están, encenen la llanterna, prenen la clau y surten de casa, tancant la porta sense por de que ningú 'ls prenguí mentres sian fora las miserias que deixan dins son casal.

II

Lo vent bufa fort... lo fret apreta... mes, embolicats petits y grans ab sos tapabocas y cobra-espatllas, fan via pel mitj del camí ral.

Lo xicot xich, atalayant de lluny, diu á sa mare:—Mireu quina encesa se veu que hi ha á la Iglesia.

—Sí, noy, sí... camina, que fa fret... tápat la boca!...

Marit y muller caminan... caminan sense dir res. Es que parlan á solas ab son negre cor, tot pensant... ¿Qué farà al'í á Cuba á horas d' ara en Peret?... ¡Pobre!... ¿Quí sab si 'l tornarém á veure?...

III

Topan pel camí á un vehí seu que fa la mateixa via ab sa muller y maynada, y després del Deu vos guard las donas forman parella y parlan. ¿De qué parlan?... De qué voleu que parlin. Escoltéulas.—¿Que no sabeu res del vostre noy?...—diu la María á sa companya.—No, noya, no; fa més de tres mesos que no hem tingut carta y no pots pensar l' ànsia en que estich. Aquesta nit mateixa he somiat qu' era mort y m' he despertat tota esverada...—Lo nostre tampoch ha escrit de dias, mes ahir per carta del de la Fineta, que son companys y serveixen en un mateix batalló, sabém qu' está bó... mes com que quan la carta es aquí ja poden ser morts y enterrats...—Malehida guerral... ¡Quin Nadal més trist!...

IV

Los homes tampoch parlan de res de bo.—Noy, fa en Pep, no m' havia espantat may sino are. Las vinyas mortas, no 's fan diners de res; los gastos hi son; los pagos cada dia son més grossos. Som set bocas á menjar; vesteixte, càlsat... A lo menos vosaltres no sou molts.

—A mí lo que 'm te amohinat y de mal humor es l' haverme hagut de marxar lo noy. Ara 'ns la passariam molt be; ell al jornal y jo trevallant per un. A lo menos aniríam tirant...

—¡Oh, y no saber si á més de péndret lo fill te 'l tornarán (si te 'l tornan) sá y bó com lo vas donar...

—¡Aixó... aixó!... ¡Guerra que 'n fas y farás plorar de mares y que 'n farás malbé de casas!...—

V

Al posar lo peu á la Iglesia, la troban plena com un ou, mes en las caras de totas s' hi veu un rastre de tristesa y no hi apunta ni un goig verdader ni una satisfacció complerta. Tothom hi ha fet cap, com als altres anys, no per anarhi á cercar alegrías, sino per esbrinarhi recorts y encomanar al Jesuset una bona pau, que l'home, quan la terra l' abandona, es quan més se recorda del cel.

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

EN LA NOVA BETLEM

POESÍA DEDICADA AL EMINENT METJE DR. D. JOAN GINÉ Y PARTAGÁS

Quin dolor! Veure una flor
y no darse rahó d' ella!
¡Mirar al cel una estrella
y no entrar sa llum al cor!
Sens per qué, brollar lo plor;
sens motiu, sentí' alegría;
y cad' hora, y cada día,
sens probar plahers ni agravis,
ni 'l somris passar dels llabis,
ni 'l dolor dar agonía.

Tal es, perduda la rahó,
lo que sent qui aquí penetra;
en res llegeix ni una lletra
que li diga una intenció.
L' amor, com noble passió,
la amistat consoladora,
tot lo bó qu' en lo cor mora
volá, deixant sols, per dol,

potsé' una posta de sol
sens esperansa d' aurora.

Mes, si no s' es post lo sol,
si es sols una nuvolada
qui li pren la llum preuada
qu' era son bé y son consol;
aquí 's torna goig lo dol;
aquí, trovant compassió
en quí la noble missió
del curar té com sagrada,
se veu brillejar l' albada
de la llum de la rahó.

FREDERICH SOLER

ESPURNAS

No 't posis en evidència
entre amichs ni coneguts,
qu' ells te llevarán la fama
quan no 't puguin traure 'ls ulls.

Per haver honra y prestigi
mira al cel y vésten lluny:
lo despreci y la distancia
matan de l' enveja 'l cuch.

Si no vols tenir enredos
ni pescar may cap disgust,
no 't confiis de xerrayres,
de *set ciencias* ni ganduls.

La bona fé y la noblesa
no treguis massa á la llum:
á sembra de beneficis,
cullita d'ingravituts.

Si dius la vritat ben clara
te tindran per un ilús:
passarás per boig ó murri
si practicas la virtut.

*
* *

L' ignorancia 't dirá tonto,
presumit dirá l' orgull,
poca vergonya 'l descaro,
y l' opulencia *perdut*.

Los estúpits y 'ls ineptes
te tindran per un *ningú*;
los pobres d' inteligencia
dirán qu' ets faltat de llums.

Lo faritzeu miserable
que viu del engany y 'l furt;
lo crapulós com l' avaro
que 's vendrian á Jesús

y farían mil traficas
y armarían mil embulls
ab los diners y las honras
de viudas y desvalguts,

retallarán ta conducta
á mossechs ó bé á lladruchs,
y á pretext de qu' ets impío
te farán fum y més fum.

.

Y, per fi, pensa á tot' hora
qu' en aquesta vall de ruchs
menja bé qui riu y brama,
y qui no, 's rosega 'l puny.

J. BAUCELLS y PRAT

INTIMA

Avuy que tot te somriu
y ho veus de color de rosa,
no fás cas del meu amor
y fins crech que d' ell te mofas
perque may podías creure,
segons tú mateixa contas,
que 's pogués enamorar
un ser com jo, d' una dona
en l' esclat de joventut
com tú, tant bona y hermosa,
que dels àngels ets enveja
y admiració, tot á l' hora.
Sí, ja fas bé de burlárten;
riuten de mí, riuten forsa;
¿quí soch per voler juntar
á ta vida venturosa
la meva, de Deu malehida
y fins escarni dels homens?...
Sí, fas bé, riuten de mí,
no 'm planyis, no, riuten forsa;
pero quan los teus desprecis

de ma vida haurán dat compte,
quan ja tornat al no rés,
de mon cor que tant t' adora,
no 'n quedín més que las cendras
soterradas en la fossa;
si algún dia 'l desengany
flagella ton cor ¡oh, dona!
y 'l recort de ma passió
vé á trucar á ta memoria,
quan ja no serás á temps
per' esmenar la teva obra,
prou ab llágrimas als ulls
dirás, potsé, alguna volta
sentint del remordiment
la veu sempre acusadora:
—Infelís, tant que 'm volía
y jo vaig matarlo ¡pobre!

ANTON FERRER y FERRER

LAS FLETXAS ENMATZINADAS DEL ALT DAHOMEY

Al interior del continente africano cada día va minvando el uso de las flechas enmatzinadas, pues los indígenas van dejando las sevas primitivas armas que arriban muy poco lejos á medida que van conociendo las armas de fuego.

Como dice la *Revue scientifique*, no se encuentran ya estas armas en el litoral africano, ahora los blancos han establecido por todo el interior factorías más ó menos importantes. Para encontrarlas, calando tierra endins hasta arribar á las encontradas donde los habitantes no han estado en contacto con los europeos y han conservado todavía los medios de defensa y el modo de que se valen desde tiempos antiguos. Allí es lo que pasa en el Hinterland del Dahomey, región que no ha tenido relaciones con los blancos y ahora se sabe que todavía existe la existencia del fusil. En los inmensos territorios comprendidos entre el Níger y la actual colonia francesa del Dahomey, tres tercios de mar, los señores Le Danta, Boyé y Bereni, han encontrado diferentes pueblos que no conocen otras armas de guerra que las flechas enmatzinadas. Estos pueblos son los Txabeens, los Baribas y los Bokus.

En los tres pobles son iguals los archs y las fletxas. Varia una mica la materia verinosa usada pera fer més sérias las feridas produhidas, si be que en lo Dahomey, com per totarreu al interior del Africa, la base del verí de las fletxas es sempre un extracte preparat ab plantas corresponents al género botánich *Strophantus*, una de quals especies te avuy aplicacions medicinals. Ab tot, en la colonia del Cap los indígenas, en lloch de materias vegetals, enmatzinan las fletxas ab lo verí procedent de serps.

Segons los tres metjes quals noms havém citat avans, son moltas las especies del género *strophantus* que donan materias tóxicas y que utilizan los negres. Entre altrás hi ha las especies *hispidus*, *glabre*, *kombé*, *banigera*, etc.

Ab las llevors de las plantas se prepara un extracte acuós y aquest es lo que serveix com á verí.

Los accidents que produheix la materia tóxica en l' home se presentan al cap de vuyt ó deu minuts d' haver entrat en lo cos la punta de la fletxa. Los ferits fan moviments convulsius, s' ajeuhen de cara á la terra y la esgarrapan ab las ungles; després s' aturan los moviments del cor y para la respiració. Al cap d' uns tretze minuts d' haver rebut la ferida, sol morir l' infelís que la ha rebuda.

Sembla que 'ls medis que 's suposa fan servir los indígenas pera curar los efectes del verí no valen gran cosa. Més racional es, quan se pot, procurar que no circuli la sanch entre la part ferida y las demás del có. Per exemple, si está ferit lo bras, se fa una lligada ben estreta més amunt del punt ferit. Desseguida s' arrenca la fletxa y 's renta la llaga ab una disolució d' ácit tánich en aygua, ó be ab aygua que s' hagi fet bullir ab alguna escorxa astringent, ó be ab vi negre. Disminuheix la intoxicació, ó al menys fa que aquesta no 's propagui tant depressa, lo cloral. Per aixó es que després d'haver curat la ferida s' administra al interior una medicina en que hi entra com element principal lo cloral.

S' ha tractat de veure si 's podrían curar los efectes tóxicos del *Strophantus* ab lo serum de determinats animals que resistissin la acció del verí. Desgraciadament baix lo punt de vista terapéutich no s' ha lograt fins ara cap resultat apreciable.

Ara per ara resulta que en la majoría dels cassos es,

donchs, preferible una ferida de las modernas armas de foch á la produhida per las fleixas enmatzinadas que fan servir los indigenas del Africa en las comarcas ahont no es conegut lo fusell. La introducció d' aquest, á lo menos baix un punt de vista, es un medi de civilisació, ja que disminueix la mortalitat. Lo que hi ha en aixó es que 'ls europeus no 'l destinan ni l' han inventat per cert ab aquest fi.

B.

LO CANT POPULAR

LO CANT POPULAR

POESÍA DISTINGIDA AB UN ACCÉSSIT Á LA FLOR NATURAL EN LO
CERTÁMEN D' OLOT DE 1897.

Que jolius son los cants de la terra
escampant melodías á doll!
melodías que apar remorejín
en las auras que vagan pel bosch.
Oh! cansons be 'n sou prou de xamosas
tant si 'l ritme es pausat ó alegroy:
al sentir vos:ras bellas tonadas
tot somriu y 's revifan los cors!

En lo camp la gentil pastoreta;
la velleta en lo rústech ascó;
en la platxa la gent pescadora,
y en la farga l' obrer de bras fort...
si n' han tret de corrandas alegres
de follías y gayas cansons!
Pel que admira la rica natura
quan s' enjoya ab las aus y las flors;
pel qué guarda la fé veneranda

que conforta y 'ns dona consol;
pel qu' estima á sa patria afligida
tant si es presa com no de traydors...
las cançons populars son lo bálсам
minvador de las penas del mon;
son com notas del cel devalladas
perque 'ls pobles mantingan millor
llurs costums, las més puras y nobles,
antichs usos y llurs tradicions;
son la mel que dolseja en los llavis
quan s' entonan ab plany ó ab fervor.
Ab la llengua, qu' es vida del poble
engeudrada al va-y-vé del bressol
lo sagell estampat de la patria,
mostran sempre galanas pel mon:
que lluny d' ella, patint d' anyoransa,
si un se troba per trisa dissort
las cançons de sa terra l' esplayan
remembrantli d' un temps lo millor
com prodigi que apar li rebrotin
jorns felissos prenyats d' il·lusions...
Oh! cançons be 'n sou prou de xamosas
tant si 'l ritme es pausat ó alegroy:
al sentir vostras bellas tonadas
tot somriu y 's revifan los cors!

Catalunya ma patria amorosa,
pots mostrar ta corona pel mon,
que tos fills ab afany t' han teixida
al compás de melosas cançons.
Si anyorantse una tendra donzella
en lo peu del nevat Canigó,
sas montanyas que té regaladas
li han ofert un festiu rossinyol.
Tres ninetas, que ab ánsia n' esperan
l' arribada de llurs aymadors
retornant victoriosos ab joyas
que 'n la guerra guanyá llur valor.
D' un marxant, que 'n tenia una filla,

d' honradesa perduda pel llot,
 que *donzella* no n' es se li canta
 ab passadas de la *virondó*.
 Per Nadal, celebrant la naixensa
 de divina floreta d' amor
 d' una *rosa fecunda y poncella*
 á Jesús se li entonan llahors.
 Y per fi, si oprimida la patria
 forta guerra s' ha alsat sens perdó
 no han mancat en los cants de la terra
 ab la *fals* los fornits *segadors*.
 Y montanyas y prats y riberas,
 son fresch ayre donáren a doll,
 com á posta per' que 's mantinguessin
 en los cors de las generacions.
 Oh! cançons be 'n sou prou de xamosas,
 tant si 'l ritme es pausat ó alegroy:
 al sentir vostras bellas tonadas
 tot somriu y 's revifan los cors!

Benhaurada siau á tot' hora
 ocupant vostre solí d' honor;
 feu enrrera al odiós flamenquisme:
 déuli en ayguas del Ebre la mort.
 Puntejant la escayenta sardana
 aixampleu més y més vostre vol,
 fins que arribi als confins de la patria
 y dels cants lluny se senti 'l ressó.
 Lo qui gosí ab cinisme trencarla
 vulga Deu emportársel per bort
 que mala herba, quan es xucladora,
 tot pagés prou l' arrenca de cop.
 Res temeu, que los fills que us aclaman
 l' honra volen servarvos per tot
 ja que sempre heu sigut lluhidoras,
 de la Fé, de la Patria y l' Amor.
 Mots hermosos que tant m' ubriagan
 que al sentirlos cantá ab accent dols
 al finir los instants de ma vida

moriría rublert de consol.
Oh! cansons be 'n sou prou de xamosas
tant si 'l ritme es pausat ó alegroy:
al sentir vostras bellas tonadas
tot somriu y 's revifan los cors!

FRANCISCO FLOS Y CALCAT

CAPVESPRE

Lo sol, en mars de foch, se 'n va á la posta,
la nit ab son mantell d' estels s' acosta
empenyentlo suau cap á ponent;
l'astre, amorós, no sab deixar la terra,
mes vencentlo la fosca en curta guerra
se tenyeix de viola 'l firmament.

En lo bosch, prop lo niu, l' aucellet canta,
sa veu ja ha fet sentir l' hermita santa
als fidels congregant á la oració;
las floretas del camp son totas closas
solzament las fontanas harmoniosas
segueixen llur monótona cansó.

Y quan tot s'ha adormit, quan ja lo dia
per los mons d' occident va fent sa via
la lluna ab magestat se va aixecant:
com reyna presideix son gran imperi...
En eix disch argentat, plé de misteri,
quánts cors, entre sospirs, s' hi cercarán!..

ANGEL CAMPS Y SOLÁ

IDEAL

A UN ARTISTA

Al apareixe, hermosa y riallera
invocada per vostra fantasía,
allá en la soletat de vostra celda,
quántas vegadas no l'hauréu ja vista!

¡Qué hermosa es! La figura encisadora,
envolta com per glassa transparenta,
veure deixant la esplendorosa forma,
inmillorable, puríssima, perfecta.

Desflocada la rossa cabellera
al entorn de sos brassos y sa espatlla,
donant encís á la superba testa,
y esclat de rosa á lo seu pit y cara

Entreoberta la gentil boqueta,
de llavis rojos que á lo bes convidan,
y al dols somriure adivinarshi sembla,
dos rengleras iguals de perlas finas.

Dels seus ulls de cel hont dos sols lluhèn,
amorosa mirada en vos reposa,
y al recullirla vostres ulls, traslluhèn,
que fins al fons vostr' ànima ha conmosa.

Llavors ella acostantse á vostra orella,
quinas dolsas paraulas hi murmura!
aboca lo seu cor sense reserva,
y lo flam de sa pensa en vos fulgura.

Y de la nit, en la quieta calma,
quan la natura está dormint tranquila,
va rellicant sa pensa enamorada
dins vostra pensa genial d' artista.

bellíssimas ideas, que, engrandintse
y agafant nous colors, resplandors novas,
contemplará lo mon embadalintse,
rublint lo vostre nom de glories novas.

EM'LI TARRÉ

L' EMIGRANT

I

Las amplas velas va inflant l'oratje...

Adeu ma platja.

Ja ma caseta

sols será hostatje

de l'aureneta

quan al niu torni del any passat

y á sa parella,

dalt la finestra tancada y vella,

la historia conti d' un emigrat

qu' un jorn, anátsen, va fer com ella,

mes que com ella no ha pas tornat.

En sas voladas,

passant plegadas

prop del vert sálzer del cementiri

que de mos pares vetlla lo son,

á sa companya, l' aucella amiga

potser li diga

qu' en l' hora trista del sol que 's pon,

volant en alas d'aymant desvari
l'ánima meva vindrá á cercarhi
ombra més dolsa que la del mon.

De sort ó angunias temps que m'espera
d'amargor deixa tindrà á la fi:
Si al mon fills poso, terra estrangera
será sa pátria sempre per mí...

La blava volta miro aixamplarse.
Lo cor m'ofega de plom un pes.
La mar me sembla més gran tornar-se...
¡Adeu ma patria per sempre més!

II

Lo cel va enfosquint-se.
S'aosta la nit.

Lo barco se gronxa
sobre 'l blavós llit.

Un vol de gavinas
s'allunya xisclant.
Las onadas fugen...
fugen rondinant.

Van cap á la platja...
¡Quí hi pogués tornar!
¿Torná'... á la miseria...
deserta ma llar?

¡Avant! Avant sempre!
Ja n'hi ha prou de plor.
Lo cor allá 'l deixo...
¿Per qué 'l vull ja 'l cor?

JOSEPH M.ª COLL y RODÉS

A LA INDUSTRIA

Ton gení poderós devallá un dia
á despertar los pobles de la terra
per sembrarhi la pau y l' alegría
fent allunyar lo monstre de la guerra.

Aixís vas dir als homes ab fe pura:

—Desperteu del letargi que vos postra;
sou reys de lo creat; vostra es Natura;
la terra que petjeu es tota vostra.

Llenseu lo ceptre de la forsa humana,
qu' en ell no hi resideix vostra potencia;
cenyiuos la corona sobirana
del enginy, del saber y de la ciencia.

Eixos diamants de cayres lluminosos
esbargirán las ombras tenebrosas,
mostrantvos ab sos raigs esplendorosos
las vías del progrés gentils y hermosas.

Veniu á mí: jo la coneix la via
que du á la pau y allunya de la guerra;
veniu á mí: jo us serviré de guia
per conquistar lo regne de la terra.—

Com encisats los homes t' escoltaren,
á ta veu amorosa se rendiren,
á ton entorn joyosos s' aplegaren
y tas petjadas ab pas ferm seguiren.

* * *

De la pell de moltó que 'ls abrigava
los flochs vas arrencar de llana fina;
si 'l filarla y 'l teixirla 'ls conturbava,
los mostravas l' aranya en sa trenyina.

En la tasca gentil del pobre insecte
los homes aprengueren ab fe pura
á estudiar tota causa y tot efecte
en lo llibre esplendent de la Natura.

La boyra del misteri 's feya enrera
mostrant un mon que sens parar treballa;
entre 'l fullám enterch de la morera
un cuch hi fabricava sa mortalla.

Aquell rústich capoll d' entre la fulla,
d' un insecte ruhí mortalla freda,
era 'l niu que portava en sa despulla
la fibra delicada de la seda.

La planta que 's resseca sens florida
lo llinet y lo cánem los mostrava,
y l' espiga del cart, tan aborrida,
polidora gentil se 'ls hi tornava.

Estudia ab fe la Creació viva,
la vida extrau de la materia morta,
y cada enginy que pel treball inventa
un nou enginy á sa memoria porta.

Febrós y ardit la màquina combina
fins que li oposa resistència dura;
ja es un monstre de ferro que 'l domina
y las forsas li abat y l'afretura.

Cerca ab da'é energías ignoradas
y á lluytar ab la màquina s'apresta;
enlayra duas palas encreuhadas
y la forsa del vent esclava resta.

Del riu que brama en sa corrent furiosa
detura 'l curs y lo poder domina;
aixeca son nivell en la resclosa
y l'etjega demunt de la turbina.

En lo fons de la terra lo minayre
arrenca lo carbó de las pedreras,
lo bull de l'aygua 's converteix en ayre
y gemega 'l vapor de las calderas.

A sos combats la fàbrica retrona,
la resistència á son poder s'aterra
y son esclat potent al home dona
alas pera volar per mar y terra.

Avant, Humanitat! L'Indústria 't guía
ab la Ciència sublim agermanada;
no la deixis jamay; segueix sa via
y arribarás al cim en ta volada.

Deu te somriu marcantne tas victorias
ab lo segell de sa bondat divina,
y, honorant tas conquestas y tas glorias,
ab la claror del llamp las ilumina.

• •

Allí hont un dia lo castell s'alsava
fumeja avuy la xemeneya noble,
y allí hont lo crit de guerra ressonava
las glorias del treball hi canta 'l poble.

La bestia humana ha mort: de sa miseria
s' aixeca avuy per sempre redimida,
y domina 'l poder de la materia
del saber la guspira benehida.

Lo mon renaix, y las nacions estranyas
en dols concert ab ver amor se cridan;
per encaixar foradan las montanyas
y á pacíficas lluytas se convidan.

Abrassantse ab amor y ab fe sencera
l' óscul de pau y d' amistat se donan,
y á l' industria que als pobles regenera
himne d' amor ab gratitut entonan.

MANUEL RIBOT Y SERRA

L' ESPELLONADA

GRACIAS á Deu, que n' estava ja ben empaltrahit!
—¡Fins m' he arriuat á creure que sempre més espellonaríam.

—¡Tafoix! ¿Y per qué?

—¡Calla tú! ¡Es que li sab greu á n' aquesta!

—¡Oydá! Com no podrá seure tant sovintot al costat d' en Jan.

—¡Cla, cla, cla!—esclafí la mossa guinyant á n' en Janot que 'l tenia al costat.—¿Reparas? La tramontana tira y fa bufaruts; apártat, déixala passar que tot ho ajoca. ¡Je, je, je!... ¡Isidro, esteu de bon día! ¿Qué heu somniat la dona á nit passada?

La riallada fou general.

Eran una trentena entre homes y donas. Feya deu nits que treballavan desde las set fins á las onze, al menos, espallonant.

De vegadas la conversa animada que sostenían se paralísava per moments y allavors no més se sentia la fressa del matxocament de las tullas brutas de la primera clova, quinas eran llensadas á un piló que 's formava darrera 'ls treballadors; y 'l

errrech estrany que feyan las espigas arregladas quan ab los pellons nets girats al revés queyan en la grossa balsera que s'anava fent cada nit en un recó del graner.

Aquest era gran, molt gran, de casa rica, de las més ricas de la rodalia. A ca 'n Puig de Vall, un quart lluny d'Olot, lo casal més respectat de la encontrada.

Allá no hi faltava res més que gent pera espellonar.

Com cullían tant grà, los masovers no podían donar l'abast y per aixó 's llogavan los pagesos dels voltants, quins, junts ab las noyas y criadas dels demés masos, anavan á passar aquellas vuyt ó més nits rihent y bogejant, al mateix temps que feyan feyna, perque la gent del camp enrahona y treballa, canta y pensa que ha de menjar.

Aquest any la cullita havia sigut grossassa. ¡Deu n' hi dó! Per aixó n' hi treballavan tants d'espellonadors. Per aixó estavan de broma, perque quan n' hi ha pels camps n' hi ha pels sants, y per aixó sempre algú pagava la festa.

Pero avuy era una conjura. Ellas no podían respirar. Una sola mirada ja era contrassenya; lo més petit moviment portava intenció. ¡Ja calía que estessen alerta!

Si reyan... ¡ay, ay! Si enrahonavan... ¡vaja!... tothom sabia per qué... Era per *ell* y sobretot la Marió que tenia en Jan sentat frech á frech.

En quan á aquestos dos, pel poble 's deya que... sí, d'allonsas .. al darrera de la espellonada havían agafat un mal que si 'l rector no hi posava remey ab un esbargiment de *sal pacé*, se migrarían més que una capsa de *batanoro* corsecada de *carbó*...

—Tu ves riguent... Mentrestant...

—¡Qué!

—*Pa res*. Una casa més llogada, feyna pel fuster que farà a caixa de nuvia, mal-de-caps per en Janás.

—¿Jo?—digué ell, l'aludit, llensant una espiga á la balsera.

—No, tu; en Jan. ¿Lo coneixes?

—¡Qué diablís! ves si sería ell—digué un ab mofa.

—Ja ho sabém, home—afegí un altre.

—Fins ne te d'arreconats. ¿Fa, noya?

—Tú que ho dius ho deus sobre—respongué ella agafant una espiga per desfullar.

—Be t' ho dirá prou—afegí 'l vell—en Sidrot.—Y ho deya

com si li sabés á recansa no poguer trobarse com aquells dos, y, sens entalayársen ab repatania, esparracá los pallons d' una espiga grossa que estava desfullant.

—Sembla que no vos agrada...

—¡Ja, ja, ja!

Lo vell agafá un altra espiga.

La Marió rihent y fent l' ullet continuá:

—¿Penseu que no ho sé?... ¡Va demanar la Rossa del hostal de la *Arengada* y li va donar rabaquet!...

—¡Entramaliadassa!—cridá 'l vell tirantli la espiga que passá á escallinpantas de las orellas d' ella.

Aquesta escabullí 'l cap y... ala.

—¡Qué 'n váreu ser de gamarús! ¿No veyeu que es massa aprop de vila y aquellas? ...

—¡Veyám, digas!

—No volen vells.

—¡Si no callas!...—y li amenassava un altra espiga.

Tots cridaren que no la tirés volguent fer callar á la Marió.

—Perque comensa—respongué ella.

—Tú 'l fas enfadar.

—Y li dius vell.

—¡Com que ho es! ¡Tot li penja com las gargamellas d'un pollastre.

—¡Qué dius!

—¡Ben net!

—¡Hey!

—¡No!

—¡Fora!

—¡¡¡Alto!!!

—Tú, porta la porrona.

—Aixó, aixó, sí, vinga.

—Teniu avi, beheu.

Aixís comensava aquella nit. Era la última. Tots estavan de blaga. Tot eran enquimeradas per l' estil que 'l vi remullava, puig l' amo 'ls hi havia promés que tan com treballarían los hi tindria un porró de vi, posat al mitj del rotllo. Y ho va cumplir.

Després... ¡ma! després... lo ressopó final que molts no pahirían ab regularitat.

Y anavan espellonant.

A voltas las xarramencas se feyan encomanadissas; ni uns ni altres s'entenían y cridavan y baladrejavan sens pògurse avenir. Tan aviat enrahonavan tots, com quatre ó cinch, com dos, com un sol, com cap, mentres ab pressa desfullavan las panotxas que quedavan esprimatxadas y netas dels pellons bruts, quins anavan engrandint lo piló que creixía darrera los espellonadors.

Tot aquest cuadro, en moviment animat, que feya olor de clavell bosquetá, rebía la llum d' una llumanera de quatre blens penjada al sostre, que sovint hi havían d' afegir oli perque llur intensitat mimbava y esmortuhía 'l color que tot alló tenía. En aquestos moments d' indicisió, á més d' esfumarse tots los detalls, las ombras s' allargavan, engrandinise; al revés de quan la llumanera estava plena y 'l moquis dels blens tallat. Llavors los colors s' animavan, los espellonayres se veyan vigorosos, los detalls se dibuixavan ab més precisió y las ombras prenían doble forsa, donant relleu á las figuras tocadas per aquella llum que tremolava marejada per una corrent d' ayre que entrava per una escletxa del teulat. Y aixó feya que á voltas las ombras se belluguessen ab tanta tremolor, que las espigas bonas, al brandar enlayre cap al piló, se dibuixesen en la paret sicsegantas y bellugadissas com la lluentor de las estrellas al firmament.

—¡Ah, Sidro! ¡caratsus! ¡Qui havia de dir que vos volguesseu casar.

—¡Tórnahi!—va refunfunyar lo vell com si's dongués basqueig perque alló s' havia sabut.—¡Aquesta ray! Te 'l blat en herm.

—Sí—contesta ella—y creix.

—Be, dona, no xarneguis tan, que si esbotso alló del Pitetey...—afegí 'l vell ab despit.

La colla esclafí á riure y la Marió, no perdent la serenitat per més que li pugés una glopada de sanch á las galtas, volgué escorre 'l bulto y contestá:—Bona pessa si fos de regadiu. Vos y ell ab un vestit de dona semblariau tap y carbassa. ¡Tala s' hi fá que sigui mascle!

—Ja dura massa aixó; n' hem de cantar una.

—Te rahó en Jeroni.

—Jo 't flich, çavuy que es l' últim dia no 'n cantaríam cap?

—¡Avuy més que may!

—[Au, donchs!

—¡Vinga!

—¡Somhi!

A la plassa hi ha balladas;

mare deixéumhi anar,

jo que som tan boniqueta

ballador no 'm faltarà.

Flor de lliri, clavell, violeta,

ton amor m' ha de matar.

Y homes y donas se posaren á cantar, treballant ab més dalit.

A la primera bal.ada,

ballador ja va trobar;

á la segona ballada

sa mare la 'n va cridar.

Flor de lliri, clavell, violeta,

ton amor m' ha de matar.

—¡Passa regal!

—¡Vóltala *per assí!*

—¡La roja, la roja, la roja!...—cridá 'l vell ensenyant una espiga vermella com cel de posta (1).

—¡Malviatje lo dimoni de Setcasas!

—Llamp de Sidro quina sort teniu.

—Ja van tres dias que la troba.

—¡Aixís trobessiu dona!

—Vaja, no hi torném pas.

—¡Vinga!

—Puja, puja, Catarina,

que ton pare 't vol pegar.

—No 'm pegará pas lo pare,

(1) Es costum de que quan s' espellona, si un espellonayre troba una espiga vermella, que no solen abundar, plegui l'afortunat, encara que sigui al comensar y guanya lo mateix.

ja tinch qui l' en guardaré.
 Flor de lliri, clavell, violeta,
 ton amor m' ha de matar.

—*¡Mascarda, vina per assí! ¡¡¡Passa!!!*—

En Sidrot carregá la pipa. La Marió reya al veure que 'l vell no podía encendre 'l misto d' esca que rascava ab l' ungla del dit grós. Pero al fí l' encengué, lo posá demunt lo tabaco, pipá duas vegadas, després pitjá 'l foch ab lo dit, torná á pipar contrayent tots los muscals de la cara, llensá una glopada de fum blavench que 's cargolá al voltant de la llumanera y després desaparegué esvahit, y,—jau, noys que va bel!—

—Puja, puja, Catarina.
 'l caball nos emportará;
 no tinguís por de ton pare
 que ni tantsols ho veurá.
 Flor de lliri, clavell, violeta,
 ton amor m' ha de matar.

—*¡Oxque!*

—*¡Tómbala, Quimal!*

—*¡Uuuu!...*—cridaren alguns en veu de falset.

En aquell moment entrá la criada del mas ab un cabassó de figas secas, que deixá, entornántsen toisequit.

Lo piló d' espigas en brut ja s' acabava.

—*¡Tíva, Quim!*

—*¡Au, que dona ayre!*

—Perque no 't vegi la cara
 la barretina 't tapparà
 si aquesta no hi abasta
 lo gambeto ja ho farà.

Flor de lliri, clavell violeta,
 ton amor m' ha de matar.

—Correu, que s' acaban.—

Efectivament. Ja se 'n veyan pocas y ab l' ayre de la cansó las destullavan que era un be de Deu.

Duas criadas entraren, l' una ab cistell plé d' avellanas, l' altra ab duas plataradas de seba y olivas. Lo senyor amo també comparegué ab dos porrons plens de vi, que vessava pel tot prim á cada moviment del portador.

- Aixó convé: don Ramón ho entén; porta lo millor.
 —¡Viva 'l senyor amo!—cridaren alguns.
 —¡Que s' hi torni!—cridaren altres.
 —Que s' hi torni.

Si 'l gambeto no hi abasta
 lo meu amor ho farà.
 Puja, puja, Catarina,
 que ton pare 't vol casar.
 —«No 'm casará lo meu pare,
 casadeta som temps ha»—

- Ja he acabat jo.
 —Jo també.
 —Jo tot just.
 La major part s' aixecaren.
 —¿Y aquestas?
 —Tocan á la Marió—va dir lo vell.
 —¡Cá! ¡Aixó ray! ¡Potser si 'm faríau la reconsagrada!
 —¡Ja, ja, ja!
 —Y donchs, ¿qué 'n farém?
 —Que se las menjí ell.
 —N' hi hagués una pera cada un... pero ¡cuatre!
 —Calléu—saltá la mossa:—lliguémlas y 'n farém una corona per en Sidro, ¿fa?
 —¡Grandíssima patrel'la!
 —Sí, sí.
 —Ja está dit.—

Y 'l pobre vell no tingué més remey que deixarse posar corona d' espigas, pero primer volgué encendre 'l pipot. Després la Marió, la Rosiu y en Jan, á pes de brassos lo portaren al cim de tot de la balsera y allá 's quedá sentat fumant, com una caricatura de Baco presidint una bacanal. Entre tant, mentres los demás treballadors s' havían aixecat y seguían la bromada del vell, las criadas entravan ab més platos d' enciám, ab pá, y més porrons que anavan posant allá al mitj tot ben distribuït y aparellat. Alguns apilonavan espigas, altres mocavan los blens que ja feyan bolets y tots preñian part en la gatzara que's feya del Sidrot, quin, un punt fou assegut, la seva posició feu esclatar á tots una riallada de *dobla de cua-*

tre. Los joves se posaren á picar de mans seguintlos després tothom cantant.

Lo meu pare quan llauraba
feya aixís,
feya aixís;
se 'n donava un cop al pit
y se 'n girava.
Travalléu, treballéu,
que la cibada cullireu;
travalléu, treballéu,
que la cibada cullireu.

Lo vell reya ab cara de bon home perque pensava que al fi alló no era més que una especie de veneració á la vellesa y en son riure s' hi dibuixava quelcóm indeixifrible, una expressió singular... de pena y compassió. Recordava qu' ell també havia sigut jove y havia estat alegroy com aquells que avuy li feyan pagar la festa y que demá 's trobarían com ell.

—¡Au, que 's corca!—

Deixaren de picar de mans; la cansó s' acabá y tots van asséures fent lo mateix rotllo que avans, y en Jan y la Marió portaren al vell á cap de taula, es á dir, sota la finestra grossa del graner.

Y comensá l' ápat.

Lo cabás de figas en un moment quedá vuyt. Per instants quedá restablert lo silenci; tots menjavan de gana. Pero un demaná 'l porró y 's torná á animar la cosa.

—Acosta l' enciám, noya.

—Té, golafre, sembla no hi siguis á temps.

—Ni la Truja del Esparch menja miés.

—Com que vos heu acabat las figas, llaminerassus.

—¡Batua la cabra! Tú n' has menjat més que ningú.

—Se n' ha ficat un grapat á la barretina 'l *ressacotut*.

—Y no diu rés, mireu com se cala l' enciám! Sembla una arpella!

—Qui tingui mal-de cap que vagi á Banyolas, que diu que 'ls compran—respongué llavors l' aludit ab la boca plena. Vinga 'l porró.

—¡Té! ¡Je, je, je! ¡Are 'l demana!

—¿Y l' altre?

—Tampoch n' hi ha.

—¡Rosiu! y doncas... qu' hem de pujar la paret seca!

La mossa marxá tornant prest ab los dos porrons plens á curuil.

—¡Ah, ah!—Y desseguida comensaren á passar del un al altre sens deixarlos reposar.

—¡Atx! Aquest sigui 'l nostre purgatori.

—¿Y vos, vell?

—¡Tens rahó! ¡Sidrot, hauréu de veure!—va dir la Marió.

—¡Cá, fa garnotas!

—¡L' aygua, aixó!

—Be, 'l vi fa tòtils, que saltan més.

—No pas aquest. Es de confiansa, ¡alsa! beheu.

—No, no.

—Sí.—

Tots l' atíaren á beure y la Marió li doná la porrona que'l vell prengué, bebent molt poch. Aixó no plagué als treballadors y s' encengué un avalot de la *rehira*. Si l' un cridava l' altre més. Volían ferli badar la boca berque la Marió li aboqués lo tot á bell raig. Nos' entenían y 'l guirigay creixía y ho hauría fet més si no es l' amo que entrá ab unas ampollas de vi ranci que va dir serían per postres. Pero la broma continuá ab més picardía que may, més expansiva, alegre y lliure, forsa lliure. Los porrons omplerts de nou ja feyan só de vidre sol. De figa no se 'n veyá cap, d' avellanas no més que clovas y 'l pá s' aprofitava ab los últims talls de seba que quedavan y 'l such de l' enciám. Encara 's van tornar omplir los porrons, encara la Rosiu porta més pá, encara haurían menjat més pero tot era acabat. No quedava sino un xich d' oli á la plata del enciám que una dotzena de mans se cuydaren de ferlo fonedís ab pá, que de tant fort que li apretavan s' engrunava y l' havían de menjar á grapats. Alguns s' aixecaren ja més animats que may, lo que feya que las noyas xisclessin al véures perseguidas sens compassió. Volían donar la *váca* al vell, pero aquest una mica aixeribit perque la Marió lográ ferlo beure més, contraguent los muscles de la cara com un sátiro y ab l' autoritat que li donava aquella corona d' espigas y pellons, lográ ab manyaguerías ferlos desistir del empenyo en que tots s' havían posat, pero no arribá á convéncels

de que altra vegada se 'l carreguessin á coll-bé uns quants y 'l passejessin pel graner cantant y picant de mans.

A na 'ls vells una cadira,
ab los pobres mansuetut;
sens pobres, richs no hi hauria
sens vells fora joventut.

Lo Sidro, empresonat com estava ab tota la pena, prová de treures la pipa de la butxaca; pero las batzegadas li feren caure de las mans y volguentla escopsar se tombá de costellas desequilibrant als que 'l portavan, que també caygueren fent tots plegats un matxocament de cossos del que 'n sortiren crits, xisclets, grossas rialladas y promogué fort picament de mans dels que seguían al tabernacle de carn humana que s'enfonzá. Un, ab una cossa, trencá un porró, l'altre ficá las mans la cassola que 's mitjpartí, una noya trencá dos plats, y una espiga, que ningú va saber d'hont vingué, topá ab la llumanera apagant dos blens.

—¡Llum! ¡llum!—cridaren tots.

Y las noyas xisclejavan: los fadrins reyan y cridavan perseguintlas; ellas s'arresseravan pels recons, queyan rebregant-se y las espigas de la balsera rodolavan fent entrebancar á tothom. Los blens se tornaren á encendre, las criadas comensaren á treure 'ls porrons, platos y cistells junt ab las ampollas que quedaren ben escuradas. Tots suavan afexugats y 'l bau que omplenava la estancia los feu obrir las finestras y llavors entrá una ratxada de vent que purificá l'ayre y feya voleyar los cabells suhats de los mossas qu'estavan rojas com magranas esbadelladas y pantejavan sospirant de fadiga y mareig. La llumanera brandava encare de la sotragada de la espiga y 'ls cremalls fugían del vent ajeientse demunt lo ble casi apagat per la forsa del ayre, lo que feya que tots, homes y donas y demás, oscilessin di nsun ambient pampelluguejador com la llum d'una esperma de ble gastat. Llavors, cansats los espellonadors de bojejar, se prepararen pera ballar lo contrapás llarch, y tots agafats de las mans fent una llarga currua on dulejant com una serp, comensaren á saltar ensopegant per totarreu ab espigas y pellons, cantant:

Dreta. Pecador tingas esmena;

Esquerra. Tingas dolor del Redemptor sempre, etc.

E. Universal, Deu Eternal, quina fou la vostra paciència.

—Ja 'n va tenir; perquè á mí se m' acaba. ¡Quin suhar!

—No féssiu lo boig. Quan se balla no 's pensa en res més que comptar.

—¡Pa! ¡au! no trenquem[are].—

Los uns cantaven la dreta, altres la esquerra, los primers ab veu prima é hi prenían part las noyas; los llarchs los feyan los baixos ab veu gran y pausada com só d' orga y allargavan las notas fins á perdre 'l respir...

—Cantar y ballar no don pas alegría.

—Ja suharém lo vi.

—¡Y tal!

—¿Ha de durar gayre aixó?

—Calleu y respecteu lo cant de la terra.—

Primer tots ballavan ab seny, acompassadament, repuntejant sobretot los homes que feyan bellugar las camas ab destresa y las dominavan ab enteniment.

Dreta. Parlant ab la Judea.

Esquerra. Causa no li trobo, Pilat los deya.

Al últim la cosa va perdre. La serietat no hi escavía. Havían de riure, d'enrahonar, cridar, saltar y fer lo boig: així desbarataren la cadena que 's movía desequilibradament. Ja no era contrapás, sino una barreja de salts mal donats, una confusió de repunteigs, una dansa esbojarrada, porque tot-hom campava per hont li donava la gana picant de peus com si haguessin d' esquerdar l' empostissat. Y voltavan depressa, ribent y cridant fins que per últim, com si á tots los hagués tocat un resort, feren un salt donant un cop de talons que feu retronir la casa y s' ajupiren uns moments pera cridar fort.

—!Uuumm! que resultá un crit fantástich, una barreja de veus en una sola estranya y esgarritant que s' allargá com las ondulacions d' un diapassó bruixot.

—¡Vóltala!

—¡Passa!

—¿Y 'l vell?

—Probre home! Entussiasmat volgué pendre part activa en aquell esbojarrament y de poch no cau perdent la pipa que estrenyía fort ab las dents lo que 'l privava de cantar, pero

picava de peus y 's retorcía saltant agafat á la Marió que no 'l deixá fins á la porta del carrer y encara porque ella se n' aná ab en Jan que cada nit l'acompanyava fins á casa seva fentli promesa formal de que per la vinenta espellonada serían catts.

Y ella s' adormí somiant ab ell, ell ab ella y tots dos se rebejavan per un ambient místeriós embaumat de flayres d'oren-ga y romaní, de margaridetas y clavells de pastor, de caps-blaus y rosas bordas; de totes las olors del camp, de tots los perfums de montanya... y 'l vell... en Sidrot... també s' ador-mí... pero sos somnis li recordaren cosas que ja havían pas-sat... uns temps que no tornarian... y veyia molias espellona-das... encara més alegras que la d'aquest any... com la... que... Si. . ell... també festejava... també... tenia... vint... anys... també... esti... Res .. en aquest mon no s' hi pot ser duas vegadas... Ja 's tornarian... vells... també...

J. BERGA y BOADA

ESTIUENCA

(A MON ESTIMAT COSÍ EN LLUÍS CARLES VIADA Y LLUCH)

Las vostras cosas pláume de sentirlas:
idilis son que l'ánima endolseixen.

Las mevas, enutjosas, ¿per qué dirilas?

Ni tinch feriat, ni á los travalls que deixan
més placenter fatich puch dedicarme
ab lo temps y atenció que requereixen.

..... Si ets bon rimayre
com gentil prosador, ¿la Poesía
per qué 't lliga las mans si 'l cor t' enlayra?
¿De poeta la sanch, la fantasia,
lo llenguatje no tens? Donchs ¿qué 't detura?
vina ab ta musa á avergonyir la mia.

(Lletras del demunt dit cosí).

Puig que en vers vols mas lletres y no en prosa,
encara que per mí no s' hagi feta
la deu d' inspiració que 'l geni gosa,
per compláuret tan sols seré poeta.

No 'm retreguis llenguatje, ni nissaga,
qu' altre virtut me manca més perfecta.

Si poeta jo fos, la hermosa maga
que d' aqueix mont habita las foscurias,
ni un moment me deixara estar en vaga,<
fentme sentir la veu de sas boscurias,
lo geganí ressó de las ventadas,
del rossinyol las célicas canturias,

la seguida remor de las onadas
y 'l murmurí solemne y l' armonía
ab que 's parlan las valls enamoradas.

No cerquis, donchs, en mí la poesia:
jo 't cantaré ab lo cor lo que contempli,
no ab enlayrada y rica fantasía.

• • • • •
¡Oh, qué gran m' apareix are aquest temple,
fet de turons gegants, ple d' hermosura,
del poder divinal mágich exemple!

Lo mitjdía d' estiu, per l' ample altura,
per sots y valls s' ajeu ab calma inmensa;
en raigs de plata y foch cau la llum pura
d' un sol de gloria, enterbolint ma pensa;
ensopit queda tot, y dorm la terra
somni pesat de xafagor intensa.

Lo bosch espés que puja fins la serra,
com congesta de molsa atapahida
que á las vessants lliscants arreu s' aferra,
calla també, y lo ritme de la vida
sembla sospés sota la blava volta,
en eixa hora que á l' ánima convida
á pensar lo misteri que la envolta,
y en que, bebent la pau que l' assossega,
la terra sols la veu de Deu escolta.

Lo treball ha cessat; finí la sega,
y mostra al sol la era enrajolada
l' àmbit lluhent, sens garbas y sens brega.

La parella de bous desenfeyna ta,
ab lent babeig recorre las aubagas,
perduda en l' ample espay sa humida ullada.

Baixant per la roureda y per las vagas,
mostra 'l curriol sa via solitaria
vorejada d' arbosos y argelagas;
y més repós encara en la llunyaria
hont montanyas y núvols se confonen,
deixatats en boyrosa lluminaria.

Lo infinit y 'l repós talment se fonen,
qu' en un místich no ser l' ánima 's banya
com esprit á qui 'ls senys tots abandonan.

Mes allí cap al tart, per forma estranya,
en aqueixas alturas gegantinas
tot cambía de sopte; y plans, montanya,
desvetllan ab sas notas argentinas,
primé' 'ls aucells, després los vents que udolan
plens de frescors y aromas llevantinas.

Las esqueixadas boyras s' agombolan
al cim aspriu del mont, y res-egueixen,
com fumerals d' encens qu' arreu s' envolana,
las vessants, y en son si se desvaneixen.
Una remor inmensa, bramadora,
que 'l rocám y las timbas repeteixen,
ja s' aixeca ó s' allunya moridora,
y endinsantse del bosch per la espessura,
sas fortas brancas blinca triomfadora.

Es lo mateix oreig que dols murmura
al matí, á cau d' orella, mitj perdudas
veus y recorts de jorns de més ventura.

De l' ardent mitjdiada las veus mudas
y la onada de vent qu' ara desperta
valls y alturas al sol avans retudas,
aquí tot parla al cor que viu alerta,
tot li recorda cosas anyoradas,
tot li mostra del cel la via oberta.

Y á la llum d' aquest sol adeleradas
veig com viuhén las vilas miserables,
de l' ambició sentint las sotragadas.

y atiadas per odis espantables;
y en mitj d' eixa maror tan aborrida
te veig bregant ab forsas incansables.

Mes ¡ay! per ma dissort, prompte á eixa vida
qu' en fils d' or d' ilusions dolça 's desfeya
haig de donar la trista despedida:

ja de la vida esclau, ab sa llureya
mon cos me vestiré, com lo qui alena
al baf impur de negra xameneya!

¡A abdosos la maror ja se 'ns enmena!
Ja plegats no podrém del fresch Montnegre
trepitjar la enlayrada y aspra esquena;
coneixer no podrás lo trist Gorch Negre;

ni saludar la verda Columberta,
ni nostre niu de pau, que mostra alegre
als raigs del sol sa cara descoberta,
al esqueix de pregona fondalada,
per arbres tropicals sempre coberta.

Mes tornarà l'estiu; en la enramada
refilarà l'aucell; la fantasía,
com pensívola verge enamorada

que ab los batechs d'un cor tantsols somia,
de mons, boscos y valls y flors y onas
nos retraurà 'ls secrets de poesía;

y á l'augusta cansó que per estonas
alsan al cel en himnes d'esperansa,
juntarém nostras veus ab anyoransa,
com sospirs de dos ánimas bessonas.

ANTONI RUBIÓ Y LLUCH

LO RESTABLIMENT DEL US DE LA BARRETINA

ALS PRESIDENTS DE LAS ASSOCIACIONS REGIONALISTAS

HERMOSÍSSIM era l'espectacle que presentava 'l Passeig de Gracia entre las dotze y la una del matí del diumenge 3o del passat. Un y altre costat d'aquella ampla via estavan rublerts de gent, de la que formavan majoria elegants senyoras y senyoretas, ressaltant entremitj d'aquella generació los pendons de las may prou lloadas societats corals, al voltant dels quals s'agrupavan los simpátichs minyons que las constituheixen, cobert lo cap ab barretina y mostrant al públich alguns d'ells unas safatas que, en un santiamen s'omplían de monedas destinadas á aixugar llàgrimes que tenen per causa las inundacions del darrer mes.

Los grandiosos cants d'en Clavé, las barretinas y las safatas plenas de diners formavan un conjunt que no podia menos de despertar en tot bon catalá que senti en son cor lo calliu del amor patri, una impresió de goig inexplicable, puig aquellas tres cosas simbolisavan altrás tantas cualitats inherents á la nostra gloriosa rassa, l'amor al Art y á la Patria y la Caritat, que ha sigut y es la virtut en que més s'ha distingit lo nostre poble, com ho prova 'l floreixent estat en que 's

troban desde molt antich á Catalunya totas las institucions que tenen per objecte aliviar las miserias materials ó morals.

Aquestas reflexions nos estavam fent, quan las va interrompre la curiositat d'escoltar una animada conversa que sostenían aprop nostre dos joves alemanys que, per son aspecte, semblavan esser *Erziehungreiser*, com anomenan allí als que viatjan per completar, ab la pràctica y la observació, la educació rebuda en las universitats. Després d'elogiar un d'ells la grandiositat dels cants d'en Clavé y l'ajust ab que eran cantats, digué al seu company: *Wie schöne ist die catalanische Mützel! Warum wird sie von jederman nicht täglich getragen?* (¡Qué hermosa es la gorra catalana! ¿Per qué no la usa tothom sempre?) Al sentir formular la afirmació y la pregunta anteriors en la rica llengua en que 'ls eminents Denk y Fastenrath han donat á conèixer en llur il·lustrat país los tressors de las nostras literaturas antiga y moderna, varem sentir creixer d'un modo extraordinari la nostra admiració per aquella prenda del nostre antich trajo y se'ns va ocorre la idea de que calia cridar la atenció de tots los catalanistas pera empendrer la obra de sa restauració.

Desde l'entusiasta regionalista y sabí arqueòlech rossellonés Henry, que en 1850 se planyia de que la insípida gorra anés substituhint á la barretina en las fresquívolas valls del Vallespir y la Cerdanya, fins al genial Mossen Verdaguer, a qui aquest assumpto va inspirar aquellas inmortals estrofes del *barretinayre de Prats de Molló*, no hi ha hagut escriptor catalanista que no hagi insinuat la idea que 'ns ha fet agafar la ploma, pero sempre ha mancat entusiasme pera sa realització. No hi ha idea política ni relligiosa que no tingui 'l seu símbol, que arriba á compenetrarse tant ab ella que 's fan inseparables. Per no citar més que un exemple, tots sabem quins recorts y pensaments desperta en nosaltres la vista d'una creu en la porta d'una casa ó en una tomba. La propaganda dels ideals catalanistas, que compta cada dia ab nous grupos d'adeptes en eixos simpàtics centres *catalans* que 's multipliquen en tota Catalunya, necessita un símbol que l'exteriorisi, que no pot esser altre que la barretina.

¡Quin quadro tan bonich presentarían los nostres carrers y plassas si, arreconant la exòtica, prosàica y lletja gorra negra, cobrissin tots los homes llurs caps ab la típica barretina! ¡Quin

entussiaista *nunc dimittis* entonarian los vells que no han volgut deixarla may, al véurela ressucitar!

No hi ha més: la restauració de la barretina s' imposa y constitueix una obra á la qual tot bon catalá hi ha de contribuir, desde l' industrial recomanantla á sos treballadors, fins al més humil pare de familia acostumat á sos fills á usarla y á veure en ella un símbol dels regeneradors principis regionalistas. ¿Quina associació será la primera en pendre la iniciativa?

BERENGUER DE BELLESGUART

NINÉ

La Niné está malalta, molt malalta, ¿aném á véurela?—'m digué mon amich Brull.

—¿Que sabs hont s' está?

—Prou que ho sé. Lo nom del carrer no 'm ve present ara; mes estich segur de trobarlo. Es pels voltants de Sant Francesch. Ja hi he estat altre cop. No farém lo camí devades. Tira al dret y una mica de coratje, perque es bastant lluny.—

¡Y tant lluny com eral

Ab bona claror varem comensar á caminar, y era á entrada de fosch, que encara no havíam arribat á terme.

Després de giravoltar carrers, ne trobarem un d'estret, molt estret, ab casas altas, rónegas y decantadas per lo temps, amenassant caure demunt nostre.

Varem encendre mistos: la entrada era molt fosca, y després d'atravessar un pati humit y negrench, en Brull me va dir:

—Tinguém en compte no ensopegar, que ara comensa la escala.—

Tota era de fusta, ab los esgrahons bruts, y esmolats per las voras, y á cada quatre replans se trobava un fanalet de vi-

dres entelats y llum esgroguehida. Tal com anavam pujant, los esgrahons eran més alts y tot anava enfosquintse y ofegantse 'l xibarrí del vehinat. Semblava que 'ns allunyessim del mon.

Lo meu company va trucar ab los dits á una porta, després de fixarse en lo número que tenia al demunt.

—Es obert—varen dir desde dintre....

Al véurens, la Niné va alsar lo cap del coixí.

—¡Ah! sou vosaltres!—va dir, y torná á deixar-se caure en lo llit.

—Nosaltres mateixos. Hem sapigut que estás malalta y 't venim á veure. ¿Y donchs, noya, cóm va aixó?

—Malament, ja ho podeu veure...

—Donchs no fas gens de mala cara:—varem dir tots dos alhora pera animarla.

—Prou que 'n faig. Si m' he quedat sols ab los ossos...

—Una pila de dias que no 's pot empassar res y ab prou feynas pren una mica de caldo—va dir una dona que seya á la vora del llit.

—Y sort de vosté, sino ja faria temps que fora al clot. Ara trigaré una mica més. D' aquesta no 'n surto, perque tinch pulmonía... doble.

—Calla, bojota, calla; ets molt poruga.—

Al fí, entre 'l meu amich y jo varem poguer reanimarla y un cop més assossegada 'ns contá detalladament sa malaltia, acabant per esplicarnos una munió de desdixas y miserias.

Los medicaments son molt cars, y als vuyt dias de fer llit ja no tenia la pobreta ni un céntim, y ara per por d' anar al Hospital, anava venent tot lo que tenia, fins lo matalás.

Per distréurela, li parlárem dels amichs, de las bromas que havíam fet tots plegats en altres temps, de las anadas á fora, fent projectes pera quan se posés bona.

La Niné s' anava ensopint poch á poch fins que 's dormí sense adonársen.

A la claror d' una xinxeta ficada en un got mitj plé d' aygua y oli, no sapiguent qué fer ni qué dir, nos miravam aquella cambra plena de bat de malaltia y d' una tristor que trencava 'l cor. Era esquifida á tot serho: haventhi 'l lloch just pera 'l llit y un parell de cadiras. Las parets estavan emblan-

quinadas eb cals que la patina del temps esgroguehía y la humitat descrostava.

Volíam sortir, pero no gosavam. Nos sentíam com clavats allí, subjectes per aquell silenci que imposava y que no sabíam com rompre.

En Brull, esmaperdut, mirava al sostre; jo meditava; la dona que assistía á la malalta dormía de cap al llit...

¡Quin contrast feyan totes duas! La una plena de salut, grossa, de cara sapada, vermella, tenint vida pera vendre; l'altra aprimada, esgroguehida, anántsenhi depressa la poca que tenia. Y al entorn y per demunt de tot, la miseria.

La Niné demaná aygua y, sens descloure 'ls ulls, va beure d'esma la que li vaig donar; y altre cop s'adormí... Silenci... Feya fret y tremolava.

—Anémsen—vaig dir en veu baixa á n' en Brull;—aquí ja som tres los malalts.—

Sortirem sens dir res, poch á poch, per no fer soroll, y baixarem las escalas que semblavan que no tenían fi...

L'endemá hi tornárem: la Niné era morta. Morí á la matinata ofegantse d'un atach de tos.

Lo seu quarto era plé de gent del vehinat que sortia y entrava. Molts no feyan més que missejar y ni 's fixavan en la morta.

De bona gana 'ls hauria tret á tots á empentas. Me feyan mal, entravan sens reculliment, xarrotejant com si anessin á veure figuras de cera en una barraca de fira.

¡Pobre Niné! Morir als vint anys, lluny de sa patria, voltada de miseria, sens ningú de la familia ni una má amiga que estrenyer, ni uns ulls que la miressin ab amor! ¡Cóm deuría patir al véures tant sola!

Ningú la planyia, ningú plorava ni pregava per ella, ni li encenia cap ciri. Ningú li tancava 'ls ulls... fentho jo, mes no del tot, perque ja estava freda. Encara sento en los dits la fredor de la mort, que á cap més fredor se sembla.

Y allá la veig á la pobra Niné, recordant lo dia que la vaig conèixer servint de model en lo taller d'un amich escultor. Dalt de la tarima tota núa, ab lo cabell ondulat, estés y em-

bullat. Semblava una figura de retaule. Alta, molt alta, prima, sense estar magra, sas formas se contornejavan ab líneas suaues y delicadas; los pits de Venus grega, alts y petits; la cabellera rossa, d' un ros somort, los ulls blaus, d' un blau de mar y bellugadissos com las onadas. Tot plegat tenia un color de blanch de lliri daurat per lo sol quan se 'n va á la posta.

Flors, moltes flors li portárem los amichs y entre tots pagárem l' enterro.

¡Pobra Niné! Sempre recordaré aquells ulls blaus, molt blaus, com la nostra mar llatina, y bellugadissos com las onadas...

HORTENSI GÜELL

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

L' hivern s' ha mort. Las novas orenetas
sos nius han comensat, y las violetas
 sos cálzers han desclós;
la neu que coronava l' alta serra,
sospesa entre los núvols y la terra,
 als raigs del sol s' ha fos.

L' admetller ha florit. Per las voradas
del torrent que s' estimba en mil cascadas
 s' esplaya 'l rossinyol,
y 'ls papallons, besant á las rosellas,
se preparan ensemps á morí ab ellas
 al acluclarse 'l sol.

Vina á vagar ab mí per la dormida
y silenciosa vall, verda y florida,
 perfumada pel vent...
allí 't diré lo que 't vaig dir un día,
—lo que sempre 't diré—marxém, m' aymía,
 ningú 'ns veu... ningú 'ns sent...

EDUARD GIRBAL JAUME

ÍNTIMAS

També l' hivern te flors, dolsa estimada:
també l' hivern te flors.

Tot brandantse las trobo en la montanya,
mes no 'n sé pas lo nom.

Sols coneix las ombrívolas violas
que guardo pera tú.

Las altrás son per mí, blancas y grogas;
totjust tenen perfúm.

Los ditxosos del mon ni sols las miran,
pobretas flors d' hivern;

flors petites y humils, flors d' horas tristas;
jo las cerco ab dalé.

Mes fins eixas, mon bé, te las daría,
y ¡ay! no t' oviro enlloch...

¡Qué lluny es, ma ilusió, qué lluny lo día
de cullirlas tots dos.

No sé si ets tú la vaga recordansa
d' una ilusió d' ahir,

ó 'l preludi indecís d' una esperansa
qu' encara ha de venir;

mes quan l' ànima, abstreta de la vida,
son trist lligám mitj romp per un instant,
quan sento en mí la son dolsa, esllanguida,
que ab ombra atapahida
ma pensa y mos sentits va embolcallant,
llavoras, quan tot fuig, quan tot s' oblida,
jo 't veig al meu devant.

J. M. COLL Y RODÉS

SANTA EULARIA

Era hermosa com un sol,
catorse anys no més tenia
y en son cor de flonja neu
hi esclatava un foch sens mida.

No podentlo contenir,
en mil flamas lo vertia,
cada espurna abranda un cor
ab la llum d' eterna vida.

Ab las flamas de tants cors
un sol d' amor encenia;
ab l' ardencia d' aqueix sol
Barcelona s' ilumina.

Dacia, que 'l vol apagar,
sos edictes ne publica,
que ordenan cremar incens
devant los deus qu' ell cultiva.

¡Cristians que los sentiú,
no hi aneu pas desseguida,
que una verge del Senyor
vol esbrossar vostra via!

Quan Dacia l' ha vista entrar,

no sab si dorm ó delira;
la pendria per son deu
si uns altres deus no tenia.

L'encenser posa en sas mans
que ab son cor cambiaria,
mes son cor y son encens
ab sos peus ella trepitja.

Son amor te un altre amor,
Senyor dels reys que dominan;
lo seu cor es l' encenser
ab que á glops l' amor l' envia.

Quan Dacia sent lo nom d' Ell,
converteix l' amor en ira;
si ella adora á Jesucrist,
com son Deu penjada sia.

Una creu li fá aixecar
'hont ab goig Ella 's reclina:
qu' es la Creu trono d' amor
'hont Jesús també moria.

Si la Creu li dona goig,
los torments fan sa delicia,
que allá al Cel veu son amor
que una palma li teixia,
una palma y un mantell
de la randa més pulida.

L' ha brodat ab flochs de neu
la més blanca que tenia,
y ab ell ha cubert son cos
com sa perla la petxina.

Si li agrada lo mantell,
més la palma que n' ovira:
la durá en lo Paradís
com lo ceptre una regina.

Per averla més aviat
son amor li multiplica,
y ab l' amor de Jesucrist
lo d' Eularia 's confonia.

ÁNGEL GARRIGA Y BOIXADER, PBRE.

AUBADA

Desperta, ma dolsa aymía:
¿no sents que 'l gall quiquireja?
¿No veus la lluna esmortirs?
Deixóndat, m' aymía, aixecat,
pujemhi, com qui va al cel,
buscant la costa més dreia:
mirant amunt, ¡quín fatich!
¡quín goig si mirém enrerat!
Ja lo sol daura los cims
y 'ls boscos esmeragdejan:
aquí en lo plá tothom dorm,
pujém sen á Vallvidrera,
cada pas, nous horitzonts,
y al ser dalt, la mar inmensa,
á nostres peus la ciutat,
lo Llobregat á má dreia,
y á l' altra má lo Besós
y 'ls pobles que 'l Besós besa,
nuvías que en ell s' enmirallan,
colomas que en ell s' abeuran.

Avans la serra 'm plavía,
 mes ara ciutadaneja:
 de ca 'n Tets, tot lo serrat
 seguint, fins la Budallera,
 formen rengleras las casas
 hont los pins formavan rengles,
 y han ofegat los perfums
 la olor de las ginesteras
 y esporuguit als aucells
 renills de cavalls y d'eugas.
 No 'ns hi quedém aquí dalt,
 no 'ns hi aturém á la serra:
 baixém á la vall ombriuá
 y recorrém la pineda,
 passant per aquell camí
 que esborra ab sa espessor l'herba
 y, serps de argent amansidas,
 cent regarons atravessan.
 Aquí tot es bell encar,
 tot son caràcter conserva:
 lo cementiri á l'entrada
 de la románica esglesia;
 l'esglesia ab son campanar
 que ha vist transcorrre vuyt sigles;
 lo pou de la rectoría;
 las casas ab la llegenda
Ave Maria Purissima
 sobre 'l portal y la fetxa...

Mes ¿no sents? Tocan á missa:
 anémhi á missa primera;
 ¿que hi fa que hi haja sermó?
 Per corre, prou temps 'ns resta.
 Sortint de missa, anirém,
 ¿ahont dirás? A la font *Vella*:
 los amos de la masía
 ja sabs que anarhi 'ns hi deixan:
 puig hi tenen Sant Ramón,
 aquest Sant los benehesca.
 A la font *Vella* anirém,
 puig allí l'aygua es més fresca,

los arbres son més ombríus,
la cigala hi sanfoyneja,
lo rossiyol hi refila,
y 'ns fa de taula una pedra,
que no la tením parada
perque hem passat sense véurens.
Dessota 'ls avellaners
tú posarás la cistella,
jo hi deixaré 'l bot de ví.
y comensarém la feyna:
cada bossí, un jurament;
cada trago, una conversa.
¿Te 'n recordas d' un dijous,
fa ara duas primaveras,
que hi vinguérem un matí
per primer cop? Vaig prometre,
y prometeres tú ensemps,
no móurens fins que, l' arbreda
tupida passant, lo sol
d' allí 'ns ne vingués á treure,
y esperant que 'l sol toqués,
varem arribar al vespre:
á casa meva ¡quíns renys!
¡quín trastorn á casa teva!
Mes avuy no será aixís,
no ho será, porque es diumenge.
Quan toqui la rematada
l' escolanet de l' iglesia
per 'nar á missa major,
tú agafarás la cistella,
jo agafaré 'l bot sens ví,
y la má esquerra estrenyente,
empendré la costa amunt
passant pel *Sot de la Nespla*;
baixarém per *Can Lleó*,
y après d' aturans á beure
al sot de la *Font del Llop*,
sortint á la carretera,
tú engarlandada per mí,
jo per tú coronat d' eura,

tornarém á nostre niu,
com unas pascuas alegres,
més enrahonadors que may,
tan enamorats com sempre.

L. C. V. y LL.

CARNESTOLTAS Á BARCELONA

(RECORT)

ERAM á la tarde del diumenge de Carnaval. Com tota la vigília, lo dia continuava rúfol y á punt de roynejar, pero, ab tot y aixó, creixía follament l' entussiasme ab que tot Barcelona volía celebrar aquell any, ab un lluhiment y esplendor may vistos, las festas del Carnaval, derroxxanthi l' or á mans curullas.

Las disfressas de peu, indiferentas com tothom á aquell sornut visatge que 'ls presentava 'l temps, comensavan á barrejar-se, acomboyadas en grossas collas per entremitj de l'inmensa generació agombolada allá á la Rambla pera contemplar ab la vanitosa curiositat d'un home de ciutat, la solemne *Rúa* que no tardaría pas gayre á comensarse; y novas parellas de disfressas acudían á la Rambla, abretulantho tot tant com podían ab sos xiscles, y corrían, corrían ab pas desaforat, fent recedir d' en mitj d' aquella riuhada de barrets negres y lluhents de copa, de bolets, gorras y boynas, l'estrambótica cófia blava, y llarga esclavina de llustrina foguejada dels dominós; allá baix de tot, s' hi veyá formiguejar, vilment profanada, la

blanca corneta de la monja de caritat, que, com tortra alatrencada, bregava pera deseixirse d'aquell llot y ¡pobreta! no podia, y s'era arrastrada avall, per la vertiginosa corrent, anegantse en mitj d'aquell terbolí d'improperis, injurias y mofas que rebia de totes bandes; y més ensá, l'ample y negre barret de cresta, dut de gayrell, ab la cullera y forquilla de fusta en creuhadas, embossat ab lo feyxuch manteu, enribetat de trenzilla morada, la guitarra sota l'aixella, passava atolondrat un dels de la estudiantina, atabalador ab son crit ronch y ayguar-dentós; y la riuhada de gent que creixia y s'estufava s'anava escolant tota solemne, ab pas feixuch y peresós, á onadas visibles y acompassadas, semblant á una deforme sangonera que s'arrossegues per terra, ara encongintse y ara estiragasantse tant com podia, sota 'ls archs esbalandrats que formavan los dos renchs d'arbres sechs y espampolats que vorejavan lo passeig.

A abduas bandes, á sota y arrán dels primers pisos, rodavan sense parar may, balustres y carromatos, revestits ab draps, coloraynas y penjarellas, y refarsits de disfressas que llensavan á grossas ambostas y á grapats cap dalt, cap baix y á tots indrets, resplandors de fasols y blat-de-moro ab alguns confits de farina que, la quitxalla enganyada s'aixamava entremitj las rodas pera cullirlos y fins arriscantse sota mateix las potas dels caballs, no fent cas ni del fiblet de la xurriaca del també disfressat cotxer. Y plovián cromos y prospectes de varis colors, y á las senyoretas que luxosament vestidas s'abocavan pels balcons, apretadas com anxobas, tiravan acompanyats de petons á la volada, de mots aduladors, ramellets de flors de hivern, raquítics, marcidas, y llefiscosos carmel·los.

Per entremitj los emvalumosos carromatos, s'hi destriavan en confosa barreja las carretel·las descobertas, cotxes y landaus perfectament arnetxats, hont entre las tofudas pells d'os blanch y las clapadas del tigre, y tous encolxinats de vellut de seda carmesina, bambolejava la deforma testa d'una *manola* de cara empolsada y retocada, lo gran mantó de seda groga ab sarrell y vistosos floreigs d'anticuelas d'or y plata, lo negre cabell pomposament estarrufat enlayre y coronats sos polsos de *xavos* lluhents y enterchs de cosmétich y rosas de hivern; y passavan arrestellats en doble filera, sense interrup-

ció, l'un á frech del altre, prenentse y segantse ventatje; aquell trágul y batibull enervador; lo potejar y 'ls renills dels briosos caballs; los crits y 'i petar dels fuets de las friselas; lo ressó atabalador dels corns, ab los cops de bombos rabentats; lo sotraqueig de las balustras al rodar pel gromullós empedrat; lo soroll metálich de las cadenas y demás arreus níquelats dels *trochs*; las cruas lluhissors dels cotxes brunyits; lo tiroteig de confits y 'l dringar dels vidres; los cromos y prospectes virolats que, com paperets de professó de Corpus, papallonejavan á flor d'aquella maror de gent que, adelerada, lo cap tirat enrera, la vista esbarriada, la boca badant crida nera, las mans crespadas y aixecadas enlayre, los pescavan com pá beneyt, y se 'ls prenían l'un del altre, rebregantlos y esquinsantlos. Tot aixó á la vegada, produhía un soroll confós com de cent máquinas de vapor etjegadas alhora, que trasbalsava 'l cervell y l'aixarabotía com tornantlo en líquit.

Totduna, quan la rúa 's trobava al plé del rebombori, encesos de poch los fanals y 'ls llums eléctrichs, una ratxa freda de vent marí feu batre bruscament las despulladas brancas dels plátanos com si anessin á ftingantar á tot aquell trull de gent. Un xáfeh d'aygua 'ls sobtá; de prompte, 'ls carrers anexes á la Rambla s'invadiren de gent buscant aixopluch; pero, 'ls més, sense ni poguerse valdre de sí mateixos, empegantse y en tropell, baladrejant y enduts per la corrent impetuosa, y rebent de plé 'l xáfeh que s'hi esbafava, y 'ls cotxes que vulguis vulguis no s'obrían pas entremetij d'aquell atapahit garbuix y desbocats, sense gens ni mica de consideració, no usant més que del xiulet de la xurriaca, imperceptible dintre aquell bullir, aquell esbufegar d'una multitud estragada, d'una ciutat boja; y la pluja no parava de batre á tot doll, satisfeta damunt aquella teulada negra de parayguas estesos que 's gronxavan y 's barrejavan.

D'entre las moltes disfressas que van passar casi inadvertidas per mon carrer adjacent á la Rambla, m'atragueren la atenció duas que feyan parella, que, no mullarse passavan per l'acera aprofitant lo relleix de las balconadas. L'una era un frare mercenari ab son hábit blanch, la cugulla calada, los rosaris al cantó ab lo nusat cingol, respectuosa barba blanca

fins á mitj pit, alt y prim y escardalench que ab veu de falset arrancada per forsa de sos laxerats pulmons parlava á crits ab l'altra disfressa que l'acompanyava fent de brasser, que era una dona grossa, mal girbada com un fardellot, de peus y caminar xaparro, y ab veu d'home, també fingida per por de donarse á conèixer, l lensava á Deu las més exacrables blasfèmias.

Tots dos, instintivament, se n'entraren cap dins d'una taberna-cerveseria del enfront de casa meua. Ja estava carfida de gent. Ni casi hi cabían.

Per l'original de sas disfressas y per son descaro, la nova parella va ésser rebuda ab estridents xiscles, rialladas frenéticas y aplausos d'infernal bojería, y tant va ésser l'entusiasme y 'l rebombori que hi va dur aquella parella, que unánimement se 'ls designá un lloch de preferència entre ells, lo que van acceptar sense compliments.

A no ser esmerilats los crestalls més baixos de la mampara del entrar, hauría pogut desde mon balcó contemplar la conxorxa d'aquella taberna. No obstant los dos renchs de crestalls sense esmerilar de sobre la mampara me 'n deixavan bon tros, y no perdía ni l'accionat més insignificant d'aquella repugnant parella que s'era assentada de cara á mí, tenint al darrera un gros mirall mitj trabocat, ahont (s'hi reflectían á més de sas amplas esquenas y de las blancas bombetas de gas que cremavan á tot flam pels altres plafons de la paret, la major part de máscaras que no 'm deixava veure la mampara del entrar.

Los mossos taberners, ab cos de camisa, arremangats de brassos, ab tot y la llestesa y vigor ab que despatxavan, no sabían com atendre á tot aquell patoll de veus enrogalladas y estrafetas qu'escridassavan:—¡Rom,... vi dols,... canya,... vi fort,... cervesa, ayguardent, aixut!...—Lo fum dels cigarros anava invadint y enfosquint aquella estancia.

Poch després la pluja amayná y de la taberna comensaren á sortir algunas qu'altras disfressas, quedant los de dins reduhíts á la meytat, los justos pera omplir las escassas taulas d'aquella botiga.

Lo frare y la fardot que s'havían agermanat molt, bevían á dojo, amorrats als brochs de las mateixas ampollas per falta de las copas que ja havían trencat, y 'l líquit roig y espumós

de la cervesa 's bessava per demunt de la taula rodona de marbre betós y se n' empapavan sos vestits. Reyan molt y discutían fort, brassejant de valent.

Se coneixía que 'l fum dels licors los anava pujant al cap y 'ls enterbolía 'l seny.

Un, disfressat de pallasso, de qui jo no m' havia atalayat encara, sortí al bell mitj ab sas folgadas calsas meytat verdas, meytat grogas, ab un sol de bayeta vermella fent llengotas al mitj de sa ampla esquena, la tofuda mota de cabells d' estopa y 'l cónich casquet de simolsa enclavat al clatell y la cara es-trafeta per las disfressas de colors que contrastavan sobre fondonch de farina y guix, y ab menos temps que 'l de resar lo «Crech en un Deu», va tenir desembrassada la botiga obrinthe un reduhit espay pera ballarhi. Forsadament aná á arrencar al frare dels brassos d' aquella dona que xumava entredents un cigarro, y al desconcert d' una bandurria, de cordas fluixas y trencadas, se varen posar á ballar tots dos á l' esbojerrada.

No havían donat quatre giravolts, que la fardot, electrisada, escup á terra lo mastagat *puro*, y tot d' una pessa s' aixecá de la cadira, fentla caure á terra de la revolada y, aixancarrantse y oscilant ab pena, va arribar á assolir la parella, d' una xarpada arrencá 'l frare dels brassos del pallasso, y tots dos s' abrahonaren y s' agarfiren brutalment, rodolant per terra feixuchs com dos sachs de plom, mentres que 'ls altres s' ho contemplavan esmortuhits de riure, indolentment cayguts per las cadiras y parets, ab las mans aguantantse las ventrelludas panxas y sens gosar descompartirlos. En mitj de la baralla, en mans de la dona qui tenía 'l frare retut y subjecte sota sas camas, llampegá un cer, una eyna, duas y tres vegadas, al mateix temps qu' una veu esgarrifosa y atiplada llensá un crit ofegat, ininteligible.

Vaig córrehi. Alló era un crim, un homicidi.

Quan jo vaig entrar, dos mossos acabavan de subjectar al homicida, y darrera meu varen entrar alguns altres curiosos.

Realment, allí s' hi havia comés un crim. La sanch roja y encara fumejant, ubriagada de tanta disbauxa, s' escolava á borbolls dels traus de las feridas sobre l' hábit blanch del frare, l' una al pit esquerre, l' altra sota l' aixella dreta. Un senyor de barret de copa, atentment li escoltá al pit y al pols y

sas deneridas munyecas; res li batía, ja no s' hi era á temps. Era morta.

La taberna, ab tot y la resistencia que oposavan á entrar los mossos y gent de la casa, s' invadí de curiosos.

Lo frare romanía estés y llarch, recolzat lo cap en una bota, sota l' aixeta que, degotejant encara, semblava dirli ab cinisme:—¡Te, beu, beu y emborrátxa!!...—L' hábit arremangat ensenyava, per més mofa, á dintre, bon tros de cama núa; de pell esgarrifada y d' un groch assafranat; la miija vermella escorreguda; las enaguas esparrecadas y ab punta ordinaria, afetxugada y bruta; l' estrafteta careta ab son nas abonyegat y amoratat com l' auberginia, la boca esqueixada y sos llavis inflats y sas galtas revingudas d' un color de vi, ab sa respectiva barba blanca que, llarga, llisa y ampla, li queya per demunt del pit, també clapada de sanch. La cogulla mitj cayguda cap enrera, mostrava al seu dessota un monyo negre y esgavellat... L' occissor estava subjectat per un sol home y estava sério y plantat com un estaferm, mut y ab la vista esverada als peus de sa víctima; son mostatxo espés y erissat li donavan cert ayre feréstech y de mal carat y de boig...

Al arrencar de la morta sa careta, ell, com volentla conèixer, s' hi atansá. Totduna s' esferehí y recobrá l' esma, d' una batzegada 's feu deixar anar del home que 'l tenía subjectat, y 's deixá caure aplomat á terra de genollons, los colors de sa cara cambiats y, vivament conmós, s' abrassá ab la morta estretament, com si li volgués comunicar de sa vida, com si li 'n demanés perdó y petonejá sas begudas galtas ab efusió y ab repugnancia, ab amor y odi y esglay, tot al ensemps; y ab ulls prenys de llágrimas, sos llavis grossos babant un' *ayguardent* qu' empudegava, ab un esclat de sentiment que li muntá exponentani del cor, esferehit, barbotejá:

—¡Mal llampl!... ¡jo 't coneix!... ¡tú ets la Eularia!... ¡Filla, filla meva del meu cor... perdó al teu pare que te 'l demana plorant y agenollat als teus peus... Mes ¡oh! no 'm perdonis, no, que soch un criminal!!—

Y mentres dos municipals, ab la indiferencia que 'ls caracterisa, se l' enduyan pres, carrer amunt, tantinejant, lligat pels colses, acompanyat d' una rua de gent gran, de quixalla y algunas máscaras que 'l seguían per vía de diversió, rebent

ab estrepitosas rialladas totas sas exclamacions, com las més xocantas d' un borratxo, aclaparat de sentiment prosseguía:

—¡Ma filla mortal!... ¡y jo pres!... ¡Y ma muller ¡ay la pobre! tota sola al mon ab son únich fill, encara al ventre!... ¡Mátam, oh Deu!... ¡mátam!...—

Y adonantsen de que encara traginava á demunt la disfressa de bagassa que li servía per més rihota del públich y l' afrontava més, escupint foll aquellas robas y estripantlas tant com va poguer ab frenéticas esgarrapadas, cridá fort y de debó: —Malehit Carnestoltas!—quina maledicció jo vaig repetir tot á solas.

R. G.

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

Lo sol s' ha post. Las blancas papellonas
al perfumat alé del ventitjol
s' adormen en los cálzers tremolosos
de las dormidas flors.

Morta pel sol, de las novellas brancas
cau marcida la flor del admetller;
y murmurant cansat de penya en penya
s' estimba lo torrent.

¡Marxém camps á través! La vall florida
desplega al vent sos aromats perfums...
L' espay es blau, la nit muda y serena,
y estrellat lo cel llú.

Marxém, marxém tots dos, ma dolsa aymía,
per la ubaga ahont s' aclucan los llacsos,
y 'ls rossinyols entonan llur canturias...

¡Marxém!... Lo cel es blau y 'ls camps en flor!...

* * *

Al suau remoreig de las onadas
que s' alsan y 's desfán endormiscadas,
la nit al arriivar,
contemplo mentrestant que 'l barco avansa,
ple 'l cor de pau, d' amor y d' esperansa,
confosos cel y mar.

Y als petons de la brisa vespertina,
mentres lo sol declina
y 'l primerench estel en lo cel llú,
quan de la nit la boyra m' embolcalla
y entorn de mí tot calla,
llavoras, vida meva, penso en tú.

Y m' adormo somiant que aprop te miro
y que 'm miras tú á mí;
que t' adoro com sempre y que t' admiro;
y tot dormint deliro:
si m' estímas te dich, y 'm dius que sí!

EDUARD GIRBAL Y JAUME

CANSÓ DE NOVA VIDA

I

La jova primavera
quan riu més apleret
corona camps y feixas
d' espigas y d' esplet.
D' espigas que 'l Juny daura
per batre lo Juliol,
omplint de cants las eras,
las llars de pa y consol...

Mateix que la cigala,
igual que 'l rossinyol,
cantém la vida,
l' amor y 'l sol.

II

L' Abril posa rosellas
en mitj de los sembrats,
que son la sanch dels pobles,
dels héroes dels passats;

que surt á flor de terra
per dir en alta veu:
es vostra, sols es vostra
la pátria que petjeu...

Mateix que la cigala,
igual que 'l rossinyol,
cantém la vida,
l' amor y 'l sol.

III

Vermellas son las barras
de nostre patri escut,
igual las barretinas
que 'l poble sempre ha dut;
vermella la esperansa,
lo cor dels catalans,
las galtas y los llavis
de ninas y galans...

Mateix que la cigala,
igual que 'l rossinyol,
cantém la vida,
l' amor y 'l sol.

IV

També tú Catalunya
sembrarès al teu cant
ideas que novellas
un altre cop serán;
també ta primavera
ha fet esplet als cors,
també lo segá' y batre
vindrá en temps molt millors.

Mateix que la cigala,
igual que 'l rossinyol,
cantém la vida,
l' amor y 'l sol.

V

L' Abril ab sas rosellas
també t' ha revelat
qu' un poble avans tant lliure
pot ser lo qu' ell ha estat:
per xó conserva encara
lo fur dintre son cor,
per xó quan més l' otegan
respira encar més fort.

Mateix que la cigala,
igual que 'l rossinyol,
cantém la vida,
l' amor y 'l sol.

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

LA DIVINA PASTORA

¡Oh celestial Pastora!
Ans d' apuntar la aurora
m' atrau vostre somris;
vostre mirar claríssim,
espill de Deu Altíssim
y goig del Paradís.

Vostre xayet m' encanta,
pero lo llop m' espanta
guaytant per mon camí;
lo gayato allarguéume,
m' hi penjaré y... prenéume:
¿qué 'm podrá fer allí?

¿Allí ahont peixéu, María,
d' amor y d' alegría
vostre ditzós Remat?
¿Allí d' hont sou Font pura
que abeura de dolura
tot cor assedegat?

Quan mor lo jorn alegre
y torna la nit negre
d' aspecte esglayador,

tanquéume en vostra pleta,
y Vos vetllant, Mareta,
¿cóm dormiría ab por?
¡Oh divinal Pastora!
¡Oh excelsa Robadora
que m' heu robat lo cor!
¡Guardéulo nit y dia;
no me 'l tornéu, María,
féulo morir d' amor!!!

SOR EULARIA ANZIZU,

monja del Real Monestir de Pedralbes.

LO VESTIT BLAU

A Na

Ab aquell vestit blanch
prou que m' agradas;
veig en ell resplandir,
pura, ton ànima,
com coloma, sens fel,
ignocent, blanca;
 pero ¡que be t' escau,
 hermosa meva,
 pero que be t' escau
 lo vestit blau!

Quan á missa te 'n vas
tant modesteta,
ab lo vestit grisench
ó be 'l de festa,
me plaus tant que, de goig,
mon cor s' esberla;
 pero ¡que be t' escau,
 hermosa meva,
 pero que be t' escau
 lo vestit blau!

Ab aquell cos vermell,
qu' are es de moda,
d' escocés tot llistat,
prou ets hermosa:
li fá com un ressol
á ta carona;
 pero ¡que be t' escau,
 hermosa meva,
 pero que be t' escau
 lo vestit blau!

Quan al teu cos estotja
lo negre abrich,
ta blancó' y ta guapesa
tant fa lluhir
que 's queda sempre en éxtasis
mon esperit;

 pero ¡que be t' escau,
 hermosa meva,
 pero que be t' escau
 lo vestit blau!

Si un jorn saps que jo 'm trobo
ja á la agonía
y un consol vols donarme,
com bona amiga,
fes que 't vegi á ma espona
de cel vestida,
 y será, si així' 't plau,
 hermosa meva,
vesllum d' eterna pau
 ton vestit blau!

MANEL ROCAMORA

UNA VETLLADA... CURSI⁽¹⁾

SEMPRE havia considerat á la gent cursi com á sers més ó menos ridícols, pero pacífichs é inofensius, alló que 'ls diu sense pena ni gloria, mes d'ensá que me 'n passá una com un cove, havéntmelas ab gent d'aquesta lley, he variat tant d'opinió que (perdonéume Senyor si peco) la mena de llástima que avans m'inspirava, s'ha tornat verdadera tírria y mala voluntat.

Fa ja molts anys. Anant d'expedició per la montanya en companyia de dos amichs de Barcelona, molt aficionats á las ciencias naturals y arqueológicas, anarem á passar, á un poblet, ab la intenció de passarhi un parell ó tres de dias. Vejetava allí una familia de Girona que havia erigit en Comtat ó Baronía, fundantse en uns papers molt vells, uns quants terrossos que li havían pervingut per la mort d'algun parent llunyá. Habitava un gran casal que de vespres feya molta uppa porque no 's veyá que era vell y destartalat.

Se composava aquesta apreciable familia, de la *mamá*, se-

(1) Aquest treball es traducció lliure d'un altre que ab lo pseudónim de Francisco vaig publicar en castellá en *El Montsacopa*, periódich que 's publicava á Olot avans del renaixement catalá (núm. 71 de 16 de Novembre de 1884). Ho faig present per un si acás algú hi tingúes que dir; lo que no es pas probable.

nyora alta, grossa y morena, que 's movia á temps com los quintos á l' instrucció, de duas fillas que no eran pas lletjas si s' haguessin acontentat de semblar lo qu' eran, y dos fills tots quatre grandassassos y refets com llur mare. En lo poble se'ls anomenava senzillament los barons y's permetían lo luxu d' una tartana vella y tronada, arrossegada per una cavall de la familia de *Rocinante*, parlavan castellá per tot dia y donavan setmanalment reunions en las que hi solían convidar als notables de la població.

Totjust corregué la nova de nostra arribada, que degué conceptuar sens dubte la bona senyora, arribat un dels moments crítichs de sa missió sobre la terra. Aquestos senyorets, degué pensar, que ab l' excusa de cullir flors y pedretas y admirar singleras y boscos y antigalls, venen de Barcelona per aquets mons de Deu! qué poden ser sino vistayres que buscan la sort ab alguna noya ben vistosa d' aquellas que 's crían en llocs ben satinosos y son de prova! Y essent aixís ¿qui millor qu' ella podia oferir bon género ab la recomanació de noyas ben educadas y fins de la noblesa y tot? Per si ó per no, lo cert es que posá en campanya totseguit als dos xicotassos, que se 'ns presentaren al hostal saludantnos ab totas las bonas maneres que llur mare 'ls hi havia ensenyat.

Se condolgueren principalment de que unas personas com nosaltres haguessim d' estar tant poch decorosament allotjadas, oferintnos hostatje en son palau. Parlaren malament de la gent del país que, *solo por misericordia de Dios no andaban á gatas*, assegurant qu'ells vivían uns mesos allí sols per que á la mamá li *convenían los aires puros* que, segons ells, era la única cosa allí aprofitable. Per fi, refusat com era natural l' oferiment de l' hostatje, que tampoch sostingueren gayre, 'ns invitaren galantment á una reunió que en lo Palau devia tenir lloch al vespre. La cosa no era pas pera fer escarafalls y acceptarem com á personas ben educadas y ab protestas de molta satisfacció. Mos companys, com á homes de més mon que jo, conegueren prou de quina mena de gent se tractava y's prometeren y 'm prometeren una bona vetllada á costas dels aludits barons. Son cursis de pura rassa, deyan, ja riurém.

A l' hora convinguda feyam cap al palau. Trobarem la escala materialment obstruhida per testos ab plantas, moltes

de las quals semblaven brancas enfonzadas dins la terra sols pera cubrir l' expedient y tot plegat, més que pera adornar la escala, semblava ideat pera tapar la brutícia y bufats de las parets. Aixó ja doná peu á que mos companys comensessin á deixarne anar alguna que 'm posá de bon humor. Al cap de la escala sortíren á rébreus los fills que 'ns feren passar molt ràpidament per algunas habitacions que conduhían al saló, qui sab si perque no'ns adonguessim de la pobresa de las mateixas, si be 'ns digueren que estavan esperant los mobles.

Entrarem per fi al saló que estava plé de gent y, á jutjar per la mena de sensació que produhí nostra arribada, es de suposar que se 'ns esperava ab impaciencia. La senyora Baronesa 'ns rebé á tall de gran dama, asseguda en un vell sofá recubert de domás de color de lloro, presentantnos las sevas fillas y seguidament á tota la reunió ab llenguatje enfátich com lo que s' estila en las novelas per entregas.

Será llarch de descriure aquell saló que era per lo mateix tall que llurs senyors. Basta dir que tot era mesquí, pretenció y de mal gust. Cortinas petites devant de balcons grans, gerros inmensos sobre taulas desneridas, etc., pero 'l que més me va cridar l' atenció fou una mena d' armari que hi havia al cap del saló, que pera posarlo á nivell, ja que 'l pis era enfonzat, havia calgut apoyarlo sobre dos vells tomos de *El Tribunal de la Rota*; y com un tamburet que hi havia al devant quedava també baix, vingan dos tomos més á ferli repen. ¡La Ciència 'ls hi perdoni!

Un cop la conversa prengué son curs natural, la senyora baronesa comensá á contar grandesas de son difunt (q. e. p. d.) y de la familia y gracias de sas fillas presents, que feyan los possibles pera enrogir. Mos amichs sostenían y encara excitavan la verrositat de la bona senyora ab exclamacions plenas d' irónica malícia, que per fortuna estavan fora del alcans de la seva penetració. Un d' ells, sobretot, tenía una gracia especial pera estrafer lo castellá, usant sempre, aixó sí, aquestas frases llampants que son la menja dels castellanisats tocats del bolet. La escena era á vegadas tan cómica, que 'm posava en un verdader compromís á mí, que tenía allavoras la flaca de ser molt fluix de molas en tractant d' aguantar lo riure, y per cert aquella va ser la meva desgracia en tal diada.

Per fi 's parlá de música, y un dels fills s'assegué al piano,

que tal resultá ser aquella mena d' armari estrany que tant m' havia cridat la atenció. No sé de quina fàbrica seria aquest instrument que en sos bons temps ja seria detestable pero que are ni á dolent arribava. Quan sonava semblava sentir-se una llocada d' ánechs ab acompanyament d' abellas y burinots. Fins al cap d' un bon rato que 'l pianista 's lluhia, no vaig comensar á sospitar que 'ns regalava *Il Trovatore*, y m' ho va corroborar la senyora baronesa, que al arribar al *miserere* va comensar á taratlejarlo, portant ab lo vano 'l compás.

Qualsevol que sápig per experiència propia lo qu' es una passió de riure continguda per força de las circumstàncies, compendrà fàcilment lo crítich de ma situació y la intensitat de mon martiri. Un llum me donava de ple á la cara, lo que al propi temps que m' impedía amagar lo més petit moviment, semblava atirar sobre meu las miradas de tota la concurrència. Per més pena, tenia als costats mos dos companys que, més duenyos de sí propis, semblava que 's complavían en agravar ma situació, tustantme seguidament ab lo colze.

Pará 'l piano en sech y jo vinga aplaudir de ferm creyent que mon torment era acabat, mes estava escrit que no havia de sortir d' un apuro sino per caure en altre major. Se proposá un terceto de piano, violí y cant, executat per los dos fills y la filla gran.

Comensá, donchs, la música, si es que 's pot calificar de tal aquell conjunt de notas que 's perseguían mútuament sens atraparse may. La tiple y 'l violí entaularen una competencia de falsets capás de fer plorar á un gos, mentres que 'l piano, del que per sort no totas las teclas sonavan, se quedava baix per lo menos de dos tons. La noya, ab lo cos enterch, los brassos cayguts y 'l coll estirat, sols movía la boca y 'ls ulls, obrintlos desmesuradament en los moments culminants de son paper, y jo estava veyent lo moment en que son germá, que rascava com un esperitat, li ficaría l' arquet per la boca ó 'ls nassos.

Es increíble lo que jo sofria en aquells moments en que mos companys no paravan de tustarme y 'l espectacle se tornava per moments més ridícol. Sentía l'ánima cargolar-se de riure dins del cos, y sols á força de mossegarme 'ls llavis y de menjarme 'l mocador, podía contenir aquell accés de presió que aménassava escapár-se per totas las costuras. Creyentme

perdut, vaig recorre al medi reconegut de portar la imaginació á recorts d' índole ben contraria al espectacle present; per exemple, procurava representarme l' espectacle de la mort, ab totas sas miserias y angoixas, un cementiri ple de cadavres ó la propia imatge de nostre Redemptor cubert de sanch y clavat á la creu per nostres pecats y, per fi, al mateix Infern ple de condempnats. Tot era inútil; aquella malehida música tenia més poder que tot, y com altra flauta mágica, tot ballava per sa virtut, fins los condempnats y 'ls dimonis que 's retor-savan á son compás en diabólica dansa, estraient los mateixos espignets, gestos y contorsions dels que tant empenyo tenia en apartar de la imaginació.

Aixó m' oprimí tant lo cor, que un moment vaig arribar á dubtar de si lo que sentia eran ganas de riure ó de rompre á plorar. Tenia tentacions de fugir, pretextant una necessitat, ó de posarme á aplaudir simulant un entusiasme á la altura dels meus apuros, rebutjant després aquestas idees com á temerarias que eran. En aquells moments de suprema angoixa vaig aixecar los ulls al sostre y al baixarlos vaig creubar la mirada ab una senyoreta que tenia al devant. Era aquesta una nena forsa guapeta, filla del arcalde, á quina ja coneixia desde 'l matí y que per cert no 'm mirava pas ab mals ulls, (sens dubte per no atrevir-se á posarlos en mos companys, á quins creuria sols dignes de las baronesas) aixís es que 'm saludá ab un amable somris y jo maquinalment vaig voler correspondreli sens recordarme que tenia 'l cos ple de riallas que rabiavan per esclatar; de manera que tan bon punt vaig descosir los llavis, lo que havia de ser mitja rialla de dolsa correspondencia, fou com un gemech gutural é inarticulat que á n' ella li feu baixar lo cap avergonyida y á mí 'm deixá mossegantme 'ls llavis fins á rajar sanch.

¡Ne volem més de malaventuras! Donchs en lo moment en que 'ls músichs arribavan al paroxisme de sa inspiració, un nou cop de colze d' un de mos companys fou la gota d' aygua que feu vessar lo got, fent sobre meu l' efecte d' un cop de puny sobre un bot ple de vent. Ja no fou pas un senzill gemech, sino una carrandella d' esbufechs que res tenian d' humá, lo que 'm sortí atropelladament per la boca y quan pera posarhi remey vaig apretar llavis y dents se m' escaparen pel nas que talment pareixia una válvula de vapor. Semblant-

me que m'anava á trencar, vaig posarme abduas mans al ventre y maquinalment batía de peus com las massas d'un noch de barretinayre. Tothom s'alarmá creyentse que 'm venía al-gún trevall y jo, procurant revenirme, tot era estossegar y sonarme ab estrépit, mes la cara de tres deus que 'm posá la senyora baronesa, m'advertí be de que l'havía vessada, quantme en un moment totas las ganas de riure. Afortunadament en aixó acabá la música y jo vinga aplaudir rabiosament, no tant pera desfogarme com pera reconquerir las bonas gracias de la familia.

Mos companys compregueren per fí lo crítich de la meva situació y donaren la senyal de partida. Pretextant que l'endemá teníam maytinas, demanarem permís pera retirarnos.

Aixís que posarem los peus al carrer esclatarem tots en un *terceto* de rialladas capás de posar de bon humor á un mort. De prompte 'l riure se 'ns va glassar als llavis al veure sobre nostres caps y dins del vuyt d'una finestra dibuixarshi la olímpica silueta de la senyora baronesa. Fugirem corrents y al endemá, de bon matí, 'ns trobavam ja lluny del poble, celebrant ab mos companys lo bon rato que havíam passat en los salons de la senyora baronesa. En quant á mí, que no tenía pas motius pera estar tan satisfet, callava jurant en mos interiors no assistir may més á cap reunió de personas que pertenesquessin al gremi de la *gent cursi*.

M. VAYREDA

LO PAPELLÓ

I

Lo sol cau aplomat demunt dels camps tots plens de roses. La pluja de llum entela las montanyas. Del mitj de la vall s' aixeca una onada de claror que enlluhera; del mitj d' aquesta onada surt revolotejant un papelló tot blanch, més blanch que un somni d' ignoscencia.

II

Las campanetas y las violas se 'l disputan. Los brins de l' herbó, regalant de rosada, li ofereixen repós. Las falsías y 'ls vellaners li brodan l' ombra. Mes ell, amunt, amunt, l' enamora de la claror que enlluhera, amunt, amunt, que vol abeurarse de raigs de sol.

III

Y 'l sol en lo zenit, brillant, potent, destría ab vigorós entussiasme sas ráfagas lluminosas, vibrants y espurnejantas, filtrantse escorcollador pels tous d' herba molla, per las teixas espessas de forment, per las onadas sempre verdas dels prats humits. Y 'l papelló, rabejantse en sa llum, amunt y fora.

IV

L'espai sens fi ubriaga al papelló. Ni l'áliga de nirvosa envergadura, ni 'l falsiot xisclayre, anunciador de las tempestas, creuhan sa immensitat. Lo buyt més gran, la soletat més pahorosa per tot; ni un núvol gris, ni una esponjosa boyra. Y 'l papelló defallit, encare amunt fa vía.

V

Lo sol majestuós segueix sa carrera. La terra va rodant per l'espai infinit. A la ombra del trébol y la userda los insectes se deixondan. La naturalesa frisa; lo mon de nit prepara son concert; y encara las falsías y 'ls herbeys esperan al ingrát pera oferirli repós y ombra; y encara la apassionada viola envía sa flayre amunt, amunt, pera atrauresel. ¡Pobre papelló, enamorat de la llum, qué trista sort t'espera!

VI

La falsía ha coll-torsat son cap pera besar á la regina del perfum; l'idili de la nit comensa. Una ratxada fredosa ha fet tremolar lo matisat pradell. Un borrallonet de neu va rodolant desde la altura, va rodolant y cayent. Lo borralló ja ha caygut, ja ha plegat sas alas ¡pobre papelló!

La viola l'ha copsat en son sí y ha defallit, en tant que la falsía aplanava amorosament demunt del mort son cos perlejant de rosada.

J. NOVELLAS DE MOLINS

À MERCAT

(LLETRA CANTABLE)

Guayteu la Plassa Gran—boy aporxada...
¡Que velas gronxa 'l vent!—¡Quinas zumzadas
de blancas, rojas—y mostrejadas!

Lo sol s' hi esglaya arreu...—Crits y riallas
brunzeixen á desdir—y s' aixamanan
en voladurias—ajogassadas.

Ensá rodan las baboyas;
enllá sonan cascabells;
sota 'ls porxos van las noyas
marejant als estornells.

Reb, en l' ombra, la mesura
las buydadas del grá d' or;
y allí prop la gent s' atura
per senti' á un encantador.

Allá 's va aixamplant rodona
per senti' á un papa-diner;
al devant ja altre 'n sermona
bescantant á n' el primer.

Revoltosa la gentada,
á mercé de vents follets,
va d' assí d' allá empaytada
per colladas de baylets.

Gran cridanera
ab polsaguera
bufant arreu...

—Ara m' hi poso!
—Ansía, trieu!
—Que no composo!
—Que no faig preu!
—Trieu, minyonas!
—Aquí, bufonas!
—Noys, no badeu!
—Trieu y remeneu!
—Compreu, compreu!
—Tot hi va!... Tot hi va!
—Tot hi va á da'!
—Trieu! Trieu! Trieu!

Venedors xerrayres
se 'n sabrán gaudir:
ab los rondallayres
quí pogués partir.

Van acasaradas
las d' esplet d' enguany;
ben emparentadas
deixarán bell guany.

Minyonets de tría,
noyas ullejeu...
Me las enduría
jo de deu en deu.

Feu eixir de penas
al floreig gemat:
blancas ó morenas,
esculliu bondat.

Olarilayna!
Olarilá!
Quin goig que dona
poguer triá'!

Olarilayna!
Olaridó!
Ditxós qui tria
del bo y melló'!

II

Ma fillola 'n fou sortada.
L' emprèsdá minyó de bé:
com més temps d' enamorada,
més amor al mercader.

Si 'ls hi manca la riquesa,
los hi sobra voluntat,
y 'l treball, qu' es honradesa,
llur amor va festejant.

Deu los hi acreixi—tant guapa sort
als que en la vida—no hi senten mort.

Ditxosa noya,—minyó sortat,
que galán fira—van fe' á mercat!

Olarilayna!
Olarilá!
Quin bo qu' hi feya!
Quin bo qu' hi fa!

Com rumbeja lo ram á la fulla,
com rumbeja la fulla á n' el ram,
per mercats y per firas alegres
de brasset los veuréu rumbejant.

Com rumbeja lo ram á la fulla,
com rumbeja á la fulla 'l ramet,
per mercats y per firas alegres
¡que ditxós lo qu' hi va de brasset!

Olarilayna!
Olarilá!
Quin bo qu' hi feya!
Més bo hi fará.

III

Sa germana presumida
va fiarse d' un cap-vert,
y avuy passa mort en vida
perque l' home se li 'n pert.

Si 'ls hi sobra la riquesa,
los hi ment la voluntat:
¡Ay! ¡Ni may s' hi hagués promesa
aquell dia de mercat!

Pobra parella—sens ver amor,
seguit de dia—corgelador.

L' or va encegarla.—Bé ho ha pagat!
Que mala fira—va fe' á mercat!

Olarilayna!
Olarilá!
¡Del bo qu' hi feya
gota n' hi fa!

Cóm rumbeja lo ram á la fulla,
 cóm rumbeja la fulla á n' el ram,
 per mercats y per firas alegres
 quánts hi rondan ab cor gemegant!

Cóm rumbeja lo ram á la fulla,
 cóm rumbeja á la fulla 'l ramet,
 ay qu' es trist rumbejarhi anyorantse!
 ay qu' es trist passejarhi 'l cor fret!

Olarilayna!

Olarilá!

Lo bo qu' hi feya
 més no hi farà.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN

LA PRIMERA SOLDADA

I

«Que Deu vos dó salut, mare estimada
y germanet del cor;
que Deu vos dó salut com es la meva
y os ompli de consol.
Jo estich al cel: com filla som volguda.
Quins amos tinch més bons!
Ni cap princesa en son palau me guanya.
Bon Deu, que bé estich jo!
Cóm m' he posat! De fresca y regalada
semblo un pitxer de flors!
La vida de ciutat ¡qué bella 'm fora
si junts estessim tots!
Esteu contents com si jo fos á casa
portantvos lo timó;
que si allunyada estich, no he d' oblidarvos
jamay per res del mon!
Guardeus, mare, del fret, que á la vellesa
l' hivern li es molt traydor...
y en lo trevall deixeu pas á los joves:

no s'hi pot ser dos cops!
Que 'l germanet se fassi gran y fora,
que siga un bon minyó,
que escriga ben sovint, ab lletra clara,
que á mí m' agrada molt.
Recados mil á la *Rosè de l' horta*;
al seu germá... ni un mot:
per fons que 's fassi 'l foch sempre respira...
Que Deu lo fassi bo!
Es un dolent: ja pot empolaynarse,
ja pot *valsá y fer l' os*,
que si jo 'n vull com ell... Mes per tals cosas
s' han de tenir dos cors...
Adeu-siau, estimats meus de casa,
gardeuse tots ben bons;
y al pare, que al cel sia, un parenostre
reséuli en mon recort...
Aquí us envió entera ma *soldada*,
prenéula ab bon amor,
y puig teniu Nadal á quatre días,
feu un Nadal ben bó.»

II

«¡Bon Deu, bon Deu, oh germaneta mia,
quin glop que t' he de dar!
¿Cóm t' ho diré, porque no 't cor-feresca
una dissort tan gran?
Des que partires tu, trista y commosa
la mare se 'ns posá;
jo prou ni 'n feya de petons, mes ella
plora que plorarás.
Com no teníam pa per posá á taula,
li empitjorava 'l mal,
y 's 'nava consumint mateix qu' un ciri
que crema cap per vall.
Y, ay, trist! al ser avuy de matinada,

«¡Fill meu!» sento cridar.
 Quan soch al peu del llit, pobre maretal!
 ja estava agonitzant.
 Lo darrer bes de sa morada boca
 mon front ha sagellat;
 y baix, tot baix, m'ha dit: «¡Ameuse sempre,
 sigueu uns bons germans!»
 ¿Cóm ho faré, la germaneta mia,
 tot sol, desamparat,
 no sent encar ben fets per tenir l'eyna
 mos brassos tendrejants?
 ¿Cóm ho faré?... Mes, oh, ja sé qu'ets bona,
 ja sé qu'ets d'un cor gran:
 ben clá ho he vist al rebre la *soldada*,
 los fruyts de tos afanys.
 Mes tos afanys de noya estalviadora
 per *goigs* no servirán;
 no servirán, ay, no, com tu 't pensavas,
 per festes de Nadal...
 Des del matí que ploran las campanas...
 ja bregan pel fossar...
 ja sento lo fuster com martelleja...
 Deu meu, y quin Nadal!»

RAMON MASIFERN

LA CAPTA

(DE GEORGES RODENBACH)

Ho havia sigut un amor inmens aquell amor de la Dorotea! ¡Quina glopada de llum més soptada en sa pobre vida d'orfaneta, sempre sola ab l'avía que la havia pujada en aquella caseta punxaguda del costat de la catedral! La caseta també n'era tota de grisa de tenirhi sempre assobre l'ombra del campanar. Un moment tot s'hi havia aclarit ab l'amor que hi entrava. Però l'amor n'havia anat tan depressa! Fou un d'aquells desgraciats assaigs de ditxa, una d'aquellas tendresas dels divuyt anys en que una noya s'hi abandona tota, d'una embranzida, sense adonár-sen. Però la Dorotea no era d'aquellas que oblidan y tornan á comensar.

Incurable, patí, plorá, 's desesperá y torná á esperar contra tota esperansa...

Fins en son dit hi guardá l'anell dels días d'amor, com si'l promés no més fos fora y pogués tornar. May, ni un minut, hi havia pensat ella á llevársel. Los anys passavan. Però 'l promés potser encara tornaria. L'anell encara llubía, no més una mica desllustrat. Ella li portava una estimació

supersticiosa. Son desí anava lligat ab lo del anell. Aquest li quedava com un talismán, una claror fidel, lo llumenet d'or d'un far en la platja de sa má nua, que encara podia retornarli l'ausent... Se li figurava que trayentse l'anell s'hauria tret la esperansa. Y encara volia esperar, encara.

Vingué un dia que 'l llamp aná á caure al campanar de la catedral, lo campanar transparent, trepat, que guarnia 'l cel ab puntas. De l'arquitectura res ne sofrí. Lo llamp se n'havia anat de dret á engolfarse en la campana més grossa del campanar, la de las guerras, dels incendis y dels diumenges. S'hi tirá com lo llamp encadenat baixa al pou. La campana, al mateix instant, quedá trencada, esberlada, feta trossos, esmenussada. D'aixó se'n seguí á la vila una gran por. Tothom hi vegé una senyal de la ira de Deu. Ja hi havian hagut pestas. Y aquesta vegada la gent dels voltants pretenia que al punt mateix de trencarse la campana s'havia sentit una gran rialla, una rialla escampada, com si 'l dimoni 'n sortís. Fins las gárgolas del portal semblá que 's removían. La campana era malehida. Ni calia pensarhi en aprofitarse 'l bronze pera fóndren una de nova. A tota pressa anaren á tirar al riu los bossins de la campana, y 'l rovell y 'l verdet que feren, semblá á tothom de foch y sofre, evident tatuatge del infern.

Pero 'l campanar no ho podia pas quedar de mut per sempre més. La campana toca las horas y 'ls diferents aconteixements. Per ella la vila tenia conciencia del temps, de sí mateixa. La vila escoltava las pulsacions de l'hora en lo rodám del campanar com las de son propi cor. Quan la campana ja no tocá més, talment semblava que s'hagués aturat lo cor de la vila. La vila 's sentia morta.

Hi hagué una gran tristesa y també un gran espant. Convenia calmar al cel que s'havia manifestat ab aquell cop d'ira. Perque las pestas tornarian á comensar tal volta. Se decidí fondre desseguida una campana ben grossa. Pero, hont trobar diners? Seria molt costosa. Llavoras los canonges de la catedral y las autoritats de la vila, després de parlarne prengueren un acort que, tot assegurant lo bronze necessari per la campana, donaria á n'aquesta un carácter d'expiatoria. Per un avís se feu saber als habitants que hi hauria carros que seguirian la vila y á tothom se'l convidava á depositarhi tota mena

d'objectes de metall que després se fondrien pera fer una campana nova que aixís seria obra de tothom.

Al dia senyalat, los carros sortiren. Primer los benehí 'l Bisbe y anavan guarnits ab los colors de la vila. Los tiravan cavalls enflocats y seguits d'heralts y patjes. Las trompetas esquinsavan l'ayre ab llurs crits d'or. Las campanas de las parroquias repicavan. En tota la ciutat hi hagué un entusiasme admirable. Se creya fer acte de civisme y acte de fé. Los uns pensavan desagraviar á Nostre Senyor irritat; los altres dotar á la vila d'una campana d'un metall tal y d'un tal volúm, que fos gloria del campanar y que al espay hi fes neixer un crit capás de fer morir los aucells de mal auguri y de regular las tronadas.

Per las plassas, en los barris dels richs, pels carrerons de la pobretal'a, per tot hi passaren los carros y s'omplían de ricas ofrenas. Los habitants los esperavan á las finestras, als terrats, á la porta de las casas y tiravan als carros tota mena d'objectes de metall: candelers, bacinas d'arám, plats d'estany. També hi rajavan l'or y la plata: argentería, joyas, joguinas, copas. Tothom era generós. Las noblas desde 'ls balcons, dels jardins, de las eixidas, se llevavan sos collarets y sas arrecadas. Se vuydaren joyells seculars. Lo Bisbe, desde la escalinata de son palau, tirá sa crossa sobre un dels carros. Fins los més pobres se desfeyan de lo que tenían. Tot alló queya, s'apilotava, 's fonyava, s'abonyegava, fossar de metalls, ossera inmensa que anava á renáixer baix una forma augusta capassa de travessar centúrias.

¡Entussiasme unánim y encomanadís! La multitud sovint se torna una, no solzament pel crim, sino també per la fé, pel zel, per l'alegría, per l'obra. Y aquells mateixos que un minut avans ni hi somniavan, també volen serhi en lo projecte.

Es lo que li passá á la Dorotea.

Quan los carros, acabant de donar la volta, passaren per casa seva, carregats ab sa inmensa arreplega que encara s'anava engrossint, tot plegat pensá, y un minut avans no hi pensava, que també ella hauria de donar alguna coseta. Pero, ¿qué donaría? Sense saber per qué, se mirá l'anell que semblava que s'hi estés oferint. L'anell hi consentí, 's perferia á deixarla. Antiga recordansa tornada ja inútil! Darrera anella

d'una cadena perduda. Per qué conservar-la la crudel joya que sempre li recordava son trist amor ja finit! Los carros passavan. De tot arreu hi plovián objectes entre crits y remor, tot un engrescament de poble. Tentació soptada y violenta...

Dorotea sentí una tremoladissa, resisií; s'hi revoltava tota sa carn y tot son esperit. Aquell aferrament supersticiós á son anell revivia. L'anell era á tothora 'l signe de la seva esperansa, un talismán per fer lo recort encara possible. Donarlo, hauria estat renunciar per sempre més, avenirse ab l'oblit.

La tentació insistia. Ja no calia esperar. Havian passat tants anys! Lo promés no tornaria may més. Avuy es per Deu y per la vila que cadascú dona. ¿Hi tenia dret á abstenirse? Una vegada més encara, l'anellet s'oferia, joya inútil, recort dolorós. Llavors, sense saber cóm, ab un moviment sech, involuntari's pot dir, l'anell sortí del dit, volá, d'una volada se'n aná al ample carro, hont al mateix instant s'hi confongué, s'hi enfonzá, com la copa del rey de Tule en la mar...

En aquell mateix punt la Dorotea compregué que s'havia acabat la esperansa. Lo recomensament d'amor que ella esperava encara y que encara podia ser, no seria may més. Ella mateixa era la que n'acabava de suprimir la darrera possibilitat. Lo promés era ben mort per ella. Ella acabava de *crear l'irremediable*.

Y aixís com l'anell anava á entrar á la campana, l'Amor de Dorotea entrá en lo Recort.

En efecte, al llensar son anell, la Dorotea creya deslliurársen. L'anell no feu més que canviar de forma. Las penas d'ella, lo mateix. Be prou que ho vejé sis mesos després quan la grossa campana de 14,000 lliuras comensá á ventar. Havía costat molt temps. Obriren un gros fosso en lo terraplé del costat de la catedral, hont avans era 'l cementiri; hi foren criats los manxayres pera mantenir una temperatura ben alta per la fosa del metall; fins hi hagué un concurs entre ells y 'l guanyador rebé una medalla y un barret encintat. Fou un fonedor de fama 'l que la colá. ¡Y quina glória de concerts quan l'estrenaren, vestida de puntes, com una criatura al bateig y ab padrins dels més nobles. Cops de batall, repicons,

solempnes ventadas, tritlleigs alegres, la campana nova resumí tots los destins que tenia y tocá d'un cap de dia al altre. La caseta punxaguda de la Dorotea se'n trová tota sacudida. L' Abandonada, escoltá, fantasiá, revisqué. La campana representá tot son amor.

Ella fou alegre y plena de sol com en los dias de las primeras enrahonadas. Fou violenta com la besada, llunyana com la ausencia, inexorable com lo recort. La campana ho sabia tot. ¿Ho feya l'anell que fonentse s'havía tornat una llagrimeta d'or que plorava en la campana é hi ploraria centúrias y més centurias?

La Dorotea s'enternia, sentia son anell en la campana...

Pero l'anell hi havia consentit ab barrejar sa miqueta d'or ab tot lo bronze anónim de la campana. De la mateixa manera las penas d'amor de Dorotea desde aquell instant no li semblaren ja distintas ni personals, sino confosas ab l'universal tristesa de la vida.

IDILI

—¿Abont vas ab lo gipó, boy tras mudada,
pubilleta gentil?—Vaig á ciutat.—

¿Veus com la gota d' aygua que al riu corra,
deixant serras y valls, va fins al mar?
Donchs la mar que la pren, ni se 'n adona
que aumenta son caudal.

Pastoreta gentil que ab la remada
no vols abandonar aqueix serrat,
fes com la gota d' aygua que 's detura
per nodrir la llevar que troba al pas;
la llevar granará, dará pastura
al famolench remat;
l' anyell te dará abrich ab que guardarte
del fret que tornarà.
Y quan aixoplugada dins la bauma
vegis corre la pluja riu avall,
beneheix la goteta que 's detura
y compadeix al riu que 's pert al mar.

MARCH TINTORÉ Y MERCADER

NO HI VAGIS MÉS

No hi tornis als vinyars perquè 'l pagesos
s'enfaden molt quan saben que tú hi passas,
puig diuhen que fas viure l' herba seca
que persegueixen ells resseguint marges.
Y escampan, ressentits, que aquella volta
que donas á sol post totas las tardes
'ls fa més mal, molt més, y no s' ho creyan,
que la pedra, las neus y calamarsa.
Diuhen que vora 'ls ceps l' herba traydora
que del fruyt vol xuclar la dolsa sava,
reviu de nou quan á tu 't veu hermosa
per més seca que siga y coll-torsada.
Y ha notat un baylet, que per las vinyas
en los clots que vas fent ab tas petjadas,
hi neixen l' endemá lliris, rosellas,
clavells de foch y campanetas blavas.
No hi tornis, donchs, may més perquè 'ls pagesos
s'enfaden molt quan saben que tú hi passas...
be prou que 'n trobarás de camins tristos,
y no molt lluny, sense una flo' en los marges.

J. PUJOL y BRULL

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

Quan las estrelles marxan á sa posta,
quan lo dia s' acosta
y se tenyeix de grana l' horitzó;
quan despertan las gotas de rosada
á la flor bella en hont ala-plegada
s' ha recullit la papellona d' or:

Abrumat, abatut per l' anyoransa,
tornant la vista enrera y ab recansa
me separo de tú.

Quan á mirarte neguitós m' aturo
per última vegada, aixís murmuro:
—¡Qué hermosos son los días... y qué curts!...

No es pas que res me falti, vida meva,
cada somrís, cada mirada teva
aumenta mon neguit;
mon cor es egoísta, cada día
te desitjo molt més, ma bella aymía;
com més amor me dons més set ne tinch!

EDUARD GIRBAL JAUME

AL TENDRE INFANT

MARIO GODO Y RIERA

¡Hermós angelet! ¿qué feres
en los espays celestials,
que desterrat te vejeres
á la patria dels mortals?

Veure un día y altre día,
allá en las altas regions,
animetas á porfía,
estols de blanchs papellons,

deixant aquellas esferas,
á la terra devallar,
d' una volada, lleügeras,
pera nous sers animar;

¿acás la teva, gelosa
se mostrá d' aytal presó,
ansiant d' eixa vall boyrosa
serne un joliu infantó?

¿O tal vegada envejaves
visitar aquell país,
perque de lluny te 'l miraves
com un altre paradís?

¡Pobret! á tan gran distancia
¡cóm t' enganyá ton afany!
Al lluny, molt bonica estancia,
de prop, ¡quin trist desengany!

Si al cel tot es hermosura,
joya tot, ditxa y tresors,
y en la terra tot tristura
y pobresa y amarchs plors;

si allá dalt tot son delicias
y goigs dolsos més que mel,
y aquí baix, fins las caricias
tenen cert regust de fel;

¡has deixat aytals bellesas
per aquest lloch tan mesquí,
y has perdut tan grans riquesas
per la miseria d' aquí?

Mes, no: ja sé 'l que 't va atraure
envers la vall del dolor;
ja sé 'l que t' hi va fer caure,
l' amor, lo més pur amor.

La tendra mare ovirares
que 'n l' exil Deu t' escullí,
y, sens repós, t' abocares
al dols niuhet de son sí.

De sa falda regalada,
t' ha fet ara un suau bres;
de sos brassos, la llassada
bella y forta com cap més.

Quan jovencel, sa tendresa
t' apartará dels esculls,
y al plorar del mon l' aspresa,
ella aixugará tos ulls.

Si una verinosa espina,
sanch del cor fente brollar,
un jorn ta vida enmatzina,
ella la 'n sabrá arrancar.

Quan del mon en lo romiatje
te sentis cansat, retut,
ella 't donará coratje
ab l' alé de sa virtut.

Y t' ensenyará enardida
per ton pare, son amor,
á ser catalá ab la vida,
catalá d' ánima y cor.

Aixís, seguintne la via
trassada per son anhel,
entrará, quan l' hora sia,
un catalá més al cel.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL

LA BALALÍ

CANSÓ

La cansó que vull cantar
n' es un cant de la meva ànima
n' es un cant de mon trist cor
que regala sanch y llàgrimas.
¡Ay! vosaltres que m' ohíu
compadíume y consoláume.

Sol y trist com l' alt xiprer
tot plorant ne resto are
planys y plors que fan condol
ressonant per la montanya,
com ressona á sol ponent
lo trist só de la campana.

Que no canti 'l rossinyol,
que s' apaguin las estrellas,
després que 's consumi 'l mon
com en la llar las estellas,
que la absolta la tindrà
ab ma trista cantarella.

TORNADA

Molt petita n' era
 quan jo la coneguí.
 Ros capdell d' or fi.
 Semblava una floreta
 d' olor de romaní.

¡Ay la Balalí!

Mon cor somniós hi vey
 son goig y son sofrir.

LLUÍS MILLET

CARITAT

POESÍA LLEGIDA EN LA VETLLADA QUE 'L ATENEU DE SANS ORGANISÁ
EN FAVOR DELS POBLES INUNDATS

La pluja cau; de las vessants vehinas
s' escorra l' aygua que engruixint va 'l gual
y 's descalsan los verns y las alsinas
ab la forsa potent del temporal.

La pluja cau; del cim de la pedrera
los codols rodan fins al fons del mar
y s' infla 'l riu y vessa la ribera
y tomba 'ls arbres com humil canyar.

Y encare més. Espessas nuvoladas
abocan aygua sobre 'l moll terror
y fugen los vivents á las serradas
com fugen los aucells del esparver.

Trontolla 'l fort portal de la masía,
bamboleja com vell lo campanar
y l' aygua passa avall, avall fent vía,
fins á bátres ab l' ona de la mar.

La campana del poble ¡socors! crida,
mes en va, que 'ls camins s' han esborrat;
d' hont l' aygua roja passa fuig la vida;
camps, artigas, conreus, ¡tot es negat!

L' espectre de la mort, com visió estranya,
surt allà al lluny com ombra colossal,
una dona pahorosa l' acompanya
que travessa arrogant lo temporal.

Es la horrible miseria que s' atansa;
tot ho aixafa ab son peu, flors é ilusions;
á son entorn s' allunya la esperança,
no 's veuhen camps de blat ni papallons.

Sols l' erm en sa monótona llargada,
sols la vessant com un desert perdut,
á son pas lo terror es una ossada
inmensa d' un cadavre corromput.

¡Socors á mí! lo poble crida encare,
y sa veu defallida han escoltat;
la llum ja surt y 's va acostant la mare,
es la mare de tots, la Caritat.

Y resolta s' endinsa á la masía
y escampa son alé consolador;
ahont lo dol arrelá, naix l' alegría
ab la forsa suprema del amor.

Y al fill escalf entre sos brassos dona
anima al vell y ampara al desvalgut
y suaument los rostres apetona
ab sos llavis que vessan la virtut.

¡Oh, Caritat! ¡oh, Deesa redemptora!
no abandonis als pobles plens d' esglay,
ardida emprén ta obra salvadora
que 'ls escullits no oblidan jamay.

¡Oh, Caritat! dels fills de nostra terra
 los ul's aixuga y eudolseix son cor,
 que si 'l monstre crudel encar' vol guerra,
 al menys, al menys que tingan ton amor.

NOVELLAS DE MOLINS

RONDALLA

Dirxós, temps de ma infantesa! ¡Qui á ser petit pogués tornar!

Los recorts dels jorns en que corria á peu nú per los boscos y prats del Mas, son tacas en mon cor que 'l pas dels anys no borra; los d'avuy son gotas de rosada que al escalf de las passions s'assecan y evaporan esperant los de demá. Llavors tot era alegría, res de migranyas. Ni un sol pensament trist mon cervell ennuvolava, com no fos la por de no poguer sortir ab la remada en cas de pluja al estiu y de neu si eram al hivern.

Quan lo Juny s'acostava y la palla dels blats, ja seca, comensava á petar, corrent assedegat pels camps de la masía, ja may mon cos colrat va haver de menester descans. Y en sent al vespre quan, junt ab los de casa, deyam lo rosari, desitjava que vingués lo nou dia pera corre y jugar anant á la segada, ó á veure la batuda ó á mirar quan sembravan després d'haver llaurat. Alló era vida activa. Aixís vaig ferme fort. Y aixís esperava que vingués l'hivern, pera sentir las rondallas que l'avi 'ns contava á la vora del foch.

¡Ditxosas rondallas! ¡Felís temps aquell! ¡Qui á ser petit pogués tornar!

Y avuy, que l' hivern s' acosta; are, que 'l fajol es segat y omplan los camps fileras de monjoyas d' un color gris; avuy, que 'ls blats de moro se troban sens espigas y las canyocas son ajegudas pel vent; avuy sí, 'm venen á la memoria, pintats ab sos tristos colors, aquells jorns sens una fulla en los arbres, boyrosos y humits, en que vora la llar y arraulit al costat del avi jo escoltava las historias que, ab tremolosa veu y xupant lo pipot, cada vespre 'ns contava pera fernos adormir.

¡Ditxosas rondallas! ¡Felís temps aquell! Encare 'm sembla que 'm trobo en aquella vesprada en que, tot esgrunant, lo pobre vell va contar la del *Gabaig*.

Eram als vols de Nadal y feya un temps que semblava de tardor.

Ja feya días qu' esgrunavan los blats-de-moro y las finestras del graner no s' havían hagut de tancar may per fret.

Mes aquell dia, ¡quina por!

Totduna comensá á bufar un canigonench que, entrant per las oberturas y fent cruixir los porticons, de poch apaga 'l llum que 's posá á brandar ab la canya que 'l sostenía, lligada á un cayrat.

Varem tancarho tot, y prompte torná la animació interrompuda per los brahols de la tramontana que, fregant las parets, passava rebenta, udolant allá baix, dintre 'l bosch. Pero com lo vent entrava per las oberturas, en Sidrot, lo mosso, que se 'l sentí burinejar per lo clatell, s' enfadá y rondinant digué:

—Mireu qu' es una foscuda vergonyassa ¡malahitsiga de vent!

—Qué tens, ja buizinas?

—Aquest vent que 'm fa nosa ¡oh si jo fos rich!

—¡Ja, ja, ja, ja!—esclafirem tots.

—De qué riheu are? Perque dich aixó? Esclar que si fos rich no voldría 'm bufés aixís! Ves si l'amo n'hi té á casa seva de finestras tan mal enjiponadas.

—No sias envejós.

—Ja veuréu, donchs, si algún dia soch rich, quins *fanastrons* faré fer. No entraré no, en *bentas*.

—Rich tu!—digué l' avi—¡Si no ho serás may!

—¡Quí sab, válgam Deu Senyor! De més verdas se 'n maduran.

—¡Mentres no fassis com lo pastor de la rondalla!

—¡Quin pastor!

—¿No sabs la rondalla del *Gabaig*?

—No. ¡Vinga!

—Au, sí, contéula.

—Que vinga.

—Apa.—

Lo vell deixá d' esgrunar y calant foch al pipot ab mistos d' esca qu' encengué rascant ab las unglas, doná un parell de pipadas que 'l voltaren de fum, estossegá y 's prepará pera contar.

Lo vent roncava ab fúria y xiulava entrant per las esclerxas ab uns alarits que feyan fredat.

«Vetaquí qu' una vegada, á Sant Privat, hi havia un pastor que li deyan en Janot del fluviol, que de bon matí sortía ab la remada d' una masía y la portava á pasturar montanyas amunt cap á las Olletas, Santa Magdalena, Patravé, Sallent y Puigsacau. Y mentres las ovellas se farrejavan ab l' herba fresca dels cims dels roquetams, ell, en Janot, boy asseguentse, ab lo sarró al costat, s' entretenía tocant un fluviol de canya qu' ell mateix s' havia guarnit y aixís passava las horas ensajant sempre nous refilets que ressonavan per aquells afraus, sens que may en sa pacífica vida li hagués passat per la clepsa la idea de que pogués estar millor y de que no hagués de partir, com ho feya ab las glassadas del hivern. Com no s' havia mogut may d' allá y no més veyá que roures y alzinás, fairs y cingleras, penyals y abíms, estava acostumat ab aquella naturalesa salvatge única amiga que li feya companyia tant de días com de nits. Y ell s' estimava tant aquella terra, que si alguna vegada sas miradas se dirigían vers lo panorama grandió que desde Puigsacau se veu, las tirallongas de montanyas grises que contemplava cap afecte li feyan, ni la vila d' Olot que al lluny enclotada perduda per las calitjas s' ovirava lo movía á res més que al desitj de saber si desde tan lluny son fluviol s' obía.»

Aquí l' avi torna á pipar prenent alé pera seguir cantant. Tots estavam atents mirantlo fit á fit mentres no paravam d' esgrunar. A fora la tramontana udolova forta y al entafurarse per las teulas xiulava com si passés demunt nostre un escamot de mussols.

L'avi hi torna. *

«Mes una tarde 'l Janot ja havia endressat lo flúviol per-
que 'l sol, amagantse darrera *Coll de Canas*, feya pas á la nit
que avansava silenciosa de la *Mare de Deu del Mont*, é im-
ponent com sempre es. Ab l'ajuda del gos, en Janot aclapí tota
la remada, y cantant comensá á baixar darrera de las ovellas,
quinas, atiadas pel cá, corrian á més no poguer. Y aixís ana-
va quan avans d'arribar á las Olletas veu que per lo camí
puja un homenás panxut com una roca de las que sostenen
los cingles d'allá.

—Janot—li diu—*miri* que plegas *et* no plou pas.

—¡Vatuarrenell! ¿Que 'm coneixéu?

—*Belleu si*. Conech á tothom jo.

—¿Y d'hont sou, company, que sigueu tan saberut?

—De l'altra part *du Canigau et* vinch esprés *per te* trobar.
J'hi sabut que pasturavas assí dalt *et* som pensat: en Janot
sabrà *lu* que tu cercas *n'es pas*?

—Oh, si no vos expliqueu mellor, com no som estudiat,
lo que diheu no ho entench.

—Es lo cas, Janot, que jo voldria *sebre* si *dessus* las cin-
gleras d'allá dalt al Ras s'hi escau á trobarhi una pedra
aixís *longa et* estreta que á un *cote* hi ha una A.

—¿Una que... diheu?

—A. Una lletra.

—De lletra, com no'n tinch gayre, no m'hi he parat, pero
la pedra 'm sembla que sí que hi es part d'allá vora un ribast.
Ja la veuréu. No vos podeu pas errar. Sembla un unglot
d'áliga. Y are que hi caych, si que te un senyal tot estrany.
Son dos ratllas enfonzadas que semblan unas batoyas. ¿En-
tenéu?

—Just. *Oui, oui*, ço es lo que *cerqui* jo.

—Doncas vos mateix pujéuhi. Pero se vos farà fosch y pot-
ser hi trobaréu las bruixas que s'untan. ¡Y diuhen que ho
fan ab greix de gabaig!

—Ja *porti* fanal. Mes tu m'hi has d'acompanyar.

—Jo? Ca, ca, pas per are. No 'm fan goig aquellas vellas
tan peludas. Ca, ca. Ja vos n'hi podeu anar.

—No tinguís por. No hi serán pas.

—Qué diheu? ¡Vatuanell! Justassament es dissapte y fins.

hi haurá 'l dimoni gros. Ca, ca, ca. Anéu, anéu. Vejám si vos fan pessigollas.

—Te dich que no *hagis* por et no te 'n penedirás.

—¡Com no baixaría més, també ho crech que no me 'n penediría! Vuy pas morir rostit en mitj un aixaboch de bruixas que ballan la farandola. Ja vos dich qu' esteu de blaga! Del vostre greixúm ne tindrán per días. Anéu, anéu, déulashi expressions.—

Mes lo gabaig, ab las sevas trassas y muchas, que no era sino 'l dimoni disfressat.. »

—¡Jesús, María, Joseph!—varem dir tots.—

«Lográ enganyarlo y 'l feu seguir. Comensaren á pujar, Lo francés devant, en Janot darrera mirántsel y tremolant, puig ja 's veyá paterrellejant dins lo foch. Quan varen haver donat pochs passos, lo *gabaig* encengué un fanal y llavors lo Janot pogué véurel be.

Era un home roig, de color de blat de moro, gras que petava, ab un front lluhent com un vidre net. Portava una llarga barba rossa y tenía un mirar d' esparver que feya por. Anava vestit ab roba blava que li venía baldera y 'l feya semblar més gras, calsant unas sabatas rossas totas clavetejadas com una pota de cava'll. Y al cap hi portava catxutxa del mateix color que 'l vestit, també tota grossa y tirada endevant fentli aquí al front dos bonys, com si hi tingués llúpias, que per forsa devían ser los banyots...»

—¡Jesús, María, Joseph!—varem tornar á dir tots.—

«Tant com varen anar pujant may va dir una paraula, no més bleixava de tan cansat. Quan varen arribar á dalt, lo primer que preguntá va ser per la pedra.

—Veniu per si y la veuréu—li deya en Janot mentres esberat mirava á tots costats en la negror, si veyá cap bruixa que l' empyetés.—

Quan lo francés va veure la pedra, d' alegría feu un estarnut tan gros que las montanyas l' escarniren y va ser la causa de que li caygués lo fanal rostos avall quedantse sens veure res. Y á n' en Janot li semblava ovirar bruixas peludas per tot arreu.

—*Bon, nous* si que l' hem feta bona. *Sans lumiere* no pourrons fer res. *Voyons voyons.*—Y comensá á embutxacar—

se, trobant un tros de ciri que quan va ser encés en Janot vejé qu'era vermell de color d'arám.—

Lo *gabaig* lo posá demunt la roca y obrint un gran llibre de pergamí que va tréures de la pitrera, s'assegué á tall de moro y 's posá á llegir unas oracions que 'l pastor no entenía.

Potser va llegir un quart, quan de sobte feu un altre estarnut y la pedra s'obrí en dos trossos deixant veure una magnífica portalada d'un castell quals mamparas se badaren, entranthi 'l francés qui indicá al Janot que 'l seguís. Lo pastor no sabia hont se trobava y espalmat mirá la sala ahont eran y la vejé tota adornada ab un luxo exuberant no faltanthi res pera fer la estada agradable com en lo més rich palau. Anaren avansant sala endins y varen adonarse de que no trepitjavan ni terra, ni rajolas, sino una cosa tova que s'axafava y 'ls feya anar malament. Miran lo qu'es y veuen que tota la sala estava sembrada de pésols tendres haventhi un gruix de més d'un pam.

Lo *gabaig* que 's gira ab en Janot y li diu:

—D'assó, veus, si vols ja 'n pots cullir.

—Ho faré donchs. Semblan prou tendres. Y se 'n va ficar tot un grapadás al sarró.—

Varen anar caminant y al ser al capdevall de la estancia troban un'altra pedra idéntica á la primera que s'havía obert.

Lo *francés* va tréures un ciri ben blanch, lo posá al cim de la roca, s'assegué, llegí, y al cap d'un quart feu un altre estarnut, la pedra s'obrí y aparegué una sala molt més rica é il·luminada que la que havían deixat, pero aquesta estava sembrada de *fasols* blanchs y lluhents.

Lo *gabaig* que 's gira ab en Janot y li diu:

—D'assó, veus, si vols ja 'n pots cullir.

—Mireu, donchs ho faré; barrejats ab pésols serán bons. Y se n'omplí 'l sarró.—

Varen anar caminant y al ser al capdevall troban un'altra pedra idéntica també á las dos que s'havían obert.

Lo *francés* torná á tréures un ciri de la butxaca pero aquest era ben groch. Se posá á llegir, feu un altre estarnut y, obrintse la pedra, aparegué la sala més rica que may haguen vist. Mes aquesta estava sembrada de favas secas que semblavan rierenchs.

Lo *gabaig* que 's gira ab en Janot y li diu:

—D' assó, veus, si 'n vols ja 'n pots cullir.

—Te, donchs, vaig á ferho; pero, com duya 'l sarró plé, no més va ficársen un petit grapat á la butxaca de la hermillá.—

Lo *francés* que si, quan en Janot va haver acabat se lligá las calsas del capdevall, de modo que fessin bossa, y apa petits, comensa á omplírselas de favas y més favas, tantas com n' hi pogué ficar. Després s' omplí totas las butxacas, se 'n ficá á la pitrera y quan ne va tenir prou, digué:

—*Al lons*.—

Al ser á fora, la pedra's clogué com si may s' hagués obert.

Lo *gabaig* doná las gracias á n' en Janot y sens saber aquest cóm li va desapareixer del devant quedantse 'l pastor sol y á las foscas. Quan trobá 'l camí 's posá á corre per por á las bruixas vinguentli un fort estarnut que fou contestat per un altre de més fort que 'l repetiren las montanyas d' una á una, fonentse lluny com una tronada que 'l vent se la emportés. Se ficá al llit y no més somniá 'l pobre Janot que bruixas y bruixots arremangats ballant la farandola al compás d' uns estarnuts sechs y forts que sortían de la inmensitat...»

Tots varem parar: la quietut era gran sols turbada per los renills del huracá, que com las onas de mar alborotadas, bufava á intervals semblant que tot s' ho havia d' emportar.

—Ja es acabada?—vaig preguntar.

—Ara ve 'l bo!—digué l' avi. Y torná á encendre un misto ab las unglas, calá foch al pilot, quedá altra vegada voltat de caragols de fum blavench y continuá senyalantnos que anessim esgrunant.—

«L' endemá, quan lo Janot volía anar á missa avans de sortir ab la remada, trová que 'l sarró pesava com si li haguesen posat plom.—Qué será?—pensava ell, mentres sachsejantlo va sentir que dringava com si fos ple de diner. Ho mirá y... quina no fou sa sorpresa al véurel carregat de moneda lluhenta com un sol. Los *pésols* s' havían tornat pessas de dos, los *fasols* pessetas de plata fina y las *favas* dobles de cinch duros novas qu' encara s' havían d' estrenar.

Llavors fou quan al pastor li entrá 'l mal viure. L' avajicia s' apoderá d' ell. Va recordarse que 'l *francés* no més se 'n havia emportat *favas* y que en aquellas horas devía estar carregat d' or y ser lo més rich del mon. Y sol se desespera—

va rebotint las pessas de dos per terra, malahintha tot perque no havia fet com lo *gabaig* que deixá lo demés per las *favas*, carregantse fins que no las pogué dur.

Y en aqueixas estava no recordantse ja de la missa ni ohir la campana que donava l' últim toch, quan li vingué la idea de que tornanthi y fent com lo *francés* podria arregar totas las favas perque encara n' hi havian quedat per omplirsen las butxacas deu vegadas més de lo que havia fet aquell malehit *gabaig*. Pero aquest resava, tenia un llibre y per aixó la pedra s' obría. Y ell, en Janot, no sabia gayre de llegir, ni tenia llibre, ni ciris d' aquells vermells, grochs y blanchs. Com ferho, donchs! Y mentrestant mirava las pessas de cinch duros que l' enlluernavan y li feyan veure pilons y més pilons de *favas*. Tota la casa plena, lo graner, la cabanya, l' era, tot plé de favas convertidas en or lluhent y bo que faria l' enveja dels vehins, quins aixís lo respectarian com un rey y jes clar, tant rich! no hauria d' anar á la pastura, ni aguantar la pluja, ni l' vent, ni patiria fret, ni calor, ni hauria de llevarse dematí, ni menjar pá moreno, ni sevas sense sal, ni dormir á la palla, ni ser criat de ningú, no, res d' aixó: seria l' rich, l' amo, l' rey, lo que tindria l' or. Y altra volta se desesperava arrencantse ls cabells pensant ab lo que s' havia perdut.

Aixís hauria estat potser tot lo dia si l' amo, pensantse que ja havia tornat de missa, no l' hagués tret de son deliri cridantlo perque trigava tant á enjegar.

—¡Ja vaig!—va dir ab malhumor.

Mes com no hi anava, l' amo baixá y, vejentlo tant trasmutat, li preguntá qué tenia.

—Res. Son.—Y va marxar ab las ovelles montanya amunt arribant fins á la pedra que estava com sempre. Igual que si no s' hagués mogut. Allá li torná á entrar lo desespero. trovant lo mon petit per ell. Y, orgullós, pensava que ab l' or que havia deixat tot lo que veyia podria ser seu y... apa: l' esperit de l' ambició roda que roda per son cervell maquinanthi ideas y més ideas, plans y més plans, tots encaminats á trovar la manera de fer badar la roca y ficarse dintre á robar la plata y or que hi havia deixat.

Or, or y res més que or per tot se li apareixia cegantlo y fentli veure lo mon del color del malehit metall que trastocat lo portava. Las montanyas, los arbres, las rocas, las casas, tot

ho veyá groch. Fins en lo cel rogench dels tons del alba, hi vejé estols de dobles que á voladurías fugían d' ell.

Y cada vegada s' exaltava més, tornantse com un endemoniat, vinguentli un accés de ràbia tant fort que s' abrahoná ab la pedra, volguentla cabussar. Pero aquesta restá quieta y freda desafiant la ira del pastor.

No estava be. Volía or y creya necessitarlo. No 'n tenia prou per ofegar lo doll d' ambició que de son cor naixia. Y la idea de tombar la roca anava engrandintse en son magí, pesantli com tot l' or que hauría hagut de menester.

Desesperat y corrents fugí rostos avall sens mirar per hont passava tornant al cap d' una estona més corrents encara, fadigat, sens alé, ab un parpal de ferro que estrenyía fort com si fos una bossa d' or.

Arribá á dalt y comensá per volguer alsapremar la roca per un ó altre cantó. Se posá á treballar ab dalit, furgant per la part més flaca. Mes la roca no 's movia. Aixó l' exasperá fentlo apretar ab més coratje, donant unas batzegadas fortas, capassas de remoure un castell. Pero la pedra ferma en son lloch quedava, com si no li fessen res. Més enrabiá, ab més forsa alsapremava, tornantse fins amoratat quant pitjava ab més dalit lo parpal, y la roca res, ni móures. Llavors, enfurismat, fins al deliri de sa excitació, aixecá 'l parpal ab tota la furia de qu' estava possehit y fentlo brandar en l' ayre com las cordas d' una fona que xiulan tallant lo vent, clavá una trompada á la roca tant forta, que, al ohirse'l drinch del ferro sortiren unas espurnas de foch que brillaren devant lo pastor, com or fos que la pedra gités, y aquí va ser quan s' apoderá d' ell tota la malicia infernal engendrada per lo mal esperit que ab tanta sanya 'l temptava, y ab un esfors supré, titánich, espantós, mogué la roca, la girá y, tombantla ab una empenta que per poch lo fa seguir á n' ell, la tirá cingle avall, en quin fons caygué xiulant per lo trajecte y produhint una fressa al arribar á baix com d' un colossal y estrambótich estarnudás sortit del avench...

.

Allá hont hi havia la pedra lo pastor hi trová un paper que 'l feu llegir per l' amo y deya:

Gracias á Deu que m' han girat,
Massa temps feya qu' estava d' aquest costat.»

Ningú va dir res. La tramontana roncava tan forta que aixecava las teulas del graner. En Sidrot mirá al sostre ab ulls de por, s' aixecá y fugí...

L'endemá deya que tota la nit havia somniat bruixots que estarnudavan gitant or fos.

JOSEPH BERGA Y BOADA

LAS FADAS DEL GORCH NEGRE

Torrentera avall los xays saltironan,
arranant al pas l' herbeta que troban
pels marges florits,
rabadá atrevit ab canya y llenirisca
que alegra los cors, fa dolsa música
que 'ls del camp escoltan tots embadalits.

Lo sol atuheix y 'ls pastors s' aplegan
de bo esdernegats en mitj la pineda
sentint al marrech
ab son instrument refilar passadas,
que las voltarán las ninas galanas
al p'á de la hermita lo jorn del aplech.

La alegría creix, y 'ls vells s' enriolan,
l' eco repeteix com coro de gojas
á dintre l' estany;
y 'ls xays boy belán al só de l' esquella
ab pas tot calmós rondan la pine la
catifa verdenca que encisa tot l' any.

L' eternal *zich zich* de tantas cigalas,
 lo cor ensopeix... ni un sol alé d' ayre...
 tot es caldejat;
 las flors sens olor y descoloridas
 pareixen al cap de donzella-tísica
 la galta grogosa que un cor ha endolat.

Lo sol per fi 's pon; y de la pineda
 marxan los pastors ab llurs xays y ovellas:
 lo plá queda sol;
 s' ou més bé 'l remor del torrent que salta
 lo pedregolar, y sobre d' un arbre
 com canta y refila lo gay rossinyol.

Del poble vehí la campana branda,
 y 'l cant cansoner del grill l' acompanya...
 es toch d' oració;
 d' estrelles lo cel ben prest s' entatxona...
 la terra quedant se va tota fosca.
 La boscúria ronda la gent de la pó.

II

Regna la nit, la plana está encalmada,
 l' hora mitja 'l cloquer ha senyalada,
 un pastoret camina poruch ab pas calmós;
 son esperit apar que s' evapora,
 al sentir la cantúria aixordadora
 de las fadas que dansan entre matolls d' arbós.

Una n' ovira entre l' estol, hermosa,
 de cabells d' or, qual mota magestuosa
 s' extén per sas espatllas com branca d' un desmay;
 embadalit s' atura á contemplarla
 com sas companyas corren á adornarla
 ab flors de la boscúria y rams d' ayrós plomay.

Tan bon punt al minyó parat oviran,
 á sobre esbojarradas se li tiran
 cridant enrioladas com esperits dampnats;

l' una l' amoixa tot, l' altra lo besa;
y la que du la cabellera estesa
li diu: han d' agradarte 'ls éncants de soletats.

Al sentir de la fada la veu pura,
lo pastoret aquestos mots rurmura:
—D' est ser hermós mereixo los besos y afalachs?—
La fada l' hi respón tirantli 'ls brassos:
—Per tú serán, hermós, los meus abraços,
voltats d' hermosas gojas viurém en estos bachs.—

Lo meu palau es dalt de la montanya,
te plaurá més que viure en ta cabanya,
guardántne las ramadas d' ovellas y moltóns;
serás lo rey d' aquest estol de fadas
que d' amor aquí van assedegadas...
lo rey serás alhora d' aquestos alts turons.

—Quin fret sento en mon pit—lo minyó exclama,
—ay que poch ha durat d' amor la flama,
que tot me recremava tantost jo t' ovirí;
déixam anar, que al mas una pastora
en tot temps y en tot hora m' enamora;
y més ditxós s' hi passa lo temps que pas aquí.

—¿Qué dius, crudel?—las fadas li responen,
y en tant ab son trenám ja l' enpresonan
y 'l pujan al *Gorch negre*, abím esgarrifós;
prou s' esclama ell, més ¡ay! forsa li manca
per eixirne sens dany d' aquella tanca
que en rés s' assembla á un' altra hont guarda 'l pastorím.

.
.
D' oració 'l tech s' escampa per la plana,
la nit á poch á poch de soberana
deixa 'l mantell de bruna y 's veu en l' horitzó
la celistia del jorn... pujan las fadas
l' altiu Montseny totes adelaradas
portant l' encisat cos d' aquell pastó.

Ja son al Gorch s' assehuen á la vora,
 per esperar que apunti be l' aurora;
 y quan la llum del dia s' extén arréu, arréu,
 s' enfonsan al abím... l' aygua bombolla
 un instant sols... després ja no sorolla,
 en tant qu' en mitj dels núvol sortir lo sol se veu.

III

Camí del Montseny tresca una pastora,
 se n' en va de dret al gorch de las gojas
 plorant sens consol;
 va perdre 'l gojat en nit malastruga,
 are ella ha restat com camp sense pluja;
 no escolta alegroya 'l cant del rossinyol.

Quan arriba dalt se atura á la vora
 y en terra deixant sa enterca filosa
 trista entona un plany;
 las aus ho han sentit y totas se parán
 en mitj del brancám dels verdosos arbres
 que enrotllan las voras del negrench estany,

Mon gojat se n' es anat
 al cim d' aquesta montanya,
 al punt de la mitja nit
 prou l' han pres las fadas.

Ahí 'l vespre lo vegí
 morenet y hermós de cara
 tot guardant son remadet
 refilant corrandas.

¡Ay fadas las del estany!
 tornáu-me lo donzell que aymo,
 sens ell no me 'n vull anar
 d' aquestas montanyas.

Tornáumel ben prest que só
 jo la seva enamorada,

sens ell la vida per mí
que 'n fora de llarga!

.
.

Desfentse en greus planys tróbal la vesprada,
y quan al poblet l' oració brandava
tota s' estremí;
l' aygua del estany de cop s' esbalota
y tot un esbart de xamosas gojas
d'aquell fons d' abismè comensa á sortí

Vegé son amor al bras d' una fada,
son trenám d' or fi hermosa com l' auba
serena del Maig;
la pastora cau en terra sorpresa
lo seu aymador be prou que la veyá
sobre llit tendrívol de ramas de fatx.

Ni un mot li digué, los ulls com li espurnan!
Al tendre donzell lo cor se li núá;
abdos sospirant;
la lluna sos raigs envía á la terra;
lo compás seguint d' una dansa bella
las fadas festivas entonan un cant:

—Pastorets xamosos d' aquesta encontrada
que en xardosos dias guardéu la remada
atanséu los passos vers aquest estany,
y al clar de la lluna veuréu á las fadas
dansar afanyosas d' amor ubriacadas
los cors cadenantne ab lo seu trenám.

Montanyas las de Montseny
en l' hivern totas nevadas...
aquí trovarás l' amor
pastoreta gaya.

Al estiu nostre es t' amor,
per tú ara es fret com lo marbre
será téu quan boti 'l fret
aquestas montanyas.

—Jo me 'n torno á mon casal
si no me 'l doneu dampnadas.

—A ton casal anirás
que n' ets encisada.

Las gojas de Vallderrós

al véuret farán festassa

los mancava fa molt temps

filosa galana.

Montanyas las de Montseny

per la neu enmantelladas,

quin tresor tan bonicoy

encantador guardas.

Ab las del alt Canigó.

cada any fem una festassa,

gran estol nos apleguém

y dansa qué dansa

Ja veurás nostre palau

al fons del gorch que t' esglaya;

ja veurás nostre palau

quan apunti l' auba.—

Plegaren las alojas sas bojarrencas ballas,

pels ámbits ressonaren fatídicas riallas,

l' aubada ja apuntava y 'l gorch sa boca obrí,

y aquell estol en dansa plegadas ja las fallas

d' un çop l' abisme monstre á tots se 'ls engolí,

ANTON BUSQUETS y PUNSET

LAS HORAS

¡Que gentils! ¡que bonicas y rialleras
las horas del matí!
van avansant joyosament lleugeras
entre vels de satí.

Inflan sas alas los sospirs de l' aura
ab suau afalach;
la pura llum del sol ixent las daura
amorós y manyach.

Esmortuhida sas parpellas tanca.
la nit entre sos vels,
y van las horas ab sa má tan blanca
apagant los estels.

S' empaytan joganeras y aixeridas,
sense que 's cansin may,
y diuhen á las flors mitj adormidas:
«Guaytéu: ja es clar l' espay.»

¡Com van volant las inquietas horas!
¡Deu meu! com van volant!
No voleu tant, gentils encisadoras;
¡ay no! no voleu tant!

Mes ellas no m' escoltan y segueixen
per l' espay infinit;
ja son lluny, allà lluny; ja sols pareixen
un aucellet petit.

Y ve després, tot fent lleugera via,
un altre bell aixám;
es l' aixám de las horas del mitjdia,
que ve trescant pel camp.

La llum del sol á pler á pler las banya
ab sas onadas d' or.
¡Com saben dur en sa bellesa estranya
tot lo foch del amor!

La terra sent glatir rica y ardida
la sava en son profón;
ias voluptuosas horas de la vida
las del mitjdia son.

¡Oh cóm escampan ellas sas miradas
totas plenas de llum!
¡com escampan sas dolsas alenadas
que son dolls de perfum!

Mes ellas no deturan sa branzida;
¡Deu meu! ¡cóm van volant!
¡No voleu tant, espurnas de la vida!
¡ay no! no voleu tant!

No m' escoltan tampoch, y més depressa
parteixen tot rihent.
Ja son ben lluny, y sa joyosa fressa
allà d' allà se sent.

Y ve després al dia que ja aguarda,
gosant en sos palaus,
la colla de las horas de la tarde
tristetes y suaus.

No senten de las altras l'alegría,
ni del amor los buïls;
en cambi ¡quina tendra poesia
en la llum de sós ulls!

Lo sol ponent ab raig de grana banya
aquell vol vaporós;
lo misteri ab amor las acompanya
tranquil y silenciós.

¡Oh quins dólles de suau melancolia
saben donar als cors!
¡com se plau la preuhada poesia
en sas vagas tristors!

Mes la carrera no detenen ellas.
¡Deu meu! ¡com van volant!
¡No voleu tant, horetas sempre bellas!
¡ay no! no voleu tant!

No m' escoltan tampoch y entrellassadas
segueixen en son vol
y 's perden en las últimas miradas
que al pónbres llenza 'l sol.

Y un' altra colla ve volant encara
per l'espai infinit;
son las boras gentils que venen ara
las horas de la nit.

Embollicadas ab la fosca venen,
aixamplan negres vels
y altra vegada poch á poch encenen
los tremolants estels.

Van escampant l'onada voluptuosa
de la calma y la son,
sota sas alas uns instants reposa
afadigat lo mon.

No fan remor, no fan remor sos passos,
no fan remor jamay;
tranquilament, tot agafantse 'ls brassos,
van lliscant per l'espai.

¡Com van volant las inquietas horas!
¡Deu meu! ¡com van volant!
No voleu tant, gentils encisadoras,
¡ay no! no voleu tant!

No voleu tant, que vostre amor convida,
y 'l perdreu me condol;
no voleu tant, que'os emporteu ma vida
ab vostre rápit vol.

¡Ay horas! cada cop de vostras alas
un tros de vida 'm trau.
Ja de pena ó de goig, bonas ó malas,
á poch á poch anau.

Mes ¡ay! que no m'escoltan, y en va provo
de ferlas detenir:
fugen, fugen volant, y jo las trobo
més bellas al fugir.

Y fuig la vida ab tantas horas bellas
que 's riuhén de ma sort,
y jo ja guayto que darrera d'ellas
va l'ombra de la Mort.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA

LA LLENGUA CATALANA

Del Pirineu á l' ombra, vora la mar llatina,
mon ull traspasant segles, hi oviro un bell bressol;
dintre 'l bressol gronxantse, somríu xamosa nina
d' ull viu, galdas encesas y rossa com un sol.

Cansons per adormirla li cantan mar y terra,
la terra ab sas congestias, la mar ab son rugir,
mes ella está tant feta á ohir lo corn de guerra,
que cap altra tonada pot ferla condormir.

Quan del bressol s' aparta, los membres robusteixen
las llargas caminadas de la montanya al pla,
ja per fugir del moros que irats la persegueixen,
ja per guanyar més terras y ferlos reculá.

La nina es ja donzella, y aixís com las fadrinas
segueixen avuy firas, demá festas majors,
també ella es festejada per las nacions vehinas,
portada en las hermosas cansons dels trovadors.

Un jorn, lliure sa terra del jou de la gent mora,
per arribá á altrás platjas s'enfila en una nau;
al véurela tant bella lo mar se n' enamora
y resta ple d'enveja, guaytantho, lo cel blau.

Son poble la venera, l' aclama per regina,
 li guanya novas terras portantla mar endins:
 hont la triomfant bandera dels quatre pals camina,
 fins allà la donzella aixampla sos confins.

Y á dins de casa seva sa veu potent ressona
 en concas y montanyas, en planas y en afraus,
 en cátedras y en llibres, en l' ara y en la trona,
 en lleys y en dolsas trovas, en masos y palaus.

Mes ¡ay! que un jorn sonava la veu de la sirena,
 que entrant en sos dominis ab rostre falaguer,
 ben prompte d' ells disposa, llensantla d' ira plena,
 del trono hont may tocarla gosá cap estranger.

Y, trista y concirosa, en va truca á la porta
 del noble y del poeta, del gran ó 'l potentat:
 bon goig trobí entre 'l poble qui encara l' aconhorta
 y tinga dins l' iglesia un lloch per caritat.

Qué hi fá entre mitj del poble? Parlá' en la travallada;
 ab tendras cansonetas bressar al infantó;
 ventá' en la llar dels avis la feble flamarada.
 Qué hi fa al temple? Elevarhi l' encens de l' oració.

Y Deu ¿que no l' escolta, donchs passa 'l temps y encara
 ningú d' ella 's recorda per millorar sa sort?
 res diuhen al nin tendre los cants de la sua mare?
 aquella flamarada no creix en cada cor?

Oh, sí! qu' al lluny escolto lo cant d' un fill que plora;
 mes plora ab tal dolcesa que sembla eixir del cel;
 en terra forastera sentir sa veu anyora,
 trobantla dins son ánima més dolsa que la mel.

Y en alas d' aquest cántich s' envola la donzella;
 travessa serraladas, montanyas y turons;
 los que la creyan morta la veuhen plena y bella,
 y l' arpa dels poetes ressona ab sas cançons.

Y quan la primavera escampa sa florida,
y l' aucellada entona sos refilets frescals,
quan tot en la Natura está vessant de vida,
l' aclaman per regina lo jorn dels Jochs Florals.

En tota llar honrada ressonan sas paraulas,
la sento enllá del Xúquer y enllá del Pirineu;
la veig retratar usos pujant sobre las taulas;
en obras admirables; al temple y l' ateneu.

Sa veu torna á escoltarse, com en sos jorns de gloria,
senzilla y armoniosa quan li somriu l' amor,
feréstega quan canta las gestas de l' historia
y al revinclarse ferma davant del opressor.

Y veig sas cançons vellas, com may dignificadas,
aprop de cançons novas d' un ayre del terré,
y, com los trovadors, portarla en sas tonadas
per las regions vehinas los chors del gran Clavé.

Mes lo palau de reyna que un dia li prengueren,
encar desde llavoras per ella está barrat;
las lleys que avans dictava també desaparegueren...
y encara la motejan los quins l' han despullat.

Alguns fills borts encara la befan en mal hora...
Mes no parlém d' agravis ni 'ns recordém d' ahir.
Veyéu? Ja espeternega de rabia l' opressora:
bé prou qu' aixó designa que prompte han de finir!

Avan! A días tristos bells días succeheixen
y l' auba d' un nou dia comensa á clarejar.
¡Deu fassa que, trencantli grillons que la oprimeixen,
li retorném lo trono que un jorn li van robar!

J. ALCOVERRO

LA GINESTA Y LA VIOLETA

EN CONMEMORACIÓ DEL XXIV ANIVERSARI DE LA MORT DEL
INMORTAL CLAVÉ

L'obra de Clavé es com planta,
ufanosa en bon terror;
que qui la conreuha canta
gosant del més intens pler.

Morí 'l Gení, queda l'obra;
sens sa arrelamenta, s'obra
temps per haverse perdut;
y cada any es més potenta;
se la veu més resplandenta;
brillant ab més magnitut.

Es que arrela la ginesta, (1)
per plans, valls, fonts y alzinars,
y florint vesteix de festa,
donant goig á nostras llars.

Barrejada y gemadeta,
una que altra violeta,

(1) Brindis del mestre Goula festejant al «Orfeó Bilbai» en sa estada á Barcelona.

son pur cátzer ve á entre-obrir:
una 'n creix de ben bufona;
que naixent á Barcelona,
l' hem vista á Nissa florir.

La ginesta que saluda,
á la flor del bell perfúm,
no 's mourá d' hont es nascuda,
enamorantla la llum.

La ginesta entre las rocas
florirá ab gropadas socas;
no nasqué flor de saló:
mes per tot arreu estesa
mostrará sa fortaleza,
embaumant de bo y milló.

Es la institució més noble,
que á Catalunya enalteix;
la fundá 'l Cantor del Poble,
y escampada arreu floreix.

Per tot los cants que s' entonan,
cants de pau son que ressonan,
com sembrat que va granant:
y si en la estensa sembrada,
una flor naix més gemada,
benvinguda y sempre avant!

JAUME CASAS Y PALLEROL

DESCONHORT DE LA VIDA

¡Tants anys, que passen llarchs com una pena;
y en trajecte tan llarch tan pochs plahers!...
¡Qu' inútil passa 'l temps!... ¡Tot fullaraca!...
¡Si al menos caminé per bons racers!...

Diguéuli al cor que tantas ánsias porta,
que després de la mort reposará...
y al cor que vol cantar y ajogassarse
diguéuli que li toca caminar...

Donéuli boyras al que llum ansía
que borrin tot sovint lo seu camí,
rochs que feixuguin sa pesanta carga
enredéuli pels peus... per endolsils.

...¡Cor desgraciat!... Si en ritmes tu volguessis
convertir tots los atoms del espay,
ton noble impuls llavors ferirá alhora
la veu de la tempesta, ressonant...

No busquis pas descans... Emprén ta vía,
y plora ó canta, estima... y ves deixant
trossos sagnants per totes las bardissas,
que Deu l' últim bossí 't recullirá...

• • • • •
¡Oh, Deu, mon Salvador!... Ja sols espero
en ma trista jornada un sol consol:
si 'l cor, reviscolant, pensa en la ditxa,
li senyalo per única la mort.

¡L' espero á cada pas y os la demano,
per sentí 'n de tempesta l' hermós toch:
la fletxa del rellotje de la vida
que 's clavi senyalant l' hora en mon cor!

ARTUR GIRBAL y BALANDRU

ESPERANSA

La vida fa son fet; mortal, avansa;
ja ombrejan los xiprers ton camí ingràt,
lo portal gegantí de la esperança
ja 'l tens al devant teu, ja l' has passat.

Ara no giris més la vista enrera
que 'l mon t' ensenyaria sos horrors;
mira endavant tantsols y creu y espera
que 'ls fruyts vindrán darrera de las flors.

J. NOVELLAS DE MOLINS

NINA DELS NEGRES ULLS...

Nina dels negres ulls, nineta hermosa,
aviat l' Amor ab ala silenciosa,
á la terra vindrá...

Quan per tot sentirás cantar aucellas,
y veurás esclatar arreu poncellas,
llavors arribará.

Acostarse 'l veurás tota gojosa
com ángel de tos vells somnis de rosa,
y encisada ohirás:

Dónam ton cor de verge, hermosa nina...
s' enrogirá ta cara de Regina
y tu 'l cor li darás.

EMILI TARRÉ

MATINADA

Tot es grisench... Enllá, cap á marina,
irisadas clarors van infiltrantse
y la ratlla del aygua s' il·lumina,
en l' horitzó brillant enmirallantse...

Pels cims de las Agudas
las rocas cantelludas

poch á poch se tenyeixen de rojor,
mentres del cel en la blavor serena
la lluna 's va esblaymant, de tristor plena,
vessant sobre la terra despertada

en gotas de rosada
sas silenciosas llágrimas d' amor...

Dins de la espessa vaga
hont lo niuet amaga

la busqueta 's deixonda tot piulant.
De las vellas masías escampadas,
s' aixecan com pregarias ignoradas
espirals blanquinosas de fumera;
y arreu pels prats de vora la riera
ressonan las esquellas dels remats.

Lo sol s' alsa allá baix, roig d' alegría...
Cinta estreta de boyras que hi havia

estesa arrán del mar,
 s' ha encés d' aymant follia
 sentintse atravessar pel primer raig
 y fonentse per anuncia 'l nou dia
 s' ha desfet en pòlsina per l' espay...
 Y tot glateix... Y 'l sol es nat. Ja flota
 tot son disch magestuós á flor d' Orient
 y llambregant las serras y planuras
 apar qu' un punt detúras,
 gros... perfilat... ruent...
 La plana ha vist per los raigs d' ell frísosa,
 y com si, enjogassat, més neguitosa
 encara la volgués,
 darrera un altre disch fosch, de viola,
 s' amaga y surt en rítmich balandreig,
 ensemps que fonedissas tacas d' ombra
 marcan pel cel uns cercles moradenchs.
 Es un instant... D' ardencias infinitas
 rublert l' astre de foch, trenca sas fitas;
 s' anega tot en resplandor inmens;
 de xafegor aclaparanta ratxa
 per l' ayre quiet s' estén...
 y ja al supréu estel no pot guaytarse...
 ja 'l sol es l' Astre-Rey...

.
 ¡Quin dia d' estiuhada!
 De tanta llum la terra enamorada,
 cobrintse de perfums, canta la vida.
 Goig brolla arreu, sens mida...
 Van poblantse camins, feixas, casals...
 y omplintho tot... cel... terra... 'l sol s' enfila
 pausat, esplendorós, endalt... endalt...
 y comensa á exhalarse la calitja
 de montanyas y plans
 com inmensa alenada...
 baf ardent de la terra afadigada
 junyida eternament al sant treball...

JOSEPH M.ª COLL Y RODÉS

CANSÓ

L' aucell volava
boy refulant,
las flors teixían
los caminals.
L' aygua argentada
corría al mar;
las papallonas
volant, volant,
los calzers closos
feyan besar,
blincant en terra
los tronchs més alts.
Quan tu fugías
parava 'l cant;
las flors, marcidas,
s' han desfullat...
y unas veus tristas
van murmurant,
pero molt tristas,
¡adeusiau!...

J PUJOL y BRULL

IMPRESIONS Y RECORTS D' UNA CASSERA

ERA 'l cayent de la tarde d' una diada del primer de Desembre. Lo sol se decantava á la posta y ab esmortuïda resplandor iluminava no més que part de la banda de llevant y tramontana y, pausadament, passava d' una montanya á l' altre, deixant sense llum las valls fondas, las planas y serras més baixas y, de mica en mica, anaren barrantse 'ls detalls, se difumiren las siluetas, fins que tot va perdre completament la forma, y al cap de poca estona quedava no més que una grandiosa nota d' esblaymada entonació, ahont hi dominavan colors grisos, tintas moradencas, altrás de foscas, casi negras, barrejadas ab tons rogenchs y tot s' armonisava ab la cruesa de la llum del hivern.

La claror del sol calmosament anava passant y traspasant serraladas, fentse sempre cap avall, fins que va iluminar no més que 'ls nevats cims dels puigs més alts del Canigó, y allá, ab la resplandor més esblaymada y trista, va anar esmortuïntse y, poch á poch, va quedar casi invisible y va desaparèixer.

Los pinsans, misatjers del hivern, passavan acollats tot xisclajant d' un costat á l' altre de serra en busca d' un racés pera ajocarshi y passarhi la nit.

Cap allà baix, costa avall, s'obían fressejar las esquellas de la remada, los bels dels xayets y 'ls de las ovellas se barrejavan ab los lladruchs dels gossos de tura y 'ls crits de la... la... la d' una bohera que atiava los bous á la masía.

Després de dos revols y havent passat la clotada més fonda, una espessa fajeda s'estenia fins cap allà baix al fons de la serra. Sortían per demunt dels faigs los roures més gegantins, aquells escardalenchs de llargas brancaladas y 'ls dels cayres de la serra destacavan sos esquelets sobre del celatje d'hivern. Ensá y enllá del camí cubría á terra una estesa de fulles secas, herbas pansidas, falgueras rojas; los prats mústichs, estavan plens de plantas colltortas y tot era mitj cobert per una petita capa de neu que havia caygut la nit avans.

¡Eran tristos, molt tristos aquells entorns! Sense 'l cant de cap aucellet ni 'ls remoreigs dels xaragalls, ni las rítmicas remors dels boscos, ni aquell sublim, grandíós é imponent cant de la naturalesa que entona en los millors temps d'istiu, sino que tot restava callat, regnava en aquells llochs no més que 'l silenci sepulcral, lo misteri incomprendible de la naturalesa enmalaltida per las glassadas, ¡aquell melancólich misteri que sense saber cóm ni per qué impressiona tant lo cor, encomanantli aquella estranya tristor y melangía!

Anava travessant ubach enllá. Lo fret se deixava sentir de valent, feya un mitj-jorn que tallava y, allà, un petit tros endavant, feyan vía dos vellets, una dona y un home. Aquest anava un trosset més endavant d'ella. Era alt d'estatura, duya un gros farsell de roba á la esquena, s'abrigava ab un capot de pastó espallinsat, ple de pedassos per tots indrets. Lo cap cobert ab la trista barretina morada, que es lo senyal de dol, contrastava ab los cabells blanchs y llarchs d'aquella testa venerable. Las calsas eran de vellut blanquinós molt usat; calsava esclops grossos que semblavan feixuchs porque 'l feyan caminar pesadament, encorbat, casi jeperut, tinguent d'estontolarse ab lo bastó per cambiar de peu.

La dona era d'estatura baixa, prima, denerida y ranquejava. Al cap portava un mocador negre. Ab un altre d'abrich de color rogench, molt dolent, s'hi abrigava la esquena. Las faldillas eran foscas, apedassadas de per tot, casi no 's coneixía quin color havían tingut, y calsava unas grossas sabatas de color roig. En lo bras esquerra duya un cistell rodó sense

tapa y ab la ma dreta sostenía 'ls bechs del devantal en que semblava hi portés una faldada d' herbas secas.

Y anavan caminant tristos, molt tristos y silenciosos. Ab pas fatigat passavan camí enllá sempre, caminant poch á poch, y, á devant seu, la carretera, trista, polsosa y deserta, encara s' allargava un tros lluny, molt lluny, sortint á cada cayre de serrat, agasantse á las clotadas, fent curvas llargas, revolts sobtats, formant una silueta serpentejada y blanquinos-a fins al capdevall de la serra, seguint la montanya per un tros més avall de la carena, y 's destacava sobre del inmens panorama de la plana empurdanesa, tenint per fons l' horitzó de llevant, ab lo cel núvol, plomós, y la montanya de Sant Pere de Roda y 'l mar, tot casi invisible, velat, confós, deixantse entreveure no més que alguna silueta indecisa, que casi s' unía ab la massa general, ab aquella nota grandiosa del conjunt plena de vaguetat y de misteri.

Los dos vellets, indiferents á la misteriosa hora del cap-vespre, anavan continuant sa trista vía, caminant sempre poch á poch, tristos, pensatius, enfredorats, mirant á terra. Anavan marxant, marxant dret enllá, destacantse en los cayres dels serrats sobre d' aquell inmens panorama y del horitzó fosch del cap-vespre. ¡Semblava que creuhavan una interminable vía!

Al cap de poch vaig atrapar als dos vellets y 'ls mirava ab certa curiositat, quan l' home se m' acostá y 'm digué:

—Santa nit y molts. Vos, cassador, ¿que fariáu lo servey de dirnos si alguna casa de las de més aprop, en tombant á l' altre costat de carena, recullen pobres!

—No ho sé, perque soch de lluny y no estich gayre entere d' aquest país; pero sembla que en qualsevol os recullirán.

—Ay, tantdebó, perque estém cansats de caminar y som mitj morts de fret.

—¿Que veníu de molt lluny?

—Avuy de Sant Joan de las Abadesas, y ahir varem baixar de Camprodón.

—¿Potser ne sou de cap á la montanya?

—Sí, nosaltres som de cap Eugassa; feyam de pagesos y ara no hem tingut més remey que deixar la casa y anárnosen per aquests mons de Deu á demanar caritat.—

Al dir aquestes paraulas los ulls li espurnejavan llàgrimes y la dona plorava amargament.

—¿Que heu tingut alguna desgracia?

—Ja veurá; nosaltres teníam un noy, sense cap altre familia, que 'n teníam sort per menar las terras. Havía passat de la quinta ja feya tres anys y quan estava á punt de casarse, un dia 'l batlle li va manar que tenia de presentarse á la casa del comú; ell va anarhi y li va dir que 'l demanavan per soldat y que tenia d'anar á servir al Rey. Jo me 'n vaig estranyar molt porque ja havia sigut quintat y tenia 'l número alt; pero com que los que governan no s'avenen de rahons, fills de Deu, no varem tenir més remey que deixar-lo marxar cap á la guerra de Cuba. Jo no tenia prous anys pera lliurar-lo, ¡sino 'n tenia 58! De diner per compral, ni la cara d'un. Lo qui per aquestas montanyas amunt treballant com un negre pot viure y no deu cap arrendament atrassat al amo, ja pot cantar victoria. Veliaquí que 'l noy va marxar y passaren més de set mesos que no 'n sapiguerem res, ni si era viu ni mort. Nosaltres varem quedar sense ningú pera ajudarnos á guanyar lo pa que Deu nos dó. Jo sol no podia treballar. Entre 'l pes dels anys y la migranya que no 'm deixava may, no era bo per res. La dona sempre frisava ab la recansa del noy fins que va perdre la salut y, per acabarho d'adobar, al cap de mitj any, ó cosa aixís, varem rebre una carta que 'ns duya la trista nova de la mort del hereu.—

Los pobres velleis ploravan amargament, y després d'haverse aixugat los ulls, ab veu plorosa va anar prosseguint:

—Veusaquí la nostra desgracia. Si 'l noy fos viu y fos á casa, no tindríam d'anar á captar per viure, ni hauríam de dormir per las pallissas á patir fret. No tenim pas altre remey en nostra vellesa y aixís tindrem d'esperar la hora de la mort, sense llar ni cambra, á qualsevol banda, qué sé jo ahont irém á parar. Hem marxat de la montanya porque 'l hivernás hi es massa rigurós y s'hi arreplega poch. Ara allá ahont aném encara no ho sé; Deu ho sab. De moment cap aquí vaig á terra plana, que 'l fret no hi toca tant y s'hi passa millor temps. ¡Ay, Deu meu, qui ho hagués hagut de dir que quan casi no pogués móurem havia de corre pel mon captant lo pa, que Deu nos dó, per passar la trista vellesa!—

La dona s'havía quedat endarrera. Ell se va asseure per

eeperarla. Jo vaig deixarlos perquè tenia 'l temps molt curt per arribar á la hora de la consigna en lo Coll d' en Caubet, ahont nos teníam de trobar ab mos companys de cassera. Lo perdiguer, cassant desesperadament, anava y venia per sota y sobre de la carretera.

Anava caminant depressa, molt depressa, camí enllá tot recordant la trista historia que aquell vellet m' havia contat y la situació precaria ab que 's trobavan aquells pobres vellets per culpa de las disbauixas y desacerts dels nostres governs.

¡Quina impressió més trista 'm deixá l' aspecte d' aquells desventurats sers y aquella relació de la seva desgracia, feta ab cert ayre de resignació, pero en lo que s' hi endevinava una fonda tristesa en mitj d' aquell paisatge nevad, ab lo cap-vespre d' hivern y 'l fret rigurós que feya!..

Per fi vaig arribar al lloch ahont teníam d' ajuntarnos per fer junts lo camí que faltava per arribar á Olot. Mos companys m' esperavan feya rato. Després de molt poch ratet d' haver arribat ab ells, decidirem marxar, nos carregarem cada hú 'l sarró y escopeta y al cap de poch's passos arrivarem al bell cim de la carena. Avans de tombar per l' altre vessant, me giro enredera y veig allá baix, molt avall encara, 'ls dos vellets que caminavan calmosament, ella més á poch á poch que ell, aquest un petit tros endavant d' aquella. Tristos, enfredorats, anavan fent sa trista vía...

Decantarem la carena, seguint ubaga avall. La montanya de Santa Magdalena, 'ls espedats puigs de Secalm, Cubell y Mirayas destacavan sas retalladas siluetas sobre del vermellós cel de la posta...

Va anarse enfosquint per moments; tot quedá embolcallat ab las misteriosas ombras de la nit. En mitj d' aquell imponent silenci, no s' ohían més remors que 'ls lladruchs dels gossos de las masías més properas y la fressa del mitj-jorn que passant arremolinava fullas secas y rondinejava entre 'ls bran-catjes dels arbres desfullats.

Y al cap de no gayre estona, com ecos apagats de planys ó plorallas pel jorn que moria, van sentirse las campanas de las hermitas de la rodalia, y més aprop las d' allá baix á Ridaura que ab sons mesurats y tristos senyalavan l' *Angelus*.

LA GUERRA

Feréstega barreja
d' ira, d' odi y d' enveja,
que brollan del abim;
foguera malehida
que, al esclatar la vida,
forjá lo primer crim.

D' aque'la sagnanta hora
la lluyta assoladora,
com monstre malehit,
ab esglayant feresa,
d' engolir juvenesa
no para día y nit.

D' amors y de bonansas
fa penas y venjansas
qu' esclatan á son pas;
de pobles fa batuda,
de llágrimas beguda,
¡de cors de mares jas!

Tempesta que 's dilata,
que arruna, immola y mata,
ja ab fona, ja ab coltell,
ja, més ensinestrada,
ab fletxa enmatzinada,
destral, llansa ó fusell.

Y pel planeta vola
y destruheix y assola,
com llamp foragitat;
y ab dolorida queixa,
¡ni un pam de terra deixa
sens esse' ab sanch marcat!

Y passen las centurias,
ciutats, valls y boscurias
transforma 'l pas del temps:
los barbres desapareixen,
ciencias y arts floreixen
y 'l hom s' eleva ensemps.

Mes la sagnanta fera
no para sa carrera;
sols nom y arma ha mudat;
ab docta sutilesa,
se diu desquit, grandesa,
conquesta ó llibertat.

Mes ab distint ropatje,
igual es lo carnatje,
idéntichs los horrors;
sas gestas més preuhadas,
sas vérges deshonoradas
y camps rublerts de morts.

Sos fets, sos llors, sas glórias,
derrotas y victorias,
se compran á igual preu;

ab llars desamparadas,
 ab mares desoladas,
 ¡ab sanch brollant arreu!...

.

¡Oh miserable terra!
 mentres la fera guerra
 alena á ton recés,
 ¡mentida es ta bellesa,
 falornia ta grandesa,
 y escarni ton progrés!

DOLORS MONSERDÁ DE MACIÀ

CABELLS BLANCHS

Arreplegant sa hermosa cabellera,
lo sol traspasa 'l límit ponentí,
y en l' horitzó del orto, riallera,
flor del cel, una estrella 's veu lluhí.

Batent sas alas corre per las serras
l' oreig remorejant trista cansó,
y l' última aureneta en altrás terras
corre á buscar més llum y més calor.

Y tu, pubilla, la gentil donzella,
d' aquesta vall regina de las flors,
t' has reclós en ta cambra, com aucella
que esfullaren lo niu de sos amors.

¡T' has reclosa! ¿y per qué? perque al mirarte
capritxosa á la lluna del mirall,
no ha sabut lo teu goig impresionarte,
y una llágrima te queya cara avall.

¡Miravan tant tos ulls sempre curiosos,
y en las trenas d' asaberja de tos rulls,
uns cabells, com de plata, tormentosos
han ferit ab sos raigs tos dolsos ulls!

L' impressió que ton cor ha rebut ara,
no avesat á las penas, t' ha sorprés,
quan, riallera, al mirall l' hermosa cara,
te volía oferí una gracia més.

¿Que no has vist al jardí la clavellina
desprenguent del esqueix l' últim clavell?
donchs, ¿que tems, si en eixa hora ponentina
llansa la flor darrera ton cabell?

Ah, no amaris tos ulls ab plor que escalda,
per la nova que reb ton verge cor;
¡no sanglotis si veus caure á la falda
de joventut la esgroguehida flor!...

Arreplega la espessa cabellera
per traspassá 'l crepúscul vespertí,
que en las trenas d' un cel de primavera,
los estels del hivern volen lluhir.

Mes, no anyoris del rostre l' hermosura,
que es un goig que afalaga passatger;
vanitat d' un moment, que tan sols dura,
lo que dura un clavell al claveller.

¡Quin error, si es que 't creyas enganyada,
que la beïlesa ab son plumatje d' or
te tindria ab sas alas acotjada,
besante sempre ab sos petons d' amor!

¿Veus la terra també com se despulla
de galas que li dava 'l mes de Maig?
¿Veus del arbre com cau la seca fulla,
y 'l sol cloure á ponent son últim raig?

Donchs no penís ton cor ab vana queixa
si endivás aquell pas que ha de seguí
l'atractiva bellesa que te deixa;
que es en va retenirla en son camí.

Es l'eterna mudansa indefinida
que 'ns ensenya lo temps ab son pas breu...
naixer, viure y morir; exa es la vida;
sábía lley que en lo mon va dictar Deu.

Mes dítxosa de tu que ab un somriure
pots cambiar bellament ton amarch plor,
perque un jorn la bellesa pògué escriure
lo seu nom en lo llibre de ton cor.

¿Y, qué hi fa que en tas galtas ab llestesa,
hi retiri las delicias de son vel,
si ha deixat dins ton cor, ple de puresa,
per brillarhi tot temps son milló estel!

Y ton ánima, ab sa llum iluminada,
dins tos ulls més radiant brillará;
y la flor de tas galtas, perfumada,
cap hivern esfullarla lográ.

Dissipa 'l pensament que te tortura,
y alsa la vista, perque vegi 'l mon
que si perts de ta cara l'hermosura,
la puresa conservas en ton front;

y si, hermosa, pels homes soberana,
fores reyna en la tendra joventut;
ho serás avuy més mostrant ufana
la bellesa sublim de la virtut.

PERE DE PALOL

CRISTO EN LA CREU

«Perdonéulos que no saben lo que 's fan.»

¡Ay! quín cor no voldrá serne tot flamas,
y quín pit tot amor esser no vol,
per estimar al Cristo que agonitza,
lo dols Jesús que per nosaltres mor.

¡Y quín cor no voldría esserne ahora
tots los cors junts, per esser més grandíós
l' amor ofert al Mártir del Calvari,
l' amor ofert al nostre Redemptor!

¡Quí contemplantne á tot un Deu fet home
per purgarne de crims al ingrát mon,
no sent son pit que s' obre, per fugirli
un cor que ja es del Deu que per ell mor!

¡Y quí podrá mirar sens enternirse
cubert de sanch y llagas son pur cos,
sos ulls ja mitj cegats per l' agonía,
y son llabi febrós per set d' amor!

Ell dalt la creu sofreix las penas totas
jay! de la humanitat sense perdó,
y paga Ell ab sa sanch tant estimada
la redempció de tots los pecadors.

Ell s' ofereix com víctima á son Pare,
demanant tot lo pes de son rigor,
y Ell accepta sofrir del cel las iras
mentres pugui salvar per sempre 'l mon.

Desde 'l primer pecat de nostres pares,
fins aquell últim crim que tindrà lloch,
nos paga tots los crims ab sanch dobrada,
volent per recompensa nostre cor.

Ell sols per conquistarnos una ditxa,
perduda per Adam, quan probá un goig,
baixá del cel, va naixer de María,
y á la terra portá llum y conhort.

Jesús volgué venir entre unas pallas
mostrant que la pobresa es un honor,
y que res significa al cel un trono
quan la virtut no nía dintre 'ls cors.

L' obediencia ensenyá obehint á sos pares,
lo treball treballant sense repós,
l' humilitat trenta anys obscur vivintne
fentne la caritat á dolls per tot.

Ell deslliurá l' esclau, rompé cadenas,
y predicant sa llei, códich d'amor,
un fré posá als desordres de la terra,
y en lo cor dels malvats la confusió.

Y quan fou ensenyada sa doctrina,
va sagellar sas obras ab sa mort,
y contemplant la humanitat salvada
tota sa sanch va dar sublim llavors.

Gustosíssim sufrí per redimir-la,
y tantols en sa inmensa set d' amor,
pregava al Etern Pare per las ánimas
dels que martiritzavan son pur cos.

Perdó deyan sos llabis cada volta
que un altre insult li feyan los sayons,
¡ay! perdonéulos, deyan sas miradas
per aturar del cel l' ira y 'l tró.

No saben lo que 's fan, deya sa boca
seca de set y closa per la mort:
perdonéulos, que tota ma sanch dono
per salvarlos y tindre son amor.

ANTONIA PUJAL y SERRA

FLORS D' ADMETLLER

... (ÍNTIMAS)

Jo no sé qué serà, mes cada día
al despertar rendit
de lluytar ab l' insomni y 'l cansanci
mentres dura la nit...
una visió esplendent, lo que m' alena
en mon sofrir etern,
lo raig de primavera qu' il·lumina
de mon ànima trista 'l fret hivern;
se m' apareix riallera, y m' amanyaga
y veig al devant meu
un rostre hermós que dolsament me mira,
y aquell rostre es el séu.

Jo sento sa mirada melangiosa
com se filtra en mon sér
y m' ubriaca de ditxa y 'm trastorna
y m' abat sens volguer...
y 'm sembla qu' una mà m' estreny las mevas
ab passional ardor
y que sobre 'ls meus llavis altres llavis
posan un bés d' amor...
Y desperto cansat.

En mos oídos,
 com eco que la brisa ja ha esfumit,
 sona una veu, la seva, que murmura,
 resonant en mon pit:
 —Esperansa, amor meu, jo també espero
 y sofreixo per tú!—
 Obro 'ls ulls y entorn miro... ¡Un altre día!
 ¡Un altre sol que llú!...
 Y travallo de nou, y de nou lluyto
 ab esperansa y fé...
 Si sofreixo... ¿qué hi fá?... ella, y es ella...
 jella sofreix també!...

EDUARD GIRBAL JAUME

LO ROSER DEL TRIAY

«Qui pogués trovar marit.»

Y donchs, Mianja! ¿Que no hi aneu á roser?

—¡Jo ray, ja só triada! Vos, cóncó revellit, hi hauríau d' anar.—

Aixís parlavan l' últim dilluns en *Cartrutxo* y la dona de en *Brinch de safrá*, al cantó del carrer de Santa Pau mentres passavan per llur costat una toya de donzellas olotinas rojas y xamosas com un pom de clavells brodats de rosada, ab uns ulls que deyan «estímam» y una boqueta com niu de petons.

Totas se 'n anavan al Triay, rihent, contentas, desitjant trovarhi un promés que las fes felissas, puig aquest roser es lo més transcendental de tots los demés per las noyas que encara tenen lo cor pera llogar.

Segons costum, tots los fadrins van allá pera triar promesa (los que no 'n tenen) y es sabut, y diuhen provat, que la noya que per lo roser del Triay trova estimador, al cap del any ja es casada y per aixó 'n diuhen lo del Triay, per aixó hi van totas, puig encara que 's desfán en cent penjaments contra 'ls homes, lo que volen es trovarne un pera deixar la mo-

notonía y no quedarse pera vestir sants y posar arrecadas á la Puríssima, una distracció de las que no 's poden aparellar.

Y cada any se veu concorredíssim, sempre de fesomías novas, caras que no hi havían estat may, noyas que esperan, las que pujan de primera volada... y van á provar fortuna; la major part guanyanthi un desengany: altrás que ja hi havían estat y encara tenen confiansa; unas que no esperan res, y... pocas que contemplan aquell lloch ab certa delícia recordant anys passats y sobretot aquell en que quedaren presoneras ab gust dins las telas finas del amor que las amoixá una temporada com un pardalet esgarriat y després ab travessura las lligá en sant matrimoni ab l'home que las hi feu bategar lo cor ab aquell ensurt agradable y deleytós.

Lo punt no pot ser millor; á un quart y mitj d'Olot. S'hi va per una magnífica carretera. Sortint de la vila per lo carrer de Santa Pau, se passa 'l Plá de Llachs y la vista cansada y entumida per las boyras del hivern, débil pels dejunis, balva encara del fret, sentint ja las primeras alenadas de la jova naturalesa que explota ab los botons del lilá, se bada ab gust y al sortir d'Olot contempla riallera lo grandió y fresch panorama que s'estén devant y ab delícia 's passeja per los camps de blat verts, d'un vert de primavera, clar, lluminós; baixa á las voras del Fluviá llavors teixidas ab margaridetas y cap-grochs, y esquitlla muntanya amunt de Batet sempre hermosa, de gran silueta, rica en detall, potentia en color, y va passant la vista enllá, fins á Finestras que 's veu lluny tapat casi per Pujou, la més aprop, y segueix tota la tirallonlla del Corp fins á Santa Magdalena hont tanca 'l gran tros de terra que amunt al Triay se veu y que 'l forman l'encantador plá de las Déus, l'accidentat Malatasquer, ab sas vinyas y fruyterars, ab sos turons y casetas, ab sos bosquets y pedruscalls, tot un pessebre que porta per bombolinas un cel blau y rialler com la primavera, fresch com l'Abril. Y un segueix, va caminant, y á cada pas descobreix novas bellesas, nous encants en la naturalesa, y 'l panorama 's va reduhint com si un entrés en un carreró sens sortida arribant al Triay hont tot li queda tapat per Pujou, la montanya més llerja de forma y color que s'ha vist al mon. Pero la vista rellisca pels costats y llavors veu l'apoteosis de la excursió. Un contempla ab gust la terra, un tros de mon ple d'ayre, de vida, de color. Un

cuadro, una obra maravillosa. Una pinzellada de color moradench dibuixa de cap á cap lo Canigó que surt darrera las montanyas de Camprodón, Puig de Bassegoda, Mare de Deu del mont, que serveixen de fons á las de Sant Miquel, Coll de Canas, Sant Andreu, Garrinada y Aygua Negra, demunt de las que s' hi destaca 'l Montssacopa y després la vila que, com Santa Clara, 's recolza als peus del Serafi d' Asis y estén sos brassos cap á Montoliuet pera assaborir un instant no més las amargors de la oració al Hort y cap á Batet, semblant vulgui remontarse fins al trono de la Santíssima Trinitat, agnollada en la fértil plana que s' acosta cap al Triay. Al contemplar tanta bellesa un pensa, admira y creu aquell cuadro un tros de tela arrencat de la gran obra del Univers que pera pintarlo no 's pot ser home, sino Deu.

Y 'l Triay es ple á vessar; aquell plá pedregós vessa á doll animació y alegría, crits y riallas. Los joves festejan á las noyas, aquestas los afalagan y tothom viu alegre una nova vida, exuberant. Las sardanas alternan ab los *valsos* y *americanas* y las gaseosas petan, los gots dringan, y alguns menjan asseguts á terra, en grupos diferents, ben compostos, naturals.

Després, com lo dia es curt encara, l' ayre comensa á ser molest; los més sentits se retiran aviat. Encara ballan una sardana y molts son los que van seguint cap á Olot altra vegada. La major part ab las esperansas perdudas, alguna noya pensant ab uns ulls que l' han mirada molt, altres ab unas caras de matinada fresca, altres ab res, sí, ab lo roser següent, de Socarrats, en que podrán perdre una tarde més. Y al fi 's fa fosch y tots entran á Olot alegres y cansats... desitjant reposar. Las camas no hi están avesadas. Mes tart ne venen uns que tantan y al últim entra una parella: van acostats... á poch á poch, com dos colomets que s' estiman...

JOSEPH BERGA Y BOADA

VIDA

La cadena del pecat
ab l' infern l' home lligava;
Jesucrist dede la Creu
l' ha tornat dolsa llassada.

En patíbul afrentós
claus horribles lo traspassan,
y sa testa vessa sanch,
d' un brot d' ars engarlanada.

Nos mira ab ulls plens d' amor
y á sa Mare 'ns don per Mare;
y al blincar lo cap morint
lo sol de vida brillava.

NARCÍS DE FONTANILLES

LO CANT DEL SOMATENT

À SA EXCELSA PATRONA LA VERGE DE MONTSERRAT.

*Del Montserrat joh Reinal
rebeu l' amor fervent,
y ensemps lo vassallatje
de vostre somatent!*

I

Al crit noble de Fe y Patria
nosiras armas alsarém,
y 'ls trofeus de las victorias
quedarán á nostres peus,
puig com tots los llors dels avis
á Vos sola los deurém.

Del Montserrat, etc.

II

Catalans, som tots fills vostres,
tots vivim d'honrós treball:
protegíunos, Moreneta,
dau esforços á nostre bras
per guanyar lo pa de casa,
per salvar las nostras llars.

Del Montserrat, etc.

III

Nostre clar y dols llenguatge
jamay sia profanat;
per dissort, si una blasfemia
d'algun llabi rellescás,
¡visca Deu! que se 'ns allunye;
fora llenguas infernals!

Del Montserrat, etc.

IV

Guardarém la fe dels avis,
lo cor net, alsat lo front,
cumplint sempre sens vergonya
los preceptes del Senyor;
sants preceptes qu'ennobliren
en temps vell nostra regió.

Del Montserrat, etc.

V

A la llum de la celistia
vetllarém servant la pau,
y als que intenten pertorbarla
pla 'ls farém girar lo pas
al crit nostre de defensa:
—¡Santa María y... avant!

Del Montserrat, etc.

VI

Passarém lo sant Rosari
cap al vespre, xichs y grans;
y al matí eixirém per feyna
tot cantant lo virolay,
vostre virolay, María,
que 'ns fa 'ls ulls llagrimenjar.

Del Montserrat, etc.

VII

En retorn del nostre afecte
seréu Vos nostre consol;
pels més joves de la Colla
clara Estrella de son jorn;
Far pels vells, y á nostre espona
quan morim vos tindréu tots.

Del Montserrat, etc.

SOR EULARIA ANZIZU,
Monja del R. M. de Pedralbes.

À JESÚS SACRAMENTAT

Tan bon punt sentí mon plany
de son palau feu sortida,
va venir á casa meua,
devant mon llit lo tenía.

—Jesuset, qui os ha cridat
m' obre la font d' aygua viva,
he pecat contra de Vos
y de tal be no 'n soch digna.

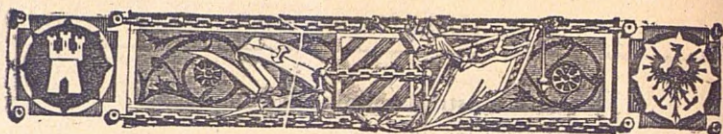
—Dónam, ánima, posada,
que mon Cor ton cor desitja.
—Donchs entrauhi, bon Jesús,
la vostra paraula es vida...

Qué me deixau per penyora
de tan honrosa visita?
—Te deixo un raig de ma llum
d' eterna sabiduría

que 't mostr' d'est mon las miserias
y del altre las delicias,
perque quan vinga la mort
la rebes ab alegría.

VICTORIA PENYA D'AMER

LO MESTRE D' AIXA

Las gavinas de la costa
no us ne darán pas resposta;
las onadas de la mar
sí que us ho podrán contar.

Mestre Pó era un mestre d' aixa
d' aquells de samarra y faixa,
que tenía, ans de dur dol,
una noya com un sol.

Mirall era de la nina
la aygua clara cristallina,
y á la nina duya amor
lo colrat fadrí major.

Una quilla enquitranada
era, per negra y poblada,
cada cella del donzell;
lo seu cor ja no era d' ell.

Li tenia tot l' Agneta,
 quan va anar una corbeta
 á son pare á encarregar,
 un marí enriquit pe 'l mar.

Van deixar la nau pactada
 y una boda contractada.
 Nau y boda, fusta y cor,
 tot se va comprá á pes d' or.

Hi ha qui diu que, quan clavava,
 lo fadrí major plorava.
 Cert ó no lo seu dolor,
 may més va parlar d' amor.

Dolorit veyá á la Agneta
 y ell era, fent la corbeta,
 cap de colla dels fadrins.
 Ell hi trevallava á dins.

Entre 'l costellám de roure,
 d' hont may se solia moure,
 ell estava encarregat
 del treball del empostat.

Fins que, llesta la corbeta,
 la va aná á veure la Agneta
 ab qui la comprá á pes d' or.
 ¡Ay pobre fadrí major!

Apoyantse á l' obra morta
 la veu, com del bras la porta
 l' home qu' era 'l seu rival.
 —La nau es d' armada real.

De qui 'm serveix be 'm recordo,
 diu lo marí rich, á bordo,
 á n' al jovenet fadrí;
 digas, donchs, ¿qué vols de mí?—

—Que 'm cumpliu vostras promesas. Li
portantme á guanyá' riquesas.
Aquí á Espanya no n' hi ha prou; nos
vull aná' ab vos al mon nou.—

Y, alsant anclas la corbeta,
al marí, al jove y la Agneta,
se 'n va endur fora del port.
Mestre Pó va arrencá' un plor.

La filla que tant aymava...
lo fadrí que l' ajudava...
tot, anánsen mar endins,
lo deixava ab sos fadrins.

La corbeta 's diu *Agneta*;
lo ferrer de la corbeta
li va du un compte de claus.
—¿Qué voléu? Ja estém en paus.

—No son aquells, son uns altres
que no 'ls várem fer nosaltres;
los va fe' á casa un fadrí
sense dirmen res á mí.

Son més groixuts de la punta
y més prims cap allá hont munta
á fer la cavota 'l clau.
—¡Y així 's va clavar la nau!...

—Lo fadrí que 'ls va fer, ara
se 'n ha confessat, y encara,
si voléu, crech que no es mort.—
Ho era ja per mala sort.

.

Van fer anys, passant los días.
Los vells tots tenen follías,
y mestre Pó, vell y sol,
fa vint anys que porta dol.

¿Per qué veu dalt la corbeta
al fadrí, al gendre y la Agneta?
¿Per qué veu en la mar Gran
una nau que 's va enfonzant?

¿Per qué plora y va á la platxa?
¿Per qué, de l' oreig la ratxa,
diu que 'ls ays li porta allí
de gendre, filla y fadrí?

Las gavinias de la costa
no us ne darán pas resposta;
las onadas de la mar
sí que us ho podrán contar.

FRÉDÉRIC SOLER

IDILI

Estém en dematí de Primavera;
la plana ja florida
somriu jun maig es cada brot! La vida
per tot va despertantse; en la ribera
los sálzers y 'ls pollanchs arreu decantan
sa verda cabellera
ahont los rossinyols sos amors cantan.

Entre un camp d' olivers, endormiscada,
com aucella cansada
que s' abscondeix del esparver, s' ovira
una caseta blanca, qual porxada
oberta ja, apar un ull que mira
la sortida del sol; entorn respira
tot pau, goig y alegría;
que es un trosset de cel tothom diría
la casa de Joseph y de María.

Es ell un home fet, de cara amable,
robust com la roureda
bátuda en vá per tramontana freda;

y ella sembla talment una fadrina
ab son mirar afable,
sa cara blanca y fina,
com privada de sol la clavellina.

Un nen ab caparró tot ple de rissos
que al sol avergonyeixen,
es lo tresor que sols los fá felissos;
per ell de goig glateixen
guanyantse 'l pá honrat com Deu nos mana,
y per aquells voltants, si algú 'l demana
li diu tothom ab cara d' alegría:
—Es l' ángel de Joseph y de María.—

Menttes Joseph la fusta riboteja,
María, com muller ben endressada,
tot ho arregla y neteja,
y 'l bon Jesús per no está en vá, darrera
de l' un y l' altre corra;
semblant á un rajolím d' aygua gemada
que en mitj dels jonchs s' escorra.

La mare se 'l contempla falaguera
y á Joseph fins li cau dels dits la serra,
y mirantse tots dos ab riallera
cara, diuhen:—La terra
no es prou gran porque hi cápia la alegría
de Joseph y María.—

Al ser cap-vespre, quan la terra tota
s' endola d' entristida
per l' aspra despedida
de son company que en l' Occident s' acota,
Joseph deixa la feyna y seu dessota
lo porxo que una verda parra ombreja,
mentres María cania
y á son fill bressoleja,
y encesa en sant amor lo petoneja
enviantlo á Joseph, al qual encanta
tant Jesús, que fentli un petó, á María

satisfèt lo retorna;
 pro ella, alegre, fent lo mateix li torna;
 y aixís mentre es de día
 van fent lo bon Joseph y la María.

Tota la gent de la encontrada aquella
 diu que jamay ha vist altra parella
 que fos com ells felissa,
 y 'ls comparava, ab sa ingénua senzillesa,
 als rossinyols que dintre la bardissa
 tothora están cantant plens de tendresa,
 d' amor y d' alegría
 com Joseph y María.

N. FONT y SAGUÉ

LO CEGO

APA, xicot, demana forsa, seguéixlos bon rato, busca 'ls que conversin.

—Si sempre que demano paréu de tocar. Devegadas toquéu y toquéu, y no passa ningú.

—Tú que jugas, y ab las tevas distraccions algun dia 'm malmeterán. Ahir mateix, sort d'aquella noya que 'm va fer apartar; totseguit vaig sentir lo trepitx de cavalls y rodas.

—Hauriau de cambiar de tonada. Potser faríam més.

—Alashoras los de las setmanas se creurán que soch un altre y no 't darían res; toco lo mateix porque 'm conegan. ¿Quin barri toca avuy?

—¿Que no sabéu que som divendres?...—

Sortiren lo cego y 'l noy á fer la plega. Havía eixit lo sol per tothom menos per ell que sols lo coneixía per la escalfor y de sentirne parlar. Sempre li era de nit; fosca sens estrelles, distingintla del dia per la quietut. ¡Pobre cego! Nasqué per viure en tenebras y per refiarse no més que de la caritat. ¡Quántas vegadas no podía dinar per la indiferencia d'quells á qui 'l noy demanava! Menjava per la casualitat ó per la constancia del xicot.

—¡Baixéu de la acera!—

Y 'l pobre ceguet anava tocant, lo noy jugava y de tant en

tant li cridava: «dreta, esquerra». Lo cego seguía caminant poch á poch.

—¡Malviatje... quín cop més fort m' he donat al bras! Aixís se tornés tot fosc. Tal volta la gent aniria més en compte. Xicot... xicot...

—¿Qué teniu?

—¿Per qué no m' avisas? ¿Que no ho veyas que hi havia una porta mitj oberta?

—Plegava.

—¿Quánt has fet?

—En tot lo carrer tres quartos.

—Apa, que ve gent. Seguéixlos forsa.—

Y 'l xicot, enlloch de demanar caritat, jugava. La gent passava; lo cego no podia aguantar lo bras de tant fer anar l' arquet. ¡Quina angoixa tenia quan era prop de mitj dia y 'ls quartos no arribaven pel dinar! Malehía 'l seu estat, desitjant morir-se. ¡Per lo que hi feya en aquest mon!

Los seus primers esglays foren quan li digueren que la terra tenia colors, que 'l sol lluhia, que podia véures enllá lluny, fins que la vista deya prou, que la mar cambiava de tons segons la trasmudació del cel. Sos primers anys foren terribles. Un desitj impertinent de veure li feya llessar un plor darrera l' altre. Aquellas formas imaginarias may foren una realitat visible.

Tot fou passatger fins que perdé á sa mare. Sols la sentí y la besá, recordant sempre la fredor de sa cara y l' entercament de sas mans. Morí la dona que parlava, sens haver conegut las carinyosás miradas d' una mare.

Alashoras conegué 'l modo de viure per son compte.

• • • • •
Tocava sens parar. Lo desvari de la debilitat li creixia, quan de cop topá ab un carro.

—Vina, xicot. ¿Ahont t' has ficat? Respón. Veyas qué tinch al front. :Qu' es sanch aixó que 'm raja cara avall?—

Lo xicot no responia; s' havia entretingut massa y s' havían perdut.

—¡Respón com mil dimonis!...—

Comensa á caminar sens sapiguer ahont anava. Havía perdut l' esma. Ciutat endintre, s' anava embolicant seguint carrers y passeigs, sempre entre tenebras.

Totjust apuntava 'l dia. Los fanals dels carrers llensavan una llum groga, esmortuhida per la claror de l' auba. Los carros que portan verdura al mercat, com professó estranya, anavan passant. La gent caminava depressa per no perdre la missa ó per no fer tart al carril, ensemps qu' homes ab botas altas fins als genolls, portant la pala al coll y la llanterna á la má, s' acostavan á la vora d' un foch que llensava un fum blau recargolantse entre 'ls arbres.

Al mitj un munt de pedras, ab un pal que sostenía un fanalet petit y entelat. Mes enllá tres pals, units per un mateix cap, aguantavan una corriola de la que penjava una corda amagantse dins de terra, cercant lo pou tot un fanguer negre voltat de galledas.

Tots s' asseyan entorn del foch, disfumentse 'l fum segons la direcció del vent.

Aquell aspecte de gent feya imaginar quelcóm de misteri, lo cel s' enverdia, 'l mohiment anava creixent. Totduna s' alsan los homes, los uns ab cabassos al coll, los altres ab picots á l' espatlla. Se posaren á remoure terra. Un d' ells estira la corda y, vejent que li costa, diu: «qué diantre ho fa que no vol corre? Clava estrevada forta y segueix tota de cop sentintse un soroll estrany dins 'l fosso...

—Reyna Santíssima!—cridá tot esferehit.—Veniu, veniu á veure qué hi ha aquí dins!—

Tots deixan las eynas y s' hi acostan. Arrían una llanterna y veuen la desgracia.

¡Pobre infelís!

JULI VALLMITJANA

DIUMENGE DE RAMS

Avuy, al veure la Iglesia materialment plena de palmas, palmóns, rams d'olivera y llor, he pensat una volta més en mos dolsos y tendres jorns d'infantesa.

Quína alegríá se mostrava en totas las caras de nens y nenas! Quína satisfacció més xamosa despertava en mí son entussiasme! Com estrenyían entre llurs manetas rosadas aquell objectes de sas ilusions y bells idilis riallers, plens de llassos, flors, dolsos y confituras! Que engalladas y cofoyas anavan las nenas ab llurs vestits nous y flamants! Que deixondits, complascents y bellugadissos los noys! Que alegres y satisfets llurs pares y mares!...

Llavors he sentit la volada de ma ignocencia passar per sobre meu ben esquerpa, y he pensat una volta més en lo molt que havia perdut pera esser felís snbre la terra...

Llavors he meditat un instant y he vist passar per devant meu l' Home-Deu muntat en la mansoya burra fent sa entrada á Jerusalém; l' he vist esser rebut ab rissadas palmas per un poble que l' aclamava frenétich y delirant als crits de *¡Hossanna!* en sa triomfal carrera..... aquell mateix poble que cinch dias després manava á grans veus á Pons-Pilat que

crucifiqués á aquell just, lo Deu que 'ls redimía, y á aquest després d' esser crudelment flagellat y coronat d' espinas, marxar entremitj d' inhumans sayóns camí del Calvari pera morir allí clavat en una creu entremitj de dos lladres y avans d' espirar perdonar als que 'l matavan en la més sublim caritat y... Y m' he dit!... ¡Oh vella humanitat!... ¡Oh poble!... Sempre á través dels sigles has estat lo mateix; joguina de tas follas passions... Tú fás y desfás tos ídols; tú compres y vens ta dignitat; tú crucificas las ideas salvadoras; tú, lo mateix t' encarnas en ellas que las rebutxas; tú ets lo gran assessor de tú mateix. .

Quan fins sacrificares ton Deu, ¡qué no has de fer ab los homes y las cosas!... ¡Criatura, més que criatura!... ¡Quánt será que sías home fet!...

Mirém lo mon, y sempre y per tot veurém la tremenda y horripilant consumació de sa xorca y nefasta obra esgarri-fosa.

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

L' ÉXIT D' ISRAEL

Potentia nau qu' empeny lo vent d' Europa,
banyant, com cisne al sol, son coll de ferro,
llisca pel bras de mar que du al Atlántich
lo vell Mediterrá. L' estre del home
allí solcá la roca ab rella santa,
allá hont passá Israel, del cativeri
portat per Jehová a n' al desert lliure.
—¡Aquest es lo Mar Roig!—lo contramestre
diu, tot llevantse la daurada gorra,
als joves mariners que li fan roillo.
—Aquest es lo Mar Roig hont l' ayre crema,
com quan l' alé de Déu, batent sas onas,
l' esbadellá en bullenta catarata
sobre de Faraó y sobre sas turbas,
carro y cavall y cavaller alhora
colgant en lo misteri de las ayguas.
Fills meus, obíu la miraclosa gesta
del mar sagrat.

—

Allá hont lo Nil serpeja
regant las valls de la cadena líbica,

vivía sota 'l jou crudel d' Egipte,
servant fidel las divinals promesas,
la rassa de Jacob, innumerable
com los remats d' Abraham á Cananea,
com l' abundó de gra á Messopotamia;
lo poble, que de Deu lo cor tenía,
perque al Deu sol y verdadé' adorava.

Y Deu, que ab Abraham feu l' Aliansa
de dá' als fills de sos fills nacions y pobles
que brillin sobre 'ls pobles de la terra,
y vinga de llur sanch dels reys l' estirpa,
y sia de son nom tota alta gloria,
li vol tornar la llibertat perduda
y durlo als alts destins de son pervindre.

Crida á Moisés, son fael servent, y díuli:
—Ves de part meva al Faraó á pregarli
que deixi á Israel sortir, per oferirme
allá en l' ample desert sos sacrificis.
Si 't diu, com te dirá, que no 'm vol creure,
mon bras irat espantarà la terra,
plagas horribles desnossant l' Egipte.
Encara hi tornarás més d' una volta,
sufrint l' aspre llambrech de sa superbia,
fins que l' espectre de la mort, gelantli
son cor de pare, ab un rampell vos llensi,
cobart y rencorós, de son reyalme.—

Y fou aixís com lo Senyor ho deya:
Prou colps li repetiren sa comandant
Moisés y Aaron al príncep dels egipcis.
Com si de fret basalt tingués lo rostre
y son cor de gránit com las gegantas
estátuas del inmens palau de Memfis,
ab gest altiu se 'ls treya de la vora,
com cans que ab una cossa un se 'ls aparta.

Y plogueren arreu per tot l' Egipte,
eixint dels uns los altres, rigurosos

flagells que 'ls cors més braus esborronaren;
 com llamps que 'l puny llensava del Altíssim
 drets á atuhirho tot, homes y bestias;
 corrent sos horitzons torbs espantosos;
 brotant l' aygua dels rius ab sanch vermella;
 farcint las planas d' afarams inmundas,
 y la claror del sol llevant als días.

Tot era espant en l' aturdida terra
 pel terch orgull de son senyor dampnada:
 glassava al poble la fredat del cástich,
 tement supersticiós fins l' arrambarse
 als aborrits hebreus que lluny voldria.

—
 Una entrada de fosch, lo Faraó torna
 de la riba del Nil fresca y placívola,
 seguit dels sacerdots y dels oeris,
 quan, sobre la ciutat, lo cel d' Egipte,
 aquell hermós cel blau sense parella,
 vingueren á enllorar sombras extranyas,
 com fantasmas gegants que 'l cel congría
 onejant per l' espay vestas inmensas.
 Y, en mitj de la foscó que l' ayre engola,
 pogué adonars' del rey l' ullada térbola
 que anava devant d' ells una figura,
 com ángel vaporós de blanch ropatge,
 batent l' ala lleugera en lo silenci,
 brandant sa dreta espurnejant espasa
 y fent com ell de son palau la via.
 Passa 'l llindar de sos espessos porxos,
 s' endinsa en lo casal instantis terribles,
 y 's torna veure la sinistra sombra
 passar volant, tot degotantli 'l glavi,

Corprés lo rey d' una congoixa fera,
 fa enllá 'l mantell que son enuig destorba,
 repta ab sos punys al negre cel que calla
 y crida ab veu que 'l coll robust li núa:
 —¿Hont ets, oh tu, Amonrá, que aixís me deixas?

Potser lo Deu ignot que als hebreus guarda
se riu de ton poder per atuhirme
y sota dels peus d' ells posar l' imperi?
Mos sacerdots, diguéume: quin nom mágich
los deus majors han dibuixat als astres
que aixís mas glórias y mon ceptre engruna?—
Doblan los sacerdots sos fronts á terra
y esqueixan ab las mans lo lli finíssim
que de sos pits lo tremolor amaga,
La llenga per parlar se 'ls enfarfega,
y entorn del rey no més se sent com drincan
los nusos cers qu' empunyan los oeris.

Lo sanguinós esguart arreu passeja,
com si manés á l' ombra silenciosa
que 'l deslliurés del fret d' eixa obehina.
Y l' ombra de la nit, tranquila y muda,
aixeca devant d' ell las formas negres
del ciclópich palau. Y res li diuhen
los blochs macissos del talús altíssim
que no 'n te una montanya per bastirlo.
Res diuhen las feixugas columnadas
de capitells estranys, un dibuix totas
mapant sa dinastía ab altas fetas.
Res diuhen las fileras honorables
que 's perden en las llargas galerías
d' esfinges inmortals. Faraons gloriosos
que son amarch neguit poch los deixonda,
ni 'ls brassos de granit tantsols aixecan
de sobre sos genolls... Fins ni 's belluga
lo sauri gegantesch dins sa piscina,
riquíssim vas de pórfit, historiada
com á la magestat del Nil pertoca.
Res més se sent que l' aleteig y 'ls xiscles
de las porugas ibis, que 's despertan
ab los xiulets del vent, y 'l coll estiran,
y dels forats hont eran ajocadas
per entre 'l cornisám, lleugeras, fugen.

Per fí acota la testa y puja al atri,

sentintse al pit la mort. Massa endevina
que son eixos gemechs que arriban débils
als esverats sentits. Del gineceum
furiós empeny las portas d' or y cedre...
y 's queda inmóvil com los deus de bronze
qu' entre esculpit ramatge allí l' esperan,
trobant extés al llit, ert y cadavre,
son primogénit fill, l' hereu d' egipte.

Donas hermosas, de divinas formas,
los ulls de foch que aviva l' antimoni
pintant l' arch admirable de sas cellas
negats ab plors abaixan; rebatentse
á entortolligá 'ls peus, ab los seus brassos,
de son senyor; y esquinsan lo vel feble
que 'l tors alabastrí transparentava;
y 'ls cauen, ó s' arrencan en sa angunia,
anells d' insectes d' or, randas de perlas,
escorsonets de mallas diamantinas
y una flayrosa pluja d' esfulladas
coronas de sos fronts, de nepta y lotus.

La porta 's torna á obrí', y magestuós entra,
com si ningú guardés ja lo vestíbul,
la má al costat á tall de reverencia,
lo blanch mantel deixant brillar son rostre
exornat de cabells com neu blanquíssims,
y l' ull seré posat sobre 'l front lívit
del gran Faraó, Moisés, que á captar torna
en nom de Deu un éxit per son poble.
—¡Oh, vésten, ves, ab tota aqueixa rassa
que no vull veure més!—ab udols crida,
com si tingués devant á la conciencia.
—¡Fugiume d' aquí prop, tétrichs espectres!
que 'l sol del dematí no us trobi á Egipte!

Un dia y altre dia 'l sol s' aixeca
vermell, encés, inflamador dels ayres
qu' esbullan las arenas escaldadas

pels àmbits del desert; y cada dia
desfà sos raigs de foch lo blavós núvol
de la mirra y l' encens dels sacrificis
que á Adonái ofereix Israel lliure,
plegant las tendas de la nit á l' hora
de rependre 'l camí del romiatge.
Y pels amples sorrals, que 'ls peus s' hi creman,
las grenyerás recuytas de las rocas,
los fondos de las valls sembrats de códols
y las carenas de las serras líbicas
una broma del cel rosa lleugera.
Inmensa multitud seguint son rastre,
una rierada sense fi ni terme,
bellugadissa alegre y remorosa...
Es Israel que passa. 'Ls dromedaris
portan en l' alta sella 'ls vellets trémols,
á las donzellas y 'ls infants anyívols.
Delitosa prop d' ells camina ab ayre
la més robusta gent, y 'ls homs de guerra,
la llansa á las espatllas y 'l pas bélich,
segueix darrera l' host esvalotada
dels espessos remats que 'ls llarchs gayatos
dels ágils rabadans á solch mantenen.

La misteriosa llum que 'l camí afressa
del poble hebreu á la perduda patria
l' ha dut, de Phihahiroth en las planuras,
á las voras del mar un dols capvespre.
Al so de panderetas y salteris
cantava amors la jovenalla ardida,
mentres uns alsan perxas per sas tendas
y cuytan altres á amani 'l recapte.
Qui cerca per las bestias la pastura,
qui l' ayga dolsa als més cansats servia;
y sobre fina sorra y banchs de líquen
la multitud s' hi apila en amplas collas,
omplint los ayres de remors confosas,
cubrint, lluny com la vista, aquella platja,
com un boscatge d' onejants palmeras
que 'l vent fes ajupir sos plomays flonjos.

Ja puntejava en l'horitzó 'l nou dia
 quan tot lo campament corregué llesta
 la nova malastruga que 'ls cors sobta,
 cuydant aturdí 'l cel los crits y llágrimas.
 Feréstech temporal que 'ls llamps afúan
 no espanta á la quintana ans d' assolirla,
 ab l' espetech creixent de trons y pedra,
 com tapa 'ls esperits, la sanch glassantli,
 á l' host que Moisés guía 'l terratrémol,
 inesperat, horrible, que s' aixeca
 enllá de la planura, com brams hórrits
 del bullent Simotín que 'ls deserts torra,
 sentint sota sos peus cruixir la terra
 com si debategués per mitipartirse.
 Ja 's mostra als ulls la galopant falange
 que, alsant nuvols de pols, la plana copsa,
 y arriba al campament ab llum de l' alba
 del elm y l' escut d' or la lluhidera
 del alt capdill que munta 'l primer carro;
 la serp divina 's dobla entre sos polsos,
 lo cocodril sagrat son pit ampara.

Ab un desmay de mort son nom murmura
 la multitud.—¡Es ell! Faraó!—L' Egipte,
 que, penedit de l' hora d' engegarlos,
 de tants milers d' esclaus las aspras feynas
 fretura, y son exércit los aborda,
 y sos carros de guerra, que comanda
 lo mateix príncep á qui afolla l' odi;
 jurant per sos temuts deus del Amentí
 fer micas dels hebreus, ó rossegarlos
 á son penat trevall, altra vegada,
 de coure 'ls forts mahons pera sos temples,
 y de trencá' en las xafagosas rocas
 lo granit y 'l basalt per sas esfinjes,
 sos obelischs eterns y sos sepulcres.
 L' espant y la sorpresa y lo desordre
 dels capitosts hebreus l' ardiment lligan,
 y van d' assí y d' allá, á pilons las turbas,
 cridant, plorant y removenise inquietas.

Los homes de més pit fan vans esforços
per heure una estratègica sortida;
y assí troban lo mar y allà l' onada,
que arriba per moments, ampla, bullenta,
prenyada de la mort, de l' host egípcia.
Las donas estrenyent sas criaturas,
las verges, esbullant sas cabelleras,
esqueixan sos vestits, llensan sas joyas,
y claman senglotant y esferehidas,
inconscients los cors de sas blasfèmias,
en contra de Moisés, perquè 'ls hi duya
á n' aquell lloch de perdició tan certa:
qu' era millor l' esclavitut y viure,
que veure aquí sos fills occir lo ferrol...
Moisés, en tant, en un recó de platja,
pensívol y callat, l' oració ardenta
de sa fe viva al Senyor Deu tributa,
y, com criat fidel que al amo espera,
sent impassible las tremendas iras
que roncan al vol seu.

Jehová li parla.

Son cor, que l' ha sentit, humil l' adora:
ab pas tranquil y 'ls ulls al cel camina;
se 'n vé fins hont l' escuma sos peus besa,
y extén son báculo sant sobre de l' ayga.

Y, tan bon punt lo vell ha alsat los brassos,
brusca ratxada, que 'l llevant l' envía,
fa tremolá 'l desert. Tronant pe s ayres,
arrebassantho tot sobre la terra,
las tendas d' Israel volant com plomas
y al Faraó sobtantlo l' embransida,
lo vent que arriba ab una forsa insólita,
com si lo blau del cel caygués á trossos,
cap á la mar se tira, y s' hi revolca,
ab espantós dalit batent las ayguas.
Aixís l' alé gegant d' un vol de monstres,
remolinant al mar y alsapremantlo,
espargiría las bullentas onas.
S' alsan enerissadas y á rengleras,

giravoliant amunt, mánegas d' aygua,
enormes, espantables, bramadoras,
y fugen, cargolantse com serps bojas
que 'l torb revent encalsa y fujeteja.
Y, l' una eixint de l' altra, deixant buydas
las concas amagadas del abisme,
badan arreu cent xucladors fondíssims.
Y en rápit moviment sas amplas rodas,
gratant al fons, sos cercles més aixamplan,
llensant, entre argentins ruixats d' esquitxos,
dels blaus cetacis las inertas massas.
Y 's fonen tots en una boca sola
que va allargant per punts los amples llavis,
hont se revolcan los llevants furiosos,
deixant las gorgas de la mar aixutas.
Y, apilonant onadas sobre onadas,
pujant l' escuma al cel ab fer estrépit,
la mole de la mar s' es mitj partida,
y, als dos costats las ayguas arrambadas,
una arenosa platja queda oberta.

Y 'l vent calla llavors en la fondària,
com si per servir drets los márgens líquits,
sas forsas retorsant, quedés inmovil,
deixant no més al cim jagá' ab las onas
del seu cansat alé batechs frissosos.

Pel corriol espléndit de las ayguas
Moisés se n' es entrat; y tot lo poble,
alsat de cor á Deu, segueix sos passos
en llarga professó que allá hi camina,
com entre valls floridas, ben segura.
Rumboyadas de gent, hont tothom calla,
depressa van passant, y 'ls camells dócils,
com los esberats braus, y 'ls anyells mansos,
sentint una poruga esgarrifansa,
botan revents, com los pastors que 'ls menan.

Las tribus y 'ls remats, los vells y 'ls joves
en horas breus al altre cap arriban

del admirable estret; mentre espurneja,
magnífica y potent, brillant pels ayres
y 'l cor meravellant als nats dels homes,
del Deu Criador la lluminosa estela.

En tant, del rey egipci 'ls cavalls rápits
arriban, amarats de sanch y escuma,
devant de l'espantosa nuvolada
dels seus carros armats que sotraquejan,
com tro feréstech, l'espantada terra.
Darrera dels hebreus, soltas las bridas,
com gos de cassa que segueix un rastre,
salta las fitas que la mar detenen,
cridant als nobles oeris porque tardan
á n' aquell coll d' onadas á rebátres.
En va 'ls corcers, qu' instint millor los guía,
aturan son galop, y 'ls caps adressan,
renillan, y tremolan, y reculan;
qu' enceta sos costats la crudel talla,
y 's llensan desbocats ahont vol l' auriga.

Y com una llopada famolenca
que ab la farúm de carn saltant ribastos
pels fondos xaragays se tira folla,
darrera d' ell, cruixint bronzes y ferros,
siscents colrats guerrers, ab siscentos carros,
á dins s' abocan, entre crits salvatjes.
Y llarch estol de cavallers darrera
de la rodada massa se 'n venía,
desbocats escuadrons, que ni las ratxas
may han passat del huracá ab més fúria.
Y mils d' infants després. Y aquell exércit,
que del Eufrates als deserts de Libia
als peus de Faraó ha menat cent pobles,
á dins del call del mar tot ell s' amaga.
Y 'ls fills del Nil, d' oberta fesomía,
la rassa escardalena de l' Arabia,
l' etiop atlétich de pahorós viatge,

barrejan ab estrépit y cridória
 llur crit de guerra ab lo renill dels poltros,
 y 'l drinch de sos escuts y sas ballestas,
 sas masses y sas llansas y alfanchs corvos
 ab l' espignet de sos clarins y caixas.

Mes sobte torna 'l vent sobre las onas
 de dalt del mar á rebullí' en tempesta;
 y cauhen de sas voras las escumas
 en pluja extranya á sobre d'ls egipcis,
 com quan las flors d' una alta margenada
 devallan voleyant al fons dels xórrechs,
 Després una ona qu' altra avall se tomba...
 y en un terrible instant, sens revenirse
 del fret d' eixa rosada sos fronts cálits,
 sobre ells, com un sudari inmens s' aclofan
 las líquidas montanyas, fent al caure,
 com si 'ls turons del Atlas s' estimbessen,
 sorolls d' un cataclisme de la terra!

Després mortal silenci: sobre l' aygua,
 de l' host de Faraó ampla sepultura,
 los tebis vents que jagan ab las onas
 s' enduyan al desert l' eco dolcíssim
 dels cántichs de Moisés, qu' en l' altra riba
 aixeca ab Israel, ja lliure y salva,
 al Senyor Deu l' himne més gran dels sigles:
 perque «ab l' alta grandesa de sa gloria
 ha aterrat l' enemich, aniquilantlo
 lo raig de sa ira com un foch las pallas;
 y ab son alé las ayguas s' apilaren,
 y l' ona que corria s' aturava;
 y 'l mar badá en lo fondo sos abismes,
 colganthi al Faraó y á son exércit,
 carro y cavall y cavallé' enfonzanthi,
 per sa destra llensats com una pedral»

MARTÍ GÉNÍS Y AGUILAR

LO NATURALISTA

L' havia conegut de col·laborador en una «Il·lustració» que, com ell, avuy ja no existeix. Era secardí, alt, un xich carregat d' espatllas y aixut de paraulas mentres no 's tocava á sos animalets. Aquests, sols aquests ocupavan la imaginació de nostre monomaniach; era inútil buscarli conversa duradera si pel mitj no hi havia alguna papallona ó escarbat; enemich de tota discussió que no fos en aytal terreny, jamay se lograva interessarlo en altres assumptos; son tema era sempre 'l regne animal y encara concretat á certas especies inferiors.

Las pocas vegadas que se 'l trobava pel carrer anava distret, sols abstret en las colleccions que devía rebre ó enviar aquella setmana á algun altre colega *sebeta* com ell.

—¿Ahont va, don Ventura?

—Ah... ola... dispensi, no me 'n havia adonat. Vaig á donar una volteta per fora.—

Ja se sabia: si era l' estiu, per pendre la fresca, y si era l' hivern per pendre 'l sol, invariablement don Ventura quan tenía algunas horas sobreras dirigía sos passeigs per las aforas de Barcelona. No li desagradava trobar algun amich desenfeynat que 'l seguís en sas petitas excursions, especialment si

aquest era curiós y atent á las explicacions que 'l naturalista donava en presencia d' algun exemplar. En aquest cas sa verbotat no tenia límits, mes si se 'l distreya y la conversa 's feya recaure en altre cosa, llavors callava y sols re ponía ab monosílabs.

Un día ab ell, ben cert que no 's perdía; al contrari, era profitós baix lo punt de vista instructiu, perque don Ventura era una *historia natural* oberta sempre.

En la butxaca del infern hi portava la capseta cassadora, que 'n deya ell, y era ni més ni menos que un estoig de dómino, ab la variant d' esser més plana y tenir en lo fons un cristall pel que 's dominava tot l' interior. Aquest aparell, un petit frasquet d' amoniach (de molta utilitat en cas de picada d' insecte verinós) y una *lente* d' augment, era 'l equipo ab que s' armava don Ventura en la més petita de sas excursions.

Ja en lo camp, ho era per ell d' experiencias cualsevo', y pocas vegadas tornava á sa casa sense cassera. Si no anava sol y 'l company li permetia fer cátedra de *zoología*, son entusiasme no arribava á distréurel dels insectes que apareixían pel terror ó que zumzavan per son costat. Aquestas vibracions produhidas per las petitas alas dels animalets, eran tant justament percebudas per don Ventura, que coneixia per ellas la familia, género y molts cops especie á que pertanyia l' volador.

Devegadas en lo punt més interessant de sa peroració s' aturava, apreia ab los dits extrems de la má esquerra sas ulleras com pera focar millor la bestioleta que volant passava per la vora, y després d' haverla seguida ab la vista un moment ab atenció, gravement deya interrompent la conversa: —*Culex pipiens*—si tal era, ab lo qual semblava donar una satisfacció al mosquit que despreciava pera sas colleccions. Satisfet, tornava a rependre sas retóricas maniosas, fins que totduna bruscament abandonava 'l company mentres treya de la butxaca la cassadora que acostava cautelosament al insecte ajupinise ó esitirantse, prenent totas las posicions imaginables ó extravagants que fossin precisas pera lograr que quedés en la part baixa de la capsa sense que 'l animalet n' hagués esmenit; després de lo qual feya corre la tapa horitzontalment y ab cuidado per no malmétrel no parava fins que 'l veyá presoner.

Llavors ab alegría de noy se 'l mirava y remirava y totseguit ne feya sa historia, acabant per classificarlo:

—*Cimex lectularius*. Es una raresa trobarlos en aquesta hora, perque 'ls agrada més la nit. Mírisseu, veu?

—Me sembla que n' he vist molts pe s boscos.

—Sí, ja 'l tinch repetit, pero servirà pels cambis.—

Y don Ventura 'l guaidava per atravessar-lo ab la agulla fatal tojüst arrivés á casa.

Després con inuava sos parlaments sobre insectes, repetint las maniobras mentadas quan la ocasió s presentava pera fer-se ab més exemplars; y si son acompanyant li havia sigut fidel y atent, li corresponia ab la confiança d' ensenyarli totes sas coleccions, cas d' esser la amisiat fresca ó be mostrarli 'ls últims exemplars si era antiga. Pero sempre al convidar no oblidava may de dir al despedirse:

—A las quatre l' espero, seni? Pero recordis de no venir ab la canalla.

* * *

Quan vaig ser convidat á visitar sas coleccions, era l' acon-teixement de la casa una aranya que don Ventura havia rebut feya poch de lluny paraje, y rebia ab agrado als amichs y amateurs que 'l felicitavan per la adquisició verdaderament notable.

Després d' un minucios examen per la reixeta de la porta, se m'introduhí. Aquesta inspeccio era ordenada per don Ventura á fi d' observar si 'l visitant anava ab alguna criatura, en quin cas era inútil véurel; sempre estava ausent. La mania contra la canalla li prevenia d' una malitèia que n' experimentá en la que'n sofrí la perda de més de cinquanta exemplars; ell volia gent gran y encara curts de diis.

Don Ventura 'm rebé ab sa habitual basta de fil fins als peus, que 's convertia en biava de tarians al hivern. Son despaig era un verda er niu d' insectes en preparació pera conservar y ordenar. Ajudat de sa germana, onca com ell y ja més que *jamona* 's passava 'l naturalista la vida en aqueil recó de casa enfilant insectes pel cos, fixantlos en taps de suro, adressant alas y antenas, donant barnissos de consistència y observant y estudiant l' especie rara que queya a sas mans. Tota sa forsa, tota sa imaginació y tota sa paciència, la gastá

en reunir y arxivar una inmensa cantitat d'animalets que, acondicionats en quadros de fondaria a propòsit y resguardats per un vidre, omplíen gayrebé tots los panys de paret de la casa. Ordenats per classes, subclasses, gèneros, especies, etcétera, los tenia á la vista pera sa contemplació, y al ter de ciclerone gosava com si relatés fets històrichs de sa propia familia.

Ell anava mostrant per gradació lo més important y allunyava al visitador de lo que 's reservava pel final, com en los espectacles l'apoteosis. Per aixó al tenirho tot repassat, fregantse las mans ab certa calma y somrihent d'un modo protector:

—Ara veurém las últimas curiositats rebudas—deya, y en diferents quadros de midas irregulars á las altrás, que guardava en habitació á part, anava ensenyant encara aislats los exemplars que més tart debíen trobar companyia.

—Ja no li falta més que la nota de sensació. No la ensenyo á gayre gent (sino á tothom que 'l visitava), porque molts agafan set. M'ha costat, pero al últim l'he lograt. Es la *Migale avicularia*. Pera possehirla 'm costá quedarme escurat gayre be de *Lepidopteros* y d'afegirhi encara metàlich; mes m'envaneixo d'esser l'únich que la té á Espanya. L'animalet s'ho val.—Y tragué de dintre un armari una capsa quadrada voltada de cotó fluix, que retirat cuydadosament, deixá veure 'l cristall que servia de tapa al estoig, per quin podia contemplarse la *Migale avicularia*.

Don Ventura se la mirava ab més curiositat que jo, y potser aquell dia era la centéssima volta que ho feya; armat de la lente semblava volguerli contar los pels de que estava plé son cós. Tant vanitosot estava de tal adquisició, que vaig creure prudent alabarli pera fermhi benvolguer.

—Oh, sí: es un exemplar hermós—digué tornántsel á remirar.

Ja ho crech si era hermós, en ma vida he vist bestia més repugnant. Era una aranya de proporcions horrorosas, curta de potas y grandíssima de cós; tota ella anava vestida d'un pel color d'esca, sos palps semblavan antenas y de segur que aquell animal al trasladarse havia de fer soroll.

—No 's manté pas de moscas aquesta. Fabrica fils quin diàmetre gayre be 's podría amidar, y cassa fins als aucellets.

A mí quan més deya més repulsiva se 'm feya la célebre *Migale avicularia*.

—Es sumament exposat tocarlas, perque segons se creu, son verinosas en alt grau!

Vaig esser jo qui vaig tenir de dirli «prou aranya», perque del contrari encara n' estaria fent lo panegírich.

* * *

Ja m' havia despedit d' ell y sa germana y tenia 'l cancell obert, quan me digué:

—M' he descuydat de mostrarli la *petita*.

—Alguna altre *Migale avicularia*?—vaig fer.

—No senyor. Una *Aranea doméstica* domesticada.—

Atravessàrem de nou son despaig, sortint á un terradet que hi havia á peu plá. Com estavam en plé Juliol y 'l sol hi batia de fort, don Ventura prengué y obrí una sombrilla que tenia arrimada al balcó, la qual me demostrá las repetidas visites que debía fer á la *petita*.

Al fons del terrat y entre la paret y un tancat de fusta que havia servit de galliner, s' hi havia acomodat una aranya que á judicar per las telas no era tan *petita* com don Ventura l' anomenava. Aquella bestiola tingué un felís instint en deixar-se caure á casa un naturalista. Desde l' hora que se 'n va adonar privá de passar l' escombra fins per la vora, y fou la mimada y 'l passa-temps de nostre home. Era bo véurel resistent aquell sol aplomat ab la sombrilla oberta en una má y la lente en l' altre, acotat, espiant lo més petit mohiment de l' aranya. En aquesta posa 'm semblá que s' hi havia adormit y de segur que ja ni 's recordava de mí, per quin motiu vaig estossegar pera que m' acabés aquella soleyada que feya rato m' encenia la esquena.

—No vol sortir avuy; es estrany, perque altres cops sols al ferli vibrar la tela ja 'm guayta. Ja la farém aixiribir... vuy que la vegi.

Y totduna, com si fos presa de mal estrany, se tombá en rodó y comensá á brassejar semblant barallarse ab lo vent. Jo me 'l mirava sorprés, quan dos bordegassos, eixint per la finestra d' un pis superior (que l' ocupava un taller de capsería), á grans crits, com ho fan sempre aquesta canalla sense

educació.—Lo boig ja balla,—exclamavan—lo boig ja balla; porteu-li aygua que deu tenir set...—

Pero don Ventura res; continuant la dansa. Ni s'ocupava dels xavals desvergonyits, ni de mí que no 'm podia aturar lo riure al veure un senyor tan grave fer aquells equilibris pera agafar una mosca al vol, trevall á que 's devia dedicar més d' un cop per lo previnguts que estavan los xicots del taller.

—Ja n' hi ha una—digué ab tó victoriós, y totesguit la deixá caure ab cuydado en la xarxa de la *petita*. Mes aquesta continuava quieta, y, mentrestant, los bordegassos de la finestra seguían ab la brometa.

—Ey, senyor... miri que 'l paraygua no li tapa 'l sol... ¿Que no balla més? *Que baile...* Senyor, que la bata li arrossega!—

Jo estava avergonyit y rialler alhora. Don Ventura com si sentís ploure. Després de cerciorarse que per aquella vegada l' aranya l' havia de fer quedar poch ayrós devant meu, exclamá encarántem:

—Aixó es que aquesta bestiola 's prepara per canviar la pell. ¡Quina felís coincidencia!—digué tot satisfet,—me sembla que 'l fenómeno no pot tardar; hauré de dedicarli algún ratet més. Ho sento per vosté que no ha pogut veure l' únich exemplar viu de la colecció. En fi... quan torni un altre dia.

—Sí, sí,—vaig contestarli tot despedintme, al temps que 'l més ganapia dels xicots, al veure desapareixer á don Ventura, repetía per centéssima volta aquella graciosa paraula:

—Deuli aygua.—

* * *

Quan hi vaig tornar, tres mesos després, era la curiositat palpitant lo *Scorpio occitanus*, especie no coneguda á Europa, animal repulsiu á l' altura de la *Migale Avicularia* que ja formava al costat d' altres de sa familia, havent perdut l' interès de novetat que llavors tenia.

Lo naturalista 'm feu una llarga historia en presencia del nou *Scorpio* y torná á presentarme sas coleccions sempre augmentant.

Després me vaig recordar de la *petita* y vaig demanarli per

ella, á quina pregunta apretá 'ls punys brillantli 'ls ulls de coratge. May l' havia vist d' aquell modo.

La seva germana m' explicá lo que ab l' aranya havia passat, perque ell se posava tan furiós quan se 'n parlava que preferia no ferne memoria á fi de no recordar un succés que tenia anotat com á grossa contrarietat en sa carrera d' investigació.

Desde que don Ventura veje que s' aproximava 'l dia de la muda de sa *petita*, sas visitas al terrat foren més freqüents, y sa inspecció més minuciosa. Esperava l' hora ab verdader frenesí. La mala canalla del taller no parava en sas burlas al *boig* (com li deyan) y, vist que de sas paraulas no 'n feya 'l naturalista cap cas, passaren un dia á vías de fet, deixantli caure aplomat mi-j mahó que li esbotzá la sombrilla, li obrí ab lo tanto una ferida á la munyeca esquerra, y de retop feu caure 'l montant en que s' apoyava l' aranya, anant tot á terra y destruhint son cau.

Al veure semblant desgracia, 'l naturalista llensá un crit esgarriós de malicia y dolor alhora. Com si hagués perdut lo judici 's desfogá en impropis, y á grans veus cridava illadres! ¡ajudéume! sense saber lo que 's deya. Fins que hi hagué claror de dia, buscá afanyós pel terrat son exemplar perdut. Sols després se deixá curar la ferida, y al ficarse al llit tingué un fort atach nerviós que li durá més d' una hora.

—Sols lo recordo en un estat aixís,—me deya sa germana —lo dia en que aquellas criaturas feren de las sevas en sas colleccions. May se queixa de la ferida de quinas resultas ne portá la má embolicada més de tres setmanas; pero la pérdua de la *petita* en lo just moment de la muda que volia presenciar, may la perdonará á aquells bordegassots. Desde llavors no s' ha acostat més al terrat pera res.

Per aixó don Ventura persistia encara més en refusar las visitas que hi anessin ab quitxalla. Ell un dia m' ho digué.

—No m' he casat perque 'ls homes naixém xichs; si al sortir de nostras mares tinguessim solzament una mica de bon instint no hauria sigut dels últims.

—Mes aixís renuncia á la familia.

—Aquesta es ma familia,—digué senyalantme aquella llarga exposició d' animalets de totas classes. A aquestos he dirigit totas mas ilusions y manyaguerias y no m' han donat un sol

disgust. Per aixó 'ls recato y 'ls he fet lo sacrifici de mon celi-
bat. May hauria perdonat la má profaua d' un fill meu que 'ls
hagués atormentat.

Lo goig més noble, més gran que pot possehir un home,
la constitució de familia que perpetuhi son nom, l' havia re-
nunciat per emborratxarse en sas... aficions.

M. URGELLÈS

UN PECADOR Á LA VERGE DELS DOLORS

Deixáume á vostras plantas ¡oh dolsa Mare mia!
comptar las amarguras que agreujan lo meu cor:
regar ab plor dolcíssim eix camaril voldría
tot repassant ma vida de pobre pecador.

Mes ¡ay! los ulls alsantne contemplo ennuvolada
la cara més hermosa que 'l cel ha modelat,
y sobre lo vestit negre, Reyna martiritzada,
veig surten set espasas del vostre Cor sagrat.

Y en mitj de vostres brassos oberts per sostenirlo
descansa plé de llagas lo cos del bon Jesús,
voltat d'àngels que baixan del cel á compadirlo
plorant la vil duresa d' eix pecador ilús.

La trista recordansa de tantas agonías
que al vostre cor de Mare causaren mos pecats
castiga ab greus fibladas mos vicis y follías
donant dins ma consciencia rosechs may acabats.

Jo vaig teixir de culpas la penetrant corona
que horriblement travessa lo front del Salvador:
si á voltas li arrencava, teixía una segona
la nova recayguda, doblant lo seu dolor.

Fill meu, ¿per qué 't fereixes?—me déyau amorosa,
donant truchs á la porta d' eix cor empedrehit:
y jo, rebutjant sempre la veu tan carinyosa,
tapava mas orelles del vici ab lo brugit.

¡Malmetre d' aquest modo lo vostre cor de Mare
clavantli cada dia lo clau d' un nou dolor!
Sentint las vostras queixas ¿resistiría encara?
mos ulls ¿per qué no esclatan en amarguíssim plor?

Lo pes de tantas culpas m' enfonza en la tristesa,
ofegan mas paraulas la pena y lo neguit.
¡Donáu-me una mirada! deixant de nou encesa
la llum de la esperansa que alenti mon esprit.

Perdó, perdó reclamo, joh Verge adolorida!
tanqueu ab vostra planta la gola del infern;
¡salváume del abisme!, plorant un fill vos crida,
no permetáu que sia tió del foch etern.

Mas llágrimas recullen las vostras mans divinas
com perlas escupidas pel mar del meu dolor
á mí vingan las penas, los claus y las espinas,
travessin las espasas de part á part mon cor.

Del sant perdó penyora que 'l cel per vos m' envía
dignáuvos allargarme, María, vostra má:
al bon Jesús dihéuli que 'l pródich que 's perdía
tornat ara als seus brassos may més lo deixarà.

De caritat novella sentint las alenadas
s' aixamplan mas entranyas, respiro ab llibertat;
d' esclau tinch las cadenas dítxosament trencadas
y un llas d' amor suavíssim ab Deu m' ha relligat.

La santa escalforeta de vostre Cor rebuda
ab flama misteriosa encén lo meu esprit,
y creix ab tal ardencia que no trobant cabuda
de goig batent las alas, vol esbotzar mon pit.

¡Qué trist fora recaure dins la mortal fanguera
hont llarga temporada visquí tan enfonzat!
No permetáu, María, que inmunda polsaguera
taquí de nou l' estola que ab sanch s' ha blanquejat.

Avans d' esgarriarme per lo camí que 'm resta
bebent de nou lo cálzer d' enmatzinadas flors,
voldria ¡dolsa Mare! vingúes la mort ben presta,
morint baix vostre manto de Verge dels Dolors.

LLUÍS M.^a DE VALLS

EN LO FOSSAR

Cada jorn, mare estimada,
parlo ab tú al ser mitja nit:
la teva ombra venerada
se 'm presenta als peus del llit.

Quan me sent que trist sospiro,
vers á mí se va atansant,
y sos tristos ulls oviro
fit á fit llagrimellant.

Encar que res no li diga,
penetra al fons de mon cor,
y es que la tristesa amiga
li fa esment de mon dolor.

Ma rialla á flor de llavi
no la pot may enganyar;
ans que de somriure acabi
ja comensa ella á plorar.

¡Ab quin goig, ombra estimada,
la nit passo sens dormí,
fins que la primera ullada
de claró envia 'l matí!

Allavors ¡quina tristesa
que 'm fa 'l sol tan resplendent!
lo brugit quina feresal!
quin esglay tota la gent!

Ab lo cor ple de recansa
la veig de ma cambra eixir,
y fugint de l' anyoransa
jo me 'n vinch al cementir.

D' esma 'm paro enfront la fossa
hont un jorn te vaig deixar,
y ma pensa carinyosa
totseguít t' hi ve á trobar.

Se 'n queda tota arraulida
al fons, en estret recó,
com llambrich que té aborrida
de la llum la resplandó.

* * *

Avuy he fet obrí 'l ninxo
que no s' ha obert tants anys ha,
y al fons de la freda ossera
claró y ulls junts s' hi han ficat.

Lo fons d' esta negra gola
no 'm fa feredat ni esglay:
com s' ha dragat los qu' estimo,
per aixó sempre m' atrau.

Veig revoltas las despullas
dels que may puch oblidar,
manyochs de robas podridas,
fustas y ossos barrejat.

Los llambrichs ixen defora
atrets per la claretat:
tanta es la bellugadissa,
que la cara haig de girar.

Quin será 'l cap de la mare?
quin será 'l de mon germá?
quin pot sé 'l de la pobra é via?
iquí ho pogués endevinar!

¡Cóm fe' un bes al de la mare,
si 'ls tres son si fa ó no fa!
Tots las concas sense ninas,
tots la boca un esboranch.

Pera ferli be ab certesa
ne faig un á cada cap.
Ara, comenseu, paleta,
comenseu á aparedar.

No hi deixeu, bon home, escletxas
al rejols qu' aneu posant:
vull que 'ls besos resten dintre
per tota una eternitat.

* * *

Totas las fossas obertas;
la terra tota un fossar;
rastre en lloch de petja humana,
arreu fosca y feredat.

No 's veu creuar ni una aucella
per tot l' ample del espay:
ni una flo' en lloch, ni una planta,
ni un trist arbre per senyal.

S' han aplanat las montanyas,
s' han esfondrat las ciutats,
los rius han eixit de mare
y la mar s' ha congelat.

Es un planeta sens vida
que en lo buyt va rodolant;
gel tot ell, tot ell tenebras,
tot tristesa y soletat.

Per qué jo tot sol hi resto?
per qué Deu m' hi ha abandonat?
¿haurá ja sonada l' hora
y no hauré ohit la senyal?

Jo dormía al fons la fossa
tant á pler, ab tant descans,
que al esclatá 'l terratrémol
de mon son no he despertat.

¿Y hauré de romandre sempre
cego y sol, sens veure hont vaig?
¿y hauré d' está' entre tenebras
per tota una eternitat?

. *

Somniant aixó, nit passada,
de sopte m' he despertat
petant de dents de feresa
y ab los cabells erissats.

Ab la pell esborronada
deixo 'l llit á peu descals,
y, tremolant com la fulla,
obro 'l balcó bat á bat.

La llum del jorn dins ma cambra
s' aboca, y tot d' un plegat
un raig de sol que, lliscantne
llit amunt, me ve á besar.

Assí entre 'ls que descansen
hi tinch á quants he estimat:
per çó es lo cementiri
la meva casa payral.

Mitj l' altar de la capella
hi ha Jesús en creu clavat
á punt d' abrassá 'ls qu' arriban
y que han mort en ell pensant.

EMILI COCA Y COLLADO

DIUMENGE DE RAMS

Si de la joventut pot dirse qu' es la primavera de la vida, de la infantesa pot dírsen, encar que en concepte més poch poétich, que es la edat més felís. La joventut coneix torments més ó menys grans, desilusions, penas d' amor, lluytas ab la societat y fins comensa á lluytar per la subsistència, á més d' altrás cabórias de que 's dona pena, encar que moltras voltas sens fonament. La infantesa no coneix res d' aixó, y sas únicas fal-leras son las joguinas propias d' aquella edat. Recordo que quan jo era noy, lo que més esperava ab deliri eran las festas del any en las que podía fer, junt ab altres xicots, alguna entremaliadura. La vetlla de Sant Joan, per exemple, pera saltar los fochs y poguer tirar cohets *borratxos* y trons pera espantar al vehinat; lo Diumenge de Rams pera fer forsa cridoria á la iglesia, y després la Setmana Santa pera fer forsa soroll ab lo *xerrach* y ab las massas malmetre las portas matant los juheus.

Donchs quan jo era petit recordo que la meva mare 'm guarnía una palmeta ab talls de confitura y 'm portava á coll á mí y á la palmeta pera anar á benehirla. Més endavant vaig tenir la fal-lera de portarhi un palmó, al quín posava la meva

mare un llas viroladet y... apa. . tot cofoy sortia ab ella també á benehirlo, y jo, cridant com desesperat, repicava 'l palmó en terra y sortia després orgullós mostrant aquella especie d' espolsadors que penjavan del mànec.

Després, quan vaig esser ja més gran, va semblarme que alló del palmó feya massa nen, y com ja á certa edat, un no s' hi vol confondre perque te 'l amor propi que li va creixent, que alashoras ja passava á estudi 'l *Manuscrit gros* y feya ja regles d' *interés* y fumava ja barretas de *bidauga* quan la mare no 'm veyia, sense las vegadas que no esmorsava pera comprarme tabaco de *debó*, donchs alashoras ja no volia palmó, sino que volia anar á benehir lo ram, y 'm comprava la mare un ram de llorer ben feixuch que ab prou feynas podia arrastrarlo, y me 'n anava cap á la iglesia. Mes com lo senyor Rector nos tenia manat que 'ls rams no entressin, nos quedavam á fora, motivant alló un gran esvalot que 'ns posavam ronchs cridant: «*Obriu. . obriu... obriu que volém entrar. . El ram .. el ram... el ram de la Passió...*» y vinga fer tremolar lo ram y fer cruixir la fullaraca fins que eixia 'l senyor Rector á donar la benedicció, y llavors nos apilotavam tots pera que arribessin las gotas d' aygua beneyta que sortian del salpasser y fins després miravam ab ignoscencia la fullaraca per veure si en realitat n' eixia mullada.

Després, més endavant, quan vaig complir setze anys, com no era ja la edat pera semblants criaturadas, vaig deixar d' anar á benehir lo ram. Mes per aixó la afició m' hi portava, y un cop allí m' hi fonia al veure 'ls petitets provehits de son palmó ó ram, y ab sas caretas vessants d' alegría 'm recordavan de quan jo ab lo mateix goig anava á benehir lo meu. Y alashoras comensava ja á distreurem ab las nenas que anavan á oir la missa de benedicció y 'm semblavan més apropiadas palmas pera la edat en que'm trobava y veyia, en ellas, no sols la trista palma ab sos dibuixos y entrellassats, sinó també 'ls terrossets de sucre y trossets de confitura que 'm sabian á la vista potser més dolsos que 'ls que, quan era petitet, m' hi posava lligats ab cintas rojas la meua mare... y... una d' aquellas hermosas palmas me va enamorar.

¡Oh! ¡Deu meu! Que no 's puga esser criatura duas vegadas!... Que no s' ho puga esser tota la vida!...

Los anys s' escorran lleugers y ab ells desapareix aquella felicitat propia de la ignoscencia que ve á rellevar las penas del que comensa á veure esclatar lo mon. La joventut será la primavera de la vida, pero may la edat més felís; que la felicitat pera existir te d' esser duradora, eterna, y la que porta en sí la joventut es després com los aucells que cada any venen de mar endins.

De la festa del Diumenge de Rams molt temps fa que no 'n disfruto ab pler, mes may deixo de véurela porque m' hi atrauhen recordansas d' infantesa y de la joventut dítiosa. Lo diumenge darrer fou un dels més crudels. Coincidencias, etzars de la vida... Me 'n anava Rambla avall, com de costum, pera oír missa á Betlém, quan vaig toparme ab la *Mercedes*, la que un día 'm feu somniar dítas y benhauransas, lo meu primer y darrer amor. Vaig quedarme glassat com cada volta que 's repeteix la escena. Anava ab un nen més hermós que las estrellas de la vesprada serena, ros com un fil d' or: era 'l seu fillet. Ella portava la palmeta proporcionada á la edat del seu tendre branquilló y anava cofoya á benehirla. Mentres passá pel meu costat me pujaren ab violencia 'ls colors á la cara; 'm cremava y sentía un sotrach al cor com si volgués eixir pera juntarse ab ella y... no sé... vaig aturarme, y ab tot que sentía tremolor y feblesa en las camas, una altre forsa més violenta y de distinta naturalesa que la que 'm portava á la missa dels rams, va portarme darrera d' aquella *aparició* y febrós vaig anarla seguint fins entrar á Santa Agna.

Lo temple curullava d' oyents y criaturas alegroyas ab sos corresponents palmons y rams. La *Mercedes* ab prou feynas pogué enquibirshi, y jo, ab paciència y precaució de no esser vist d' ella, vaig posarme en un recó y desde allí vaig poguer contemplarla á n' ella y al angelet que duya als brassos, y... somniava jo ab lo temps passat... sentía un dols plaher barrejat ab una gran dossis d' amargor al véurela tan alegre fer aguantar la palma per las manetas tendras de son petitet... Me saltavan las llágrimas una darrera l' altre pensant que d' aquell angelet que era 'l fill d' ella no n' havia pogut esser jo 'l pare y altres bogerías per l' istil, y ab verdader desvari, plorantme 'l cor molt més que 'ls ulls, ubriacat per la belluga-

dissa dels palmons y lo refrech de la fullaraca dels lloers, foll y ple de febre, ab las recordansas de nostra antiga amiatat de familia, vaig sortir del temple del Senyor que havia estat profanant en aquell instants.

JOSEPH GUARDIOLA

À LA VERGE MARÍA

(CANÇÓ PRIMAVERENCA)

De la neu fosa—l'aygua gemada
dexa congestes—quan veu lo plá,
per les cingleres—salta irisada
y ab remor dolça—pel riu se 'n va.

M'agrada 'l riu, María,
ab ses remors:

*Jo més m'estimaria
vostres amors.*

Ja s'esbadellan—les margarides,
fulles nevades,—or en lo cor;
ab moradenques—gales vestides
les vïoletes—vessan olor.

Quín goig que 'm fan, María,
totes les flors!

*Jo més m'estimaria
vostres amors.*

Ajogassades—papallonetes
mouen llurs ales—que 'l sol pintá:
si s' aturessen—en les floretes,
quan l' oreig vinga—les confondrá.

Té 'l papalló, María,
llampants colors:
Jo més m' estimaria
vostres amors.

Ensatinada—llenca blavosa
sembla la volta—del firmament,
y la oreneta—d' ala llustrosa
es una bolva—que 'n trau 'l vent.

Un cel ben pur, María,
alegra als cors:
Jo més m' estimaria
vostres amors.

Fays remorosos,—aygues gemades,
flors y poncelles,—éter blavench,
aus, papallones...—son les preuhades
notes del himne—primaverench.

Cóm fan gosar, María,
tantes dolçors!

Jo més m' estimaria
vostres amors.

JOSEPH MAS y CASANOVAS

BARCAROLA

Lo sol se pon y de la nit ab calma
ja van venint las ombras...
la barca, mentrestant, deixant la platja,
s' es llensada á las onas.

Li empenyan las visions encisadoras
d' una regió ignorada;
la grandesa y misteri y las veus dolsas
que apar de l' aygua s' alsan.

Pobre barqueta! Allá sobre la platja
tú es'avas ben tranquila...
be t' ha plagut llensarte á la ona brava,
y are l' abim te crida!

Are moguda 't sents á totas horas
per forsas encontradas,
y 't sents portada en brassos de las onas
á platjas ignoradas.

Mes y qué hi fá! Barqueta, fes ta vía;
per bogar sobre la ona
per xo te varen fer... Segueix ta vía,
allúnyat de la costa.

Combat valenta ab vents, tránguls y onadas,
ardida ab corrents brega;
sempre de dret, avansa imperturbable;
avant, sempre serena!

EMILI TARRÉ

MARÍA SOLA

Allá al peu de la creu María plora,
y atravessat d' espasas lo trist cor,
encara los favors del cel implora
per aquells qu' han clavat son dols Amor.

¡Tot es fosca y esglay en la montanya,
avergonyit sos raigs amaga 'l sol,
ressucitan los morts: conmoció extranya
ho deixa tot cubert d' espant y dol.

La terra s' extremeix horroritzada
al veure qu' está mort en aquell cim
lo mateix Fill del Deu que l' ha criada
y á qui no 's pot deixar d' amar sens crim.

Tantsols l' home ha pogut en son deliri
matar crucificat el mateix Deu,
y pagar son amor ab un martiri,
y sa doctrina santa ab una creu.

¡Sols l' home, que pecá, deixant de creure,
desconeix á Jesús son Redemptor,
y, cegat per l' orgull, deixa de veure
en son rostre la llum del Salvador!

Y ell sol es qui no ha vist en sa vinguda
lo sacrifici inmens de tot un Deu
que, no volent la humanitat perduda,
ab sanch va rescatarla allá en la creu.

¡Ay! també ell abandona en sa agonía
á la Mare del Cristo qu' está mort;
sola al peu de la creu plora María,
y ningú comparteix son desconhort.

Sola plora son Fill aquella Mare,
sola mira lo crim més horrorós,
y també sola prega al Etern Pare
per allunyar un cástich espantós ..

Ella sola ha compré lo sacrifici
que per los homes fá son dols Amor,
y gustosa sofreix son dur suplici
donantnos com Jesús tot lo seu cor.

ANTONIA PUJAL Y SERRA

PLANY D' AMARGURA

Me diuen ¡y ho crech be, Verge María!
que Vos sou lo consol y la alegría
dels qui, exilats, amargament plorám;
qu' en Vos troba 'l mortal son dols refugi,
que no hi ha mal qu' á vostr' albir no fugi,
que tot, per Vos, de Deu ho alcansám!

Quan ella, l' amor meva, agonitzava
y en quietut, tot sanglotant, plorava,
sa vida, per la meva, us demaní...
¡perdó! ¡perdó! tal volta ara blasfemo
y fins, d' aixó pensar, tremolo y temo...
mes ¡ay! ¿per qué per sempre la perdí?

Per sempre!... sempre! mon pensament s' ofusca
é inutilment indaga, cerca... busca
y á sí mateix pregunta's: ¿qué seré?
¿m' enfonsaré en l' abim hont no hi es ella?
¿s' haurá per sempre fos aqueixa estrella
que va brillá' en mon cel? ¿hont aniré?

Y si ella se salvá... ¿cóu dubtaría
de son amor per Vos, Santa María,

quin Nom gravá en sos llavis y en son cor?
Y si ella se salvá... ¿per qué morirme
no deuré fer, oh Verge, y deixondirme
en los seus brassos ab etern amor?

¡Pietat de mí! la soletat m' espanta!
es ¡oh Deu meu! per mí massa amarganta
l' anyoransa crudel en qu' ara estich:
¡ni 'ls fills, pobrets, en mon dolor m' animan!
los condempnats á mort sempre caminan
al cadafalch, sens' esma, 'l cor mustich!

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS

A UNA NENA

Qui de tas tendres notes la puresa
escolti un cop no més
ta dolsa veu, li queda tan impresa
que no s' esborra més,

y sent ab ton cantar greu anyoransa
quan ab amarch accent
conmosa dius: *tot lo del mon me cansa*,
del plany d' anyorament.

Si son d' amor las notas que li cantas,
veurás com lo seu cor
de ta boca al brollar tendresas tantas
també sentirá amor.

Segueix com fins avuy, nena encisera,
no pares ton cantar...
un pervindre de gloria aixís t' espera
y tú l' has de lograr.

C. DE B.

LA VENDA DEL MAS

De roures voltada
jo 'n sé una maysó,
la vall regalada
l' embauma d' oló':
En dansa amorosa
la serra verdosa
la vetlla quietosa
donantli frescó'.

Son fortas y bellas
del *mas* las parets,
potser las més vellas
de per quells indrets.
Petit jo adhuc era,
y ja en sa gran era
jugava ab fatlera
ab mos germanets.

Corríam defora
rodavam pel prat,
pujant á tot' hora
per l' arbre enfruytat.

La gala ha arribada,
la festa anyorada
dels vells y maynada
¡quin temps regalat!

L' albada lluhia,
trecar y res més
de feyna n' hi havia
per 'quell quin volgués.
De missa tornávam,
y en l' era 'ns sentávam,
rodona formávam
semblant un congrés.

Sardanas pels joves
noyas y donzells,
son rimas per trovas
qu' amor se 'n fa d' ells.
Mes ¡ay! que la volta
del temps ha ja envolta
l' aixám desinvolta
dels recorts novells.

Las festas finiren,
passaren volant;
per mí s' esvahiren
las albas d' infant.
Só lluny d' hont naixia,
só lluny d' hont vivia,
de nin l' alegría
se va ja esfumant.

Ja vell vingué un dia
que 'l pare morí,
l' hereu se venia
lo *mas* hont nasquí.
Un jorn hi passava
davant, lo mirava,
lo cor se 'm nuava
¡qu' á casa era assí!

Y en mitj la verdura
deixava lo mas,
la gaya planura
que hi fa de domás.
¡Adeu!—baix li deya
á mentres lo veyá,
—mon llavi que 't reya
may més lo veurás.—

La casa del pare
d' un altre ha de sé',
plorosa la mare
m' ho deya també;
y lluny de sa gala
estém, com sens' ala
l' aucell á qui aixala
malvat esbarzé'!

ANTONINO VIVER

EL BRAU

(D' HENRI FREMONT)

EN una vila del Poitou hi havia un home que 's deya Joan y á qui'ls seus vehins li deyan per motiu lo *Brau* á causa de la seva estatura y sa forsa extraordinaria. Se l' havia vist un dia sostenir ab la seva espatlla un rouré d' un bosch qu' estavan aterrant y que sense cap dubte hauria esclafat á un de sos butxins llenyaters. Lo seu cap era enorme, son coll molt curt, revingut lo seu cos y d' extraordinaria robustesa y molt ben sentat demunt duas camas petites y fortes, pero sólidas, per lo que podia endevinar-se, com columnas de catedral. En tota la encontrada se 'l coneixia per sa fortaleza y per son terrible puny, si be era molt poch estimat.

Era un ser fort pero dols com tot lo qu' es fort; sorrut, poch comunicatiu y que ni 'l millor vi lograva escalfarlo de cascos. Ningú l' havia vist riure may, ningú l' havia vist plorar y la seva cara, impertorbablement sempre la mateixa, feya fugir igualment d' aprop seu grans y petits. L' infant, aquesta rialla no interrompuda, ayma 'l riure y fuig de qui no riu; l' home, aquesta cara variable com la seva ánima no estima á qui no cambia may. Se deya, per esplicarho en pocas paraulas, que més aviat era una bestia qu' un home.

Semblava que no s' adonés del desert en que vivia. Lo colós, lo renegat, aquest Samsó y aquest proscrit tenia sota 'l sostre de son casinyot tot lo que li podia faltar. Era pare. Havía tingut un fill d' una perduda que li havia fugit á la vehina vila, divuyt mesos després de son casament, ab un altre tan perdut cem ella mateixa.

En Joan devorá l' ultratge en silenci. Resistí l' embranzida com un Hércules, tal com era. La vida qu' havia fet sempre no s' interrompé ni variá per res. Després vingué l' oblit, complert, sense remissió en son cor y quan per casualitat lo nom d' aquella desgraciada arribava á sas orelles era com si una pedra caygués impensadament en un pou sense fons; no experimentava ni odi, ni dolor, ni compassió. En cambi 'l seu fill recullía doblats los tresors del seu amor. Aquest petit ser, de tres anys, més ensá, més enllá, portava sobre sas espatllas d' angelet, la càrrega que devía ser enorme, del amor d' un Hércules, que si no 'l feya desdir era probablement perquè Deu dona al lleó cadell forsa pera soportar las terribles carricias del seu pare. Muscles, voluntat, tota la forsa del *Brau*, estava al servey d' aquest escapuló d' home, y sols perquè eli adorava un caparronet ros treya sa destal al bosch aquella lluhissor. La bestia estava enamorada. Era sempre Samsó; no més Dalila havia canbiat.

Lo dia en que aquella poca vergonya li havia dit:—Me 'n vaig—lo colós, allargant son bras pelut cap á un bressol, havia respost:—Está bé, jo bressaré per tots dos.—

Un dia olvidá son jurament.

Havent sapigut cert diumenge que en Lalande, 'l carreter, era á la taberna, 'l brau regirá un calaix d' ahont ne tragué un paper y aná á trobarlo.

—Oy que vens bé, Lalande, 'm podrías donar alguna cosa á compte d' aixó que 'm deus ja fa tant temps, posant de manifest devant dels jugadors un paper esgroguehit y asseguentse entremitj d' ells.—

Los partits s' aturaren. Lalande aixecá 'l cap y respongué:

—*Brau*, te tinch dit que ja t' he pagat. No vull pas ferho duas vegadas.

—A quí has pagat donchs?

—He pagat á la teva dona, á la Clementina, d' aixó ja fa dos anys.

—Aixó no es veritat.

—No es veritat? ¡Oydá! Tinch jo la culpa de qu' ella no te n' hagi parlat, ni si ella t' ha fugit ab aquell bon mosso á Dorpierre per divertir-se y menjar-se 'ls teus diners? Ves á demanarshi, home.—

Y las riallas esclataren en la taberna. Lo *Brau* arrugá 'l

front un moment; després s' aixecá, agafá aquell paper qu' era casi un geroglífich y l' esquinsá escampant los trossos per sobre la taula.

—Está bé,—va dir com despedintse—no te 'n parlaré més.

Aixís qu' ell va ser fora las riallas tornaren á sentirse, pero més fortas qu' avans.

—Tens molta barra, Lalande—digué un dels que bebian —per parlar aixís ab lo *Brau*.

—Y per qué tinch barra?... No es veritat, que jo no tinch cap culpa de que la seva dona se li hagi menjat los diners á Dorpierre. ¡Reira!... Potser també tinch la culpa de que son fill no sia d' ell!...—

Igual qu' un tró, la porta s' obrí ab violencia, topant de plé á plé ab la païet de la taberna y aparegué en lo march lo *Brau*, superb, agegantat, ab una rialla als llabis mofeta.

Era la primera rialla que se li veyá.

—Apa, som tu per tu—cridá ell.

Ab un cop de la seva má agafá la seva brusa que li volcava al seu voltant y la ficá á la trinxa del pantalón. Hi hagué quelcom d' espantosament salvatge en la actitud del *Brau*. Dos bevedors que s' hi interposaren foren llensats lluny y, agafant ab sas mans al que l' havia insultat, lo tirá per terra y l' escanyá en mitj dels vasos y de las copas.

Allavors, aixecantse tan alt com era, bramá:

—Has mentit; ja tens la paga.—

Y entrant en una pessa vehina allí 's quedá.

*
* *

Tota la vila 's reunía ara devant de la taberna y s' enterava de la terrible nova, lo carreter Lalande havia sigut assessinat pel *Brau*. Pero ningú cridava. La nova corria sembrant l' estupor, anava de boca en boca, pero ningú aixecava la veu. Lo *Brau* era una bestia salvatge que sempre havia fet por y qu' ara 'n feya més porque se la veyá excitada. La gent tremolava no més que de pensar que podia sortir y podia ofegar á algú altre sols ab apretar los colzos. Ell, lo monstre, com se li deya de baix en baix, sol en sa cambra, 's passejava, s' asseya, s' aixecava ab la més gran indiferencia, com si res hagués passat. La fera havia tornat á son cau de silenci y d' oblit...

No obstant, com la porta de la cambra havia quedat oberta, s'hi colocà un valent vehí de centinella ab un fusell antich al punt de dalt.

Lo *Brau* vejé l'home, vejé 'l fusell y no feu cap cas del un ni del altre. Son cap, per un moment fixat en ells, tornà ben prompte á sos ensomnis.

Passadas algunas horas arribaren los gentdarmas. Cridat per ells, lo *Brau* s'aixecá. Se deixá posar las manillas als punys y sortí ab ells al camí.

La multitut, al véurel pres, vejentse ja segura, desfogá sa ira tant temps continguda. Se li cridava assessí, bestia dolenta, toro furiós; los punys s'aixecavan contra ell. Pero 'l *Brau* ho veyá y no ho veyá; era al camí y no hi era.

Ell no 's passejava pas en companyia del's gentdarmas! Ell, ab qui anava era en companyia d'un noy de tres anys, lo seu!

No era perseguit pels brams de la multitut, sino que rebía en son coll á mils de petons!

No anava á la presó sino que anava á posarli sos vestidets hermosos.

Tot d'un plegat rebé una pedra llensada per un xicotet y la sanch rajá. Lo mal que li feya arrencá un crit ronch al *Brau*. Retorsantse 'ls punys trencá las manillas y corregué cap aquell pillardás. Agafá al minut en lo moment en que s'agenollava demanantli perdó. L'aixecá enlayre á l'alsada de la seva cintura com feya ab sa destal al bosch.

La multitut llensá un crit d'horror; se creya qu'anava á esclatar al xicot contra un munt de pedras.

Pero, repentinament, lo bras terrible s'aturá. Lo llavi del monstre va posarse apassionadament sobre aquell front de xicot y va ohirse formidable aquest rugit de bestia vensuda.

—Ves, pórtali aixó á n'el meu.—

Allavors, ab lo cap baix, torná á posarse entre 'ls gentdarmas y la gentada pogué veure una llágrima, la més magnífica de totes, perlejar, relliscar y barrejar-se un segon ab la sanch de la galta.

D'aquella bestia, d'en Joan, anomenat lo *Brau*, se vejé en lo mateix dia la primera rialla y la primera llágrima.

RAMON E. BASSEGODA.

UNA TROBALLA DE MONEDAS

La numismática vigatana, tant rica ja, cada any pot veure com va creixent en exemplars é importancia ab aparició de tipus nous que van omplint buyts é ilustrant lo que á propósit d' ella 'ns contan los documents. La série eclesiástica ó episcopal en los dos últims anys, havía portat al estudi dels aficionats cinch exemplars magnífichs, confirmant la dita de que no som pas encara al cap-de-vall de las novetats y sorpresas en cuestió de monedas. Y, quan menys podíam pensarho y d' un temps de que 'ns creyan possehir colecció complerta, un descubrimient numismátich fet, fa cosa de quinze dias, ha fet apareixer novas pessas per afegir á lo conegut, presentant duas varietats molt notables d' un tipo fins fa poch completament ignorat y que tinguerm ocasió de descriure per primera volta al provar de reunir un catàlech de tot lo que fins alashoras havíam vist en aquesta materia.

Fent la fangada en un camp proper á la masía de Fontarnau, sota l' ermita de Santa Magdalena, á una hora de Vich y parroquia de Sentforas, varen sortir á flor de terra vint monedas que 'ls pagesos s' afanyaren á recullir pensant haver trobat un tresor. Enlleminits y desitjant trobar la famosa ge-

rra, cavant en lo mateix lloch cosa d' uns quatre pams fins á trobar la roca morta, varen sortir altrás cinquanta pessas y un trosset de drap que antigament deuría reunir las. Las primeras foren portadas al amo de la finca que, sens coneixer sa importancia, se proposá negociarlas, y las demás pogueren esser adquiridas per lo Museu Episcopal, al cap de poch que se 'n havia comprat una de las primeras molt ben conservada.

Examinats tots los exemplars trobats, se veu que tenían un mateix valor; perteneixent al diner de velló y podent assegurarshí la composició del quatern. Seixantaset monedas d' aquestas presentan iguals motius: al envers una creu equilateral aixamplada en forma de pota en los extrems, ocupant tot lo camp y dividint á la llegenda A—V—S—O que rodeja la moneda entre dos gráfilas de punts. En lo revés s'hi representa una má estesa en actitud de benehir á la llatina y ab duas faixas á modo de brassalets de punts en la munyeca, vegentshi la lletra N en lo camp sobre 'l dit polser y al altre costat, més avall, una A, espayantho tot una orla de punts. Pesan desde 0'6 á 0'75 grams y fan de 16 á 18 milímetres de diámetre, suposant diferents encunys ab variants despreciables en tots los exemplars trobats, menos en un que presenta grans diferencias en lo carácter de lletra, indicant una má no tant estesa com las demás, que son obras bastant correctas y demostren un art depurat que pot soportar ab gallardía la comparació ab tots los altres exemplars coetanís.

La llegenda diu ben clar que 's tracta de monedas vigatanas; la má benehint y la época 'ns donan á entendre que han de pertanyer á las emissions episcopals, diferenciandse dels tipos coneguts y que senyalárem ab los números 11 y 12 en nostre catálech per no tenir en l' anvers uns punts en lo primer y tercer espay que quedan lliures entre 'ls brassos de la creu y per no mostrar en lo revés plechs de roba en la má que beneheix, sino uns brassalets, á més de presentar ajeguda la lletra S, que en los models coneguts fins ara era dreta. Es evident, donchs, que, ab tot y aquestas diferencias, lo tipo no cambía y que á la forsa han de referirse á un mateix temps y per tant al Bisbe Pere de Redorta, que, si en 13 de Desembre de 1174 iniciá y maná posar en curs una nova emissió de moneda, restaurant y tornant á fer us del dret d' encunyar, aconsellat per son Capítol, Ramón de Moncada y molts altres

prohoms, tant de Vich com de la Diócessis, segons diu en l'acta, no es pas improbable que n'hagués encunyat anteriorment, puig un document del any 1151 ja 'ns parla de monedas de Vich fetas de plata allejada ó barrejada de coure.

També donárem á conèixer una nova moneda que aparegué després del anterior treball y que porta las llegendas ✠ PETRV en l'anvers y ✠ AVONNA al revés, y que á la forsa ha d'atribuirse al mateix Bisbe, ja que no hi ha pas altre Prelat que portés lo nom de Pere á més del de Redorta, y segur que aquesta es la encunyada en 1174, quan se procedí á batre, per lo que, usantse en lo document los mots *facio et restauro*, no s'exclou pas cap encunyació anterior y fins sembla aludirshi.

Ab las monedas trobadas ara y que hem descrit se n'hi trobáren altrás tres que, encara que anónimas, han d'atribuirse á Ramón Berenguer IV, Comte de Barcelona, iguals á las tant conegudas y abundants que presentan una flor de lís al envers ab lo nom de Barcelona y una creu equilateral patada al revés ab arandelas ó anells entre sos brassos. De aquestas una porta la llegenda BARCINO y las altrás presentan lo mot á l'inversa, conformantse ab los dos tipos més comuns de la moneda del últim Comte de Barcelona.

La circumstancia d'haverse trobat juntas en lo camp de Fontarnau monedas de la má benchint ab las de la flor de lís indica una vegada més sa contemporaneitat y per lo tant, havent viscut Ramón Berenguer IV desde 1138 fins á 1168, las episcopals vigatanas han d'esser del Bisbe Pere de Redorta, ja que no hi ha altre Prelat que omplís tant be 'ls anys que governá 'l barceloní. Y atenguis que no ha de despreciarse aquesta companyia, puig ja no es la primera vegada que 's troban juntas pessas dels dos tipos, y 'ls primers exemplars que coneguèrem de las primeras foren trobadas entre multitud de las segonas.

Corroborá lo que dihém, lo que la *o*, tal com se nota en los exemplars trobats ara, es igual á la que hem vist duya 'l model que du 'l nom del Bisbe Pere y es idéntica també á la que hi há en las monedas d'un altre Comte contemporani, lo Gausfret IV de Rosselló (1115 — 1167), coincidint igualment lo trassat de las altrás lletras y tots los caràcters que presentan aquestas encunyacions.

Y la troballa de tantas monedas episcopals encara diu més: nos explica la manera com se cumplí la prohibició que tenían feta alguns Bisbes de Vich de que 's fes corre altra moneda que la per l' Iglesia emesa. Lo Bisbe Redorta, en son document de restauració de la moneda, posá penas als que s' atrevissen á negociar ab altre numerari que'l seu en la ciutat. Qui amagá ó va perdre las monedas que s' han descubert á Fontarnau, com un dels *qui exterius venient* de que parla tal document, estava obligat á tractar ab la moneda vigatana, puig tenía de trafiquejar ab los de la ciutat, y, per aixó, no volent incorre en la penyora, debía possehirne en tant gran número relativament als exemplars barcelonins.

Aixís no hem pas de dir més pera ponderar la nova troballa de monedas, puig ab ella 'l Museu Episcopal ha adquirit duas varietats inéditas y 's pot ilustrar l' historia de las encunyacions vigatanas confirmant admirablement lo que esplican los documents.

J. G., PBRE.

SANTAS CREUS

¡Quí hauría dit, cenobi, als mestres que 't bastiren
que tos panells y marbres s' havían d' esbucar!

¡Quí hauría dit als monjos y reys que t' enriquiren
que un capgirell de cosas
t' havían de reliquias y bens de despullar!

No pas la reyna Blanca d' Anjou las trenta ojivas
caladas de tos claustres hauría obert á llum
si hagués cregut que un dia del foch las flamas vivas
havían de cegarlas
llengotejant per ellas entre espirals de fum.

Ni ab son espós en Jaume segon, en ta creuera,
pera son cos hauría cercat repós etern
¡quí ab ella ni ell un' hora tantsols creure poguera
que á esbarriar llurs cendras
pera furtar alhajas aquí muntás l' infern!

¡Profanació espantosa! Lo segle que corria
alsapremant tas llosas, avuy n' es penedit;
y, al esmentar la joya de preu que ab tú perdía,
en pergamins y llibres
t' aixeca en desagravi un monument escrit.

Avuy, refent l' historia en tos murals impresa,
vol veure altra vegada brodat ton camaril,
y ornat ton presbíteri hont l' ordre de Montesa
 rebé l' investidura
ab en Guillém lo noble lo cavaller d' Eril.

Vol véurehi las testeras, la nau y las arcadas
vestint las sarjas negras dels monjos y l' abat
pera rebre las ertas despallas dels Moncadas,
 roures gegants que havia
en terras de Mallorca la mort destralejat.

Refer podrá la branca la crónica viventa
dels reys y prous que 't feren d' honor y d' espatller,
la fé, l' orgull de rassa qu' en ton redós alenta...
 mes ¡ay! la sabiesa
de ton arxiu fet cendras, quí la podrá refer?

Dels pergamins y códichs y llibres que contava,
lo nombre y la bonesa debadas cercarém;
llegats, alous y rendas... lo foch tot ho cremava:
 sols entre las ruínas
dels manuscrits las fullas en pedras hi trobém.

Prou fil á fil ho ploran ab sos dictats y resos
las ombras dels que honraren la casa d' Aragó,
lo gran Roger de Lluria, en Pere *dels francesos*,
 la reyna Margarida,
y 'ls catalans de sava Queralt y Cervelló.

De cinch á sis centúrias que en pau hi reposaren
no havían sino probas d' acatament rebut;
generacions revoltas sas cendras respectaren;
 fins l' estranger rendía
á sa genial grandesa y á son alberch tribut.

Pensar que en hora mala de sa nissaga foren
los quins escarni 'n feren, es lo que 'ls don flagell;
las llágrimas que á solas y de vergonya 'n ploran

las urnas las traspuan,
cobrint, com á llurs cotas, sas llosas de rovell.

Digámlos, pero, qu' era l' espitragada colla
sens fré, ni Deu, ni patria, qui profaná eix lloch sant;
centellas que de l' ira la tempestat amolla
y que esvahir intentan
tot lo més bó, més digne, més noble y més gegant.

Digámlos que la patria, la terra hont varen neixer,
no 's desentén encara d' eternisar llurs fets;
que, justa, escriu sa historia, l' escriu y fa conèixer
per tot lo mon, á l' hora
que la tramet á casa, fidel, d' avis á nets.

Que furs y lleys que un dia en terra rodolaren
cremats, fetas á trossos per heure més atront,
ab ells creyém que viuhén, que ab ells s' arraceraren.

Las cendras van ab cendras!

Quan soní la trompeta del dret, sabém hont son.

Digámlos que, alashoras, juramentats, en guerra,
ab una má á l' espasa y l' altra sobre 'l cor,
al crit supréu de *¡Patria!* tremolará la terra
y 's badarán las llosas,
y ab ells tornarán á ésser los furs de nostra avior.

Digámlos; y al veure que nostra patria ofesa
encara viu y alena per tot lo bó y lo gran,
de l' eternal vindicta, de l' anyorada empresa,
en l' urna, esperant l' hora,
sas colossals osseras de goig s' estremirán.

ANTONI BORI Y FONTESTÀ

ANYORADENCAS

De tant estroncar mas llágrimas
n' he perdut la seva deu:
¡Terra per hont no corr' aygua
que n' es de trista, Deu meu!

¡Beneytas terras d' Urgell
per ella tan estimadas...
¡ploráu á la qui, pe 'l cel
ara, ab mí, vos ha deixadas!

M' assento á taula sens' ella;...
quan torno á casa, no hi es...
¡fins quan reso 'l Sant Rosari,
no m' acompanya sa veu!

¡Cóm voleu, Deu meu, que pregui!
¡cóm puch trobar gust en res!;...
¡cóm mos fills han d'alegrarme
si ella no es llur torna-veu!...

—
Ilusions que 'm dáreu vida...
esperansas d'altres temps;...
ab ma esposa ¡qu' al cel sia!
heu fugit per sempre més!

—
¿Per qué en mitj de mon dolor
negre é inmens com la buydor
esfahidora del fossar,
sento á trossos fet lo cor
y la carn, fera bramar?

—
La lluyta que jo sostinch
es veritablement horrible...
¡anyoro. . lo que no tinch
y espero... 'l qu' es invisible!

—
Cada aucella,
ab sa parella;
cada flor,
ab son amor...
y jo... ¡tot sol
com un mussol,
per lo mon ara faig via
sens' parel a... ni alegría!

—
Las onadas de dolor
qu' invadeixen lo meu cor
¡y que 'n son, Deu meu, d' amargas!
no te 'l mar més salabror,
ni faría més pahor
lo gemegar de cent fargas!

—

Ara que te tinch perduda
pera sempre, esposa meva,
comprenc que t' espahordía
lo parlar ¡ay! de ma ausència.

¿Qué me regalarás, Tí-tí,
aquest any en ma diada?:...
un tresor inmens, oh amor,
d' anyoraments y de llàgrimas!

Mon «ahir» y mon «avuy»,
son dos punts que may se troban...
l' un... amunt, amunt se pert;...
l' altre... avall... avall s' enfonsa!

Los infants, als aucellets
Ti-tis los diuhen... ¡qu' hermosos!...
Jo també t' ho deya á tu,
aucellet al qui ara anyoro!

Jo no sé per qué, amor meva,
las onadas del dolor
com las de la mar, no ofegan...
puig que náufrech no soch jo!

Quan algun estrany me parla
de tu pera aconsolarm'...
l' ascolto... com qui sent música
de la qu' aixorda y 'ns despláu!

¡Quina punyida més fonda
ha rebut mon pobre cor
ab la ausència eterna... eterna
de la meva dolsa amor!

¡Bonicas terras d' Urgell...
y que me 'n costeu de llágrimas!...
¡quí no plora, al resseguir
los llochs de sas recordansas?...

Quant més bonichs son los días,
més aumenta ma tristesa:
¡ay! com no ha de ser així,
si no 'ls puch disfrutá' ab ella!

Lo més august dels Misteris
enguany me farà plorar:
¡al acompanyarhi á un fill,
sense tu, hi hauré d' anar!

Quan enrahono ab la gent
no dich may quánt la estimava...
¡qué entendría de mas penas
quí ni sab si te ó no ánima!

Negres son los meus vestits...
negra, ben negra es mon ánima...
negres son los meus recorts...
¡sols no es negra ma esperansa!

Tot está com ans estava;
tot ocupa lo seu lloch;
tot camina ab igual orde...
¡quí ho diría qu' ella ha mort!:

¡Quí ho diría... quí ho diría;
pas ningú,... es ben cert,... pero
bufeu un xich... y en ma casa,
cendra hi trobaréu tantsols!

Lo sol bell de sas miradas,
 los foch ardent de son cor,
 las dolcesas de sos llavis,
 lo bálсам de sos consols;

ja no hi son... no hi son!, fugiren:...
 tot ocupa lo seu lloch...
 tot hi es... ¡tot!... menos ella..
 ¡y viu, sens' ánima, un cos!

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS

UN EPISSODI DE LA GUERRA DELS MATINÈS

A cosa de las vuyt del vespre d' un dia d' hivern, entre las casas Gurguí y Trench de Montmeló, passava un individu del Ajuntament de Mollet, quan de sobte li sortí un home d' una bardissa dihentli:—Alto. ¿No 'm co-neixéu?

Acabada la sorpresa respongué 'l preguntat:

—Me sembla que sí. Sou l' Isidro Dunyó en *Rana*. ¿Qué voléu?

—Parlém baix que ningú puga sentirnos. Y á cau d' ore-lla li digué: Avans de vuyt dias me portaréu la contribució á Cánovas; si no ho feu baixaré y fusellaré á tots los del Ajuntament. ¡Cuydado ab la llengua que haguém tingut aquesta entrevista! Sols ho diréu al Alcalde.—

A la setmana entrant, recullits los diners pera satisfer dita contribució, foren elegits pera durla l' individu del ajunta-ment que tingué la entrevista y 'l propietari Ramón Vilá (a) *Flequé*.

Arribáren al vespre á Cánovas, y preguntáren per lo co-brador senyor Dunyó. Aquest, al véurels, per la bona nit que havia de tornarlos, ab veu imperativa digué:—Veniu molt á propòsit,—dirigintse al del ajuntament—estalviaréu lo venir

aquesta nit á Mollet un sargento y set individus pera que vos fusellessin devant del portal de casa vostra. Aquest acte 'l verificarán á la plassa d'aquí.

—Vosté sempre está de broma!—li respongué tot tremolós l'interpelat.

—No, no es broma, que vos parlo ab tota formalitat: vos encomano que vos preparéu; avans de mitja nit será feta la sentència.

—Si no 'm diu perquè tinch d'esser fusellat no puch fer lo que vosté m' aconsella. No sé qu' hagi comés cap falta que pugui ser causa de tan terrible resolució.

—Aixó ho diheu vos. Pera que compreguéu que teniu vida per poch temps, quí ho mana y per qué ho disposa, teniu, llegiu—entregantli un ofici.—Aquest deya, poch més ó menos:

«Al moment de rebre 'l present enviaréu á Mollet del Vallés un sargento ab set individus pera que fusellin, devant lo portal de sa casa, á V. Plantada individuo del ajuntament. De complerta aquesta disposició me 'n dará compte á volta de correu.—*Ramón Cabrera*»

Al acabar de llegirlo se li nuá la gola; la boca li quedá seca; volía parlar y no podía. Mirava al cobrador aterroritzat.

—Ja ho veyeu, no es ordre meua, es del meu general. No puch deixar de cumplirla. Acabat de sopar daré las oportunas disposiciones. Per aixó recomano que vos preparéu.—

Corrían los minuts. Volía enrahonar y no podía.

Fent un gran esforç, aixís que'l cobrador acabava de sopar, pogué dir:—No 'm sab greu de morir; pero voldria á lo menos poguer saber per quin motiu se 'm mata.

—A mí m' ho preguntéu? De sobras que ho sabéu.

—Si ho sapigués no ho demanaria.

—Be sabéu la entrevista que tinguérem de vespre prop del Trench. En ella vos vaig encomanar: ¡Cuydado ab la llengua! ¡Cuydado que 's sápigas que jo hagi sigut avuy aquí! ¡Y ho váreu cumplir bé!... ¡Quin goig hauríau tingut al saber que m' havían fusellat!

—No ho entench. Si no'm dona probas de lo que'm diu ..

—Aquí son—entregantli un altre escrit.

«Vigili aqueix Vallés, donchs lo cabecilla Isidro Duñó sorprengué (tal día) al vespre aprop del Trench, en lo terme

de Montmeló, á un individuo del ajuntament de Mollet —
Parra.»

Aquest crech qu' era 'l nom del general en aquell temps.

—Ja ho veyéu xerrayre si hi ha motiu per fusellarvos. Avans de que logréu que m' agafin y 'm fusellin, primer faré fusellar á tots los Ajuntaments.

—Jo vos asseguro que soch ignoscent. Jo no vaig enviar cap parte al general ni á ningú. Com varem quedar, jo vaig anar á mitja nit á trobar l' alcalde, al mitj de la seva era. Després d' havernos assegurat que ningú podia sentirnos, li vaig comunicar á cau d' orella lo vostre encàrrech. Si ell va delatarvos, ¿tinch jo la més petita culpa? ¿tinch de pagar la indiscreció d' un altre? Si m' hagués temut d' una falta tan grossa com es aquesta delació ¿hauria vingut á portarvos lo recaudat per la vostra disposició?

—Son d' atendre las vostras rahons. Jo no vull fusellar cap ignoscent. Avuy no seréu fusellat; tornaré á oficiar al meu general; ell resoldrá lo que tindré d' executar. Pero tinguéu per cert que ó vos ó l' alcalde seréu fusellats.—

Si no 's cumplí tan terrible amenassa fou perque s' acabá al poch temps aquella terrible guerra.

Segons se deduheix, l' alcalde notificá al general de Barcelona la entrevista citada en lo Trench. Lo capitá general oficiá al comandant d' armas de Granollers; pero 'ls carlins s' apoderaren al indret de la Torra de Sallés, en lo terme de Parets, de la maleta del correu en la que hi trobaren dit despaig.

Molts de fora que tenen fam d' esser alcaldes y d' ajuntament, si tinguessin present aquesta historia crech que's darían per satisfets.

Lo qui sufri aqueix terrible disgust era 'l meu pare (al cel sia.)

VICENS PLANTADA y FONOLLEDA

IDILI

Lo Cor de Jesús
vegé Margarida,
com brasa de foch
voltada d' espines.
Al mitj d' aquell Cor
vegé una ferida
rajantne la sanch,
rubins que 's fonían.
L' estel de Paray
digué amorosida:
—Oh Cor de mon cor,
¿quí aixís us fería?
—Los homes ingrats,
que ja tots s' oblidan
del Calvari, hont
per ells Jo moría!
—Mostráulos lo Cor.
—Mon Cor es qui 'ls crida.
—¡Tastassen sa mel,
que tots hi vindrían!..
Jo 'm moro de set,

Vos sou font de vida:
¿no hi puch acostar
mos llavis d' argila?—
Jesús li respón:
—Sadóllat, ma filla,
que 'l mon no la sab
la font de delícies.
Quan ja haurás begut,
ta sort la predicas,
y 'ls homes vindrán
ab ansies divines.
Lo preu de ma sanch
així 'l cobraria,
que vull los seus cors
per dolses joguines.
No 't torbes, amor;
ves, ves, Margarida:
si trigas, mon cor
com cera 's fondría!...

JOSEPH MAS Y CASANOVAS

ESCLAT DE PRIMAVERA

Tot brota arreu; l' alé de primavera
deixonda 'ls arbres y 'ls hi don' verdor;
la terra de floretas se matisa;
es l' ayre perfumat; més viu lo sol.

Ja voltan las primeras oranetas
l' espay xisclant, febrosas en son vol,
buscant dels seus recorts qu' abandonaren
lo niu, ó treballant per fel de nou.

Tot belluga y desperta ab nova vida
com sortint de la nit del temps boyrós,
de la fret y la neu y tristas plujas;
fins sembla que renaix dels cors l' amor,

que senten més en mitj de tanta vida,
y bategen felissos y més fort...
Sols lo meu resta fret y no 's desperta...
No hi haurá primavera pel meu cor?..

ARTUR GIRBAL BALANDRU

L' ALBUM

A MON BENVOLGUT AMICH EN ANTONI BUSQUETS PUNSET

Es un llibre que l' ànima cobeja
veyent en ell son més preuhat tresor,
cérca'l sovint, extática 'l fulleja,
llegint en ell las páginas del cor.

Allí estotjá sas concepcions la pensa,
com amaga en l' arbreda l' au son níu;
los primers fulls ab que eix llibre comensa
jay! son tan bells com un matí d' estíu.

Sos goigs més purs hi vessa la ignocencia,
com àngel bella, un paradís somiant,
y l' ànima hi respira grata essencia
quan hi aboca 'ls amors un cor amant,

Tot es recorts: dels avis la llar santa,
la mare que 'ns cantá prop del bressol,
retornan á la pensa ab joya tanta,
que 'ns son, mentres fem vía, grat consol.

Es ram de flors tot vorejat d' espinas,
hont al plaher segueix lo greu dolor;
estotja aqueix joyell ab perlas finas,
il-lusions, desenganyys, penas y amor.

.
Si 's seca en flor ma bella primavera
ab l' alé abrusador de trista mort,
al fullejar la página darrera
consagra, amich, un prech á mon recort.

AGUSTÍ PUJOL SAFONT, PBRE.

LAS BALLADAS

Una cansó us vull cantar,
no hi ha molt que s' es dictada,
dels fadrins del Figaró
y alguns del sot de Vallcarca.

Se n' han aficionat
cada festa á fer balladas;
l' alcalde se 'ls ha mudat,
llicencias no 'ls ha donadas.

Se 'n saltan á Granollers
á contarho al senyor batlle;
lo senyor batlle 'ls ha dit:
—Aixó toca al vostre alcalde.—

Se 'n saltan á Sant Felíu
á contarho á n' en Segarra;
en Segarra los hi diu:
—No puch fer res per vosaltres.—

Se 'n saltan al Figaró
y allí tots ja s' ajuntavan.
Tenen consell d' advocat:
—¿Ahont irém á fer balladas?—

—Hi anirém á Sant Miquel
que ballarém com los altres.
Las noyas, quan nos veurán,
¡si 'n quedarán d' admiradas!

En senthi ¿quí n' ha vist més
de tirabous y sardanas?
De tant que várem ballar
lo cap á tots nos rodava.

La música 'ns ha agradat,
la fosca 'ns hi atrapava;
quan ja som á baixá'l grau
se 'ns hi posa boyra baixa.

Gran ventura n' hem tingut
d' alguns manadets de palla;
si un fadrí n' ha encés un quants
ja hi hagut claror sobrada.

Si no era claror de sol,
Deu nos en dó per trench d' alba;
los fadrins ja hi veyan prou
per baixar movent bullanga.

Ja respon lo del davant:
—Minyons, la palla s' acaba.—
Ja 'n respon un de petit:
—Jo 'n porto més á la manta.—

Quan son als fondos del bach,
cauhen daltabaix del marge;
quan ja baixan l' últim grau
gran claretat se 'is alsava.

Quan ja son á passá'l riu,
ja 'n cauhen á dintre l' aygua.
Ja respón lo del davant:
—Minyons, teníu compte á caure,—

Si d' aquesta puch eixir
no tornarém á balladas;
fadrinets, lo que farém:
nos entornarém á casa.

La claror dels manadets,
que just era de trench d' alba,
s' ha tornat claror de sol,
de sol á la mitjdiada.

Aquella gran claretat
la feya 'l foch de la palla,
de la palla dels pallers,
dels pallers del senyó' alcalde.

—Tú no 'ns has deixat ballar,
tú 'ns ho pagarás ab flamas;
així 's venjan los fadrins
si 'ls hi privan las balladas.—

Aquets ditxos, si s' han dit,
ja 'ls sent tots una comare.
A casa dels fadrinets
va 'l senyor jutje ab mangala.

Grochs y lligats com uns crist
los treuhen de cada casa.
Veentho ¡qui no plorará
sino aquellas pobres mares!

Ab ells, carretera amunt,
ja la van regant ab llágrimas;
ja fins s' entendría 'l cor
dels braus mossos de la Esquadra.

No hi ha fadrins més gemats
de Vich en tota la plana.
Malsaguanyats pel butxí,
malsaguanyats colls pel cánem.

De la palla del pallar
lo foch va arrivá' á la casa;
de la casa, fins al llit,
fins al llit del senyó' alcalde.

L' endema, de bon matí,
l' endemá, de matinada,
tothom era de carbó
á casa del senyó' alcalde.

Ell y dona y fillets seus,
fillets seus de sas entranyas,
si no eran cendra ben be,
eran brasas apagadas.

Tot aquest tarrabastall
ja 'l pagaréu, pobres mares.
Al mitj la plassa de Vích
la forca us ho diu be massa.

Ne penjan onze fadrins
qu' han mort onze cors de mares.
¡Quí s' ho havia de pensar
quan jugavan á llur falda!

Creyéume á mí, fadrinets,
no us cuydéu més de balladas;
miréu los del Figaró
y aquells del sot de Vallcarca.

Ells al fossar, deshonorats,
y sas mares endoladas...
Diguéulos un Pare nostre
per descans de la seva ánima.

FREDERICH SOLER

PLAN Y

Deixéume que passi,
gentils papellons,
la vida en un somni,
lo somni del foll...

¡Deixéume en silenci
un día tant sols!
que aixís ne reposa
mon torturat cós
etzars de la vida,
promesas d' amor,
feridas sagnantas
de penas y goigs.

Ma cambra, embaumada
no es ja com un jorn
un cel de primicias,
niuhet de recorts,
esclat de grandesas,
estoig d' ilusions.

A tomba respira
y així 'l daurat sol

sos raigs fins li nega,
ni besa tampoch
la brana polida,
los testos ab flors
ni 'ls vidres claríssims
d' aquell xich balcó
desde hont lluhía
sas gracias y dons.

¡Deixéume que plori,
gentils papellons!
¡deixéume que pregui
per ella en lo mon!

s. BORRUT y SOLER

LA BOYRA

De vora-vora 'l riu
la boyra ploranera
pel terme s' ha estirat;
del mas estant, l' empriu,
le sinia, la figuera...
se veu tot esborrat.

L' alegre remader
als gossos espabila
y 'n surt avans que 'l sol;
pel rústech esbarzer
lo seu remat s' enfila
y ell toca 'l flaviol.

Al argilós fossar
boy arrivant, s' avisa
de que té xops los peus;
s' hi atura á reposar
y en mitj la boyra grisa
veu negrejar las creus.

En una d' ellas cau
penjada una bufona
corona tota en flor;

atravessat d' un clau
que 'l rebla á la corona
hi ha, decandit, un cor.

Lo remader hi veu
una verdosa oruga
passarhi babejant;
ab lo bastó la 'n treu,
y ab una malva aixuga
lo rastre boy plorant.

Y ll'í demunt del cor;
com gota de rosada,
com pedra d' argenter,
la nota de dolor,
la llágrima gelada
del pobre remader.

Piulant, lo regentí
una tonada hi plora
y 'n fuig aletejant;
lo sol del dematí
la llágrima evapora
y 'l cel se va esboyrant.

A. BORI Y FONTESTÁ

LO ROURE MORT

Un altre cop la gaya primavera
al mon esmortuït reviscolava,
y l' au entre 'l boscall trescant feynera,
brins per son niu tot refilant cercava.

Los admetllers de blanca flo' 's cobrían,
embaumant tot l' espay ab llurs aromas,
y gelosas, al véurels, s' escorrián
las neus darreras per vessants y comas.

Los blats novells, engarlandant las pradas,
cofoys mostravan sa esplendent verdura,
y 'l papelló ab sas alas viroladas
qu' es flor diria 's que pels ayres sura.

Lo vert fanal en matas ufanosas
encatífava l' espadada serra;
era 'l cel doll de llums esplendorosas
y un inmens pebeter tota la terra.

Y en tant, soliu alsantse en mitj la plana,
mostrava 'l roure mort sa trista soca
com esquelet eixit de la fossana
que de sa vida los recorts evoca.

Dintre 'l cor contemplantlo se sentía
lo neguit qu' fa veure en la ventura
un rostre flagellat de melangía,
un' ànima rublerta d' amargura.

Aquell gegant de formas estriadas
que á las centurias succehirse veyá
y en quinas brancas sempre ramejadas
la primavera eternament somreya,

avuy es enderroch que sols xopluga
dintre son tronch corcat, ja nu d' ubaga,
l' au agorera que á la llum poruga,
tot esperant la nit en ell s' amaga.

Son brancám, verge encar de podadora,
ja no cobeja 'l niu de dolsa aucella,
que va aixugar sa sava nodridora
lo mortal foch d' una brunzent centella.

Per devant seu la gent adelerada
indiferent passanthi, ni se 'l mira:
tantsols algun jayet de l' encontrada
lo guayta ab pena y agreujat sospira.

¡Es mort! ¡Es mort! Dessota son ramatje,
en las tardes d' istiu abrusadoras,
lo segador no hi cerca ja coratje
ni la ramada ombras guaridoras.

Y mentres l' himne etern de la natura
ressona en tots los àmbits de la terra,
no més de sa terrible desventura
l' eura 's condol qu' en lo seu tronch s' aferra.

Y emparralantshi entorn amorosida,
ab son fullatje sa nuesa ampara,
restant com la nissaga recullida
entre 'ls brassos dolcíssims de la mare.

Amunt fent vía, la mortal despulla
fins l' últim branquilló cobrí feynera,
y 'l roure mort, vestit de verda fulla,
va veure la vinenta primavera.

Y 'l niu torná á penjarhi la cardina,
y sombras va cercarhi la ramada,
y l' oreig suavíssim de marina
torna á cantarhi sa plahent tonada...

Mes debades es tot: l' hivern arriba,
y vora de la llar, en la llenyera,
cal fer de nou l' encimerada estiba
que puja la maynada ab gran dalera.

Al roure mort enguany asclar li toca,
y 'l més ardit lo tés ja s' aparía:
si la fusta del arbre es com la roca,
més fort es lo dalit que al cor congría.

L' hereu del mas ha eixit á mitj-diada
riallé y coratjós cap á la feyna,
ab ayre satisfet, portant penjada
de l' ampla faixa ben llossada l' eyna.

Si sap del llenyater la tasca dura,
la pineda ho ha vist més d' una volta:
ni 'l tronch més doble lo seu bras atura,
ni 'l seu coratje 'l cansament escolta.

Tres cops ha dat, fins al tascó clavada
ha quedat la destral á dintre 'l roure,
y morta y tot d' arrel á brancalada,
la vella soca s' ha sentit conmoura.

Debadas l' eura ab son fullám l' abriga:
lo llos ha picat fondo y no l' ampara
lo feble tronch ab que l' entortolliga
y que fet trossos ha restat suara.

Sols tres cops més y prou: la llar cendrosa
tindrà enguany bons tions de fusta vella,
y 'ls cremadells, brandant l' olla sutjosa,
rebrán lo guspireig de seca estella.

Mes com soptat lo llenyater s' atura
tenint enlayre la destral alsada,
y, al cel fitant los ulls, un res murmura
y empremta al tronch del roure una besada.

Un nom de dona escrit damunt l' escorsa
era 'l mágich conjur que 'l detenía:
en terra la destral rebat ab forsa
y torna cap-ficat á la masía.

Al arribar, frisoa, la maynada,
novas del roure al bon hereu pregunta,
mes toca l' oració de la vesprada
y ell per tot contestar sas mans ajunta.

—A vostra santa mare feu ofrena
de vostres prechs,—los diu ab ulls plorosos,
mentres damunt la llar contempla ab pena
las fredas cendras d' altres temps ditxosos.

MANEL FOLCH Y TORRES

EN LA INAUGURACIÓ DE LA CREU DE PEDRA

DE SANT PERE DEL BOSCH

TERME DE LLORET DE MAR

Bella costa llevantina
ramell de joyells preuhats
d'hont com perla se 'n destaca
la hermosa Lloret de Mar,
ab sas montanyas flayrosas,
ab sas boscúrias y valls,
hont entre sas flors gemadas
com estrelles del cel blau,
Ermitas y Santuaris
s' hi enlayran com lliris blanchs.

A Lloret pera la Verge
l'ermita s' es fet palau;
per vetllarla á totes horas
cavaller n' es l'ermitá;
son amor l' ha restaurada,
l' han embellida las arts,
y la dolsa poesía
de la Verge al sant esguart,
al só de gentils tonadas
sas lloansas n' ha cantat.

Des son trono or y plata
ella 'n reb los afalachs
ab que la fé de son poble
tot l' any encensa i' altar,
mes quan de rosas y lliris
son ceptre cenyeix lo Maig,
allavoras, com resclosa
que obra 'ls dolls d' amor sagrat,
tots los fills d' eixa encontrada
volan entorn son esguart.

Si cada any en romiatje
s' ovira tant bell esbart,
¿qué ha de ser avuy que 's planta
á la faysó dels passats,
la santa creu redemptora
conhort de la humanitat?

Present n' es de la tendresa
d' aqueix cor que á tos peus bat;
hermosa Verge de Gracia
¡que 'l bon Deu al cel li pach!

¡Que floreixi eixa encontrada
de la creu al bes sagrat,
que 'n brotin fruyts de clemencia
de germanó y caritat;
que 'n devalli la pau santa
que Jesús hi predicá,
aixugant los rius de llágrimas
que la guerra fa vessar?

Y vos honorat Sant Jordi,
qu' en los peus del arbre sant,
ab lo pich de vostra llansa
n' occíu lo monstre infernal,
¡preguéu porque Catalunya
lliurada dels novells drachs,
retorni ab la fe dels avis
als goigs de sas llibertats!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

Las estrellas s' han post. L' espay s' aclara
y en lo cel poch á poch
naixen pálits destells de matinada...
Las estrellas s' han post.

En las planas dormidas y emboyradas
los blats encara verts
entre la roja franja de rosellas
brandan indolentment.

Y 'l dia naix. La terra humida encara
pels regals de la nit
se desperta de nou, obre sos cálzers
y esclata al dematí.

Despertémnos afany, cor y esperanza,
torném á bategar;
torném á somiar com cada dia
que 'l dia ha comensat.

Torném á pensá' en ella, ánima meva,
y á adorarla altre cop...
Torném, llabis, á dirli que l' estimo...
y á sapiguer qu' ella t' estima, ¡oh, cor!

*
* *

Avuy que fresca y joganera
l' aura sùtil de primavera
canta en la vall,
y las primeras cohueretas
á ran del riu batent d' aletas
rompen son vol corrent avall...

Recordo tant las nits aquellas,
aromas tot, tot llum d' estrel·las,
tot armonías en l' espay,
que agafo por ¡oh ma estimada!
de que la ditxa ab tú gosada
no tornaré á gosarla may.

Perque aquest any, la primavera
no es per nosaltres tan riolera,
y encar que 'ns don perfums y flors,
lluny jo de tú, la nit y 'l día
no podén darnos, vida mía,
més que recorts.

Avuy que 's gronxan en las brancas
dels admetllers las flors tan blancas,
ab tú á la vall no puch baixar...
Avuy que al fi l' estíu apunta
son bes d' amor, que tot ho junta,
no 'ns pot juntar!...

EDUARD GIRBAL JAUME

GOIGS

Á LA SANTÍSSIMA VERGE MARÍA DELS DESAMPARATS

(Valenciá)

I

Reyna, pels àngels servida,
plena de gracia de Deu,
que entre totes escullida,
en la eternitat triomfeu:
vostra amorosa mirada,
que al sol guanya en esplendor,
la vem sempre ennuvolada
per fondíssima tristor.

Si vos causen pena dura
nostres greus calamitats,
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

II

Vostres llaus entona y canta
tot lo cel en divins chors,
y en lo mitg de gloria tanta
plens los ulls teniu de plors.

Es que en la vall llacrimosa
entre penes y perills
sempre veu, Mare amorosa,
los dolors dels vostres fills.

Puix la humana criatura
vos mereix tantes bondats,
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

III

Sempre l' home pena y plora;
plora 'l gran, plora 'l petit,
plora aquell que son be anyora,
plora qui 'l gotja cumplit.
Plora 'l saber sa impotencia,
plora 'l pecat sa inquietut,
ses tentacions la inocencia
y ses lluytes la virtut.

Eixos plors sols tenen cura
si per vos son aixugats.
Amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

IV

Quants pateixen en la terra
en Vos busquen son conhort;
lo soldat, quan va á la guerra,
lo nauixer, quan ix del port;
la donzella enamorada
que ha dubtat del seu promés,
y la mare desdixada
que á son fill no vorá més.

Sols, en lo mal que 'ls apura,
son per Vos aconhortats,
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

V

Entre la miseria humana
y lo just rigor de Deu,
Vos, Patrona sobirana,
vostres llàgrimes poséu,
y á ningú oblida ó condena
vostre amparo y vostre amor:
quan més gran es nostra pena,
es més gran vostre favor.

Ell es l' ancla més segura
en les nostres tempestats;
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

VI

Tots portém á vostres plantes
com si fossen mirra y flors,
les ofrenes molt més santes,
de oracions, gemechs y plors.
Sols volém, á cambi d'elles,
esperança, amor y fé,
per gotjar les maravelles
que Jesús nos prometé.

Per mereixer tal ventura,
porgant be nostres pecats,
amparéunos, Verge pura,
Mare dels Desamparats.

TEODOR LLORENTE

SANTA CREU

Á MOS TENDRES FILLETS SALVADOR, XAVIER, MONTSERRAT,
MARÍA LLUISA Y JORDI

Totjust me só llevat aqueixa diada
m' ha enrevoltat alegre ma maynada
de rosas curullat duhent son platet,
y ab sas veus armoniosas y argentinas,
gojosa m' escomet:

—*Vosté senyor galant
que té la cara de diamant...*—

Y jo besantlss en sa blanca cara
los hi he dit ab amor:—¿Nens, qué voleu?—
Y ab veu més dolsa encara
han continuat dihentme:

...un dineret per Santa Creu!

Y decantantse á ma volguda esposa
també l' han escomesa ab veu melosa,
ab sos platets de rosas ben curulls,
ab sos ditets nevats, de sas caronas
boy apartantne 'ls rulls:

—*Vosté senyora rosa
que té la cara tan hermosa...*—

Y ella estampant en lo seu front cent besos
los hi ha dit ab amor:—¿Donchs qué voleu?—
Y ells han seguit encesos
com un chor d' angelets tots alauna:
...un dineret per Sant Creu!

Nostre óbol no s' ha fet esperar gayre
y entre las rosas de suavíssim flayre
las rodonas monedas hem posat,
qu' ells han rebut ab un somrís y un ayre
de gran felicitat.

Felicitat que á nostres cors unida,
m' ha fet veure més dolsa aquesta vida,
l' amargor d' aqueix mon trovant menys greu;
ab fills y flors, he vist alleugerida
la carga de la creu.

LLUÍS TINTORÉ Y MERCADER

LO DULER

Duler era mon pare,
mon avi ho fou també.
duler com ells só encara,
duler jo moriré. (*)

Lo bell temps de l' infantesa
jo en boscatjes lo passí,
mos companys de petitesa
foren l' eura y 'l romaní;
soch l' hereu de las riberas
hont s' escorren joganeras
las plascévolas rieras
que devallan del Cadí.

Be 'm coneixen las boscúrias
del altívol Pirineu,
quan m' endressan sas cantúrias
sos aucells arreu, arreu;
be 'm coneix prou la fontana
que del cor dels grenys s' esgrana,
quan, rodolant á la plana,
m' ofereix sa aygua de neu.

(*) Duler se diu en las vessants del nostre Pirineu á un pastor que porta á pasturar lo bestiar de tota una població. Aquesta costum, temps enrera tant arrelada, avuy ab prou feynas te seguidors. La denominació de *duler* prové del nom árabe *dula* ó *ad-dula*, que significa remat ó conjunt de bestiar.—N. del A.

Cada dia, quan sa ronda
surt á fer l'astre del jorn,
per lo poble que 's deixonda
faig retrunyir lo meu corn.
¡Y llavors vingan remadas!
Jo las prenh totas plegadas
y las porto envers las pradas
que verdejan al entorn.

Prop la font rodoladissa
y entre aromas del verger,
entre flors y cantadissa,
passo 'l dia ab sant plaher;
de catifa 'm fa l'herbatje,
cobricel lo vert brancatje
dels alts arbres del paissatje,
que gronxola 'l vent lleuger.

Ma vermella barretina
entremitj tanta verdor
apar guspíra divina
del brulent foch del amor,
del amor que á nostra terra
hi tením los de la serra,
foch sagrat que re 'l desferra
del pregon del nostre cor.

Las mitjdiadas xafogosas
del abrusador istiu
be las passo delitosas
dintre l'alsinar ombriu;
y tot sol dins la boscúria
dels aucells ab la cantúria,
poch cobejo la planúria,
que de flors plena 'm somriu.

Quan la clotxa del vilatge
l'oració ja n' ha tocat,
resseguesch lo vert boscatge
y arreplego 'l gros remat;

y ab lo cor ple d' alegría
del vell poble emprench la vía,
final bell de cada dia
que 'm te 'l cor enamorad.

Y aixís passo aquesta vida
bressolat sempre entre flors,
que 'm retrauhen la florida
d' altres temps y altres amors;
mes ¡ay!... temps que ja passaren,
sants amors que 's mustigaren
y la fossa ahont devallaren
¡prou mereix que 's regui ab plors!

Que devall sa llosa estotja
las costums d' un temps rialler,
que la rassa d' avuy boja
ha anat fentlas de fosser.
¡Ha fugit la barretina,
lo rayer ja no rondina,
y una llum ja ponentina
n' es la vida del duler!

*Duler era mon pare,
mon avi ho fou també;
duler com ells só encara,
¡mes ay que só 'l darrer!*

RAMÓN CASADEVALL Y MARRAMON

mada resolució que havían hagut de pendre pera poguer afrontar la miseria que 'ls venía demunt.

* *

Lo sol acabava de pòndres; sos últims raigs dauraven los cims de las montanyas més altas; lo pla quedava enfosquit per la boyra y 'ls aucellets comensavan á saltar d' una branca á l' altra fins á trobar la millor pera adormirshi.

Desde la finestra del cuarto de la Ciseta, s' aspirava un ayre fresquíssim.

Lo ventijol feya voleyar sos hermosos cabells rossos, semblant talment que juguessin á veure quins podrían donar en menos temps més besadas á aquella cara y front puríssims.

Apoiada de colzes á la finestra, mirava ab ulls tristos, escapántseli una que altra llágrima, l' hermosíssim panorama que devant seu s' estenia. Ella no s' hauría volgut moure may d' aquell recó de mon; sa mirada s' escampava d' una banda á l' altra, com si volgués pendre comiat de tots aquells camps y serraladas, de tots aquells grandiosos boscos que talment semblavan testimonis silenciosos, recordantli 'ls més ditxosos anys de sa infantesa...

La veu de sa mare cridantla per anar á sopar, la tragué d' aquell ensopiment en que s' havia embolcallat la seva ànima. Dirigí per darrera vegada sos ulls vers la natura, respirá ab forsa y, aixugantse las llágrimas, feu un esforç sobre sí mateixa pera no entristir més á sos pares.

En lo sopá no menjaren gran cosa.

Després acabaren d' arreglar lo bagul y se 'n anaren á dormir.

A l' endemá s'aixecaren dematí per anar, acompanyada de son pare, á dir adeu á alguns parents y pagesías vehinas, y després d' haver anat á missa y esmorzat, s' encaminaren cap á la estació propera pera posarse camí de Barcelona.

* *

La casa en que havia vingut á servir la Ciseta, era una familia de bastant posició.

Se componía de la mamá, senyora d' uns cinquanta anys,

molt respectable, de duas fillas y un fill, jove de vinticinch anys. Era una familia modelo per la bona armonía en que vivían sos individuos.

Lo servey era una cuynera y una cambrera, pero faltats d'aquesta, havían llogat la Ciseta, poch ó molt parenta de la pentinadora de que de molt temps se servían á la casa.

La cuynera era una xicotassa d' uns vintisis anys, alta, plena, espavilada y decidida. Aviat se feu amiga de la Ciseta, puig se li feu simpátich é interessant un carácter tant del tot oposat al seu, perque mentres ella era amiga de la broma, de jugar y de divertir-se, l'altra al revés, sempre estava seria, ve-yéntseli devegadas senyals d'haver plorat. Aixó no li cabía al cap, y quan li preguntava qué tenía, li contestava que res, que pensava ab los de casa seya y que no tenía humor per riure ni per divertir-se. Prou li pregava que anés a passejar ab ella, mes si algun cop hi anava may havia volgut entrar en cap ball ni en cap teatre. La cuynera s'havía d'accontentar donant una passejada pel Parch, sentint un parell de tocadas de la banda municipal y passant una estona mirantse las bestias estranyas que hi ha.

*
* *

Per fi, vingué 'l dia del sant de la senyora, dia de gran festa en la casa y molts preparatius.

Eran molts los convidats, que á més á més de la familia compareixían en tal diada, celebrantla ab un bon dinar, passant lo que quedava de la tarde llegint y cantant en lo que s'hi lluhían molt las duas fillas de la casa, la una fent sentir sa bonica veu y l'altra acompanyantla d'un modo magistral en lo piano.

La Ciseta durant tota la sessió estava al aguayt per si la cridavan ó convenía alguna cosa.

De lo que sentía, que era del tot nou per ella, gayre be no havia entés res. Una cansó catalana que va cantar la filla de la casa y una poesia titulada «La sardana» fou lo únich que va entendre y li agradá, particularment la sardana, de que 'n quedá tan enamorada, que 's proposá demanar al senyoret si li volía copiar per apéndrela de memoria y després

enviarla á casa seva pera que son germá la llegís als seus pares.

Per últim la festa acabá ab uns quants balls. La Ciseta al veure que s' agafavan de dos en dos, quedá esgarriada. Preguntá á la cuynera si per tot ballavan aixís, y com li digué que sí, va dir que per anys qu' estés á Barcelona, may entraria en cap ball, puig ella s' havia afigurat que 'l ball ahont la volia fer anar, ballavan igual que al seu poble agafantse de las mans.

La cuynera's posá á riure burlantse del seu modo de pensar y de las costums del seu poble. Li comensá á ponderar las bellas del modo de ballar d' aquí y las ridiculas tonteras del d' allí, que no es pas escandalós com diu, per quan tothom hi balla, que las sardanas y altres balls del seu poble son passats de moda y ja ningú 'n fa cas, y altres y altres mils cosas. Pero veyent que la Ciseta 's posava seria y s' enfadava, acabá las disensions dibentli que ab lo temps ja cambiaria de modo de pensar y que ella mateixa ni tampoch se coneixeria.

*
* *

A la festa següent la Ciseta sortí tota sola. Tirá Rambla avall fins al carrer de Fernando y se 'n aná al Parch.

No's fixava en res. No més pensava en lo seu poble. Anyorava als de casa seva, anyorava aquell rústich casal que l'havia vista naixer, anyorava aquellas planurias, aquellas montanyas, aquells boscos, rius y fonts en que s'enmirallava, aquell ayre tant pur perfumat de flors boscanas y quin flayre li arribava fins á l' ánima, anyorava 'l cant dels aucells que cada matí venían á sa finestra á donarli 'l bon dia, anyorava aquellas amigas ab qui 's trobavan cada festa á la iglesia y, per fí, anyorava aquellas balladas que feyan de tant en tant y que cada vegada era la mateixa má la que estrenyía la seva.

Pensant en aixó s' adoná de que 'l sol ja feya estona que s' havia post y 'ls xiulets dels vigilants del Parch avisavan á la gent pera que sortissen.

S' encaminá per la porta del monument d' en Prim cap al pla de Palacio y al esser á mitj passeig, li semblá com si ferrissin sas orelles los acorts d' una cobla ampurdanesa. Aixecá 'l cap y escoltá. Lo cor, com si li donessin alas, bategava ab

forsa y 's posá á caminar depressa depressa vers allá ahont se sentía la sardana, y al veure tanta gentada, ab tota aquella munió de caps saltant, gayrebé 's posá á corre, s' obrí pas entremitj de la gent y s' agafá al primer rotlló que trobá.

Encar va esser á temps á ballar més de la meytat de la última sardana.

Després, quan, tota contenta per haver trobat un lloch pera divertir-se, se 'n anava á casa seva pensant en las disensions que tingué ab la cuynera, lo modo que van ballar lo dia del sant de la senyora y la manera com acabava de ballar, qu' era la mateixa del seu poble, 's digué convensuda:

—Y que 'n tenía de rahó 'l senyoret, quan va llegir alló de

«La sardana es la dansa més bella,
de totas las dansas, que 's fan y 's desfán.»

F PERÓ y JULIÁ

LO PLANY DEL ROMANÍ

Al cor d' una montanya nasquí quan clarejava,
en terra de ginebres de bruchs y pinatells,
com d' una nit de núvia la terra 's despertava
y bosch endins passava
un remoreig suavíssim de brisas y d' aucells.

Totjust nascut me feren acato ab sas poncellas
espígols y frigolas y rosas de pastor,
aviat adaleradas vingueren las abellas
y jo que vaig sentir las per entregarme á n' ellas
me vaig cobrir de flor.

Dels cims hont jo creixía ¡si 'n veyá de llauradas,
d' oliverars y boscos, de vinyas y partions!
¡Que hermosa y que feconda la terra regalada
al apuntar lo dia polsosa de rosada
y á sol ponent boyrosa del fum dels formigons!

Jo he vist los erms girarse, tornarse 'l rost artigas,
lo pedreguèr esteril tornarse regadiu,
y en l' aspra comalada d' estepas y garrigas
he vist com mar pacífich gronxarse las espigas
al arribar l' estiu.

Per tot arreu sentía cantúrias de la terra,
d' aquellas que 's desfilan al ayre dels bressols,
cansons de reynas tristas, rondallas de la guerra,
y, com un cant de vespre morint de serra en serra,
campanas tritllejantas, esquellas y fluviols.

Per sota meu jo veyá passar corraholadas,
estols plens d' alegría, de noyas y fadrins,
á brots se m' emportavan á firas y á balladas,
y jo orgullós al véuremhi deixava perfumadas
las plassas y 'ls camins.

Mas brancas més floridas portaren als romiatjes
guarnint en los santuaris pitxers d' olor de mel,
després beneyt tornava als masos y vilatjes
portant de las imatjes
de la boscana hermita com un recort del cel.

Llavoras tot floría, llavoras tot cantava,
de gram y de cugula ni un brí se 'n veyá enlloch,
com verge sanitosa la terra germinava
y 'l sol que la besava
la feya riure y creixer ab sos petons de foch.

Avuy com si l' escombra d' un temporal del diable
hagués passat encesa de cap á cap del mon,
com si un dolor sens mida regnés inconsolable,
ó un crim abominable
de la bondat divina hagués tancat la font,

la terra es desolada y trista y silenciosa,
las malas herbas creixen pels horts y pels sembrats,
la roda de la sinia reposa que reposa
mostrant enlayre encara, inmóvil y molsosa
catúfols plens de trapas cayguts y rovellats.

Se lloga gent de fora pels días de la sega,
lo blat y la cugula no 's poden pas triar;
com si arribés d' un prompte la tempestat que ofega
quedaren las aradas clavadas en la rega
y 'ls camps á mitj llaurar.

No sento més cantúrias ni estrofas catalanas,
de fluviols y esquellas ne tinch sols los recorts,
no hi va la jovenalla á repicar sardanas,
y al campanar del poble no brandan las campanas
sino per tocá' á morts.

A los aplechs y firas ja no m' hi portan ara
al bosch ningú s' hi acosta, ja m' han deixat tot sol
tothom cap-baix camina, en mí ningú hi repara:
las noyas portan sempre de plor molla la cara,
los noys son á la guerra y 'ls jayos portan dol.

¡La guerra! ¡Ay patria meva, ay bosch de ma naixensa,
montanyas olorosas, masía patriarcal,
s' estén sobre vosaltres una tristesa inmensa...
sempre es més vuyt que l' altre lo dia que comensa,
sempre es la nit que arriba més freda y sepulcral.

Seguint d' eix Via-Crucis los dolorosos passos
be han plorat prou las mares alsant sos ulls á Deu;
si vé la nau fantasma fendint de l' ona 'ls llassos
qué 'n fan d' obrirli 'ls brassos
si 'l fill que torna á casa ni's pot tenir en peu.

¡Oh terra! has dat la vida, 'l goig y l' esperança
á cambi de miseria, d' oblit y de dolor...
que molt que ara sospiris de dol y d' anyoransa
y ab gestos de venjansa
lo sofre de Pentápolis demanis al Senyor.

Sí, sí, ja vindrá 'l dia de la justicia santa,
lo dia en que las cosas tindrán son lloch y preu;
la sava de tos héroes ta fortaleza aguanta,
recorda en ta tristesa si 'l pervenir t' espanta
que 'ls deutes tots dels homes se 'ls cobra sempre Deu.

s. TRULLOL Y PLANA

À MA FILLA JOSEPHA

EN LO JORN DE SA PRIMERA COMUNIÓ

Com lo clar estany gronxola
á la estrella que tremola
en son fons, guspirejant;
dins ton cor, estany claríssim,
á Jesús amorosíssim
axí avuy vas breçolant.

De ta vida es lo gran dia,
que ab clau d' or la Fé t' obría
lo portal del Paradís;
Angels rossos que t' hi esperan
ab llurs ales t' adosseran,
cobricel bellugadíc.

Quan en ton ditxós deliri,
vestideta com un lliri,
á mos braços t' has llençat,
filla meva, avuy te veyá
com borrar de neu que queya
á un brancám mitj esfullat.

A mon sol, que 's pon, l' encalça
rialler lo teu, que s' alça;
poch á poch veurás lo mon:
que no 't taque 'l cor sa baba,
perque tota ditxa acaba
hont l' alé del Cel se fon.

Serva sempre la puresa
que dels Angels has apresada
y tindrás goig infinit;
per ton cor Jesús sospira,
pensa sempre que Ell se 'l mira
y 'l vol blanch, com ton vestit.

JOSEPH MAS Y CASANOVAS

LO BRINDIS DE LA MORT

No be 'l francés arriba
fugint del temporal,
á frech de las murallas
del monastir situat
á vora de Figueras,
l' hermosa capital
d' aquest recó d' Espanya
lo fértil Empordá,
ab veu de pomas agras
li 'n diu un edecant
al frare llech qu' estava
de guardia en lo llindar:
«dígau al amo vostre
de part del general
si aquí hi haurá pitansa
y palla per bon já
hont pugà la maynada
passar la nit com cal.»
Lo frare llech saluda
y al punt ab quatre salts
escala amunt s' enfila,
s' enfila rondinant.

Hagut esment del tráfech,
lo Pare Prior ja es baix
y ab fina cerimonia
respón al militar:
«digáuli de part meva
al vostre comandant
que á més de bona cara
y aculliment com cal,
per ell com per lo séquit
de quefes y edecants
hi ha bona llangonissa
de Vich, forsa avirám,
licors de tota mena
y fruytas de tot l' any.
Per lo que fa á la tropa,
s' haurá d' aixoplugar
á vila hont espayosos
quartels s' hi trobarán.»
Lo militar se 'n puja
d' un bot dalt del cavall
y alhora á tota brida
recula com un llamp,
mentre 'ls soldats, polsosos,
cansats y morts de fam,
apilotats y motxos
com un ramat de xays,
se 'n van dret á Figueras
pel camí ral enllá...
Lo Pare Prior s' ho mira
de peu en lo llindar;
la vista li llampega
sinistrament... y al cap
de poch á dins se 'n torna
tot moix y capficat.

La patria, qu' abatuda!
¡Que negre 'l cel está!...
Trahida y malmenada
l' Espanya 's va enfonzant;
la noble Catalunya

s' amara en rius de sanch
y en erms pelats y tristos
ha vist tornar los camps
qu' antany eran l' empori
magnífich del Travall!
Gerona l' indomable,
Gerona l' immortal,
l' espill d' aquesta terra
que may abaixa 'l cap
malalta, famolenca
y abandonada, cau!
La turbonada avansa,
la nit ve á pas gegant;
l' estat major arriba
y ab ell lo general,
que posa peu á terra
feixuch y rebregat.
La tropa segueix vía
ab vent y pluja á mars,
lo cel, negre y més negre,
congría trons y llamps...

Si á fora brama 'l trámpol
á dins s' está com cal.
Be diu aquell adagi
que de molts anys y panys
rondina: *si aixó es guerra*
ni may que hi haja paul
Los assistents endoyna
ja 'n van d' assí-d' allá
ab las cassolas plenas,
de suculents menjars;
á dintre 'l refectori
honor fan al sopar,
talment com si tots fossin
antichs y bons companys,
los militars francesos
y 'ls frares catalans.
Segut á cap de taula
s' hi veu al general

ab llargarut mosta xo
 rogench. Al bell costat,
 bon compliment li 'n donan
 tres monjos del casal
 —lo Pare Prió' y dos d' altres—
 vinguts també al repàs
 per voluntat expressa
 dels hostes militars,
 qual llarga experiència
 los diu que 'ls catalans
 son gent de bona soca
 y tant que si ve 'l cas
 per defensar la terra
 ni miran lo que fan...

A dins ningú sospita;
 á fora 'l temporal
 brahola ab creixent fúria,
 caldeja 'l llamp l' espay
 y 'l tró espantós sotraga
 cingleras y penyals;
 á dins, ningú sospita;
 de vi... més que 'n voldrás!...
 Las copas ben curullas
 y 'ls gots fins á vessar!...
 Aumenta la disbauxa
 del vi ranci al escalf;
 udola part de fora
 la ronca tempestat;
 y en mitj del terratrémol
 expléndit, soberá,
 ab que 'l cel manifesta
 de Deu l' inmensitat,
 los brindis á la Patria
 no hi poden faltar may
 allá hont bull sanch francesa
 y alena un catalá!
 A son grat nom alhora
 tothom s' es aixecat,
 com si un ressort eléctrich

mogués als comensals:
la testa descoberta,
solempne l' ademán,
rohenta la mirada,
las copas á la má
y 'l seny perdut en noble
desvari d' amor sant!
Y trincan tots per *ella*,
segons á cada hu plau,
en ténebra conxorxa
de nacionalitats,
los militars francesos
y 'ls frares catalans...
En tant la nit umbrosa
ha extés per l' ample espay
son manto de tenebras,
l' oratge creix, y 'ls llamps
los núvols il·luminan
ab resplendor de sanch
que 's filtra en las escletxas
dels rónechs finestrals! ..

Bon punt acaba 'l brindis,
lo Prior, ab lo semblant
desencaixat y térbol
com sombra d' un fossar,
exclama: «amichs, es hora
de que parlém á pams:
vosaltres y nosaltres
tothom per un igual
al fons d' aqueixas copas
la mort havém topat
y en vá es cercar aliví,
completament en vá,
puig no hi valdrán potingas
ni metjes hi valdrán.
Plegats en contuberni,
per postres del sopar
aném á compareixer
devant del tribunal

que dona premi ó cástich
per una eternitat.

Ja cal que á corre-cuyta
passém un bon balans
y que deixant las bordas
passions d' aquesta vall
de llágrimas, fem vía
tots junts en santa pau
vers la mansió infinita,
la patria universal...

Amichs: per la Creu Santa
que redimí als esclaus
y extén al mon sos brassos
d' amor y caritat,
á las rancúnias y ódis
posém lo punt final
y á impuls supréu y noble
de generositat
bategui al cor... Si en vida
l' aborrimient fou gran,
en aras de la Patria
la mort nos fa germans!»

Y á dintre 'l refectori
morían poch més tart
de germanó confosos
en un etern abrás,
los militars francesos
y 'ls monjos catalans,
al temps qu' ab major fúria
roncava 'l temporal,
batía 'l vent indómit
los negres muradals,
movía 'l tró fatídich
cinglera y penyalars
y 'l llamp tenyía 'ls núvols
ab resplandor de sanch!

J. BAUCELLS y PRAT

À LA VORA DEL PRECIPICI

La Lluïsa era una casada que podia molt ben passar per dona modelo. Casta, pura, religiosa, obediënt, ... cumplia ab gust y puntualment sos debers domèstichs, y jamay durant sa vida havia donat, ab motiu, un quedar á ningú. Educada desde molt joventeta en un col·legi de religioses, hont sols los bons exemples y sanas ensenyansas tenian cabuda en lo cor tendre y delicat de las deixebles, aná pujant sempre imbuïda en lo sant temor de Deu y avesada á las hermosas prácticas de la Iglesia de Jesucrist. Una vegada posada á casa pera descansar á la seva mare, ja velleta y algún tant delicada de salut, no vegé altra cosa que pau, unió y dolsa tranquil·tat, traduhida en tots los actes d' aquella familia honrada per rialles, goig y benestar. Pocas vegadas s' havia pensat en que la Lluïsa era dona feta y per lo tant que estava destinada per un' altra classe de vida; y, á dir veritat, era tant lo bé qu' ella 's trobava entre sos pares y germans, que mirantse al matrimoni sols ab certa indiferència y fins fredor, causava, sens saberho, la desesperació de molts joves que no la podían ablanir ab llurs demostracions y apasionadas quei-

xas. Pero la demaná. l' Agustinet, jove elegant, de molt bona posició y d' una conducta sens mácula, y allavors sí que 'ls pares se varen creure haurían faltat no acceptant aquella sort que la Providencia 'ls deparava. Ella, sumisa, acceptá també de bon cor la proposició que li feren de mudar d' estat, y s'enllassá ab l' Agustinet, no ab amor, que á causa de las pocas relacions bagudas no podía tenirli encara, pero sí ab lo ferm propósit d' estimarlo y ferlo felís, acomodant sos veniders actes á una conciencia empre recta y escrupulosa.

Los primers anys de matrimoni foren un verdader idili per aquella parella que no sabían viure l' un sense l' altre. Tan prompte com aquellas duas ánimas virtuosas s' adonaren de la rectitut de sos propósits y puresa de sas costums, fermament s' enllassaren, gosant d' una vida, monótona si 's vol, pero aixó sí plena de tranquil·litat y pura satisfacció. Sempre junts, no hi havia pas un pensament, una emoció, una idea, per petits y trivials que fossin, que no 's participés y 's discutís entre 'ls dos. Ella li donava compte de la roba que cosía y planxava y de las genialitats de las minyonas; ell, en cambi, li explicava ab candorosa minuciositat en lo que pensava, tots los passos que feya y la causa certa de sas tristesas ó alegrías. En fi, aquell matrimoni comensat sols per conveniencia y simpatía, havia acabat, gracias á las bondats del Agustinet y la Lluïsa, per professarse un amor ideal, intens y entranyable.

Mes lo temps s' escorría, allunyantse per ells cada dia més la falaguera esperansa de tenir successió. Quan passejant trobavan á algú d' aquells ditxosos mortals ab un baylet á cada má saltant y fent entremaliaduras, ó be ab la dida devant ensenyant cofoya una carona riallera y fresca com un pom de flors, allavors se tocavan lleugerament y un petit núvol tapava 'l sol de sa felicitat. Aquell dia arribavan á casa y la reparavan vuyda; s' asseyan á taula y restavan muts.

Lo bó del Agustinet, á pesar de que aixó 'l contrariava devalent, no obstant se conformava ab docilitat á la voluntat de Deu, pensant no li convenia; si be per altra part aquesta mateixa soletat dins de casa y la tristor que li engendrava alguns ratos lo véures privat d' un desitj tan gran, l' aná portant, sens ell adonársen, á una vida de distracció, que, com era virtuós, la limitá á donarse als seus amichs.

Al principi un parell d' horas, després quatre, més tart sis,

cada dia anava á casa un poch més tart, topantse entre la mala cara de la seva dona que 'l recriminava y 'ls seus propis propòsits, sempre fallats, de no posar may més los peus en aquell dítxós cassino.

La Lluïsa prou que ho sabia que no empleava 'l temps en res de mal. Ell també li confessava sa debilitat, pero era alló: prenían café, 's disputavan una partida al dómino ó al billar, s' escalfavan devant del joch, després sortían entusiasmat's discutint de política ó altra qualsevol cosa, y ¡está clar! aviat se feya vespre.

—¿Peró que no veus que m' he d' estar sola tota la santa tarde?,—li deya ella ab tó carinyós quan tornavan á fer las paus.

—Tens rahó, tens rahó;—li responía convençut.—Havém de buscar un medi que 'ns satisfassi á tots dos.

Mes aquell *medi*, com ell deya, may se trobava; y la pobra Lluïsa s'aborría tota sola cusint y més cusint, ensemps qu' ell cada dia agafava més afició al cassino, passanthi las horas enteras y batalleras.

Un dia, en ocasió de tenir per llogar lo pis del devant, se 'ls hi presentaren una mare y filla á enterarse del preu y condicions. Semblavan bona gent, y, presos informes, ajustaren lo tracte, si be ab la obligació per part dels amos de que 'l pis s' havia de pintar. Tot de cap y de nou y repassar minuciosament, puig que 'ls altres estadants l' havían deixat que feya llástima.

Se comensaren las obras, y poch se podia sospitar que aquest petit incident fos lo que hagués de tornar la ditxa al matrimoni. L' Agustinet ja no se 'n anava en tot lo dia, darrera dels pintors y 'ls mestres de casas; ara demanant una fusta ó be un clau, ara tirant ratllas ab lo pinzell, ara donantli 'l punt d' ayguacuyt; en fí, tan atrafegat, que apenas si 's cuydava de menjar.

—¿Que 't sembla?—deya á la Lluïsa quan los trevalladors eran fora—¿que 't sembla d' aquest caparró, si 'n té ó no 'n té de gusi?

Ella reya plena de goig, y li contestava penjántseli del coll y besantlo amorosida:

No obstant la por seva era que s' enllistirían massa aviat

las obras y tornaría á pérdrel casi tot lo dia, quedant altra volta sola y aislada com en temps enrera.

En semblants cavilacions, se li acudí una idea que á ben segur donaría bons resultats, si sabia portarla á cap y 'ls fets no s' hi oposavan.

—Escolta Agustinet,—li digué un dia tot sopant y quan ja 'ls nous vehins del pis del devant hi portavan los trastos;—me sembla que ja fora hora que sortissim d' aquest retiro voluntari que sens adonarnos nos havém anat imposant, y fessem relacions ab alguna familia pera passar millor lo temps y entrar en societat. Aviat no sabré m' ni donar los bons días á ningú.

Ell feu un moviment de tant m' estimo, y ella torná á la carga ab to humil y persuasiu.

—Veus, aquesta gent que venen ara 'm semblan una gran gent. La vella 's coneix qu' es algún tant bufadeta y amiga de las estisoras, pero 'ls fills, tant lo jove com la noya, son d'alló més simpátichs é instruhits. Si no 't sembla mal, podríam franquejarnos.

—Res s' hi oposa, si ells son personas com cal, y es d'esperar;—feu l' Agustinet ab aquell ayre de bondat y franquesa que 'l caracterisava.—

Desde aquell moment la Lluisa ja no parava de tirar plans. Los visitarían tan bon punt arribessin; los oferirían la casa, entretenintlos amigablement en passar revista dels brodats, ocuparse de las modas y vestits y posarlos ab antecedents del vehinat; després los convidarían á pendre un te y sentir algunas pessas al piano; més tart los hi dirían pera sortir á passeig; y en fi, si ells no fossin d' aquellas personas falsas ó indignas (que no ho semblavan), la noya podria ser la seva amiga de confiansa y son germá un bon amich del seu marit, que li faría olvidar aquellas ditxosas horas del cassino que á n' ella li semblavan un despreci ó repulsió envers la seva posició d' esposa digna y enamorada. Y del dit al fet; tal manya 's doná á posar en práctica semblants projectes, que al cap de quinze días ja pareixían lo nostre matrimoni y la familia del devant, uns amichs de tota la vida:

Al principi, l' Agustinet rebía ab gust la companyía del nou amich quals conversas tenían per ell molta novetat; pero ben prompte conegué que aquell home era massa del dia y

que difícilment s' avindrián las sevas ideas. En efecte; aquell jove era ben conegut dels que parlan del mon sols ab sarcasme y reticencias enverinadas; era dels que, treta tota moralitat de dins de l' ànima, consideran á la societat sols com una inmundicia miscelánea de desitjos, deliris y passions, dimanant tota obra bona d' un esperit apocat y débil, y naixent tota heroicitat d' un estat anómal del cervell: res de virtuts ni actes meritoris; era dels que, fent gala d' un elevat criteri de tolerancia á tota veritable creencia y de llibertat de pensament, son en cambi 'ls més intransigents y absoluts quan no 's tracta de prestar apoyo á sas insanas teorías y absurdas apreciacions: era dels que, educats en la moderníssima escola reformista, tenen ferm interés en inutilisar lo fré de la religió y la ética social que 'ls impideix donar satisfacció completa á sos brutals instints, era, en fi, com s' acostuma á dir en nostres dias, un *esprit fort*, pel qual las paraulas familia, sacrificis, virtud y resignació cristiana, no tenen cap sentit, havenulas inventadas sols los homes, ells se saben per quinas hipócritas intencions. Cada volta que l' honrat marit de la Lluïsa sentia aquella boca destilant ab una melositat que passava tot l' indiferentisme, tota la incredulitat, tota la fredor que tancava aquell cor empedrehit, s' esgarriava, pensant com podia anar bé una societat en que tals ideas imperessin, y allavors dava gracias al cel per haverli conservat l' enteniment y fet gracia en lo seu cor del més gran tresor que pot ambicionarse: de la fé en Deu y 'l consol en la religió. No cal dir, donchs, que poch á poch aná apartantse d' aquella persona cínica y descreguda, esquivant las conversas y apagant á gratcient las primeras simpatías. Mes succehí lo que havia de succehir. Se torná á veure sol, anyorá novament als amichs veraders de tota la vida, y aixís fou que, portat per l' impuls de las antigas aficions, torná al cap de molt poch temps altra volta al cassino, no calguent dir que altra volta també compareixia cada dia á las turutluras.

Pero 'l génit del mal havia atalayat ja aquell senzill é ignocent matrimoni. Lo jove del devant tan prompte com hagué fet un detingut estudi dels dos caràcters y comprengué que aquell *fanàtich* (com l' anomenava) no servia pera vigilar la fortalesa, maquiná 'ls medis d' assaltarla. Ella era confiada é ignocent, excelents condicions pera tentar á la perfidia y la

maltrat. Ell, en cambi, un bonatxot incapàs de donar un simple petó á una criada, y per lo tant falt d'atractiu pera fer sentir una passió vehement á cap dona, inclús la seva.

Aprofiant tots los llarchs ratos que l' Agustinet dedicava á las partidas de dómino y carambolas, lo vehí nou y sa germana feyan companyia á la Lluïsa, que, ab veritat, ja no trobava tan llargas las tardes, ni 's planyia de molt tant de las fastigosas taulas del cassino. Aixís aná comensant una amistat entre 'ls dos joves, que, com més seguía tenint d' íntima, més anava adquirint de perillosa. Sempre que per casualitat se trobavan tots dos sols, ella s' escoltava embadalida aquella paraula d' or que la fascinava, aquell idealisme fogós que la comovia, aquell sentiment delicat que li causava admiració y pler á la vegada. Posada en tan perillóos terreno, sens qu' ella 's pogués sostraure á la tentació, no podia menos de comparar en aytals moments á aquell ser privilegiat tan plé de gracias y perfeccions, ab lo seu marit, home bó sí, pero retret, fins en cert modo adust y que jamay la feu sentir d' un modo tal. Aquellas filigranas de descripció, aquellas maneres tan finas de celebrar sos encants, aquells castells de foch de poesia é ingeniosos equívochs, la omplian, la satisfeyan, afalagavan sa vanitat de dona, li robavan sa voluntat, en una paraula. La cuestió es que las visitas sovintejavan; ella sens adonársen anava relliscant, relliscant per aquella pendent dolsa, tentadora, sembrada de flors las més flayrosas,... mentres que alguns malas llenguas ja comensavan á sospitar de semblants entrevistas bon xich plenas d' interés y afecte. ¡Ah! quan violenta y falsa es sempre la posició d' una dona honrada que per pur passatemps escolta 'l seductor accent d' un home de mon! La lluyta queda entaulada, y per més virtut que atressori la perla fina y valiosa roda ben promptie perduda entre 'l llot. Ben clar ho diu la Sagrada escriptura: qui tenta 'l perill, en ell cau.

La primera que 's cuydá de donar la veu d' alarma al confiat Agustinet fou una tia seva que 'ls visitava bastant sovint.

—Mira, noy,—li digué un dia plena de bon zel—jo no sé perque 't contemplas aixís que aquest tarambana d' aquí 'l devant passí tant las horas mortas al costat de la teva dona.

Aviat semblará més marit ell que tu. Segons tinch entés, la gent ja comensa á murmurar...

Lo pobre quedá petrificat, mut; notá una sensació viva, fortíssima, com de fuetada al cervell, y per devant dels ulls li passaren rams y llampurnetas dels més variats colors. En aquell breu instant, li comparegueren al pensament, atropellantse 'ls uns ab los altres, deu mil fets, deu mil recorts, deu mil probas fins alashoras desaparebudas, que ara veyá aixecarse testimonis fidedignes de sa desgracia. Pero la seva áni-ma dotada d'un tremp calmós y reposat á consecuencia de llurs fermas creencias y resignació sumisa als designis del Creador, prompte dominá aquell desconcert dels miserables sentits, é imposantse á tan inesperada sacudida, feu que 's limités tantols á arrupir las espaillas y, seguint la seva via com si res hagués passat, esclamá ab fredor aparent:

—Psé; may la he tinguda en tal concepte.—

• • • • •
No obstant, desde aquella hora lo sol de la ditxa que l'havía il·luminat durant tants anys se va pondre pera sempre més. No dormía, casi ni tastava cap vianda de las que treyan á la taula, y 'l rato del cassino, enlloch de garlar y fixarse en las jugadas, restava distret no poguent deixondirse de la preocupació potent y ferma que 'l dominava; per altra part, l'espahordía l'acte de tenir de confessar tals sospitas á la seva dona. ¡Ab ella, que jamay havían parlat, ni somniarho, de semblants cosas! Desde llavors perdé aquell ayre de calma y serenitat que davan constantment á sa fesomía un tó infalible de bondat, que á la llegua denotava la pau y tranquil·litat interiors. Desde llavors s'apartá de sos llabis aquella afable rialleta ab que rebía á tothom y procurava sempre aconsolar als desesperats per sas tribulacions. Desde llavors s'hauría dit que l'Agustinet era un altre, y que maquinava allá per son interior un d'aquets plans endiablats en que la rahó enfosquida per complert deixa 'l camp lliure á tota classe de criminals determinacions.

Un capvespre de tardor, humit y fret, en lo que una boyra arranada empapava d'un fanch relliscós la terra y enterbolía la ja esmortuhida llum dels fanals, entrá 'l nostre home precipitadament á casa seva ab un tremolí nerviós que li corria tots los membres. Topá al porter, y en la rialleta irónica

ab que 'l saludá prou va endevinarhi un accent de ridícula compassió y si es ó no es de mofa que li glassá la sanch dintre las venas y 'l tingué un rato parat sens sapiguer lo que li passava. A grans gambadas pujá la escala, obrí ab la clau que sempre duya la porta del pis, y en lo precís moment que ell entrava, sortía de la habitació de la seva dona 'l vehí del costat, ufá y satisfet, saludantlo al passar ab un copet de má demunt la espatlla.

Lo pobre Agustinet suspirá fondament al escorre la copa de fel, precipitantse de cop dins la cambra encara mitj oberta de la Lluisa. Son cos agit per la emoció tremolava; son rostre estava trasmutat, contret, com de foll, ab una grogor que tirava á vert; la paraula restava nuada á la gargamella y duas llágrimas ruelas rodolavan cara avall. La Lluisa al véurel de tal modo tingué por, quedant com clavada al peu del sofá, hont acabava de cáureli un llibre de poesías que li havía llegit aquella tarde 'l galantejador vehí. Aquella situació sols podía durar breus moments.

En efecte, l' Agustinet una vegada ben tancada la porta, aná á trobar á la seva dona, y, fentla seure prop d' ell al sofá encara calent per la visita que allavors acabava d' eixir, li digué molt á pleret y esforsantse pera contenir tal embat d' agitació:

—No tingas cap temor, Lluisa: ja 't perdono. No cal dirte ni menys encara ferte presents lo comportament que he seguit y 'l bon exemple que t' he donat desde 'l venturós dia de nostre enllás. Fixo sempre mon pensament en Deu, amo y senyor de totas las cosas, y acomodant en totas ocasions tots los meus fets ab la prescrit en la seva santa y veritable religió, no crech que jamay haja donat un pas ni haja dirigit un sol esfors envers cap acte que pogués rebaixar ta respectable dignitat d' esposa, ni mortificar la meua consciencia. Al darte 'l meu nom vareig darte també ab igual pler tot mon cor y tots mos interessos. L' intens y lleal amor que 't professí 'l jorn de nostras esposallas, enloch d' haver minvat s' ha fet més y més gran cada dia, y apesar d' aixó...

—¡Agustinet!...—proferí la Lluisa apretantli la má convulsivament. Pero ell la va repelir ab tal expressió d' energia, que qudá altra volta abatuda somiquejant de pena.

—A pesar d' aixó—reemprengué ab tó adolorit,—t' has

oblidat dels principals debers que ab mí't lligavan, has seguit un mal camí... y per desgracia de tots al trepitjar lo meu honor y la bona reputació dels meus passats, t' has perdut pera sempre, puig que 'l teu mal no te reparació possible.—

Un crit salvatge ressoná per la cambra anant á morir ofegat entre 'ls cortinatjes y tapissos. La Lluisa d' una revolada 's penjá del coll del Agustinet, y menjántsel á petons y apretantlo ab furia boja contra son pit, li repetía plorant com una Magdalena:

—¡No; no; no estich perduda!... ¡Has vingut á temps!... ¡Estich salvada!...—

Y desfeta en llágrimas, continuava tot sanglotant de sincer arrepeniment:

—Soch pura com lo dia primer. ¡T' ho juro, Agustinet, t' ho juro?... Las afalagadoras paraulas del génit del mal, ja may per mí sentidas ni sospitadas sisquera, ara comprench amenassavan assaltar la meva ánima senzilla, amparadas de ma ignocencia y poch coneixement de las cosas del mon. Pero, gracias á Deu ja hi veig clar; la vena desd' ara ha caygut de devant ma vista, y distingeixo més en aquest moment que no havía reparat en tota ma vida. ¡Val més una engruna de ta bondat, que un mon enter de sas embaucadoras promesas!... ¡No soch malvada!... ¡He sigut sols una ignorant!... ¡Perdónam!...—

L' Agustinet estava trastornat, plorant també com una criatura, sens saber lo que fer ni qué dir. Interiorment dava gracias á Deu pel gran benefici que li concedia, mentres que un bes hermós, noble, ardent, ple de sublim amor, lo reconciliava ab la Lluisa, omplint á abdós d' un goig inmens é impossible de descriure.

.

No havia passat sisquera un mes, que 'ls vehins del devant ja tenían los trastos fora. Los mestres de casas tiravan envans á terra y tapiavan portas pera fer dels dos pisos un de sol, ja que 'l matrimoni havia jurat no llogarlo may més á ningú. L' Agustinet anava y venia, recobrada ja del tot sa acostumada calma y tranquil·litat, satisfet del bon acert que tenia en dirigir las obras.

Sols un dia, al remoure 'ls mobles de la saleta en que tin-

gué lloch l'amarga escena descrita, ella 's posá concirosa y, escapántseli una llágrima, li digué ab suplicant accent:

—¿De veras me perdonas?—

L'Agustinet la contemplá sério per un moment, y ab 16 humil y candorós va contestarli:

—De tot cor Lluisa.—

Y la Lluisa corregué á la cambra vehina pera desbotar en abundant plor, que n'era la oració més elocuent envers á Deu que haventla unit á un cor tan noble, l'havía retirada encar á temps del precipici.

HERMÉNEGILDO CARRERA y MIRÓ

Jo li deya:—Tu ets l'ideal meu,
l'ideal que tant temps jo somn'lava,
l'ideal qu'encarnat se m'apareix,
y que 'm fa tan felís,... tan felís ara!—

.

Y l'ideal per qui tant temps dalíam,
qu'encarnat en mos brassos reposava,
sadollada de pler l'ánima mia,
lo veix al lluny, tan lluny esborronarse,

que no sé si ha estat somni, ó que daleixo,
del somni d'antes sospirant encara,
realitat ó visió que ab recorts cerco,
y quin recort fins penso que 'm mancará!...

Mes, no; no 'm mancará, que tanta joya
ha deixat en mon pit fondas arrels:
arrels que hi quedan... sols brollant angoixa;
¡la fruyta que recullo d'aquell temps!...

Sento un pesar, tristesas tan intensas,
vingudas d' un moment de mon passat,
que 'm recordan que, un temps, prou felís era;
que, no essentho ja més, tinch de plorar.

Ideal de mon ser, vaña fantasma,
de mos deliris breu aparició:
tan lluny... apenas mon recort t' alcanza,
glassa de boyra, que destria 'l sol...

¡Adeu, adeu; lo temps es qui t' enterra
en l' oblit qu' envolcalla tot mon ser;
flor de mon cor, morint, totjust poncella;
afalach del esprit,... ¡qué has estat breu!...

ARTHUR GIRBAL BALANDRU

UN ÀNGEL MÉS...

«Veus aquí 'l que son los ángels
esprits puríssims y bells
com la fantasía 'ls pinta,
ja que ab los ulls ningú 'ls veu.

Ni la blancura dels lliris
que naixen sota doser,
ni la melosa canturia
de mil rossinyols á un temps,
ni la claror sobirana
que 'l sol presta al firmament,
ni l'ubriacadora flayre
de las rosas y clavells,
son la llum ni la blancura
ni 'l perfúm ni 'l gay accent
que, com símbols de sa gloria,
dona Deu als angelets.

Afigureuse que habitan
lo millor palau del cel:
vergers de grata frescuria,

de verdor y aroma etèrns;
rius de corrent argentada,
flors y aucells de tota llei;
mes res d' aixó es comparable
ab lo que aquí 'l mon veyém...
tot es millor, tot pregona
l' omnipotencia de Deu
ab certesa molt més clara
que la llum del astre-rey.

Y solícits per vosaltres
vetllan sempre 'ls angelets;
prop del llit, quan la nit bruna;
al peu vostre, quan despèrts.
Si d' acás feu vía torta,
vos agafan fluix, fluixet,
una, deu, cent, mil vegadas,
per mostraus lo camí etern;
si tombeu, ells vos aixecan
una, cent, mil voltas més.
Miralls divins que reflectan
la llum més santa del cel,
ab ella á tothora 'os guían
á través d' aquest desert
laberíntich hont fem vía
ab dissort y aborriment;
son amichs dels que no enganyan,
dels que donan bon parer
y á tothora manifestan
ser companys de bona llei.

Tan bon punt del cel devallan
com tantost pujan al cel;
ab sas alas invisibles
suran com los vius estels
que mirém sota la volta
en las llargas nits d' hivern.
Y aixís com son guardians vostres
á tothora y en tot temps,
també duhen los missatges

que 'ls encomana 'l bon Deu;
y volant, volant, compleixen
punt per punt sos manaments
tal com vos pertoca ferho
si voleu un lloch al cel...

Aixís ho heu de fer vosaltres,
cumplíulos com cal també;
y al termenar la jornada,
en aquest mon trapacer,
l' ample portal del Empiri
trobaréu de bat obert.
Respecteu á vostres pares
que representan á Deu;
atenéulos, obehíulos,
veneréu als pobres vells
y per sempre ameu al pròxim
tal com lo Just vol que ho fém.
¡Ay, com vos penediríau
de portarvos malament!

Y, tornant á la rondalla,
altrament los angelets
fan molt més; y aquest tal volta
es son més preuhat servey:
quan al Paradís hi falta
un nou serafí, 'l bon Deu
crida á un àngel dels que volan
rápit com lo pensament,
y donantli un pom de rosas
més albinas que la neu,
li diu baix: *Ves á la terra,*
y aquell noy tan innocent
qu' en Mí confia y espera
pújal aquí incontinent.

L' Angel de la mort arriba
á la cambra hont jau lo nen,
justament quan no 'l reparan,
quan ningú 'l mira ni 'l veu.

Ja se 'n va dret á la espona
 poch á poch, poch á poquet,
 y ab veu baixa y misteriosa,
 dolça, dolça com la mel,
 ha dat terme á la comanda
 en un dir *Jesús, amen.*
 Somriu l' infant .. sos ulls térbols
 llansan lo darrer llampech
 y s' apagan desseguida
 per dormir lo somni etern...
 Si las tristas mares ploran,
 al ángel no li sab greu:
 cada llágrima una perla,
 cada sospir un psalm més
 que 'ls serafins á chor pujan
 fins al solí del Etern!

Veus aquí com son los ángels:
 amorosos germanets
 que 'os guardan, vetllan y guían
 á tothora y en tot temps ..»

—
 A voltas, en la nit fosca
 vaga per l' espay inmens
 l' eco infinit com espléndit
 del *Hossanna* que del cel
 baixa ab mística armonía
 dessobre núvols d' encens;
 y en mitj del melodiós cántich
 que s' esbomba al Univers,
 apagat, diví, solempne,
 una misteriosa veu
 de concert ab milers d' altrás
 barboteja dolsament:
Marela meva, un fill menos;
mare meva, un ángel més.

J. BAUCCELLS y PRAT

DISCURS FILOSÓFICH DELS BUFADORS D' OLOT ⁽¹⁾

(DOCUMENT DEL SIGLE XVIII)

Son los Bufadors d' Olot unas bocas de la terra en las faldas d' una montanya, per las quals, en lo major rigor del estiu, ix gran cópia d' ayre fresch y sech; sent veritat que en l' hivern y primaveras no ix ni 's percebeix un petit alé d' ayre ni fresch ni calent.

Son estos Bufadors un prodigi de la naturalesa que en l' interior de las entranyas de la terra obra efectes extraordinaris y que admiran per no poderse alcansar las causas sino com á misteris d' esfera superior ha de rendir lo discurs sas forsas y confessar mal de son grat la ignorancia.

Foren tan dificultosas d' alcansar las causas del volcá que en la montanya Etna de Sicilia obrí camí ab sas flamas entre las duras y pesadas rocas que posá en confusió los majors ingenis del imperi romá; y al famós Plinio per volerlas exami-

(1) Aquest document fou llegit en lo «Centre Excursionista de Catatunya», lo dia 25 de Juny del present any.

nar de prop la curiositat li apressurá la mort arrebatat y consumit de la sua activa voracitat.

La mateixa dificultat han causat altres volcans y bocas de la terra per hont moltes vegadas s' han despenyat rius caudalosos de foch, y s' han alsat flamas tan desmesuradas que apareixia havían d' abrasar las mateixas estelas com la boca del Vesuvio y las de la Norregia, en Europa. Las de Filipinas y Ternate, en las Indias, y altres molts de que están plenas las Historias.

No es estat menos prodigiós, ni ha causat menos dificultat als ingenis de la India 'l volcá d' aygua que 's descobrí en la isla de Fidore prop de las islas de Terrenate, que, situat en la major eminencia de la isla, en lloch de flamas, vomita gran quantitat d' aygua calenta per diferents bocas com refereix lo P. Francisco Coli en la Historia de Filipinas; y son tan amagadas las causas que apenas donan camí á las coniecturas pera escudrinyarlas.

Ab lo mateix rigor y no ab menor admiració se podían comptar entre 'ls volcans y prodigis de la naturalesa los Bufadors d' Olot per ser unas bocas per hont respira y alenta la terra gran cópia d' ayre en lo estiu com si estigués fatigada dels calors ó d' algún gran trevall; sent així que en l' hivern y primavera no despedeix un alé d' ayre que puga percebirse al sentit; y no son menos amagadas al discurs ni menos dificultosas d' alcansarse las causas admirables d' aquestos volcans de foch y aygua.

Y encara que varios y sútils ingenis s' han cansat y fatigat en poderlas descobrir pero sempre es estat en va son trevall y s' han deixat abrumats de la dificultat sens donar assiento en ninguna cosa ni avansar la dificultat un pas. Jo, empenyat en la materia y per donar gust als amichs á que no he pogut resistir, y, mogut un tant de la curiositat, treuré foras de flaqueza, no que presumisca averiguar las causas ab evidencia de modo que las deixi sense dificultat, que assó, á més de ser vana presumpció, desllissaría ab atrevida temeritat per ser cosa tan amagada á la experiencia y sentits humans en que solament se pot discernir per coniecturas y principis filosófichs falibles de sí y subjectes á molts errors, procuraré, ab tot, donar aquell coniecturas que apareixerán més fundadas y aquells principis més admesos per verdaders en que fundaré

la resolució que puga servir de fil pera eixir sens deshonra d'aquest intrincat laberinto.

Pera major claretat en aquesta materia proposaré quatre punts y averiguaré quatre dificultats en que reduhiré tota la materia d'aquest discurs. La 1.ª, será averiguar qual sia la causa del ayre en los Bufadors d' Olot; la 2.ª, qual sia la causa perque 'ls bufadors despedeixen ayre d'estiu y no d'hivern y en las primaveras; la 3.ª, qual sia la causa que sia fret l'ayre que ix dels bufadors, y la 4.ª, qual sia la causa de la sua sequedat ab que vindré á concloure tot lo discurs.

Quan á la primera dificultat alguns han pretés que la causa indubitable d'aquest ayre era algún riu ó vena gran d'aygua que, ab la violència de son curs y agitació natural y precipitada, conmovía l'ayre y 'l despedía per aquellas bocas de la terras que trobava obertas, al modo que en algunas fargas de las montanyas Pirenencas la mateixa aygua que despenyantse ab violència fa rodar la roda del martinet, conmovi l'ayre y serveix de manxas pera encendre 'l carbó de la fornal. En la qual materia son més admirables las invencions de Trascoti, prop de Roma, ahont ab la violència de l'aygua fan conmovre de tal manera l'ayre que donan lo qu' es menester pera que un tritón animi un corn marí ab tanta violència que s'ou lo só d' algunas millas, y altres bustos y personatjes de bronso y pedra tocan diferents instruments ab l'ayre que 'ls ministra la violència de l'aygua que 'ls passa aprop.

Aquesta rahó fora molt bona y molt del cas si 'ls bufadors axí com despedeixen gran cópia d'ayre d'estiu també 'l despedissin al hivern suposant que en aquest temps van més abundants los rius y las serras d'aygua y consegüentment més arrebatadas, ab que havían de conmovre més l'ayre; pero com la experiencia ensenya que en l'hivern no ix ni un petit alé d'ayre dels bufadors s'haurá de cercar altra rahó que aquieti y sossegui més lo discurs.

Sino es que digan que 'l riu ó venas d'ayguas caudalosas produheixen alguns vapors d'estiu en las entranyas de la terra los quals no produheixen d'hivern y aquells vapors així alsats se convertescan en ayre y per aquesta causa isca tan abundant en lo estiu per la molta cópia de vapors y no isca un alé d'ayre d'hivern perque l'aygua no produheix vapor ningú.

D' esta manera te alguna apariencia aquest sentir pero tampoch deixa l' enteniment rosegat. Primerament porque no hi ha hagut persona alguna que haja oit lo ruído de l' aygua y riu caudalós ab que vanament y sens fonament algú 's suposa lo tal riu ó venas caudalosas d' aygua baix los bufadors quant y més que encara que fossin las tals venas ó riu d' aygua baix los bufadors encara s' hauria de senyalar alguna altra causa distinta porque la experiencia ensenya que de l' aygua y de la terra no solament ixen los vapors y exalacions d' estiu sino també d' hivern; y per aixó tenim núvols, bromas y altres meteoros en lo hivern, ab que no solsament produhiria lo riu ó venas d' aygua vapors en lo estiu sino també en l' hivern y si estos vapors, sens altra causa, se convertissin en ayre també despedirían los bufadors ayre d' hivern com d' estiu; lo qual es contra la experiencia.

Altres han discurregut que la causa d' aquest ayre en lo estiu es la rarefacció porque l' ayre que ab lo rigor del hivern estava retirat y condensat en las moltras covas y cavernas d' aquella montanya, després en lo estiu, ab la calor del sol, s' estén y 's fa raro, ab que, no cabent aque'l ayre rarefacto en las entranyas de la terra en aquellas covas y concavitats ha d'eixir d' ellas, y, no trobant altre camí sino 'l d' aquellas bocas obertas dels bufadors, ix per ellas en lo estiu y no en lo hivern en lo qual li falta 'l calor per esténdres y ferse raro. Al modo que una ampolla d' oli gelat que estiga ben plena si s' acosta al calor del foch se va estenent l' oli y fent raro de manera que, no cabent en la ampolla, ix per lo forat del coll que troba obert; així aquell ayre condensat se fa raro ab la calor del sol en lo estiu y, no cabent en las covas, ix per los forats dels bufadors que troba oberts.

Aquesta rahó apareixerá á alguns ignorants qu' es molt bona y que solta tota la dificultat donant la causa d' aquell ayre y juntament la rahó porque ix en lo estiu y no en lo hivern, pero á qualsevol philosoph y home docte li apareixerá no menos falsa que la primera que havém impugnada; y pera millor entendre esta veritat llegendesca ab atenció las rahons que segueixen.

Primerament es falsa porque diu que l' ayre d' hivern está condensat en las entranyas de la terra y en lo estiu ab la calor del sol se fa raro. Perque es principi filosófic al qual ningú

resisteix que la calor es causa del raro y la frialdat del denso y constipat, y com en lo hivern l'ayre de las covas y entranyas de la terra estiga calent y en lo estiu fresch conforme ensenya la experiència, se segueix ab claretat que si algún ayre hi ha- gués en las concavitats dels bufadors que en lo hivern estaria raro per estar més calent, y en lo estiu estaria constipat y denso per la major frescura; ab que va per terra tot lo fonament d'aquesta opinió que suposava que l'ayre en las covas estava constipat, denso y com á gelat en l'hivern, y que després se desgelava y feya raro en lo estiu.

Que la calor sia causa del raro y la frialdad del denso, á més qu'es sentit comú de la filosofia y lo aporta Oviedo de Generatione, se veu als ulls ab la experiència del oli, aygua y altres licors que ab la frialdad se constipan y congelan y ab la calor se fan raras, y com l'ayre en las covas al hivern estiga calent per lo antiparistari y d'estiu estiga fresch com ensenya la esperiència, se segueix que en l'hivern estaria més raro l'ayre dins los bufadors que no en lo estiu; ab que's derroca lo fonament d'aquesta opinió que deya que l'ayre dels bufadors estava d'hivern com á gelat y constipat y ab aquesta causa no despedían ayre.

Lo meu sentir y parer en materia tan dificultosa es que'l sol ab la calor gran del estiu es la causa del ayre en los Bufadors d'Olot convertint algunas porcions d'aygua ó vapor acuós que troba en las entranyas de la terra en ayre delicat y apacible.

Pera prova d'aquesta proposició s'ha de suposar la sentència comuna dels filosofhs que ensenya que alguns elements se converteixen en altres (ó sia mediatament ó immediatament, de que ara no instituhesch cuestió) del qual parer fou Aristótil, Sant Thomás, Ovidi, los Conimbricenses y Linze, y quan faltassen autors, sobrava la esperiència que així ho ensenya, puig veyém que las naus holandesas aportan uns terrossos de terra que 'ls serveixen de carbó y's converteixen en foch ardent, y algunas gotas d'aygua que's llensan en lo foch ab la sua gran activitat los consumeix y destruheix la forma d'aygua y introduheix en aquella materia la forma substancial de foch.

També s'ha de ponderar que l'aygua es un element molt fàcil d'admetre en sí peregrinas impresions y mudarse en

varias formas. Moltes vegades ha vist Girona en los polvorosos arenals de Ter abrasats del excessiu calor del estiu caure algunas gotas grans de pluja d' alguna nuvo'ada que passava, y al arribar en terra y tocar la pols, convertirse en granotas. De l' aygua, refereix Linze, que moltes vegades se converteix en cristall y en pedras preciosas y del cristall tenim experiencia en las montanyas de Cadir hont s' ha donat renom de font del Cristall á una que per la sua rara frialdat ha convertit part de las suas ayguas en preciós cristall que després han trobat en ella alguns pastors y altres personas que la han frecuentada per aquest prodigi. Lo Pare Acosta escriu d' un estany que las suas ayguas posadas en uns caixons de fusta se converteixen en pedra dintre d' algunas horas y es molt forta y bona pera edificis, de hont se conclou ab evidencia que l' aygua es element fácil d' admetrer peregrinas impresions y mudarse en varias formas.

Pero, arribant al cas que tenim entre mans de convertirse l' aygua per la vehemencia y activitat del calor en ayre sùtil y saludable, es opinió de molts autors graves y experimentats que segueixen Linze, los Conimbricenses y Oviedo, y quan faltassen autors nos bastaria la experiencia tan clara en aquest particular que no la pot negar sino qui no conegui 'l sol al mitj del dia.

La primera experiencia es pendre una bola de bronse tova per dintre y que tinga sols un foradet per lo qual se posan algunas gotas d' aygua dins la bola, y desta manera posarla en un braser de foch y al punt que la calor sufficient s' ha incorporat en la bola y en l' aygua que te dintre, destruheix la forma d' aygua é introduheix la forma d' ayre convertint aquella aygua en ayre, de tal manera que basta pera conservar lo braser encés, y es tan comuna aquesta experiencia entre les nacions septentrionals que en los brasers sempre posan la bola, així com he dit disposada, pera que 'ls tinga y conserve encesos; la qual experiencia he jo feta moltes vegades en Espanya pera major certesa mia en aquesta veritat.

La segona experiencia es encara més comuna y manual, y es d' una poma que posantla al foch la calor li converteix algunas porcions aqueas en ayre de modo que cada dia s' adverteix que ix l' ayre de la poma, y no perque antes lo tingués

sino que, com es de son natural tan ayguadora, la vehemencia del foch li converteix aquellas parts en ayre.

La tercera experiència es de la llenya verda, que per serho te més parts aquas que no la seca á la qual lo temps ha consumit aquellas porcions aygualosas; si 's posa en lo foch la calor converteix part d' aquell humor aqüeo en ayre de manera que 's dona á coneixer ab lo siular que fa al eixir per los poros oberts de la llenya y ab lo encendre moltes vegadas lo foch lo qual no fa la llenya feta per faltarli aquell vapor aygualós que puga convertirse en ayre.

Deixo la quarta experiència que aportan alguns, y es de l' olla quan bull que la calor rarefa las parts de l' aygua y las converteix en gran part en sùtil ayre com se veu per la experiència si s' aplica una candela encesa al costat de la cobertora per hont la olla puga respirar que al mateix punt la mata, si be 's podria duptar si es vapor lo que ix de la olla ó si es ayre; pero lo més cert es que juntament ix de l' olla que bull ayre y vapor; y las parts més sùtils de l' aygua se converteixen en ayre y las més crassas en vapor.

D' aquestas autoritats allegadas y experiencias dalt ditas, se pot coniecturar més que probablement qual sia la causa del ayre en los Bufadors d' Olot assentant que es la calor gran del sol que, donant de plé en aquella montanya cavernosa y prenent més forsa la sua activitat en la tosca, naturalment més apte pera la calor que altrás pedras, converteix en ayre las parts més sùtils d' algunas venas d' aygua ó vapor aqüeos que calenta en las entranyas de la terra, y, no trobant aquell ayre així convertir per hont eixir sino per las bocas dels bufadors, que data porta ruít al modo que l' aygua tancada dins la bola de bronce 's converteix en ayre ab la calor del foch y, no trobant altra porta per hont eixir sino per lo foradet obert, per ell causa son efecte.

Que sia la calor del sol la causa única del ayre en los Bufadors d' Olot ho declara bastantament la mateixa experiència porque en lo hivern y en las primaveras quan lo sol te poca forsa no despedeixen los bufadors un alé d' ayre, sino es en algún rarum contingens que s' unissen algunas causas extraordinariament pera produhirlo, y solament comensan á respirar quan lo sol en lo estiu apreta més ab sa calor, y creix l' ayre al pas que creix la calor y s' acaba quan la calor

acaba. Y s' ha notat no pocas vegadas que 'ls anys de major calor es major la vehemencia del ayre, com al contrari menor quan es més temp ada la calor, ab que apar que no 's pot negar que 'l sol ab la calor de estiu sia la causa del ayre en los bufadors.

Solament se podria posar en controversia qual sia la materia que la calor del sol converteix en ayre: si acás es l'aygua ó algún vapor aquëo ó si acás es la terra ó alguna exalació terrea. Perque també es sentència d' alguns autors en las disputas dels meteoros que la exalació terrea algunas vegadas se converteix en núvols que algunas vegadas se resolen en ayre enloch de convertirse en aygu; y que las exalacions terreas que Linze anomena parts menudas separadas de la terra se convertescan algunas vegadas én ayres, es sentència d' Aristótil la qual segueixen los Conimbricenses, Telles y Linze ab molts altres Paripatétichs ab que 's pot dubtar si l' ayre dels bufadors pren son principi de l' aygua ó vapors aquëos, ó si 'l pren de la terra ó exalacions terreas.

Lo meu sentir en aquest particular es que l' aygua ó vapor aquëo y no la terra ó exalació terréa es la materia de la conversió del ayre en los bufadors. Móume per aquesta resolució l' autoritat d' Aristótil, Sant Thomás y del Cardenal Toledo ab lo corrent dels doctors: perque aquells elements se converteixen més facilment entre sí que tenen qualitats sepulbólicas y semblants, que no aquells que las tenen dessemblants y contrarias, y més simbolisa l' aygua ó vapor aquëo ab l' ayre que no la terra ó exalacions terréas, ab que més facilment se convertirá l' aygua ó vapor aquëo en ayre que no la terra ó exalacions terréas en los bufadors.

Que simbolisa més l' aygua ó vapor aquëo ab l' ayre que no la terra ó exalació terréa ab l' ayre, se prova ab facilitat, porque l' ayre, en la opinió més corrent que segueixen Aristótil, los Conimbricenses, Rubio, Hurtado y Oviedo, es humit in summo y calent en excellenti; y l'aygua es freda y humida en la opinió més apadrinada y atmesa, la qual, á més de Aristótil y 'ls autors citats, l' abrassan també Sant Ambrós, Sant Damasceno, Sant Basilio y Plutarco, ab que l' aygua y l' ayre simbolisan y convenen en la qualitat humida, puig l' ayre es humit y l' aygua també es humida. Pero la terra y exalacions terréas son secas y fredas en la comuna opinió que

segueixen Aristótil, los Conímbricenses, Hurtado y Oviedo en los lloch citats, ab que l' ayre y la terra ó exalacions terréas no simbolisau en ninguna qualitat ans be son contraris en los dos, puig l' ayre es humit y calent y la terra es seca y freda; y aixís convenint l' ayre y aygua en una qualitat d' humitat, y essent contraris l' ayre y terra ó exalacions terréas en las dos qualitats, més fácil será de creure que l' aygua ó vapor aqüeo 's convertiria en ayre, que no que la terra ó exalacions terréas se convertescan en ayre.

La proposició y resolució meva aixís confirmada 's prova encara millor ab la rahó natural, perque més fácil cosa es pera una conversió destruhir un contrari que no destruirne dos: sed aixís es que pera que l'aygua 's convertesca en ayre, solament s' ha de destruir un contrari qu' es la frialdat y pera que la terra ó exalacions terréas se convertescan en ayre s'han de destruir dos contraris, que son sequedat y frialdat. Luego més fácil es de creure que en los bufadors d' Olot l' aygua ó vapors aqüeos se converteixen en ayre que no creure que la terra ó exalacions terréas se converteixen en ayre.

Quant y més que en la terra ó exalacions terréas se troba una qualitat que 'l sol, causa del ayre en los bufadors d'Olot, no pot destruir pera confertir la terra ó exalacions terréas en ayre. Perque la terra te la qualitat de seca in summo y 'l sol ab lo seu calor no destruheix la sequedat sino que 'l calor la aumenta com consta de la esperiencia; luego lo sol, que es causa del ayre en los bufadors ab lo seu calor, no podría destruir la sequedat de la terra ó exalacions terréas pera convertir las en ayre; y es esperiencia certa que la sequedat solament se destruheix per la humitat que es son contrari: sent aixís es que 'l sol ab lo seu calor no introduheix humitat sino sequedat en la terra. Després clarament se veu que 'l sol ab son calor no pot convertir en ayre la terra ó exalacions terréas.

Pero al contrari se percebeix y demostra ab claretat com l' aygua 's puga convertir facilment en ayre per causa del calor excessiu del sol en lo d' istiu. Perque l' aygua ó vapor aqüeo solament se oposan ab l' ayre en la frialdat; sent aixís es que 'l sol ab lo seu excessiu calor destruheix la frialdat. Prompte 's deixa molt be entendre com per causa del calor del sol l' aygua ó vapor aqüeo de las entranyas de la terra se convertesca en ayre en los bufadors.

Aquesta rahó's pot confirmar ab molta forsa. Perque destruhint lo sol ab son calor la frialdat de l'aygua y introduhinthi'l calor resta l'aygua ó vapor aqüeo ab las mateixas qualitats que l'ayre; perque l'aygua té primerament la seva natural humitat, després te 'l calor que li introduheix lo sol. Després resta ab humitat y calor, que son las mateixas qualitats que poch ha ab sentència de gravíssims filosophs assenyalárem al ayre; ab que se dexe molt be entendre com l'aygua per medi del calor del sol se puga convertir en ayre.

De lo dit se trau ab alguna claretat y no sense gran fonament que, no trobantse altra materia que cógruament se puga convertir en ayre en los bufadors sino l' aygua ó vapors aqüeos y la terra y exalacions terréas, y deixant provat la major congruencia y fonament que tenim pera dir que l' aygua ó vapors aqüeos es lo que 's converteix en ayre y no la terra ó exalació terréa, no será temeritat, sino acert molt fundat en principis filosófichs, dir que la materia que en los bufadors d' Olot se converteix en ayre per la viloencia y activitat del sol es l' aygua ó vapor aqüeo; ab que restan suficientment comprovadas las duas meas resolucions.

Aixís examinada y esplicada aquesta primera dificultat de las quatre que proposí en lo principi d'aquest discurs, se entendrá ab molta facilitat la segona que es averiguar la causa perque al hivern no ix ayre d'aquellas cavitats y bufadors de Olot com en lo d' istiu.

La rahó més concloent es perque, com havém dit, la causa del ayre en los bufadors es l' excessiu calor del sol que converteix l' aygua ó vapor aqüeo en sutilíssim ayre y com al hivern y en las primaveras no te 'l sol prou forsa ni activitat en lo calor pera introduhir lo que es menester en l' aygua y vapors aqüeos pera convertirlos en ayre, d'aquí es que al hivern no despedeixen los bufadors ni un alé d' ayre despedint tanta cópia en lo més rigurós del istiu.

Aquesta rahó basta pera convéncer y deixar assossegat á qualsevol enteniment que no 's deixi portar de la passió. Perque l' aygua ó vapor aqüeo, pera convertirse en ayre ha de perdre la frialdat que es contraria al ayre y admetre la calor que es qualitat que demana l' ayre; y com en l' hivern y primaveras no tinga prou forsa 'l sol pera destruhir la frialdat de l' aygua é introduhirhi lo calor; d'aquí es que 'l sol no

pot al hivern y primaveras convertir l' aygua ó vapor aqüeo en ayre, y no convertint lo sol ab sa calor l' aygua ó vapor aqüeo en ayre, no tindrán los bufadors ayre que poder donar en l' hivern y primaveras com lo tenen al istiu perque la forsa del sol converteix en ayre l' aygua ó vapors aqüeos.

Entro en la tercera dificultat que apar ha de tenir ungles; y es averiguar la causa perque aquell ayre dels bufadors ix fresch y apacible essent veritat que l' ayre de la naturalesa es calent com havém dit, y 'l de's bufadors te particular rahó de serho perque fou convertit d' aygua per medi del calor que 'l sol hi introduhí, ab que apar que aquest ayre havia d' eixir calent seguint lo curs natural de las causas, y no fresch com demostra la experiència.

Aquesta dificultat apar que milita particularment contra la meva opinió y que singularment derroca 'ls fonaments que havíam posat, ab que anant ells per terra es forsós que tota la máquina d' aquest discurs patesca total y miserable ruina. Pero m' alenta y dona notable ánimo lo veure que també han de respondre á n' aquesta dificultat tots aquells que diuen que l' ayre es de sa naturalesa calent; sent aixís que la experiència demostra al istiu que l' ayre de las covas y subterranis es fresch. Perque es cert que 'l sol quan converteix l' aygua en l' ayre per medi del calor no introduheix més calor en l' aygua de lo que es menester pera convertirla en ayre; y com l' ayre, tant lo que es convertit d' aygua, com lo que no ho es, tingan tots calor in excellenti com es sentència molt seguida entre 'ls filosofhs, tots acusan de donar la rahó perque essent l' ayre calent in excellenti al istiu, ensenya la experiència que está fresch en las covas y subterráneos.

A n' alguns filosofhs gravíssims los aparegué insuperable aquesta dificultat y pera fregirli 'l cos s' apartaren del sentir comú y resolgueren que l' ayre no era calent sino fret. Pero eixint del foch donaren en las flamas. Y també 'ls resta donar la rahó perque essent l' ayre en la seva opinió fret, ab tot la experiència mostra que al hivern está l' ayre de las covas y subterranis calent. Aquesta opinió de que l' ayre era fret fou comuna dels estoichs y com á deixebles d' aquella escola la seguiren Séneca, Cícero, Filo, Joen, Galeno y altres molts, aixís dels antichs com dels moderns autors. Pero tota la escola paripatética ab lo seu capitá Aristótil, que en las cosas na-

turals es l' autor reverenciats per lo de major autoritat, digué que l' ayre era calent in excelentí, la qual opinió següiren los més dels autors antichs, y dels moderns los Conimbricenses, Hurtado, Oviedo y Linze ab molts altres.

Donaré puig la rahó perque aquell ayre dels bufadors, haventse format per causa calenta que fou la activitat del sol que convertí l' aygua ó vapor aqüeo en ayre y essent l' ayre del seu natural calent, ix fresch y apacible en los bufadors y será la mateixa que donan los paripatétichs pera dir que l'ayre encara que de la seva naturalesa es calent in excellentí al istiu, es fresch al interior de las covas subterràneas.

Pera lo qual s' ha d' advertir que l sol ab lo calor produheix algunas exalacions en las entranyas de la terra que son calentas y al hivern, com lo fret te 'ls poros tancats de la terra aquellas exalacions no poden eixir ab que l' ayre d' hivern dintre las covas y subterrànies está calent per aquellas exalacions; y com també cada cosa procura sa natural conservació, aquellas exalacions calentas que están en las entranyas de la terra en temps d' hivern procuran conservarse y no eixir perque 'l fret, que es son contrari, no las destruhís, pero al istiu com lo sol ab sa calor obra 'ls poros de la terra ixen las exalacions calentas ab que la terra deslliurada d' ellas se torna en sa natural, sequedat y frialdat.

Aixó suposat, la rahó que donan los autors pera dir que l' ayre encara que sia de sa naturalesa calent está fresch al istiu dintre las covas y subterràneos es la Antiparistari, y es quan alguna qualitat se fá més intensa en presencia de son contrari. Aquesta rahó donan lo P. Francisco Suarez, Rubio, Tellez, Oviedo, Arriaga y 'ls Conimbricenses, los quals aportan lo cas en termes propis d' estar l' ayre fresch en las covas lo temps del istiu, perque en aquest temps, com los poros de la terra están oberts per la calor, ixen las exalacions calentas que estavan en las entranyas de la terra ab que la terra resta ab sa natural frialdat, la qual comunica en l' ayre que está tancat en las suas entranyas y aquesta es la causa perque al istiu l' ayre está fresch en las covas y subterràneos; la qual mateixa rahó aplicarém al ayre dels bufadors, que, com troba al istiu la terra ab natural frialdat, evaporadas ja las exalacions calentas que tenia al hivern la mateixa terra, li va comunicant aquella frialdat sua y li va destruhint la calor

ab que 's deixa ben entendre com l' ayre dels bufadors pert la seva calor natural y adquireix la frialdat de la terra ab la qual empapada 's comunica.

Pera entendre com l' ayre reb aquella qualitat freda de la terra y pert la qualitat calenta que li es connatural s' ha de advertir que l' ayre es un element molt sùtil, y la terra un element molt denso, y las cosas sùtils resisteixen menos á las qualitats que no las densas; com també las cosas quant més sùtils tenen menos activitat; ab que la activitat de la terra densa será major y destruirá la activitat calenta del ayre, que será altra rahó de congruencia pera saber la causa de la frialdat del ayre en los bufadors.

Altra causa hi ha també pera que l' ayre ixca fresch de las bocas dels bufadors, y es que l' ayre com es tan sùtil está ple y mesclat d' átomos y corpúsculos de lo qual se veu cada dia la esperiència en lo ayre d' un aposento quan en ell entra algún raig de sol que l' ayre iluminat se veu ple d' átomos y corpúsculos y com los átomos y corpúsculos que están dins la cova son tan petits, ab facilitat reben en sí la frialdat de la terra; y després, mesclantse aquestos átomos y corpúsculos aixís frets ab l' ayre que ix dels bufadors, li comunican la frialdat que á ells los comunica la terra.

Altra rahó donan los Conimbricenses pera coniecturar d' ahont ix la frialdat en l' ayre de las covas al istiu; y es que la terra també produheix algunas exhalacions que son de causa freda, també son fredas de son natural, y com estas exhalacions se mesclan ab lo mateix ayre de las covas li comunican la sua frialdat: la qual rahó m' apar que es molt bona y molt del cas pera aplicarla á la frialdat ó frescura del ayre dels bufadors.

Y l' eixir aquell ayre dels bufadors ab tanta violencia 'l fa apareixer més fresch, de que tením la esperiència abonada en las senyoras que usan de abanillos al istiu pera agitar y fer violencia al ayre ab que 'ls apar més fresch que no si 'l deixaven sense conmourre. La qual esperiència abonaren Aristótil y Alexandro en sos problemas, la qual rahó també 's congrua pera augmentar la frialdat d' aquell ayre dels bufadors sino quant á la realitat per lo menos quant á la apariència.

També augmenta la frialdat, per lo menos quant al sentit, lo ser tant copió l' ayre que ix dels bufadors, de que tením la

esperiençia prou clara en lo foch, que quan major es despeideix de sí maior calor encara que 'l foch gran no sia en sí més calent que 'l foch petit. No d'altra manera apar que refresca més y apareix que es més fresch l'ayre dels bufadors per ser tanta la quantitat que ix, perque segons l'adagi filosófic «virtus unita fortior est seipsa dispersa.»

La última rahó d'apareixer l'ayre tant fresch quan ix dels bufadors es que l'ayre tant es més fresch al nostre sentit quant més se muda, perque de nostras caras y cossos abrasats al istiu pren l'ayre ambient algun calor, y quant més se deté l'ayre més temps té pera calentarse y quant més prest se muda resta més fresch y menos calent ab que quant més se mudará tant apareixerá més fresch y quant més ayre eixirá dels bufadors tant més se mudará l'ayre ambient ab que apareixerá més fresch; perque un ayre expelleix l'altre y si ix molt ayre més aviat expellirá l'altre que no si n'eixia poch, y aixís apareixerá més fresch.

Entrém en la última part que no será la més fácil de averiguar perque es adagi comú que la cúa es lo més dificultós d'escorxar y escudriným qual puga ser la causa de la sequedat del ayre dels bufadors essent veritat que en la opinió comuna que havém seguit l'ayre es humit en grau superior per la sua naturalesa, y quant los demés no fossin humits ho hauria de ser aquest de que tractám per ser convertit d'aygua ó vapor aqüeo que son de son natural humits. ¿Cual pues será la causa que aquest ayre ixca sech dels bufadors haventhi tantas rahons pera dir que havia d'eixir humit y jo ho diria aixís si la esperiençia no m'ensenyás lo contrari?

Varias causas se poden senyalar d'aquesta sequedat del ayre, de las quals senyalaré algunas breument pera evitar prolixitat. La primera es que l'ayre per tant sùtil admet, conforme tinch dit y cada dia se prova ab la esperiençia, molts átomos y corpúsculos que si son aqüeos lo fan apareixer al ayre més humit y si son térreos lo fan apareixer més sech, y aixís se té per esperiençia que 'ls ayres que venen de la part de la marina son ó al menos se percebeixen més humits perque van mesclats ab los corpúsculos ó vapor aqüeo que 'i sol alsa en la mar; pero si 'ls ayres venen de la part de la terra son ó se percebeixen més sechs per quant venen mesclats y plens de átomos y corpúsculos térreos que de sa naturalesa

son sechs y atemperan la humitat del ayre y aixís com aquell ayre que ix dels bufadors ixca ple de átomos y corpúsculos térreos que'l sol alsa en las entranyas de la terra, per aqueixa rahó ix més sech porque ix més templat ab los átomos.

La segona rahó es porque aquell ayre que ix per las bocas dels bufadors fa son camí per las entranyas de la terra la qual es un element sumament sech y comunica poch á poch la sua sequedat al ayre y li lleva y atempera la humitat natural que aportava; al modo que l' ayre que al istiu passa per algunas montanyas hont los pastors han posat foch, se percebeix després, no solament calent, sino també sech, porque 'l foch ab la sua virtut desecativa li ha consumit part de la sua humitat; aixís també la terra com sia seca encara més que 'l mateix foch, ab la sua virtut dessecativa consumeix part de la humitat del ayre dels bufadors y 'l fa apareixer sech.

A més d' aquestas podríam també donar per rahó de la sequedat d' aquest ayre la mateixa que donárem pera la sua frialdat, y es que la terra exala algunas porcions de exalacions secas y fredas, las quals, mesclantse ab lo mateix ayre, 'l fan més sech pera atemperarli las parts humidas de son natural.

Té gran forsa també pera provar d' ahont prové la sequedat que experimentám en los bufadors, la rahó que aportan los Conimbricenses, y es la frialdat del mateix ayre: porque 'l fret, en sentir de tots los filosops, constipa y condensa los poros y parts del subiecte hont se reb y exprimeix d'ell las parts humidas com diuhen los Conimbricenses y com l'ayre que ix dels bufadors sia tant fresch com demostra la esperiencia, se seguirá en bona conseqüencia que aquell fret constipará los poros del ayre y exprimirá d' ells las parts humidas ab que tindrà la sequedat de que cercám ara la rahó.

Y que la frialdat desseque y exprimesca las parts humidas ho denotan ab prou clara esperiencia la terra y 'l pá gelat per algun excés de fret que 'ls desseca de tal manera que, exprimeix la humitat, los deixa sechs com uns ossos; ab que 's demostra que, essent tant fresch l' ayre que ix dels bufadors, ab aquella frescura constipa 'ls poros del ayre y li exprimeix las parts y porcions humidas ab que 'l deixa sech.

Ab estas rahons confío que hauré un tant satisfet al empenyo, deixant averiguadas á lo menos per coniecturas las quatre causas que proposí en lo principi. Confesso que sem-

pre restará alguna dificultad; pero en la opinión que menos ne puguén restar es en la que he seguida. Altres avivarán més los ingenis, pero ningú me llevará la gloria de ser estat lo primer que ab alguna difusió y doctrinas ha tractat esta dificultad, encara que dificultosa d' averiguar, però molt gustosa pera mí, puig ab ella he satisfet y procurat accontentar alguns amichs que m' empenyáren en la materia y quant no tragués de tot altre profit que haverlos servit, sería pera mí molt gran.

Per la transcripció, n. FONT y SAGUÉ

EPISSODIS DE LA GUERRA DEL FRANCÉS

LO MOSQUET DE CA 'N CARRERAS

ERA tal volta la sobre dita arma despulla d' altre de lluytas passadas y que, colgada espressament ó per etzar en los boscos de ca 'n Carreras dels Hostalets (Pierola), se trobá arreballant quan foren aquells trets per vinya en los primers anys d' aquesta centúria. Després de netejada corresponentment, la feren de nou montar los amos d' aquella payral casa ab sa corresponent culata, fent posar ademés en lo ters de son canó uns tres peus ó torradoras com á punt d' apoyo que al mateix temps fossin plegadissas per quan convingués son trasllat á coll.

Aixís arreglada va utilisarse en aquella época pera ofendre á las tropas francesas, y, en efecte, va representar un brillant paper y sos mortífers trets volcaren á molts de gabaigs. Mes son maneig costá als nostres no pocas tamborinadas, puig era arma de gros calibre y, per lo tant, de molta sotragada. A més de bon puny, necessitava cert ayre de maneig per descarregar-la sens anársen de costellas de la cossa. Quan l' enemich se trobava á distancia, hi tiravan bala rasa posanthi dos ó tres trets de pólvora de fusell ordinari, y quan era més proper, un

grapats de balas ó balins á tall d'ametralladora tiranthi en posició agenollada y los més dels cops arrambats á la soca d'un arbre.

Era, donchs, una gran arma per ofendre, mes tenia l'inconvenient de son pes. Per lo tant en las reculadas ó fugidas havia sempre d'anar á vanguardia. Mes apesar d'aixó no passava partida de francesos que no tastés sos confits y no la sentís tronar de bon gust per entre 'ls pinars que allavors hi havia per aquestas afraus montserratinas.

Lo qui més se distingí en son maneig diu qu'era un comparet del petit poble de Hostalets (Pierola) de qui no havém pogut saber lo nom.

Encara avuy, després de noranta anys, se conserva viu son recort, y ab referencia á ella se 'n comptan de grossas, havent quedat la gráfica frase, quan una cosa no 's pot conseguir per los medis ordinaris ó dintre una cassera se fa un tiro dificultós: *Ves á buscar lo mosquet de ca'n Carreras* ó be *sembla que portas lo mosquet de ca'n Carreras*. Tan gran era son recort entre 'ls vehins d'aquestas encontradas y tan viu 'ns lo varen llegar.

Encara avuy se sent de llavis d'algún d'aquestos vells venerables que prenen lo sol pels portals, y que ja son més del altre mon que d'aquest, lo retret del 22 d'Agost del any 1808 en que en una espera va matar lo tal *mosquet*, d'una sola plantofada, set francesos; notable efeméride d'època y viu recort d'una emboscada. Aquesta arma, que fou de tanta historia com es avuy de felís memoria per los brillants papers que desempenyá en aquella brillant epopeya y lluyta de dret é independéncia, suposan los més que fou recullida per *la guerra dels set anys* quan se desarmá 'l paysanatje. Lo cert es que res fins avuy havém pogut indagar respecte son parader y casi desconfiém de trobarne rastre, á no ser que hagués fet cap en algún museo, armeria ó taller d'artista, hont dormís la son de la pols sense dir gran cosa á son amo de sos grans serveys ni de llur passat.

EMILI PASCUAL y AMIGÓ

Torre-Blanca (Bruch) 1898.

UN REFRA CATALÀ

DEU TÉ UNA MASSA QUE PEGA Y NO AMENASSA

Un home pobre ha de passar un riu que revé. Encara que li sembla que l'alsada d'aygua es molta, creu que 'l caball que mena tindrà pit pera passarla. L' embesteix: pero 'l caball s' espanta y recula com pot. L' amo vol anar á casa seva. Sa familia estará ab molta ánsia si no hi acut. Dona ullada riu avall y observa que l' aygua va més es-tesa, y de consegüent, més prima. Se dirigeix envers aquell punt; pero li surt lo guardiá ó'l que fa de tal, y, encar que segueix una carretera, li diu encarantli l' arma llarga que du: —¡Endarrera! ¡Has caygut en penyora!—Si passo per aqueixa carretera de propietat particular, es que pera anar á casa y tranquilisar ma familia no tinch en aqueixos moments altre pas: si hi passo es, com veyeu, degut á que no ho puch fer de altra manera. Si tant greu vos sap que ara no 'm morí, vos pagaré 'l mal que considereu vos puga fer.

Aquí teniu cinch duros: deixéume anar á casa!—Lo guardiá no 's vol avenir á dit conveni: lo pagés pobre dona garrotadas al caball y passa ab périll de la vida 'l riu. Pero tranquilisa á sa esposa y fills.

Aqueixa alegria dura poch. La papeleta de citació amarga son cor. Acut á la cita y diu lo succehit; pero com qu' es pobre, es condempnat á pagar, segons s' assegura, xeixanta pessetas. Un altre pobre 's trova en los mateixos travalls y també es castigat netejantli la butxaca.

Va arribar lo Janer de 1898.

Plou que plourás, las ayguas del riu pujan, pujan, y per lo mateix indret que passáren los pobres pagesos pera no ofegarse y que perque procuráren salvar sa vida foren castigats fentlos donar més ó menos pessetas, embesteixen las ayguas y forman un bras de riu. Lo que eran frondosos fruyterars y jolius regadius son convertits en jas del riu y dipòsit de rochs, pedruscall y sorra.

Lo propietari al contemplar tal cambi diuhen que plorá. Los que 'l vegeren ab tal sentiment no se'n podían estar: deyan tot baixet: «Deu té una massa que pega y no aménassa.»

VICENTS PLANTADA Y FONOLLEDA

CARTA À F. MISTRAL

AB MOTIU DE LA PUBLICACIÓ DE LO LLIBRE DE VERSOS

«LES ILLES D'OR»

(Valenciá.)

Quan de llegir acabe, joh benvolgut Felibre!
los plants, cançons y troves del teu amorós llibre,
aucell que, plé de cantichs, ve de les Illes d'or,
ona naixcuda en Casis, que en nostres pratjes mor,
vent fresch de tremontana, que du de les arbredes
los grats perfúms y porta l' alé de les neus fredes,
auba d' un jorn puríssim, estrela d' un cel clar,
nau que ab les blanques veles creua d' un vol la mar;
quant de llegir acabe ses fulles una á una,
aguayte á la finestra y á la llum de la lluna
deixe que vole lliure, somiant mon esperit;
y sembla que el silenci rumorós de la nit
porta encara en los ayres una veu llunyadana,
que'm diu:

— «Esta, que escoltes, es veu de una germana
avans que tu naixcuda en lo mateix bresol,
ventada d' igual ayre, daurada d' igual sol,
que de la llar antiga sab les dolces rondalles,

que parla com tu parles, que balla com tu balles,
y que, com tu, sommía l' alegre temps passat.»

¡Ah! jo també 'l sommíe y, com á tu, m' es grat
saber que encara naixen dins de la nostra casa
fills fogosos y alegres, brots de la noble rasa
que al un costat y al altre dels negres Pyrinéus
devallá com devallen los grans rius de les neus,
y la cançó en los llavis, la espasa en les mans fortes,
d' Arlés y Barcelona trucaren á les portes,
fundant, de les montanyes á l' un y altre costat,
de part d' assí un reyalme, de part d' allá un comtat.

¡Ah! jo també sommíe que, aixís com la tempesta
gronxa dels més grans roures sols per breu temps la testa
y après de nou ses branques muntan dretes al cel,
y aixís com de les boyres el blanch y cendrós vel
sols un breu jorn amaga del sol la llum eterna,
vorém també com tornen de la heretat materna
los vells jors y se acaba lo plor del nostre dol.

Encara avuy nos queda la terra, el mar y el sol:
LA TERRA, conquistada montanya per montanya,
y plá per plá, hon no brota rahel de gent estranya,
ab nostra sanch regada, plena dels nostres noms,
poblada de antichs arbres plantats per els vells homs,

ornada ab palaus gòtics y esglesies bisantines
que el bon recort dels pares guarden en ses roïnes,
coberta per les tombes dels avis forts y sants;
LA MAR, que entre ses ones, mogudes dels llevants,
guarda lo solch encara dels grans vaixells de guerra
que de la nostra anaven á la llunyana terra;
LO SOL, que escampa encara, pera alegrar lo cor,
sobre les nostres planes sos esplendits raigs d' or,
els nostres fruyts sahona, endolsa els rahims negres
y de les nostres nines els dona als ulls alegres
la llum, com á ses galtes els dona el tint rosat.

¡Aixó sols, ¡oh poeta! nos queda del passat!

¡Nos quedes tu! Tu asoles eres la patria encara,
com si Virgili á Roma ó al seu Tibur tornara
y en miij de les roines, sentat sobre la pols,
dels segles morts diguera avuy son cántich dolç,
y que, pera escoltar'lo, ixquessen dels escombres
dels antichs temps gloriosos les benehides ombres.
Aixís tu, Mistral, cantes y al ressó del ton plant
de la oblidada historia los homes veig davant.

No els héroes, tot lo poble, veig que renaix y avansa
los ulls plens d'alegría, lo pit ple d'esperansa,
cantant les seues gestes, plorant los seus esglays,
blandint la forta espasa, cantant los dolsos lays,
resant la oració tendra, bebent en l'ampla taula
lo vi guardat dels pares, y ab la gentil paraula
dels trovadors dientnos ses penes ó el seu goig.
Y passa tot com passa la llum del nubló roig
quan en ponent amaga lo sol la eterna flama
y ve la nit y el aspre vent de lleveig que brama.
Aixís com mos ensommis, lo teu cantar se'n du.

¡Ah! ditjosos nosaltres, quan escoltante á tu
oblidém de la vida les desgracies amargues,
y del gelat desembre en les velades llargues
podém donar eixample al esperit y al cor
deprenent de memoria les teues «Illes d'or».

VICENTS W. QUEROL

A MA GERMANA

EN SA PRIMERA COMUNIÓ

¡Tota blanca en lo vestir!...
¡Casi no 't coneix, germana!...
¡Ves qui t' ho havía de dir!...
Si semblava qu' era ahir
quan te feren cristiana.

Lo jorn que 't van batejar:
—¡Sembla un ángel!—tots se deyan;
no més feyas que plorar
y 'ls nostres pares, es clar,
al contemplarte somreyañ.

Avuy torna á semblá' ahir:
—¡Sembla un ángel!—tots mormolan;
tu rius llensant un sospir
y del goig que 'ls fas sentir
contemplant 'ls pares ploran.

Los germans te van mirant
y casi que no 't coneixen...

¡Si á Deu t' has acostat tant!...
No 'n fugis, véslo estimant,
qu' Ell may deixa als que no 'l deixan,

Avuy han vestit de blanch
ton cos, y l' ànima teva;
lo blanch del cos te 'l treuran;
lo de ton ànima aymant
si tu vols, ningú te 'l lleva.

A Jesús van coronar
d' espinas que 'l desangraven,
sa passió al comensar;
y Ell ho sofrí per salvar
als mateixos que 'l matavan.

Mes á tú t' han coronat
de gessamins y de rosa,
ton patir has comensat;
¡que aquest mon, hont has entrat,
no prengue la més hermosa!

Quan t' he vist embolcallada
ab lo vel de la puresa
¡y qu' hermosa m' has semblada!
Guárdal sempre recatada,
com recort de ta infantesa.

Germaneta: ¡Has combregat!...
¡Ets massa petita encara
per comprendre eix mot sagrat!
Eix matí Jesús ha entrat
dins ton cos, y en tu viu ara.

¡No 'l treguis may de ton cor!
Que 'l que va pel camí recte,
quan hostatja á un gran Senyor
li don' sa cambra millor
per ell es tot son respecte.

Donchs ja que tu avuy, gojosa,
 á ton Senyor has rebut,
 no li sías desdenyosa,
 y de ta ignocencia hermosa
 ofereixli 'l dols tribut.

JOAN LLONGUERAS Y BADÍA

RONDALLA

(MÚSICA DEL SENYOR DON MELITÓN BAUGELLS CATALÁ, CANTADA
EN LA «UNIO RODENSE» Á BENEFICI DELS SOLDATS)

Veusaquí lo que ha passat
d' una mare y un soldat:

«D' estimació la mare
li 'n dona rich tresor;
també li dona 'l pare
lo seu tribut d' amor.

En tant que 'l temps fa via,
com més lo noy es gran,
la santa gelosía
dels pares va augmentant.

En mitj de la pobresa
de penas y d' afans
d' amor l' ánima encesa
arriba als dinou anys.

L' Estat, que tot s' ho draga,
sens lley, sens fré ni cor,

cobrar vol nova paga
ab sanch del poble y or.

Tal com avuy s' estila
en est país perdut,
ja marxa de la vila
florida joventut.

En amarch plor s' amara
y 's mor d' anyorament
una pobreta mare
que al fi l perdut pressent.

De guerra 'l foch innoble
s' abranda enllá del mar. .
L' Espanya ab carn del poble
l' haurá d' alimentar!

Qui dret no té á la vida
al punt es embarcat...
—¡Ay, guerra malahida,
qui 't mou es un malvat!—

Quan l' honra de la terra
han rebut pel fanch
al pobre han dit: de guerra
l' escot paga ab la sanch!

Com vil mercadería
venuda á comissió
de pobres cada dia
surt nova expedició.

Y al retornar á Espanya
ferits ó be malalts
com borts en terra estranya
fan vía als hospitals ..

Si Espanya es noble y forta,
al mon ho van contant,

la pobra mare morta,
un fill agonitzant...
y un vell de porta en porta
que passa mendicant...»

Veusaquí 'l cuento acabat
de la mare y del soldat.

J. BAUCCELLS y PRAT

MAIG

Per entre 'l brancatje
canta un rossinyol,
assí hi han flors bellas
allá un papalló
va cercant floretas
ab sas alas d' or.
Niu fa l' aucellet,
en humil recó.
Tot viu, tot fermenta,
ardorós lo sol,
lo sol de mitj-dia
que... ¡Deu nos en dó!...

Passada la tarde,
á entrada de fosc,
encar va cantantne
'l festiu rossinyol,
ne canta á la Verge,
al mes de las flors
y 'l só d' una Salve,
repeteix joyós...

ALFONS MASERAS y GALTÉS

AUCELLS

LO FALSIOT

Es sens disputa 'l rey del mon que vola.
Sortint del Nort allà á la matinada,
quan baixarà lo sol cap á la posta,
ja en lo Mitjdía plegará sas alas.

Mes,—semblant l' ambició sense mesura,
lo poderós sens fré,—ell que aixís vola,
sobre las valls, montanyas y planuras,
al caure á terra encadenat s' hi troba.

LO PIT-ROIG

Un matí de Janer, en que la terra
cuberta está de neu
y un ayret glassador lleuger passejas'
missatjer de la mort, arreu, arreu;

lo Pit-Roig ha vingut prop la masía,
hont un bon foch hi ha encés...
s' acosta á la finestra... als vidres pica...
obriu, deixéu entrar al aucellet!

EMILI TARRÉ

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

T' allunyáren de mí y aixís van creure
minvar lo nostre amor; no varen veure
que l' ausència l' augmenta ab son neguit...
¿Quí pot matar d' un' ànima ferida
las ánsias eternals? ¿Quí pot, ma vida,
pará 'ls batechs d' un pit?...

Cert es que nostres somnis y alegrías,
varen fugir al acabá' aquells días...
Cert es que trossejáren nostres cors...
Mes no perque un roser l' hivern desfulli
quan l' istiu ab ruxím sas branca mulli
deixará de dar flors.

Esperém y sufrím. Potsé' algun día
l' anyoransa d' avuy, ma bella aymía,
en goig se canviarà...
Esperém y sufrim, que quan s' espera
ab ilusió y ab ánsia verdadera...
es tan dols esperar!...

EDUARD GIRBAL JAUME

LA NISU

I

L' Anton era com una criatura. Sa mare be prou que li deya: May serás res més que un tabalot.

Enjogassat com un cadell, sempre rialler.

Ab tot y menar ja 'l carro, no li podían treure la dalera de jugar ab la Nisu, la pubilleta del Mas, que per sa part no hi havia dia que ab sos companyons no anés fins al pont á esperar-lo y allí pujar dalt del carro que l' Anton menava entonant una cansó de las més baladreras y pensant ab llurs amiguetas que l' esperavan pera cercar nius y empaytar sargantanas.

Ab quin goig ajudava á pujar á la Nisu! sense parar esment en sos companys que impacients esperavan son torn per enfilarse á dalt. Y quan *arrencava* ab quin cuydado passava 'l bras per la cintura de la pubilleta per aguantarla de la sotragada!

En las tardes d' estiu, quan lo sol abrusava la terra, se 'ls veyia corre per aquells camps de Deu lo mateix que dos papallons; confontense ab los blats que, com inmensa onada d' or,

se removían al oreig de juvenesa qu' eixía dels dos amiguets quan hi passavan refregantshi. Y quan los ceps comensavan á donar son fruyt, ells dos, seguint las collas de beremadors del Mas, los ajudavan en sa tasca entretenintse fent *pedradas* ab grans de rahim y ficánts en més en llurs bocas qu' en las portadoras arrengreradas en mitj las fileras de ceps.

Lo que més li agradava al Anton era 'l trepitjar. Ab quin dalit s' hi posava! Mes quan la Nisu l' ajudava, ell, tot fent com qui busca quelcom que no troba, endinzava la má fins á trobar los peus de la pubilla que, al sentir las pessigollas, comensava á voltar d' aquí d' allá, mentres l' Anton esclafía una rialla qu' aixordava. Ella s'enfadava y llavors, tot fent lo ploricó, li demanava perdó y acabavan per tornar á ser amichs.

Aixís havían passat los anys; sempre junts, are plorant, are rihent, mes sempre junts com lo sol ixent y l' aubada.

II

Enguany la festa major prou será més divertida que cap. La plassa dels arbres está plena de gent endiumenjada qu' espera embadalida que comensi la cobla. Lo jovent va fent rotllo donant las mans á las donzellas que, rialleras y plenas de joya, lluheixen vestits de colors vaporosos que dona bo mirarlos.

En lo mas d' en Feliu no 's quedan pas enrera. La Nisu estrena son primer vestit de llarch, y la taula be prou diu que d' aixó se 'n fa gran festassa. Los convidats van arribant fent rotllos y omplint de floretas á la pubilla, á la Nisu, que no fa més que tornarse roja y respondre ab rialletas d' agraïment mal dissimulat.

La mestressa s' asseu al cap de taula y aixís per ordre tots en sos respectius llocs, segons los graus de parentiu ó amistat que 'ls lligan ab los del Mas.

Quan tot está al punt, la Nisn, tota cofoya d' esser ella 'l principal motiu de la festa, s' aixeca y, com cada any, resa un parenostre á la memoria de son pare qu' es contestat ab mos-

tras de respecte per tota aquella munió de vellets que havían sigut sos amichs del cor...

—Deu vos guart á tots. Que no 'm deixeu lloch per mí?—
cridá l' Anton desde 'l portal, tot mudat y planxat com en
dia de casament.

—Tens rahó que uo hi eras—feu la Nisu—té, seu aquí.

—¡Uy! es massa lluny; jo vull seure prop teu...—

Y tot mirántsela atmirat:—Oh, y are que me 'n adono,
semblas una donassa; sense trenas!

—Seu, seu carrimeló—digué la pubilla interrompentlo.

—Ves porque m' ho has de dir are carrimeló; que 't feya
res are?—Y 's posá á menjar tot mirantse de cua d' ull á la
Nisu com prometentli venjansa de sas paraulas.

En santa pau comensá y en santa pau acabá 'l dinar en
celebració de vestir de llarch á la pubilla del mas d' en Feliu.

Als pochos días, l' Anton aná á buscar á la Nisu qu' estava
assegada dessobre unas garbas d' ordi més enllá de l' era.

—Aném, Nisu, á la plana, que hi ha 'ls segadors.

—No puch, noy—feu ella tot arreglantse 'l monyo y es-
polsantse 'l boll que s' havia arrapat á sas faldillas.

—Sabs,—digué l' Anton—sabs que tens molt urch: no
semblas la mateixa.

—Mira, Anton; d' aquí endevant no 'm vinguis ab més
ximplesas. Are ja no es temps de jugar; la mare ja m' ho te
dit: no vull que vagis més per aquestos mons de Deu; are ja
ets gran y t' has de cuydar de las cosas de casa. Ab aixó ja ho
sabs. Are mateix tinch d' anar á arreglar la virám.

—Donchs jo no sé qué fer tot sol; m' aburreixo y sento
anyorament d' aquellas corredissas... Aném dona, aném; ja
l' arreglarás demá la virám.

—No pot ser, no pot ser; no vol dir aixó que haguém de
renyir. Al contrari, podém ser molt amichs. Mes no es temps
ja de fer criaturadas y de corre d' assí d' allá com uns roda-so-
cas. No veus que ab las faldillas llargas m' entrebancaria—feu
la Nisu estarrufantse com un gall.—Adeu, noy, adeu, qu' es
tart.—Y marxá deixant al Anton tot moixo y tristot que do-
nava pena. Per íf, rebotent la gorra per terra se n' aná cap
á casa rondinant entre dents.—¡Qu' orgullosa s' ha tornat la
Nisu!—

III

L' Anton cambiá del tot. Se torná malganós y cor-caygut; no se 'l veyá riure may; caminava abstret, sempre pensant ab la Nisu que 'l deixava sol y ensopit com un mussol. May hauría dit que li fes tanta falta,

Tornava un matí de vila y pel camí havia anat formantse un munt de projectes que li davan un ayre de gravetat que 'l feya estrany y desconegut. Enfilá carrer major amunt y 's dirigí cap al mas d' en Fellu.

—Bon dia, ¿hi es la Nisu?

—Es per aquí fora,—feu lo mosso—l' he vista qu' anava aquí baix á la recolzada.

—Deu vos ho pagui.—Y se n'aná á cercar la gaya pubilleta. Tan bon punt la vegé, tingué ganas de tornar enrera pero no pogué.

—Escolta Nisu, ¿que tens una estona per mí?

—Digas noy, mes no 'm vingas ab si vull jugar á aixó ó á alló...

—Ja no jugo, Nisu; ja no jugo. M' he tornat molt tonto y no sé jugar.

—Ja, ja, encara 'm farás riure. Donchs qué vols: esplicat, home.

—Vull, vull... No ho sé que vull; no vull res y ho vull tot. Jo, pobre de mí... no sé cóm dirtho; no més sé que al tornar cada dia de vila quan no 't veig al pont com avans me ve una tristesa que... vaja, no puch ferhi més, haig de plorar. Jo no ho sabia que sense tú 'l mon fos tan trist. Devegadas fins me tinch rábia á mí mateix, perque, ja ho veig, are ja som grans. Mes, qué vols que 't diga, jo no hi sé estar de sol. Y ara que m' escoltas, vull esplicarte una cosa que m' ha dit en Bieló.

—Esplicat, home.

—Ahir al tornar de l' horta, quan vaig trencar á la carretera vaig trovarlo y 'm preguntá per qué m' havia tornat tant

estrany. Jo que si que li explico tot lo que 'm passava y fins vaig dirli que d' ensá que t' havían posat de llarch que semblavas una senyora de ciutat y que no 'm volías dir res y que fins m' havías aburrit.

—Aixó may—respongué la Nisu—tu sempre serás un bon amich...

—Varem enrabonar passat d' una hora—continué l' Anton—¿y saps qué 'm va respondre en Bieló? Escolta, escolta, Nisu. Me va mirar molt, y després me preguntá quants anys tenia. «Soch de la quinta que vé» vaig dirli. Donchs be, feu ell, tu estimas á la Nisu.

Ja ho sabia, vaig respondreli, sempre'ns hem estimat; mes ell hi torná dihentme que t' estimava d' un altre modo que avans y que t' ho digués á tu que aixís trovaria consol. Y quan va marxar vaig sentir que deya: ¡Pobre Anton! Y'm deixá tot confós y parat... ¿Qué hi dius tu ab aixó?

—Que no t' he entés d' una paraula.

—Donchs vinch á dirte—feu l' Anton tot cremat—que t' estimo y que vull parlar ab ta mare pera dirli que no puch viure sense tú y que tú ets ma vida y tot.—

Y's deixá anar en un mar de llágrimas que fins feren enternir á la pubilla que sols sabia dirli:—Calla, home, calla, quan t' hi hagas acostumat ni te 'n recordarás de mí.

—Calla, calla; tu 'm vols matar. Estich resolt demanarte á ta mare.

—Es inútil.

—¿Qué dius? Y ¿per qué? ¿Que potser n' estimas un altre? Digas, digas.

—No, no—feu ella ab mal fingida naturalitat—mes com som tant joves...

—Be, ja ho veurém aixó. ¿Hont es are ta mare?

—La trobarás al graner, mes no hi vagis, Anton, créume.

—Estich resolt, estich resolt—deya tot allunyantse—jo 'm moriria aixís.—

Se n' entrá cap dins lo casal y cridá desde baix:

—Mestressa, que puch pujar?—La mestressa del mas, la senyora Carme, com li deyan, tenia allavors uns cinquanta anys. Sos ulls prou que ho deyan que era més viva que una mustela, y son rostre expressiu retratava be son carácter resolut sense despotisme que feya que més de quatre del poble

s' hi aconsellessin, cumplint al peu de la lletra tot lo que deya la senyora Carme.

—Sí, home, sí, ja ho saps—digué, responent á la pregunta del Anton;—aquí es á casa teva.—Y 's ficá cap dins seguida del Anton que ab quatre gambadas va ser dalt.

—Senyora Carme—va comensar l' Anton tant bon punt s' assegúé devant de la mestressa.—Avuy vinch pera parlar-vos sériament y ab formalitat. Ab pocas paraulas vos ho tindrè dit. Estimo á la vostra filla y vinch á dirvosho porque com que soch de la quinta que vé, si me 'n deslliuro vos ho sabréu y no faréu cap pensament.—

La mestressa se 'l mirá bella estona ab indecisió. Per tí digué entre irónich y sério:

—¿Que ho dius de veras ó de per riure?

L' Anton mitj p'orós y ennuegantse, respongué:

—De sério ho dich, de sério.—

La senyora Carme 's posá á riure y totseguít comensá:

—Si eis un nen tu per pensar en aquestas cosas; endemés la Nisu es pubilla y las pubillas esperan hereus... y ma filla ja no l' espera...

—¿Ja 'l té?—cridá l' Anton encenénsteli 'ls ulls.

—Ho has endevinat. Ves y déixatho corre. Be prou que 'n trovarás de dona quan sigui l' hora.—

L' Anton no sentí res més. Baixá la escala arbolat, sos ulls embotornats sortintli de las concas, estirantse 'ls cabells y gemegant com si hagués pres mal. Y be prou que n' havia prés de mal! Mes la ferida era á dins, al cor, ahont no hi arri-van los remeys dels homes. Passá per devant de la Nisu que estava fent herba y, sens parar de corre, de sa boca sortí com un udol que deya cridant: —Adeu, adeu per sempre. —Y s' allunyá deixant á la pubilla aturdida mirant al lluny en la direcció que s' havia perdut l' Anton.

IV

Era'l mitjdía; lo sol batía sobre aquella terra calda. Ni un alé d' ayre removía las fullas.

La Mare del Anton corria boja de casa en casa preguntant per son fill que li mancava horas ha. Ningú sabia darnhi rahó. Tothom responia lo mateix: «No l' hem vist.»

De cop un xavalet vingué cridant:—¡Jo l' he vist!! ¡Jo l' he vist! Ha caygut dalt d' una riera; ¡¡correu, correu!!— Las donas entraren á la pobra mare en una casa presa d' una basca, mentres los homes corrian vers lo pont.

Lo carro estava parat al mitj, y ell, l' Anton, á baix de la riera, amarat de sanch y malmés del cap que ni 's coneixia qui era. ¡Pobre Anton! Quan la Nisu ho sapigué sentí dins del cor una punyida, que encara li dol. No li recordeu pas aquest fet, perque 's posa com boja y crida que dona llástima: «Adeu, adeu per sempre.»

JOSEPH M.ª FOLCH

LES GALES DE SANT JOHAN

(ROMANÇ DE COSTUMS)

I

LA CITA

—Si vol res per Catalunya,
demà hi té correu segur;
dexaré la Cort d' Espanya
pel castell y mas d' Or-puy.

En venir l' aniversari
del naxement de Jesús,
les parets de casa 'm cridan
y ferles el sort no puch.

Nadal es per la família,
Madrid ja 'm cau al demunt;
ma viudedat fas més fosca
com més de m' alberch m' alluny.—

Axís anunciá 'l viatge
lo senyor Baró d' Or-puy,
men' res que 'l café abocavan

acabant de dinar junts.

Sens posarhi esment, sa filla
lo serví com de costúm,
mes... les roses de ses galtes
havien desaparegut.

Aquest noble de paratge,
catalá del millor fust,
sembla fet de llenya antiga
qu' en nostre temps s' ha perdut.

Leri-leri dels sexanta,
l' esguart encara li llú,
y delint per la caçera,
de dotze trets no n' erra un.

Sa filla es un pom de violes
de celestials perfums,
que, si encanta ab sa bellesa,
atrau més ab ses virtuts.

L' anyorament de la terra
ha servit de llaç comú,
y ella me diu que, escoltantnos,
ha après d' estimar á Or-puy...

L' endemá esperavam l' hora,
de sobretaula asseguts,
quan de sobte exí son pare
per esmenarne un descuyt.

Abdós solets, consirosos,
sentint los cors commoguts,
refrenavam la paraula,
mirantnos com á poruchs.

Una claretat sobtada
li pujá del cor als ulls,
y per est llampech punintlos
los retenía mitx-cluchs.

Sa interna lluyta amagava,
ab la modestia y l' orgull,
y ses calrades, trahintla,
mostravan la inquietut...

Tremolaren ses parpelles
tot espurnejant de llum,
fins qu' en dolls d' un plor indómit,

esclatá s' afecte ocult...

Sort que les mans se trobaren
estrenyentse ab suau nus,
y, als cors cedint la paraula,
tornárem romandre muts...

Al peu de la diligencia,
lo Baró ab coral impuls,
abraçantme, repetia:

—¡Fins á Sant Johan de Juny!

Vinga á la festa del poble
que hi veurá extranyes costums
y patriarcals usances
que arreu han desaparegut.

No li promet pas d' escriure,
que 'l tinter tinch massa axut;
l' home 's coneix per les obres,
no pels mots que 'l vent se 'n du...—

.....
Ella en el cupé abatuda
recolzantse en l' angle obscur,
per amagarshi les llágrimes
que havia mal retingut,
me digué:—¿Hi vindrá á la festa?
—Faré d' anarhi, li jur.—

Nostra darrera encaxada
se desfeu al crit de ¡sus!

Y al arrancar la galera
me vaig trobar dintre 'l puny,
un mocador per penyora
tot de llágrimes remull.

II

LA VETLLA DE SANT JOHAN

Volguí atényer ma promesa:
dia vint y tres de Juny,

lo correu me dexá á Lleyda,
pel viatge convingut.

Restaurat, á l' hora baxa
cavalguí en un valent mul,
ab l' arnés de seda antiga
ple de borles y repunts.

Per moço de peu tenía
un pallardás forçagut,
falaguer y entés per traure
dels camins aspres l' enuig.

Duya jupetí de grana
ab botons de vintyvuyts,
gech sobrer penjant al muscle,
calçes curtes de vellut.

Gorra color de la faxa,
camals blanchs com els peuchs,
força veta á l' espardenya
y á les mans un llarch verduch.

Devant de cada masía
arrestellavan pallús,
y ab brancám de tota mena
componíen grans curmulls.

Quan l' antiga Seu de Lleyda
de vista haguerem perdut,
va començar la revetlla
poch avans d' encendre 'ls llums.

Dels esturments de les dançes
venía 'l ressó confús,
y á les cantades dels jóvens
seguíen renills y ahuchs.

De sobte 'l cel encés vérem
clapat de sachnants vesllums
com la boreal aurora,
com el sol rogent quan surt;

y, si no per l' alegría
qu' escampava arreu s' influix,
semblava el país en armes,
pel sometent commogut.

Mil gales santjohanines
abrusan los replets munts,

gegantines alimares
de la popular costúm.

Cada foch llança ab cent llengues,
croxint s'ardenta farúm,
y á revinclades s'esberla
dins les espurnes qu'escup.

Mentres qu'entorn de les flames
giravoltant al esbull,
s'hi veuben hòmens y dones
y noys saltant per demunt.

La superstició est vespre
dels sepulcres pagans surt,
y pren part en la gatzara
fins que ab les tenebres fuig.

III

EL MATÍ DE SANT JOHAN

Per fí guaytá l'estel d'aua
d'aquell jorn sens par, volgut
per poblats de tota mena,
cristians, moros y turchs.

Les estrelles quan lo veren
tancaren d'enveja els ulls,
y la lluna, esblanquehintse
se fonía entre niguls.

Esbarts de pardals fogien,
piulant, dels arbres brancuts,
per cercar en rosses messes
lo gra abundant y madur,
quan lo sol se dexá veure
flamejant entre dos puigs,
y la terra tremolosa
par que adorás l'astre august.

L' ampla afrau qu' atravessavam
se compón de pobles curts,
que, arremolinantse, axecan
llurs campanars punxaguts.

Ses campanes benehides,
tot cridant lo feel concurs,
alegravan la encontrada
y el meu coratge abatut.

Lo tritllejar d' aquella hora,
per cent ecos més crescut,
tronava per desmentirne
fatilleríes y augurs.

Allí 's sentia l' Esglesia
cridar als cors decebuts,
per mostrarlos l' esperança
dins un camí més segur.

En un mas dels alterosos
que 'l camí hi passa dejús,
enramats portals y rexes;
de poll, canyes, murtra y bruch,

hi cantava un chor de jóvens
una albada ab bell ajust,
d' una popular tonada
d' amorosa llanguitut.

Deturím per escoltarla,
trobá 'l guía uns coneguts
que 'l convidaren á beure,
y ab tres bots ja 'l viu dessús.

Aprés d' algunes posades
sentides sempre ab nou gust,
vaig ohí' als companys del guía
cridarli sens fer embuts:

—Bé n' es prou de valent home
l' arriscat que no ha temut
que l' estol de balladores
en el Segre lo sepult.

¡Quan no tem les *Dones d' aygua*,
ni en tal nit altres esculls,
cert está de sa ventura
quí vé á péndrela tan lluny!—

L'eco d'aquesta ironía
fiblantme de cop descuyt,
sens ésser intencionada,
me ferí com un insult.

Cappirantse la meva ánima
ab sobiat fluix y refluix,
me semblá que 'l cor me 'n duya
en desgrat del meu orgull.

Mes, si 'l seny y 'l cor disputen,
sempre aquell n' ha exit vençut;
els dubtes que al seny esglayan
els desfá lo cor d'un buf...

Y, acabantse una collada
vaig esperonar lo mul,
ohint lo guía que 'm deya:
—¡Ja 's veu lo castell d'Or-puy!—

Una torre d'homenatge
alterosa sobressurt,
coronant finestres gótiques
entretellades d'escuts,

mentres que la conrería
redossada als antichs murs,
mostra tot un petit poble
de casals y de casulls.

Obra de quatre ó cinch segles,
té afegitons de cascun,
y, mitx castell, mitx masía,
retrata als qui alberga avuy.

Lo palau de ma estimada
contemplava commogut,
quan la joya que sentía
se 'm torná frisança al punt

que hi notí les portes closes
com si no hi visqués ningú,
avivant més la fal·lera
que d'arribarhi 'm consúm.

Les campanes de la vila
tocavan pausats batuts,
que 'l guía va creure n' eran

los trets de missa de vuyt.

La costa que devallavam,
voltejava un aspre puig:
descavalguí per més córrer
baxant pel dret lo talús...

Y axís me n' aní á l' Esglesia,
mogut pel febrós impuls,
tal com la roca redola,
ó l' isart mal ferit fuig...

Axí arribí á la sagrera,
lo fossar passí abatut
y quedí al entrar al temple,
enlluhernat y confús.

S' acabava 'l *Dies iræ*
del ofici de defunts,
y tothom per l' ofertori
encenía prest els llums.

Astorat, ran la cancella
mirava la multitud
de dones ab ses caputxes,
resant y plorant tot junt,

darrera 'ls banchs dels pagesos,
que ab gambetos de drap bur
pujavan al presbiteri,
ab sa candela cascun,

quan entrá una jaya cega
ab son gayatet al puny,
demanant besar la morta
pel bé que 'n via rebut.

Feyas lloch ab plors y empentes
preguntant plena d'enuig:
—¿Qué ha estat exa mort sobtada
que afora vila he sabut?—

Y ab preguntes y respostes
dels xiu-xius s' armá un barbull
que sols me dexá comprendre,
entre mots interromputs:

—Ha mort del cor, com sa mare;
els Sagraments ha rebut;
l' han vestida de *Puríssima*,

tota de flors y de llums.

Está en la capella antiga
sobre un túmol de vellut...

El sol se 'ns pon á mitxdia
als pobres de Vall d' Or-puy!...—

Me trobí prop de la morta
en un tancar y obrir d' ulls.

Tot á ma vista rodava
al entorn d' aquell bahul.

Y, anant á dar lo bes únich
al front d' aquell ángel pur,
esmortit vaig caure en terra
encegats pel plor mos ulls.

MARIÁN AGUILÓ

L' ANDREU DE PLATRAVER

La tarde va cayent, lo cel es núvol y de color plumós, la boyra atapahida s'escampa per tots indrets de l'afrau montanyenca y va baixant, baixant pausadament del cim del altiu puig de Cubell y va estenentse serralada avall de la Bicoca, embolcallantlo tot. Tantsols de tant en tant s'entreveu, pel mitj de la espessa boyra, alguna silueta borrosa y altres de molt veladas, casi invisibles, de faigs gegantins ó d'algún trosset de fajeda de per allá baix á la falda de las feréstegas y bellas serraladas de Platraver:

La tarde es trista, molt trista y calmosa, la llum fosca, los tons del segon terme esblaymats y de color grisench; no se sent un cant ni un baix refilet de cap aucell; si algún ne creuha per l'espai, xiscla y s'allunya. ¡No sembla una tarde de principis d'Agost sino del trist mes de Novembre! Los últims puigs de Sacalm y de Mirayas están coronats per las inmensas boyradas que pujan de Santa Magdalena empesas per la fresca marinada y, fent y desfentse, van pujant fins á la Costa Llista ahont unas s'encelan y otras s'esparraman y, arrossegantse mandrosament, van passant, passant, fentse fonadissas pel mitj dels faigs de vert negrench, de forma d'ábet, difumint lo conjunt, esborrant las crestas y líneas retalladas,

idealisant aquells feréstechs avenchs ab bellesas inimaginables y omplintho tot de dolsa vaguetat y de misteri.

Per aquells verdosos prats, hont hi rodejan espessas y ufanosas faijadas, pastura la gran remada de Plataver: las ovelles son escampadas al eizar, per la vessant de Costa Llisa, un petit tros més amunt de las planas y pradas de la Devesa. Molt confosos, casi perduts, se senten los monótons xatruchs de las esquellas y 'ls bels dels xayets que, frisosos, cridan per anarsen á la jassa.

Més ensá de las remadas, lo majoral, assegut en un cap de roca, canta una cansoneta amorosa, de planyívola tonada: sembla una queixa ó un plany d'anyoransa. La cansó es d'ayre trist, melancólich, com casi tots los cants populars de nostra estimada terra, y sentintla cantar ab sentiment y en aquella hora encisadora del cayent de la tarde y en mitj d'aquell soberch paisatge impressiona fonament y fa venir una tristesa fonda, molt fonda y aclaparadora.

Vaig acostantmhi poch á poch, y, á cada pas, la veu se sent més clara, fins que comprench perfectament la lletra; qu'es una bona mostra de poesia popular d'aquella que sense embrols retórichs va directament cap al cor.

Acabada la cansó m'hi acosto, y quan soch casi al devant seu li dich:—Alsa, Andreu, quinas unas qu'encara os ne recordan del temps de la vostra joventut.

—Vaja, no 's mofi de mí.

—No, home, no, creguéu que m'ha agradat molt aquesta cansó, Vos penseu que jo no la sé? també la canto devegadas!

—Que heu tingut ó teniu algún encaparrinament per alguna fadrina?

—Ay no, Andreu, no estich pas de romansos. Jo no me'n fío gayre de las noyes.

—¡Mare de Deu!—esclama—tan jovenot y ja parla aixís; jo soch vell y voldria tornar als vint anys per estimar més que may.

—Que haviau estimat molt, vos, Andreu?

—Jo, més que ningú. Me vaig aficionar ab una noya de cap al Esquirol seguint lo pastor de la remada del mas del Joncá. Ella estava per criada ab los amos, y com que tots dos teníam un mateix temps y 'ns veyam cada dia, lo foch se va encendre y va anar creixent fins que alló era un patir

etern. Ella 'm posá las condicions que si la volía haver tenia de deixar la vida de pastor y posarme á menar una masía. Veusaquí que ja eram á darrer d' Abril y s' acostava Santa Creu, qu' es lo temps de portar las ovellas cap á montanya, y 'm causava una recansa d' haver de marxar cap allà dalt en lo gra de Fajol y 'l pla de ca 'n Magre que talment estava tot capficat. Mes vingué aquell jorn de separarme d' ella y 'l vespre avans li vaig fer las promesas y li vaig assegurar que quan baixaria de montanya, per la Mare de Deu de Setembre, donaria una cossa á la vida de pastor y arrendaria un mas de terras y allavors nos casaríam.

¡Allà dalt toia aquella temporada vaig patir més d' anyorament!... ¡Quántas y quántas vegadas m' havia enfilat per aquells espadats puigs pera poguer veure desde allí á terra plana ahont hi tenia la meva enamorada. ¡Qué li havia cantada vegadas aquesta canó per aquellas montanyas amunt!

—Ves d' Andreu, os ne recordeu molt de las cosas dels vostres amors. ¿Y os hi vareu casar?

—Veuréu, passá 'l temps, vingué la Mare de Deu de Setembre y varem baixar de la montanya. Jo vaig arrendar la masía del alzinar de Rupit. Ab algú quartot que tenia vaig comprar los mobles y las eynas per treballar. Per Sant Lluch varem baixar á fira á Olot per acabar d' arreglar las cosas y allí li vaig donar l' anell de prometatge. Era de plata y 'm va costar mitja pesseta... Per Sant Andreu nos varem casar y per ninou varem anárnosen á la masía del Alzinar. Alló era estar al cel. Trevallant, ningú estava més be que nosaltres; las terras eran bonas: vaig tenir sort ab los esplets y ab lo bestiar... ¡Pero ab ella no 'n vaig pas tenirhi!

Digué aquestas darreras paraulas ab cert ayre de fonda tristesa.

—Veusaquí que quan Deu nos enviá lo primer fruyt de nostres amors ella va morir-se y deixá un noy que vaig donarlo á dida. Vaig quedar esma-perdut, me trobava molt sol en l' Alzinar y la migranya no 'm deixava may recordant per tot á n' ella, fins que vaig determinar de deixarme corre de las feynas de pagés y altra vegada vaig tornar á la vida de pastor, que encara dura. Lo que puch assegurar es que may m' he mirat á cap més dona.

—¿Y 'l teniu viu aquell noy?

—Sí, gracias á Deu, y es aixerit com un pèsol. Miréu, l' any passat entrá á la quinta y tragué soldat per Cuba, però no hi ha pas hagut d' anarhi á servir al rey porque m' he estimat més gastarme la pobresa que havia arreconat dels estalvis de vint anys de pastor que no pas perdre 'l noy. He quedat sense un quarto en la vellesa, pero, alabat siga Deu, més mal hauria sigut que no 'ls hagués tingut, que no tindria ni diners ni'l noy. Ara está per mosso aquí al Caballer de Vidrá.

—Que hi farém, es un mon de penas. Sembla que comensa á ser hora de marxar.

—Nosaltres també haurém d'arriar lo bestiar cap á la jassa, aquestas boyradas no m' agradan gayre. Altras horas tindriam turbonada.

—Andreu, adeussiau, fins un' altra estona.

—Santa nit y moltes...—

Ab l' ánima encongida per la melangia, vaig atravessant unas grans pradas plenas d' herba molt verdosa y de floretas de variats colors. Lo perdiguer cassa per aquell mitj d' hervey y vaig caminant, caminant calmosament á través d' aquellas pradas aturantme llarchs ratets á contemplar lo misteri incomprendible de la bella naturalesa en la capvesprada.

Los pastors son á la jassa ab las ovellas. La fosca del capvespre ho ha embolcallat tot, arreu tot resta ennegrit, per tots indrets regna 'l més incomprendible misteri, la magestuosa soletat, l' imponent silenci de la nit, la calma y 'l sant repós; tantols destorba la dolça pau de la vesprada la fressa dels estranys xiulets dels gripaus y 'l suau remoreig que fa 'l vent tot passant per entremitj de las ramas y fullas dels arbres.

CELESTÍ DEVESA

BALADA

Dintre pobra barraca podrida,
entre un tró y una onada gegant,
l' infantó va venir á la vida
ab ronchs de tempesta sos plors barrejant.

Lo llevant y la mar udolavan
imponents com may més aquell jorn,
la barraca las onas besavan
ab negras espumas desfentse al entorn.

Sa mareta 'l gronxava y dormía
quan la mar tot baixet li digué:
—Per juntá' á mos tresors jo 'l voldría:
ja pots amagarmel, que jo te 'l pendré;—

en sos brassos l' amaga la mare
y 'l cobreix ab lo vell devantal,
y per fora ressonan encara
bramuls de las onas y ronchs del mestral.

Quan creixía 'l cridava la onada:
—Tinch conquillas y perlas per tú;—
y 'l noyet per l' arena daurada
brincava y saltava, corrent ab peu nú.

Apilava tresors de petxinas,
branquillons trossejats de coral,
y juntava á las álgas marinas
la blanca azutzena que naix pel sorral.

La mareta, cridantlo, 'l renyava:
—Es traydora la mar, fillet meu.—
Y 'l noyet de reull la mirava
jugar per las rocas ab randas de neu.

Y creixía, y la mar lo volía
y á l' orella li anava cantant:
—La calor va pujant cada día:
mas frescas besadas del cos la treurán.—

Lo noyet com un peix hi nadava,
las onadas li feyan peions,
y á flor d' aygua, ajegut, escoltava
remors de caricias, ressó de cançons.

Espantada la mare hi corría,
tot renyantlo y besantlo al plegat,
y la mar, rondinant, repeñía:
—¡Qué hi fa que me 'l prengas, si es mon estimat!—

Fou més gran, y era un jorn de tempesta.
¡Cóm s' inflava ab lo vent la maror!
A cada ona que alsáva's feresta
brillava entre 'ls núvols lo llamp destructor.

Una barca 's perdía á la vora,
sura un home negantse al rompent,
crida 'l noy:—Cap á n' ell, pit y fora!—
Y 's llença á la onada, fendintla rabent.

Espantada la mare que ho mira
fa un xisclet y á la platja ha sortit,
com á folla á las onas se tira
y á salts y á brassadas al noy ha assolit.

Quan arriban á terra, ella plora,
lo noyet mira l'ona encantat,
y á la mare diu l'ona traydora:
—¡Qué hi fa que me 'l prengas, si es mon estimat!—

Vingué un dia de Maig, tot aromas,
las onadas cantavan tombant,
ab ressó de petons de colomas,
de cants d'aucelletas que anessin minvant.

Al redós d'una roca 's bressava
una barca com cisne en lo riu:
—Puja y vina,—la mar mormolava;—
ja corre en mas onas la calma d'estiu.—

Quan vegé que sa mare no 'l veyá,
fent un bot á la barca ha saltat,
y l'onada, emportántselen, deya:
—Ja 'l tinch en mos brassos al meu estimat!—

Tot d'un cop, en ple dia, fosqueja,
passa un buf tot polsós de mestral,
y l'onada per fora cabreja
y en terra s'enfila botent pel penyal.

Surt la mare corrent per la platja,
va com boja cridant:—¡Fill del cor!—
y no més li contesta la ratja
del vent que reinfla l'inflada maror.

A sos peus trossejadas despullas
una onada negrosa ha escupit.
y tirantse sobtat sobre d'ellas,
las cull, estrenyentlas damunt de son pit.

Ja no crida ni plora: encantada
la mirada en la mar ha fixat,
y va entrant y va entrant per l'onada,
que li diu al tenirla abrassada:
—Ja 'l tinch, y per sempre, lo meu estimat!—

LO GUAYTA DE MONTJUICH

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS D' ENGUANY

Històrich.

I

Era un vellet lò guayta—que 's va morí',
á Palamós naixía—lo vell Maurí;
de la nostra marina—las glorias sab,
ell vos dirá sa historia—de cap á cap.
De Montjulch á la torra,—sempre amatent,
ha senyalat las velas,—lo temps y 'l vent.
Vegé nostra marina—náixe' y florir.
iy, quan la ha vista morta,—se 'ns va morir!

II

Ell prou vos retrauria—los jorns aquells
que s' omplí Barcelona—de mils vaixells,
tallats per mestres d' aixà—dels que no hi ha,
(iqu' ara á Lloret y á Blanes—van á captá'!)
Que 'l pinetó y 'l méllis—del alt Vallés
en bergantins tornávan—dels més lleugers,
y fragatas veleras—de bon guindat,
botavan, desde Rosas—fins al Montgat.

III

¡Ab quin goig á la torra—feya senyal
quan la nau apuntava—no més lo pall;
¡ab quin goig á las mares—y á las mullers
marcava la tornada—dels mariners!
Las promesas miravan—dalt del castell:
—¡Una bola á la entena!—¡ja torna ell!—
Los armadors dels Portxos—de ca 'n Xifré,
per Montjuich coneixen—si la nau vé.

IV

May vegé nostra terra—tant bé de Deu,
las nostras naus anavan—per tot arreu,
catalana bandera—passa per tot,
es catalá 'l nostr' amo,—també 'l pilot,
catalana la casa—del armador,
los pobles de marina—s' hi feyan d' or;
¡mes... novas lleys v'ngueren—d' allí Madrid,
que en lo port los navills—nos han podrit!

V

Las lleys de la marina—lluny de la mar
las fan los que no saben—que es navegar;
ni per cremar ja 'ls volen—nostres vaixells,
mentre unas naus arriban—com uns castells.
Son d' acer y de ferro—y se 'n portan gent
que cercan lluny de casa—llar y aliment,
se 'n duhen á la guerra—joves feyners
que morint, pagan culpas—que ells no han comés.

VI

Lo vell guayta, bandera—posa sovint,
es que un vaixell de guerra—va distingint;
¡Deu fes que á Barcelona—no 's sentin may
eixos monstres de lluyta—portant l' esglay!;

tot llur acer y ferro,—plom y cordám,
 ¡servís pera la industria—que abandonám!,
 ¡cóm li plauría al guayta—sols senyalá'
 las naus plenas de nólits—que portan pa!

VII

Al guayta no li donan—res per montar
 los senyals de la torra—y se 'n va á captar,
 se 'n va á captar la xàrcia—y trossos de pal
 y de las naus n' hi donan—que ha fet senyal.
 Ell de las naus desfetas—penja 'ls bossins
 per senyalar las novas—de mar endins.
 ¡Imatge de la vida:—tomba y bressol
 agermanats unintse—de sol á sol!

VIII

Ahí va morí' 'l guayta—¿quí ho escateix?
 potser ningú 'l recorda,—(¡tant qu' ho mereix!...)
 héroe amagat, la terra—l' ha d' enaltir,
 no morí per la patria,—mes va sufrir,
 si del vell Mauri 's parla,—de Palamós,
 digáu que fou un guayta—com no n' hi han dos,
 que de nostra marina,—recort vivent,
 morí, al véure'la morta,—de sentiment.

ARTHUR MASRIERA Y COLOMER

CARAMELLAS

Per l' amor, dolsa cadena
que lliga á un cor altre cor,
brindém, allunyant la pena;
¡brindém ab goig per l' amor!

Per ell, companys,
la copa alsém
y ab alegría
¡brindém, brindém!

Ai tornar la primavera
després del gelat hivern,
la natura riallera
entona son himne etern.

Himne d'amor que 'ns don' vida
y del mon nos fa gosar,
puig á estimar nos convida
fentnos la pena olvidar.

Fa la pintada aucelleta
en las brancas lo seu niu,
y cantant ab sa amoreta
entona son cant joliu.

Son cálzer bada la rosa
y per l' espay va escampant
la seva essencia aromosa,
himnes de amor entonant.

Fent sa complanta,
tot amor canta;
donchs, com l' abella,
com la flor bella,
ab goig sens mida
diguém de cor:
—L' amor, es vida,
¡visca l' amor!

ANTON FERRER y FERRER

AL AMICH ESTIMAT MOSSEN JOSEPH ROVIRA Y COLL

EN LO JORN DE SA PRIMERA MISSA

Company del cor que en ma llunya infantesa
m' amoixavas joyós en jochs y fallas,
cóm vola 'l temps! avuy, soldat de Cristo,
te llessas al combat ab bonas armas.
L' estola es ton escut, ta llansa forta
la creu del Redemptor que tot ho guanya
la creu del Redemptor que 'l be congría
y allunya la maldat y l' aclapara:
lo crit de lluyta que al combat tu llensis
ha d' esser sols: veniu ánimas santas
á mon redós que duch la pau y vida
en nom del cel, lo lloch del Etern Pare.
Y á ta veu per encant ceptres y tronos
se postrarán á tas divinas plantas.
Dels palaus sumptuosos fermas portas
se t' obrirán, masías y cabanyas.
Pobres y richs has d' ampará en ta pleta
als sabis é ignorants, ánimas santas
y fins als que en son pit lo crim hi nía.

Llánsathi, amich, avuy ple de coratje
á la lluyta pel be; soldat de Cristo
móstrat al mon que vens de brau llinatje.
Per pobles y ciutats ves fent ta vía
predicant coratjós la causa santa,
y ab tos prechs d' home pur que 'l cel anyora
bregarás per salvar la pobra Espanya
dels ódis y crudels desavinentsas
que l' han duta al abím de sa desgracia.
La creu en una má, dels Evangelis
escamparás arreu llissons sagradas,
y 'l mon t' enrotllará, quan surti pura
de tos llabis brollant doctrina santa.
Y cada jorn quan en la santa missa
contemplis en tos dits l' hostia sagrada,
sol del amor que calma tota pena,
t' encomano de cor que prechs enlayris
pels que al mon t' han posat y t' han fet home,
la mare del teu cor y ton bon pare;
pels teus germans, parents, padrins de missa
y del baptisme sant, companys que t' ayman
y amichs que al véuret gran avuy s' alegran.
Mes també 't prech que pensís ab ta pátria,
Catalunya del cor, que plora trista
y anyora 'l sol de llibertat sagrada.
Prega al bon Deu que trenqui sas cadenas
y ressoni sa llengua per las aulas.
Avant, company, lluyta de ferm sens treva,
que 'l bon Jesús te guihi en ta creuhada,
y 'l premi 't donará quan sia l' hora
pels teus treballs á dalt la Glòria Santa.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

ESTIUADA

Sota l' ombra rodona
que 'l garrofer sobre 'l rostoll senyala,
vull sentir una estona
la perfidiosa veu de la cigala.

Recolzat ab peresa,
pel cim de las arbredas ovirantne,
la vinya veig estesa
y del vilatge 'l fum al cel pujantne.

Escolto la campana
que per l' infant que neix al Etern prega
y á la plassa llunyana
lo corn del pescador sent com gemega.

Escatanya la lloca,
escarbotant lo boll pel mitj de l' era;
y estabella la soca
la destrat que etsecaya l' olivera.

Tot fent cruixir l' arada
canta lo pareller y 'ls muls arruixa,

y la rella esmolàda
botant, lo solch pel sementer dibuixa.

De rossos fruyts rublida
l' aubercoquer la verda branca esqueixa;
la parra entreteixida
penjá 'ls rahims per entre 'ls pámpols deixa.

Dringa allá baix l' esquella
del remat que trescant pels márges guayta
y belant fuig l' anyella
mentres lo cá glapint de prop l' empayta.

Mes lluny, ab sa alena
l' embat brugent los comellars revolta,
y dalt la serralada
lo blanch molí sa entena giravolta.

¿Quí l' esperit no aixeca
devant eixa bellesa encisadora?
¿A quí deixar li reca
los falsos plers de la ciutat senyora?

Deu fé l' hom á sa imatge
perque escampás l' alé per la planura,
y la llum ab coratge
mirás de fit á fit desde l' altura.

Deu li dá pensa forta
perque admirás del mon las maravellas
y obrí á sa fé la porta
envers l' aixám lluhent de las estrellas.

Bé está l' hom baix d' un arbre
devant son Criador que li da vida;
dins sas presons de marbre
d' ell y del mon, y del Senyor s' oblida.

LLUIS PONS Y GALLARZA

¡QUINA TORNADA!

I

ENCARA no havían tocat las cuatro al rellotje de la vila; los matiners pardals xarrotejavan com si's disputessin las brancas del portal de la masía y allá lluny... molt lluny... semblava que 'l sol no gosés llevarse de son llit d'amor. Las montanyas ja s'aclarían y l'ayret del matí espolsava la rosada dels ceps y de las herbas.

Totduna ha grinyolat la porta del porxo, obrintse de bat á bat y 'ls gossos que dormían ajassats á las fustas del cup s'han estirat mandrosament, espolsantse las orellas, y ensumant... ensumant... han seguit lo viarany per hont s'allunyan l'Anton y la Pepa, antichs masovers de las terras, l'un ab l'aixada al coll y l'altra ab la senalla á las mans.

Mes enrera venían dos baylets carregats de fals y de cistellas.

—¡Com hi ha Deu!—deya l'Anton á la Pepa—no sé perque'm sembla que aquesta guerra de Cuba 'ns portará maldecaps; ja 'ns va pendre l'hereu y ara 'ns pendrá 'ls quatre xavos que 'ns quedan.

—¡Pobre Andreu, qui sab si á horas d' ara!...—respongué la Pepa.—¿No hi pensas tu en si tornarà?...

—Es tan difícil que ho crech impossible.—

Y aixís següiren, fins que la rossor del blat los mitx cobrí y la sortida del sol y la xerradissa dels aucells los distraueren de sas penas.

II

Son las deu; lo sol ja pica, las cigalas cansoneras xarra que xarra pel albas de prop del riu. Ensá bot una llagosta, enllá 'l «Xotis» s' engresca entre 'l blat ab la fetor del rastre d' un conill y las papallonas torradas voleyan dessobre las payolas del Anton y dels baylets que á cops de fals aclareixen lo blat de la esplanada.

De sopte s' han aixecat de Llevant unas boyras grossas... negras... mitj moradas... que s' apilotavan l' una sobre l' altra, caragolantse magestuosament; y estenentse per l' espay formavan una capa cendrosa.

La terra s' enfosquía y 'l sol darrera la boyra sortía y s' amagava com si 's riguéss dels aucells y las flors que l' anyoravan.

—Sembla que tindré pluja—ha dit l' Anton á sos baylets;—apreteu lo puny, que aixó ja s' acaba.

—Avans del toch del Ave María haurém fet ja de la part del bosch—respongué un dels baylets.

Las fals bronzían, lo camp s' anava aclarint... aclarint... y 'ls bayle's espitregats y ab la samarra xopa de suhor avançavan doblegant aquell blat que 's fonía á sos peus com per encant.

La terra havia perdut sa bellesa; lo sol s' havia fos del tot y un ayre humit s' estenia per las planas marcint flors y entristint aucells.

Gotejava; l' Anton y 'ls baylets, que havían segat ja tota la part del bosch, apilotaren las garbas y quiscun ab sa fals y son cistell feren vía cap al casal de la masía.

III

La Pepa 'ls ha sortit á rebre á mitj camí, cosa que no solia fer may y en sa cara s' hi endevinava una nova impresió.

—Anton—ha dit al masover,—mira, ha vingut la Madrona d' aquí dalt y m' ha dit qu' havían rebut carta atrassada de dos mesos del seu noy que es á Cuba ab lo nostre; diu que vindrán tots dos aviat; no diu si están ferits ó malalts, pero nosaltres ho creyém, perque avuy dia no 'n vé cap de sencer d'aquell terreno.

—Donchs ara, ó están venint pel mar ó son molt aprop—digué l' Anton,—perque ab dos mesos hi ha temps de sobras.

—Aixís ho creyém tots—respongué la Pepa.

—Grat sia á Deu y que vingan bons y sapats.—

Plovisquejava més seguit, lo cel més negre que may comensava á roncar confosament y 'ls masovers apretaren lo caminar. Lo casal ja 's veyia blanquejar entre l' arbrat.

IV

Un llamp recargolat ha enlluhernat aquellas boyrassas negres que s' estenían, fent estremir d' esglay als masovers y als dos baylets que, arreconats al escó, resavan lo rosari.

Casi alhora un tró retrunyidor ha fet tremolar los vidres del casal.

—¡Alabat sia Deu!—exclama la masovera—aquest llamp ha caygut aquí aprop. «¡Sant March, Santa Creu, Santa Bàrbara no 'ns deixeu!»—

Casi maquinalement los homes de la masía repetiren sas paraulas.

No se 'n sentí cap més, tot torná á quedar en silenci, los masovers continuaren lo rosari y comensaren á caure unas

gotassas seguidas, al mateix temps que 's sentia llunyana la remor del cap de l'aygua del torrent que baixava esvalotat, saltant y estimbantse arrossegant en sa corrent térbola desmoronaments y brancas.

V

Es tart; ja s'ha aclarit, comensan á papellejar al cel las estrellas; las montanyas s'envelan d'un blau clar que 's va enfosquint... enfosquint... fins que las amaga... los aucells se 'n van á joch y la vida s'ensopeix pera referse; hem arribat á l'hora dels prechs y del repós.

Las portas de la masía s'han tancat, tot calla; ni 'l vent xiscla, ni 'l tró retruny, ni 'l torrent udola; la lluna petoneja plans y montanyas y una calma monótona s'estén per tot arreu.

Cap á la part del bosch, com si sortissen del fons del torrent, s'ohían uns lladruchs tristos y queixosos dels gossos del Antón que s'havían quedat á las terras.

—¿Sents Antón?—digué la Pepa esferehida, tot ficantse al llit y apagant lo llum de ganxo penjat á la capsalera, ¿sents quin lladruch més estrany? Diu que senten la mort d'algú...

—Déixat de vuyts y nous—digué l'Antón que també tremolava y creya en bruixas com la seva dona.

—O, y avuy se 'm ha abocat mitj salé sobre la taula. Créume, Antón, aixó es molt estrany, aixó será una desgracia.

—Pero, dona, 'ls gossos sempre dormían als cups y avuy s'han quedat á serena y es natural que 's trobin estranys,—responía 'l masover tot cotxantse de cap y de peus.—

La muller quedá fentse reflexions, y ab pochs minuts s'ohía 'l ronch cansoner del Antón que dormía com un tronch cansat de la sega y aburrit del mal temps.

... Y aquell lladruch queixós é impertinent dels gossos feya vibrar d'un modo estrany y esgarrifós l'ayre pausat y misteriós de la nit serena.

VI

Totjust clareja que l' Antón ja es á terra. La Pepa l' ha seguit y abdós, ab los baylets, han baixat al escó, sortint pel porxo, frisant per saber la causa dels lladruchs de la nit.

Los baylets han desbarrat las groixudas portas y, obrintlas de bat á bat, han fet pas al «Xotis» y á la «Mustela» que, saltant y fent festes als masovers, arrossegavan una faixa descolorida, bruta de llot y estripada.

—Mira, Antón, una desgracia al torrent; vetaquí porque lladravan tant á nit,—feu la Pepa, senyalant la faixa que 'ls gossos mossegavan y esquinsavan, prenétsela l' un del altre.

—¡Com hi ha Deu! sí que será aixó, sí;—respongué l' Antón mitj aturat.

—No ho sé; 'l cor m' ho deya; tota la nit la he passada somniant morts y desgracias.

—Vejá, —feu l' Antón—anemhi.

Y anaren baixant, camps avall, cap á la part del bosch y 'ls gossos al devant; saltironant, anavan esquinsant y disputantse aquella faixa descolorida!

VII

Los dos gossos tan bon punt s' acostaren al torrent tornaren á lladrar y, deixant la faixa, correren esverats via avall, perdentse de la vista dels masovers.

—Ja hi som, —feu l' Antón al arribar al torrent;—minyons á la més petita la fals al puny.

La Pepa, groga y esferehida, no gosava atansarshi.

Los gossos grinyolavan ab insistencia.

L' Antón s' atansá al torrent y veu una crossa aturada entre branques y més enllá un home abocat á terra, brut de llot,

cargolat y enrampat en mitj de brossas, ab casquet de quinto ensorrat fins á mitj cap y calsas blanquinosas de montanya.

—Mira, Pepa, sembla un soldat, ha dit á sa muller l' Antón, que ja no las tenia totes.—

La Pepa, esverada y tota tremolosa, s' ha alsat del rostoll hont seya pera acostarse al torrent.

—¡Es un quinto!—ha dit.—Y son cor s' ha glassat.

Y dreta, sense avansar ni ferse enrera, ab la vista clavada en aquell cadavre, semblava una estàtua que esclamava ab veu fonda y misteriosa: ¡L' Andreu. . será l' Andreu!...

Mentrestant l' Antón ab sos baylets al fons del torrent s' havia atansat al cadavre del quinto y, clavant patacada als gossos que s' hi acostavan grinyolant, lo sotraqueja poch á poch per veure si 's mouria...

¡Res; ni una alenada de vida hi havia en aquell cos cargolat y embolicat de brancas.

—¡Alsemlo!—crida l' Antón als baylets.—Y alsaren cos y brancas enlayre.

La Pepa llensá un crit y caygué erta sobre las herbas.

Aquells tres homes quedaren frets d' esglay al contemplar lo rostre cremat del llamp d' un home que coneixian.

L' Antón mij aturat sols pogué dir aqueixas paraulas: ¡L' Andreu!... ¡Quina tornada més trista!...

Aquell cadavre gelat los caygué de las mans sobre las rocas del torrent ab só de closca esquerdada que l' eco esgarri-fós anava repetint... repetint... fins á pérdrer per sempre més dins de sos abims misteriosos.

.
Lo sol torná á sortir plé d' encants y de bellesas, cantaren los aucells, s' obriren las flors, torná á picar la xafagor de mitjdiada, las cigalas cantaren y tot se mogué plé de vida, de forsa y de color, tot, menys la masia del Antón, trista... solitaria... sens aucells que hi fessen niu, sens amor, sens esperança...

JOSEPH PARADEDA Y SALA

Sant Sadurni de Noya 30 de Juny de 1898.

LOS MUNICIPIOS DE CATALUNYA

Rebrots d' antigas gestas—pel baf del temps retudas,
despullas de grandesas—pels soberans temudas,
representants d' un poble may vensüt,
la Patria qu' avuy mira—sas llibertats perdudas
al lloch payral acut.

Fa temps qu' aquesta terra—avans reyna y senyora
com pobra esclava 's mira—y ab veu humil implora
lo qu' á exigir te dret ab tó arrogant;
tan gran fou sa cayguda—que desfalleix y plora
son esperit, gegant.

Rebuig de vil madrastra—que sols nos dona agravís,
encara ab cor plé d' odi—l' enveja eixint pels llabis
motéjans de rebelts é impenitents,
com si 'l volguer la herencia—llegat dels nostres avis
ne fos un crim talment.

¿Qué menys pot fer un poble—befat d' aytal manera
que protestá' ab fermesa—de qui sas lleys vulnera
faltant solemnement á lo pactat?

La Patria que remembra—quelcóm de lo que ans era
no viu de caritat.

¿No es prou martiri 'l veure—com lo casal s' esgruna,
quals pedras nostres pares—posaren d' una en una
afrontant coratjosos greus perills?
¿hem de permetre encara—que sols un munt de runa
heretin nostres fills?

Passats van quatre sigles—d' aquella gran diada
en que lo nostre poble—ab fraternal llassada
al poble de Castella 's va juntar,
mes ¡ay! que nostra Patria—n' ha eixit tan maltractada
que sols li escau plorar.

Un jorn, los que vingueren—d' aquella rassa inquieta,
cobarts, demunt la taula—fermant la ganiveta
cregueren subjectar als catalans,
¡com si la nostra rassa—no estés d' antich ja feta
á enderrocar tirans!

Mes tart juntant sas forsas—ab las de terra estranya,
com ayglas devallaren—del cim de la montanya
rendint de Barcelona 'ls pesants murs,
y los botxins de fora—ab los botxins d' Espanya
cremaren nostres furs.

Ahir, fins envejosos—de nostra parla hermosa,
vilment la agarrotaren—y dins la llar reclosa
humil y menyspreuhada se la veu,
que fins en l' ara santa—lo sacerdot no gosa
pregá' en sa llengua á Deu.

Avuy, seguint l' exemple—que sos passats deixaren,
faltant al sagrat pacte—com tots sempre faltaren,
de nostras lleys lo llibre han esqueixat,
Si no 'ns l lensan pel rostre—sos fulls, com ja intentaren,
no es que tingan pietat.

Y com si prou no fossin—los mals que 'ns afligeixen,
obertas las fronteras—de bat á bat nos deixan,
l'industria d' esta terra va finant,
los fruyts de los pagesos—en lo grané 's podreixen,
y 'ls espanyols se 'n van.

Per xó al veure, frisosos—com lo bon temps s' allunya,
y vells y nins famélichs—se 'n van á terra llunya,
cercant altre país més protector,
la gent d' aquesta terra—los fills de Catalunya
reclaman vostre amor.

Mireu que ja es prou llarga—tan dura y crudel guerra,
y 'l poble, que no 's dona;—á vostre bras s' aferra
veyent tan pahorós son pervenir.
Vosaltres, Municipis—de nostra aymada terra
¡no la deixéu morir!

Tinguéu misericordia—de qui consol no troba,
y en va entre sos fills cerca—la benfactora nova
d' haver aparegut un altre Otger,
qu'al menys un jorn no'ns manqui—lo pit d'un Casanova,
la veu de un Fivaller.

Esment feu cada dia—d' aquella cassa noble
qu' ab digne y ferm coratge—que 'l zel patriótic doble,
feren cumplir nostras sagradas lleys,
mostrant ab sa fermesa—que 'ls reys son pera 'l poble,
no 'ls pobles pera 'ls reys.

Llavoras nostra terra—de nou regenerada,
tot redressant sa testa,—l' ardenta ponentada
en sas forsudas mans esfondrará,
y 'l «Visca Catalunya»—que llensi sa fillada
lo mon aixordará.

MODEST DURÁN y FOLGUERA

OGIVAL

ACCÉSSIT Á LA VIOLA EN LOS JOCHS FLORALS D' ENGUANY

Del mitj d' un mar de casas sortint com entre onades,
antiga, enmorenida pels besos del Mestral,
s' aixeca fins los núvols y esquinsa las boyradas
ab torras y pinacles, la altiva catedral.

A fora 'l sol destrena, de foch, sa cabellera
batent sos murs de pedra ab llampegueigs de llum;
mes sota sas arcadas, plascenta y riallera,
sa forsa dura, indómita, s' escampa com lo fum.

Perque no torbi l' hora dels somnis y pregárias,
sa llum penetra dolsa dessota 'ls archs torals.
Tor' hora allí filtrantla de gayas lluminarias
se badan entre fullas los gótics finestrals.

Vidriera de mos somnis pels anys apetonada
devant de tas imatges entexinadas d' or,
per veure ta llum pura, de cent colors banyada,
com llántia y presentalla, ja hi he penjat lo cor.

Per un espay, que mostra la seva blavor pura,
estesa la ampla vesta, la cabellera al vent,
las mans al pit creuhadas, la vista allá en la altura,
dos ángels al cel pujan als raigs del sol-ixent.

Navilis d' aquell pélach, blavench, com fonda estela,
l' espay á son pas deixan de rosas estrellat,
cascata de flors gayas, que 'ls ayres cobricela,
baixant com las rosadas al sol assedegat.

Aytal es la vitralla de mágica pintura,
qual ull inmens badantse te enamorat mon cor.
Era pel Juny. Als besos del sol en la planura
bullían las rosellas ab las espigas d' or.

Suspirs d' espigas mortas, olors de flors segadas,
cantars y papallonas pujavan del voltant.
Y las negrencas gárgolas al ábsis abocadas
sas golas allargavan las brisas aflayrant.

Hermosa de mos somnis, companya de ma vida,
de genollons pregavas devant del finestral.
La llum del sol baixava besante amorosida,
entre ángels y entre rosas vestintse d' ideal.

Ruixims de claror fosa baixats, una ampla ratlla
marcavan, en las llosas, de perlas y rubins,
confosa y entre boyras la arística vitralla,
la pluja de las rosas y 'l vol dels serafins.

La clapa abrillantada dels vidres descendida
vers tú lenta corria mimbante de claror,
deixante en una imatge de verge convertida,
que 'l cor empresonava de santa adoració.

Un raig blavós ta cara de neu apetonava,
un raig d' or se fonía dins l' or de tos cabells,
damunt ta vesta clara l' aixám hi voleyava
de sols de grochs matissos, verdosos y vermells.

Llavors bronzia la orga com tempestat llunyana,
sas notas, com onadas, pujavan colossals,
cantava en la alta torra la veu de la campana,
l' encens muntava al sostre sas llargas espirals.

Un himne, deya 'l temple, y 'l cor li responia,
de genollons en terra, cantantlo sens parlar,
prenent per testimoni la imatge de Maria
juravam estimarnos á la ombra del altar.

Y al fons aquella antiga vidriera punxaguda
obria davant nostre com ull agegantat,
mostrantnos blava, hermosa, la via llarga y ruda
per ferla sens temensa d' un vol adalerat.

Un cel blau sense bromas,
tacat de flors eternas, de virginals aromas,
un cel immens sens fi.
Y uns ángels d' amplas alas y estesa cabellera
cubrint, perque passessim, de rosas lo camí.

GUILLÉM A. TELL Y LAFONT

LA ESPOSA

Miréula!, es ella... la dels ulls tendrissims
que reflectan lo cel en sa mirada;
la púdica donzella recatada
qu' avuy, com flor de pétals suavíssims
badantse al bes del sol, s' ha desposada!

Encara dú en son front, de blancó' extrema,
la flayrosa y simbólica diadema
de flor de taronger; y la embolcalla
sutil y vaporós, de ditxa emblema,
lo immaculat mantell de la esposalla.

¡Qué bella qu' es y que gentil y hermosa
ab son rubor de verge amorosida!
aurora boreal, totjust eixida,
en breu clarejará ab llum abundosa
com sol d' istiu, pera escampar la vida.

Companyona fidel de la existencia
del home ab que s' ha unit en eterns llassos,
si cerca plers, li donarán sos brassos,

y si consells, los buscará en la essencia
de la virtut que menará sos passós.

Tal volta es filla d' una humil cabana;
tal volta haurá petjat ab planta ufana
costosa alfombra en l' Orient teixida,
més rica ó pobra, per l' amor rendida,...
jojats com parla la muller cristiana!

.

—Jo seré de ton cor, qu' al meu abrassa,
guayta fidel que veillarà sas ditxas:
al vent amansiré de las desditxas
si udola sobre teu y en nostra casa,
los goigs nos partirém ¡oh espós! á mitjas:

si 'l treball te rendeix, sabré animarte;
si 'l dol t' abat, jo buscaré gorirte;
mon goig supréu serà sempre tenirte
content á mon costat pera mirarte
y en lo desert del mon sempre seguirte.

Será ta llar payral, lo Santuari
hont á Deu lloharém rendintli gracias;
y endolsirá la mel del Sant Rosari
(¡qu' es del Amor august lo gran breuiari)
la fel dels contra-temps y las desgracias.

Jamay l' orgull me cegarà per vèndrem;
jamay l' afront babejerà mon rostre,
jamay la enveja 's soplujará en lo sostre
hont tú, oh espós, has ara volgut rébrem
com á joya de preu que 'l rich amostra.

Y aixís tot caminant per l' aspre via,
com náu que solca 'ls mars y 'l port alcança,
del bé y del mal, la trista trasmudansa,
suferts resistirém ab alegría
tenint per Nort la célica esperança.

Tú, tot per' mí, jo sèmpre tota teva,
si 'm veus florir m' amoixarán tos llávis...
y si algun cop volguessen los agrávis
del món traydó' emboyrar la ditxa meva,
un bes dels fills fins ne treurá 'ls ressávis!

Si un jorn te 'n vas, te 'n restaré anyorada
com tórtora infelís que s' ha enviudada;
més ton retorn, será la nova aurora
després de negra nit, qu' es festejada
ab cants d' aucells y pluja benfactora.

¡Oh espós, oh amor! en los meus brassos vina;
busca en ma boca la frescor que cura:
soch font que brolla mansament y pura
regalimant, com aygua crestellina,
per nodrirte d' amor y de dolsura!

¡Y passarán los anys!: los brots tendríssims
arbres s' haurán tornat tan pampolosos,
qu' ab llur brancám nos cubrirán hermosos
d' espleis gentils y de colors suavíssims
fentnos tan vells, com verament ditzosos.

Tú, blanchs los pochs cabells... jo, ja mostíua,
en lo cor guardarém la recordansa
de lluytas y de planys... dol y esperansa,
mentres l' amor, qu' en nostres cors aníua,
sonriuráns', curullantnos de gaubansa.

Y 'l jorn darrer, vindrá!: llavors, amantnos
com ara y sempre... tot resant piadosos,
confiant á Deu los fills y 'ls nets xamosos...
deixant la carn, en lo fossá' esperantnos,
al cel á unirnos volarém ditzosos! —

JOSEPH M.ª VALLS y VICENS

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

La tarde cau y la estelada blava
llensa tebia celistia...
las violetas aclucan sas corolas
y dolsament s' inclinan.

Mira la vall. Las blancas papallonas
á la pura alenada de la brisa
plegan sas alas en los frescos cálzers
de las flors adormidas.

Lo xaragall mormura al estimbarse
sa sonora y eterna melodía
y al arribá' á la plana perfumada
per entre 'ls jonchs rellicsa

y tot calla, amor meu, y tot reposa
al través de la boyra vespertina...
¡Com reflexan tos ulls mos ulls que 't besan!...
¡y qu' hermosa es la vida!...

EDUARD GIRBAL JAUME

EN PATATA

TRAVALL LLEGIT PER SON AUTOR EN LO «CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA»

Be saben tots los excursionistas lo profitós que es pera nostras tascas l'anar acompanyat en las excursions de un bon guía: á n' ells devém quasi be tots los coneixements práctichs que tením de la topografía, orografía y hidrología de las nostras planas y montanyas; de justicia es, donchs, que 'l *Centre Excursionista* s'honri avuy recordant la existencia d'un dels millors guías de la nostra terra, mort desgraciadament en ple exercici de sas funcions, com s'acostuma dir.

Nos referím á n' en Joan Farró (a) *Patata*, guía prou conegut de tothom, no sols en la Plana de Vich, sino en las serras de Collsacabra, Puigsacalm, Montseny, Cadí, Bescaran, en las comarcas d'Olot, lo Moyanés, Alt Llobregat, Solsona, Concas del Segre y en tota la regió pirenenca desde 'l Pallars á La Junquera.

Per l'any 1841 devía esser quan en Joan Farró nasqué á Sant Bartomeu del Grau, poble proper á Vich, d'una gent del art de la terra. Era encara petitot quan va anársen cap á

Vich. Ja més gran se delicà á comprar patatas per las masías d' aquella plana per compte d' un negociant de Sant Andreu de Palomar, que era conegut ab lo nom de la mercadería ab que trafiquejava. A n' en Farró va quedarli desde allavors lo mateix motiu: quasi tothom l'anomenava per *en Patata*.

No puch precisar quan va comensar á fer de mosso de peu, pero sí que he pogut saber que ja feya d'aquest ofici quan se construía 'l trajecte de ferrocarril de Manresa á Calaf, en quin temps servía als enginyers, ab grans consideracions per part d' ells y comoditat seva.

Desde molts anys enrera hi havia á Vich una casa de matxos de lloguer nomenada *cal noy Met* ó *Mitja camisa*, de quina n'es successora la actual tan acreditada *del Reyet*, y en ella ha servit sempre *en Patata* desde molt avans d' acabarse la darrera guerra dels carlins.

Era *en Patata* un home alt, molt alt, y prim, cama-llarch, de pel castany y de cara guapa, llarga, fina y ben afeytada sempre. Net fins á la exageració, may s' asseya á taula sense rentarse las mans y descobrirse. Sabía cuynar y servía á taula ab molta diligència y sollicitut.

Sabía llegir, escriure y comptes. Llegía tots los diaris que podia, seguint ab molt d' interés las actuals guerras d' Espanya ab un criteri molt discret, sense deixar-se portar d'exageracions. Sostenía ab molta amenitat y respecte las conversas que comensavan las personas á qui acompanyava, era tranzi-gent ab las ideas que defensavan, y fins s' avenía ab los gustos ó aficions que demostravan los que acompanyava, desde la persona més distingida á la més humil. Pero si alguna vegada topava ab alguna persona mal educada, mal parlada ó massa de la mànega ampla, feya 'l mut y seguía 'l camí sense badar la boca, porque son carácter, distingit per naturalesa, no se avenía ab tals grosserías.

Sa constitució física y una gran resistencia natural l' afavorían extremadament pera cumplir satisfactoriament son ofici de mosso de peu, ja que corria com una dayna y en cassos necessaris doblava 'l camí, aixó es, lo feya en la meytat del temps que s' acostumés á estarhi. Recordo que en lo mes de Desembre de 1885, fent jo una excursió ab un bon amich, nos convenía motíssim arribar á la iglesia y rectoría de Pruit avans de mitjdia. Allavors lo primer tren de Barcelona arri-

bava á Vich á las vuyt del dematí. *En Patata* 'ns esperava á la estació; allí mateix pujárem á caball de dos briosos matxos de sella, los mi lors que tenía 'l *Reyet*, y ab un trot llarch los matxos s'encaminaren cap á Pruit. *En Patata* 's posá devant dels matxos, y á salt de cá, y sense que may l'encalassim. á tres quarts de doize arribavam á Pruit, havent fet lo camí en tres horas y trentacinch minuts, ja que 'ns aturárem deu minuts á Tonigrós pera fer una mlca de beguda. De Vich á Pruit s' hi comptan set horas de caminar.

Quan l' actual propietari de *La Reula*, en 1887 aná á pendre possessió d' aquella hermosa finca de la conca del Segre, va volguer que 'l guiés *en Patata*. Aná á Vich, allí pujá á dalt d'un matxo de cal *Reyet*, y acompanyat de nostre guía, se dirigiren cap á La Seu d'Urgell, passant per Ripoll, Ribas, Escadars y Bellver. En duas jornadas se plantaren á La Seu, ahont se 'ls hi juntá 'l tribunal que havia de donar possessió de La Reula al nou propietari. Los de la comitiva judicial muntavan bon caballs que, ben descansats com estavan, emprehueren lo camí ab molt de dalit. Los mossos de peu ó guías de La Seu, també ben descansats, considerant que, venint de Vich en dos dias, tant *en Patata* com lo seu matxo no podrían seguirlos, comensaren á fer brometa, que mortificá tant al vigatá que, picat en son amor propi, se passá la vara per la espatlla, sota de la brusa, se posá devant del matxo, que esperoná de valent, fentlo trotar, y en una hora y mitja se presentaren á La Reula (prop de Fígols d' Organyá), quina ordinaria distancia de camí son tres horas y mitja.

De fets com aquest se'n podrían esmentar á dotzenas, perque 's complavía en cassos d' urgencia ó d' amor propi en satisfer los desitjos de son acompanyat, ben diferentment de molts altres guías que tot sovint s' estacan pel camí, fent arribar tart al excursionista en los punts assenyalats préviament en l' itinerari.

Com he dit, fer una excursió en companyia d' *en Patata* era molt entretingut. Lo temps passava que un no se'n adonava: sa discreta conversació sobre qualsevol punt era amenisada per ell, indicant al excursionista la disposició general de las serras y de las valls, las fonts que s' amagan pels recons de montanya, los noms dels rius y rieras, turons, puigs, casals, ermitas y castells, que ell coneixía perfectament; y entremij

d'aqueixas explicacions hi entaixonava las llegendas ó fets històrichs de las guerras civils de la nostra terra; de manera que, sense ell saberho, feya la verdadera acta de la excursió. Ab tota llealtat tinch de confessar que la major part dels coneixements topogràfichs y orogràfichs que jo tinch de l'alta montanya catalana 'ls dech á n' *en Patata* y á n' en Jaume de cal Valent.

Després de lo que acabo d'esplicar, be 's comprén que l'excursionista guiat per *en Patata* deixava sa companyia extremadament complagut de sos serveys, prometensse utilitzarlos en totas sas excursions.

Jo particularment l'estimava com á un bon amich, y al rebre la nova de sa mort vaig tenirne un gran sentiment. ¡Quí li havia de dir á n' al pobre Joan, quan l'any 1880 nos acompanyava constantment per Las Guillerías á l'Enrich Miró y Bonnin y á mí, que tindria de morir estímbat en lo precipici de la *Roqueta de Carós*, quan nosaltres á caball hi passavam esporuguits y ell nos deya: «Aixó no es rés; no mirin al fons del precipici y no tinguin gens de por, que 'ls matxos, pel compte que 'ls té, jamay ensopegan en un mal pas.» ¡Quí li havia de dir que ell y l'euga que montava s'hi estimbarían allí mateix al cap de disset anys y vuyt mesos!

Pobre y inolidable amich meu: com un bon recort á ta memoria avuy conto á mos companys d'excursionisme tant estimables prendas personals y una relació del funest incident que va acabar ta existencia en la terra!

Veusaquí com m'han comptat aquesta desgracia á Vich, á Sant Hilari y á Carós:

Lo dia 16 de Febrer prop-passat, don Jaume Rulet, propietari de la casa Cominal de Carós, que viu á Torelló, y un jove de Montesquiú, comerciant de fusta, comprador de boscos, comprometeren á n' *en Patata* pera que 'ls acompanyés á la esmentada casa Cominal de Carós. La dia disset, dia de la excursió, *en Patata* va llevarse frisós á causa de la malaltia que patia una criatura d'una filla seva. Com estava á pocas portas de sa casa (carrer de Sant Francesch), avans de marxar se 'n aná á veure si havia passat bona nit, y com sa muller li retragués sa tristesa, ell contestá que ja li havia passat, puig á més de la bona impresió del nen malalt, que ja 's sentia més aliviat, li portava la bona noticia d'haver d'acompanyar tot-

seguit uns viatjers á Carós. Tal notícia era per ell més talaguera en quant feya dias que no havia treballat del ofici, del qual cada dia 'n mancava més feyna. Ho prepará tot y no se'n sapigué anar sense repetir la visita á son petit net, á qui va dir que si prenia totes las medicinas que li dessin li portaría de Carós un porch-singlar. ¡Se l'estimava ab delíri!

A tres quarts de nou sortían de Vich los viatjers montats y guiats per *en Patata*. Passaren per Folgarolas, Collsameda, Salt de la Minyona, pont de la Malafogassa, Sant Andreu de Balcells y Valiclara, arribant á la casa del Cominal, ahont hi dinaren. En acabat de dinar anaren á veure 'l bosch que s'havía de vendre, soparen junts ab la natural expansió, y dormiren en la mateixa casa.

L'endemá, divendres, divuyt de Febrer, á las set del matí, partiren del Cominal, y al cap de tres quarts, al esser prop del molí de Carós, *en Patata* 's separá de sos companys, que continuaren per millor camí cap al pont ahont devían trobarse. Ell tirá per la dressera montat en l'euga molt bona que menava, y al escaures al lloch dit *la Roqueta*, que té al costat un avench de més de cent metres, posá sa caba'ladura un peu en fals, estimbantse tots dos pel precipici fins á parar al fons.

L'animal arribá á baix mort ja, pero no *en Patata*, que tingué encara esma pera aixecarse y cridar ajuda. Bon xich li va costar lo ferse veure, si no sentir, de sos companys, als que havia deixat feya poch y que ja l'esperavan al cap del camí, estranyantse de que, havent de serhi avans, trigués més que no pas ells. Se 'n adonaren per últim del pobre estimbat, y, com pogueren, hi baixaren totseguit. Ajudat per ells pogué donar uns quants passos per anar cap al molí, pero aviat lo prengué un tapament de cor y ab prou travalls lo portaren á la casa. Son estat era llastimós, y de sa cara, feta una carniceria, no se li veyá més que un ull sencer. Ab tot, conservava absoluta claretat de potencias, de manera que al parlarli primer d'anar á cercar lo metje á Sant Hilari, digué que era eadevadas, perque ab tres horas que hi havia desde allí, quan s'hauría fet y fet ell ja sería mort; que ab lo que s'havían d'afanyar era ab los Sants Sagraments. Se procurá per tot, y rebé aquets fervorosament, administrats pel rector de Sant Andreu de Baucells, que fou lo primer que pogué acudirhi.

Aquest capellà feya un mes (la vigília de Sant Antoni), que, poch ó molt malalt, havia sigut acompanyat per *en Patata*, qui en son desesperat estat aixís li recordava: «¡Quí ho hagués hagut de dir, mossen Joseph, aquell dia que tant mal concepte vaig fer de vosté, pensantme que n'hi hauria per poch temps, que jo me 'n havia d'anar avans!»

També 's dolia de no poderse despedir de cap de sa família, puig deya: «Ells, per depressa que vagin, no poden arribar fins á la una de la nit, y jo ja estaré llest.» Aixís fou: á la una entrava á la porta son fill gran, ja un home fet, y son pare havia donat sa ánima á Deu, ab tota res'gnació, minuts avans de las vuyt del vespre. Com ell havia dit, ni 'l metje hi arribá á temps. Fou enterrat en lo fossar de Carós. Tenia 57 anys al deixar á sa muller viuda y á sos dos fills y una filla órfens.

Que Deu lo tinga al cel.

A Vich era molt estimat, y tots los periódichs relataren ab greu dolor sa desgraciada mort; y jo, com he dit, tan personalment com en nom de tots los excursionistas, li dedico un bon recort á sas estimadas qualitats personals y als molts serveys que ab sos coneixements havia fet al excursionisme catalá.

ARTHUR OSONA

TOT L' ANY

(ÍNTIMAS)

JUNY

Las espigas, pel Juny, y las rosellas,
ajuntantse á colladas ó á parellas.
van creixent poch á poch;
las espigas, com l' or, qué 'n son de bellas!..,
las rosellas, tot foch!...

Tu las has vist com jo, ma bella amiga,
y las hem vistas junts moltes vegadas;
cada rosella 's junta ab una espiga;
veyentlas acobladas
al sol de Juny que los sembrats rosseja,
si á na tu 't feyan goig, á na mí enveja.

Los seus amors no 'ls matan ni desvían
los més forts temporals; plegadas neixen
juntas se crían y plegadas creixen.
y tot ho desafían:
si 'l vent las bat ab fúria, més s' arriman,
més gosan, més s' estrenyen, més s' estiman.

Aymants son las rosellas, las espigas
 son sas bellas amigas;
 ¿per qué no som com ellas, ma companya?
 Lo cor m' ho dia, y 'l cor may 'ns enganya
 ¡que felissos tots dos, quina parella,
 si tu fosses espiga y jo rosella!

Mes, tot toca sa fi; los últims días
 del mes de Juny, las fals ben esmoladas
 tallan lo curs d' amors y d' alegrías,
 segantlas estimantse y abrassadas.
 Nasqueren juntas per morir plegadas.

¡Qué diferentes tu y jo! .. ¿Podré sisquera,
 si hem estat lluny tant temps, trobar la hora
 de juntarnos al fi, dona encisera,
 contentant lo desitg del cor que anyora?

Jo crech que sí; jo crech que á aymants y amigas
 las uneix, com rosella ab las espigas,
 lo sol d' un Juny ardent que may s' acaba,
 qu' es lo sol del amor que 'ns enlluherna,
 qu' escalfa y enardeix del mon la sava,
 qu' es la vida del cor!... ¡Qu' es lley eterna!...

JULIOL

Quan ja era post lo sol, aquesta tarde,
 l' un al altre acostats,
 hem estat contemplant, hermosa mía,
 lo camp inmens del mar.

Sobre 'l sorral humit, hont se respira
 d' embalsamat ambient,
 contemplant l' hermosura de las onas,
 s' ha abstret mon pensament.

M' ha semblat que las onas majestuosas
dolsament van cantant,
y que parlan d' amor tot un poema
que no 's pot explicar.

Mos ulls, escorçollant eix mar de plata,
son misteri han sentit;
mes, quí podrà arrencarlo aqueix misteri,
lo secret d' un abím!...

Y he pensat que l' abisme qu' ell amaga
deu ser inmens, sense fons,
que 'l seu amor, pels qu' ell estima y bressa,
deu sé' etern, com lo mon...

Per preguntarho m' he girat,... y al véuret,
he quedat fret, y mut...
puig l' abisme d' amor inagotable
l' he trobat en tos ulls.

F. GIRBAL JAUME

FATALITAT

Sé que 'm dirás que deliro,
que só un imbécil, un boig;
mes dech parlar, vida meva,
perque no visch d' ilusions.

En lo camí de la vida
vaig trobart' per ma dissort;
inconscient seguint tos passos
igual rumbo hem fet los dos,
y quan de nostra jornada
creya 'l fí tenir aprop,
aquell camí que seguíam
se subdivideix en dos.

A mon olvit un d' ells porta,
á ton despreci 'l segon,
y ab implacable feresa
pórtanme 'ls dos á la mort.

Sé que tu no pots aymarme;
que jo per tu soch molt poch;
qu' es pretendre un impossible
pretendre ta estimació,
y per 'xó sé que estimante
estích condempnat á mort.

Sé també, estimada meva,
que olvidarte 'l cor no pot,
perque ta imatge divina
hi está arrelada tan fort
com d' un roure centenari
s' arrapa l' eura en lo tronch.

Quan l' eura sas arrels clava
en la soca, si es que 's vol
arrencarla, per lograrho
s' ha de tallar soca y tot.

Va ab l' olvit, donchs, y 'l despreci
aparellada ma mort:
estimar sens esperansa,
es fe 'l buyt á mon entorn,
y per del pit pogué tréuret
m' hauría d' arrencá 'l cor.

ANTON FERRER y FERRER

HIVERNENCA

Depressa fugen las horas;
depressa y no tornan més:
 aprofita l' hora
 dels encants primers,
 aprofita l' hora
 que no torna més.

Depressa las flors s' esfullan
y als arbres no hi tornan més;
 á cullir las rosas
 per dins los vergers.

Depressa fuig l' hermosura,
marcida, no torna més.
 De las flors caygudas
 dels amors derrers
 respirém l' essencia
 que no torna més.

Corre l' existencia
com fontana d' ayguas vivas:
 la dansa es la volada
 de las horas fugitivas.

MIQUEL S. OLIVER

LA CREU DEL TERME

Spes unica.

Sota un roure revellit
que li fa de cortinatge,
per catifa 'ls romanins,
per salmayres las ventadas,
la estelada per trespol,
la lluna y 'l sol per llàntias;
demunt de quatre grahons
molsosos, que li fan d' ara,
ab sos brassos sempre oberts
s' alsa la Creu solitaria,
joya de gòtich estil,
lo qui més de Deu nos parla.

En sa dolça magesat
apar carinyosa mare
que va cridant á sos fills
pera asséurels en sa falda.
Com centinella fidel
de nostra bella encontrada
la vetlla de dia y nit
fent de partió y de guayta.
A son pas los aucellets,

com deturan la volada
y refilan alegroys
saludant tan bell estatge.

Escrostonada pel temps
y pels raigs del sol colrada,
ha bregat ab tempestats
llamps y trons y pedregadas.
Mes aixó no li ha fet res,
que demunt sa testa passa:
¡dels homes la ingratitut
es la que á son cor se clava!

Escoltáula á mitja nit,
quan á son entorn tot calla;
escoltáula y sentiréu
sa enternidora complanta.
¡Quí l' ha vista y la coneix
eixa terra catalana

lo bressol de reys y sants
y mirall de cent reyalmes!
Han fugit per ella 'ls temps
en que las mars dominava
y portava sos penons
desde un cap de mon al altre.

Ha perdut s-s llibertats,
forasters l' han feta esclava
y el drinch sento del grilló
que arrossega resignada.

Los hereus de son butxí
no están tips de sanch encara:
se li van xuclant, xuclant
tot posantli una mordassa.

Trepitjant las sevas lleys
van fent befa de sa parla,
y li roban sos cabals
ab los fills de sas entranyas.

Va portá en sos plechs la mort
quan vingué la ponentada:
maleht vent de ponent
¡si n' has fetas de desgracias!..

Ara veig tots los casals

convertits en mars de llàgrimas!
y asseguts en los llindars
sols vellets y la maynada.

Lo jovent l' han enviat
los butxins á terra estranya,
per' morirhi en arribant
com las onas en la platja.

A esborrar sos disbarats
los hi envían sens recansa
que ab sa sanch, vessada á doll,
fan més llarga la disbauxa...

Los sembrats ja son ermots,
se rovellan las aradas,
lo comers va agonitzant
y las fabricas tancantse.

Enemichs que ho veuenh prou
¡cop de tralla y vinga cárrega!
lo mateix que 'l traginer
ab la récuá afadigada...

¿Y aquest poble es lo matelx
de las Vespras Sicilianas?

¿y aquest poble será aquell
qui va fer tremolá á Fransa?

No l' es pas! S' ha pervertit;
ni 'm mira tantsols quan passa,
ha capgirat sas costums
y te la llengua dampnada.

Per' aixó s' ha enxiquit tant
que ja no te cor ni ánima;
l' encalsan depressa 'ls llops
y com un anyell s' aplana;
veu enderroca 'l casal

y no 's mou ni l' apuntala;
es tractat pitjor qu' esclau
y no aixeca 'l cap y calla;
á sas portas te la fam
y ab ulls esverats la guayta,
arronsat en un recó

vergonyós y miserable!...

Catalunya del meu cor,
vina assí, corre á abrassarme!
quan m' haurías abrassat
prou serías tota una altra.

Ningú 't pot doná 'l remey
sino jo, que ha de curarte
y la gloria 't puch tornar
d' altre temps, tan anyorada.
Si no 't mous de mon costat
mon alé 't daré coratge;
serás forta, serás gran
y mestressa de ta casa.
De tos camps arrencarás
la cogula que hi es nada,
que per ferte respectar
cervell y brassos no 't mancan.
Restablirás de tas lleys,
los Códechs que t' envejavan
y tas arts veurás lluhir
com en lo cel la estelada.
¡Als, t, cuyta, vina ja
y á qui t' ha envillit esclafa!
Mira mos brassos oberts
que t' esperan per' salvarte.

.
Aixís en sa soletat
la Creu del Terme avuy parla:
catalans que la sentiú,
¡ay si li gireu la espatlla!

ANTONI MAS CASANOVAS

BARCELONA BOMBEJADA

Las circunstancias que havém atravessat en la expectativa de que 'ns vingués á fer una visita, gens agradosa, una de las escuadras nort-americanas, nos impulsá á buscar algunas notas referents als bombeigs que ha sofert aquesta capital. Avuy, que per aquest cantó ja podém estar més tranquils, las publiquéim ab lo sol y únich obgete de que recordant aquéllas páginas ben tristas de la historia pátria, nostres compatricis y fins los que no ho son se fassan càrrech del benefici gran que havém obtingut del cel no havent passat á esser una realitat los propósits dels nostres enemichs y traguém d'ellas també una profitosa consecuencia.

Barcelona es, sens dubte, una de las poblacions del mon que més cops s' ha vist acorralada per enemichs y també algunas vegadas per los que realment no ho eran. Sos primers pobladors se veuhén embestits per altrass rasses, fins á tant que, constituhida en capital de la Laletania, los cartaginesos s'apoderan d' ella y tal volta li donan nom; los romans la prenen á aquestos y la fan colonia *Faventia, Julia, Augusta*. En lo any 414 de la era actual, la gran mestressa del mon deixa de serho de Barcino, puig l' han triada pera esser cap de sa monarquía 'ls goths, que durant un período de prop de tres

centúrias han d'extendre son domini per tota la península ibérica; en lo 713 relleva aquella nissaga decandida pel vici y vergonyosament vensuta en las ayguas del Guadalet un' altra de més forta y més feréstega, procedent del continent africá, aixís com aquella era vinguda del Nort d' Europa. En lo 770 es conquistada per los franchs que, aten s á la veu del emperador Carle-Many, qui veu una amenassa contínua pera la seguretat d' aquells estats polítichs que hi ha á l' altra banda dels Pirineus, vol allunyar aquella gent tant com li sia possible de son reyalme y, en consecuencia, ajuda als fills d' aquest país en la tasca de reconquistar la patria; pero poch dura aquesta possessió, puig no han passat tres anys quan torna á esser mahometana la antiga Barcino. En lo 801 ve contra ella Lluís lo Piadós primogénit d' aquell gran monarca ab l' objecte de que torni á ser venerada en los profanats altars la Santa Creu del verdader Redemptor; pero no havían passat onze anys que Abderrahman ben Alhaken se presenta, y lo mateix que son fill, qui porta 'l nom molt semblant, poch després també acut á dominar la tan cobdiciada plassa. Guillem de Tolosa, per compte de Pepín, qui s' ha revoltat contra Carles lo Calvo, en l' any 848 logra pèndrela dels moros. Aquestos tornan á possessionarsen trayentla del domini d' aquest últim citat monarca, seguint las ordres de son capdill Muhamad Abis-Abdalá en lo 852, y dels quals, á no tardar gayre, passarà altre cop á mans dels franchs. En la décima centúria encara tornan los sectaris mahometans en lo any 914 y en lo 985. Capitanejats aquesta última vegada per lo terrible Almanzor, lo comte Borrell es desastrosament vensut en lo plá de Matabous, y si vol tornar á possehir la capital de sa soberanía te de refer sas aniquiladas forsas Afortunadament ho logra y al cap de pochs mesos logra desallotjar á sos enemihs y aixís pot trasmetre á sos successors aquella corona cada dia més brillejant ab la qual ornarán sa testa en la successió dels temps los reys d' Aragó y d' Espanya. Y al arribar aquí, si que trobém un paréntesis de trescents setanta quatre anys, per poguer veure de nou amenassada la capital del Principat.

En efecte, fins al 1359 no vé ningú contra ella. Ha prosperat tant com á cap de la nacionalitat catalana confederada ab lo reyalme aragonés, que de casi totas las nacions es res-

pectada, atesa y temuda; las que no están ab ella aliadas, buscan sa amistat y si alguna temerariament segueix diferente conducta, pot molt bé succehirli lo que á aquellas naus castellanas que, molt pressumptuosas, se presentan á aquest port per plantar i cara y que vergonyosament tenen de retirarse ab la única gloria pera son rey y senyor en Pere 'l Cruel de poguer dir que sos barcos han sigut los primers en probar los efectos de la artillería la primera vegada que se 'n ha fet us á Espanya en un combat naval. Després venen los memorables sitis dels anys 1472 1641 y 1651. Lo primer es corresponent al regnat de Joan II d' Aragó y 'ls altres dos al de Felip IV, aques's mal aconsellats monarcas que al cap y á la fi han de reconeixer que no per esperit rebech, sino ab rahó y justicia, se 'ls ha oposat tot Catalunya. Molta tela hi hauria si tinguessim de deturnarnos en relatar aquells dos períodos en que toparen lo poder real. que cada dia 's feya més exigent, y las llibertats populars, que anavan sent á cada pas menys atesas per tot arreu. Pero com tampoch entran de plé en lo tema que 'ns havém proposat, los passarém de llarch.

Per veure Barcelona bombejada s' ha d' arribar á aquella época en que la Fransa tenia guerra declarada á Espanya, á Alemania, á Anglaterra, á Brandeburg, á la Saxonia y al Palatinat. Havém de veure entrar á nostra terra al duch de Noailles ab un exércit nombrós, anant subgectant bona part de nosres pobles y vilas y en vista de que la capital s' obstina en reconeixer per soberá á Lluís XIV, llavors aquell general procurará tenir per forsa lo que de grat no se li vol accedir. Una escuadra composta de 20 galeras, 12 naus de gran port, 3 balandras y bon nombre de barcos més petits, arribada lo dia 10 de Juliol del 1691 s' ha colocat á una distancia apropiat porque 'ls tirs dels canons y dels morters fassan son degut efecte. Desde las set del matí fins á mitjdía y desde dos cuarts de quatre fins tocadas las set del vespre, son enjegadas sobre la ciutat 500 bombas y al endemá, desde las vuyt del matí fins que 's fa fosch hi cauhen 800 projectils de totas mides. Massot diu que foren 700 las bombas que 's varen tirar. Los estragos destructors ocasionats aquells dos dias varen ser considerables. Per esser la primera vegada, 'ls barcelonins pogueren ferse bon cárrech de que 'ls efectos d' un bombeig eran ben terribles. En lo barri de Ribera solsament 200 casas

varen ser destruhidas; entre 'ls edificis públics enrunats hi hagué la Aduana y entre 'ls que, apesar de que varen sufrir molts danys, ab tot se mantingueren fermes, no deu olvidarse la iglesia de Santa María del Mar que quedá casi sense vidres en sos finestrals, malmesas las orgas que llavors posseía y ab molts altres desperfectes en varias parts del edifici. Bofarull fa constar que, si be va arribar á temps la armada espanyola que manava 'l comte d' Aguilar pera molestar á la enemiga, no va fer res en tal sentit.

No sabém perque va pararse 'l bombeig al cap de dos dias d' haver comensat. Lo que sí sabém es que en 1697, encara durava la guerra y que 'l rey Cristianíssim va donar ordres de que la ciutat de Barcelona fos conquistada y que llavors la cosa fou molt més séria. Be havia donat confiansas l' excelentíssim virrey y capitá general del Principat D. Francisco de Velasco de que no 's tiraría sobre ella cap bomba; pero á 28 de Maig comensá á véures per la part de Llevant la silueta d' uns barcos que feya sospitar que no venían pas ab gayres bons intents y á fer quedar malament á aquell bon senyor. Com més s'acostavan més s'anavan convencent los barcelonins de que no s' equivocavan. A la matinada del dia 5 de Juliol, mentres per terra s' acampan las tropas desembarcadas al voltant de la ciutat, ans que no li tanquin lo pas y per estar sens dubte més segur, Velasco, acompanyat de 2,000 cavalls, deixantne 1,300, sortía de la ciutat dirigintse á Martorell dont establia son cuartel. Veritat es que va passar alguns dias á Sant Feliu de Llobregat y que fins s' arriscá á venir una vegada á Barcelona per estarshi pocas horas, pero quan las circunstancias se posaren més críticas, de Martorell passá á aposentarse á Esparraguera, disposat á marxar al primer moment cap á Tarragona, ab tot y haver manat que se li enviés part de la artillería de montanya que hi havia en la plassa sitiada y á la que sols havían deixat los sitiadors entrada y sortida per la part del Portal de Sant Antoni. Deu dias després, mentres s' arreglavan las baterías que havían d' atacar los baluards de Sant Pere y Portal Nou ab sos 56 canons, 18 morters y altres pessas més petites, aquella armada composta de 14 grans naus, 30 galeras, 3 balandras disposas per bombejar y 80 barcos de menys port, eomensava la terrible tasca de bombejar secundant la d' aquell exércit que comptava 18 mil ho-

mes de peu y 600 de cavallería, sens los arillers que, per lo que queda consignat, se pot entendre que no serían massa poch. La guarnició de la plassa no era de gayre més que de 7,000 soldats, los quals no podían comptar més que ab l'apoy moral del paysans, que no podían proporcionárlshi 'l material, puig inutilment s' havia demanat lo competent permís pera organisar la Coronela y que sols se concedí cap á las derrerías del siti, ab l' auxili exterior que poguessin prestarli los sometents de las poblacions vehinas que ab dos mil soldats d' infantería discorrían per las montanyas que hi ha des de 'l Coll de Moncada fins á l' altra part del Llobregat, mentres no arribessin aquellas forsas que anavan venint particularment d' Italia, pero que encara no havían arribat.

Quan se pogué organisar aquella forsa ciutadana, l' esperit del exércit defensor ja pogué animarse, puig que 'l vehinat va pëndres la defensa de la ciutat ab tant de valor y decissió, que fins las donas se portaren heróycament. Pero havia anat passant lo temps; s'havía arribat als últims de Juliol y's parlava de que no hi havia altre recurs que capitular contradiint la voluntat popular que pensava de molt diferente manera. Pero vulgas no vulgas, la ciutat va esser entregada als 15 d' Agost. Desde aquesta diada fins al 4 de Janer del any vinent 1698 en que las tropas francesas varen sortir en virtut del tractat de pau fet á Ryswich. Barcelona y Cataunya foren francesas.

La ciutat al capitular no presentava altre aspecte que 'l de una població abandonada y destruida, perque la vida s'hi havia fet insoportable. A 2 500 pujava lo nombre de las casas particulars enrunadas; los millors edificis públichs se presentavan á la vista ab sos sostres foradats, ab sas parets acribilladas de balas; los convents inhabitables perque, 'l que no havia caygut, estava á punt d' ensorrarse, y no hi havia siti hont no s' hi vejessin senyals terribles de las 22.000 bombas y 100.000 tirs de canó que durant dos mesos s' havían anat tirant de nit y de dia, per mar y per terra á la ciutat que si havia ab lo Principat volgut esser francesa alguns anys endarrera, are á la forsa, hauría preferit arribar fins al últim sacrifici avans que entregarse á Fransa y reconeixer per son soberá á Lluís XIV.

Mort Carles II, l' Encisat, se suscita la cuestió respecte á qui correspon la corona d' Espanya. Catalunya se persua-

deix de que 'l dret que alega l' arxiduch d' Austría es lo més legal, conforme, ho han reconegut las més grans potencias y, convensuda per altra part de que 'l net del rey francés no es gayre amich de las llibertats populars, se decanta á patrocinar ab una constancia, de la qual se 'n oferirán pochs exemples, á son candidat.

En 1706, Felip V en persona sitiava Barcelona en la que hi havia son contrincant, pero l' amament y oportú auxili de la esquadra aliada l' obliga á emprendre una retirada desastrosa y marxa cap á Fransa. Tant s' havían cambiat las circunstancias en 1713, que las nacions han recouegut per rey d' Espanya al vensut de Montjuich, y pot estar per lo tant més segur del éxit en sometre á Catalunya. Barcelona no accepta la pau que se li ofereix y acorda continuar la guerra. Quatre dias després, als 13 de Juliol, comensa, baix la direcció del duch de Pópuli, aquell bloqueig que ha de durar onze mesos y ha de precehir á aquell siti que dirigirá lo duch de Berwich que es considerat lo primer general de la época. Entretant las principals poblacions catalanas se van subjectant reconeixent á Felip V, á semblansa de Cervera que sempre se li ha mostrat adicte y quedan com á rebecas al cap y al últim, Cardona y Barcelona. Las batallas durant lo siti son continuas y terribles, los assalts y las embestidas envers las bretxas obertas en las murallas son desastrosas per abduas parts, fins á tant que 's dona l' assalt general, lo més memorable de aquella centúria. Per fi aquell exércit combinat de castellans, francesos y d' algun altre país, compost de 197 batallons, 96 esquadrons entre cavallería y dragons y 130 canons y manat per 14 tinents generals, 18 marescals de camp y 22 generals que formen la plana major d' aquellas forsas y han sigut escullits entre 'ls més experts d' aque ls temps, ajudat per aquellas cinch escuadras, pot dir que després de grans penalitats y pérduas ha conseguit traspasar las murallas cap al tart de la tarde del 11 de Setembre de 1714 pero no pot encara mostrar-se ufanós de sa victória, puig encara no té la ciutat dominada. Pera conseguirho, encara haurá de sofrir molt més de lo que pot imaginar-se.

En efecte; si 'l baluart de Sant Pere pera véncel ha sigut precis guanyarlo onze vegadas consecutivas, porque sos defensors sempre l' han recobrat á la bayoneta, are á cada carrer

que 's proposi recorre, haurá d' avansar pas á pas, passant per munts de runas y de morts y resistint la oposició dels ciutadans que 's transforman en uns héroes verdaderament admirables, y si 'l concepte sembla exagerat podrém canviar-lo per aquest altre, per lo de sublím, perque efectivament á tanta altura arriban los ciutadans de Barcelona, ja que en lo mancament de forsas corporals motivat per lo suportament durant molts dias de fatigas superiors á las que la naturalesa pot suportar, acosats per la fam y la malaltia, encara 's resisteixen en una série de combats á quals més empenyats y terribles, que en aquella situació ben be 's pot dir que sols signifiquen per ells l' afany d' animar á son decandit esperit que ja ha perdudas totas las esperansas d' un triomf d' esplendorosa gloria, pera impulsar-lo á conseguir aquella gloria molt més honorífica encara, que es la que sols alcansan los que saben morir invencibles.

Per fi, aquell tan nombrosíssim exércit de terra y mar se ha fet amo de Barcelona que no comptava més que 2000 homes de tropa entre cavalleria é infanteria, essentne los restants defensors tots los seus habitants sens distinció de sexe, estat, ni categoria. Durant la lluyta sostinguda en los carrers y que ha durat unas 48 horas, aquellas 44 companyias de granaders y 49 batallons, han perdut 6000 homes, nombre relativament superior á las pérduas tingudas en tot lo siti, puig ab tot y que arribaren á vuyt mil, Berwich, que pera guanyar una ciutat que si 'ns fixém á son perímetre fortificat no podém menys de reconèixer que no era molt gran y encara una bona porció del terror de dins las murallas despoblats perque no hi havia més que hortes, abandonada á sas propias forsas, faltada de defensors perfectament disciplinats per esser son ofici la carrera de las armas, havia tingut de menester tanta de gent y además entre mar y terra tants elements de guerra com suposan 160 canons y 24 morters dotats á 12 tirs per hora, los quals enjegaren més de cent mil disparos de canó y més de quaranta mil bombas, pera acabar sa obra per cert ben poch gloriosa, hagué d' acudir al incendi. Aixís no faltá á nostra patria tan volguda, dirém ab un escriptor estranger cap dels horrors que s' acumularan á Jerusalém lo dia que fou vensuda per Tito, ni cap dels flagells que delmaran la capital de Fransa quan hagué de sofrir los excessos de

la lluyta civil que se suscitá precisament per motiu de qui era 'l que havia de rellevar á Carles VI quin regnat va escáures en la primera meytat de la quinzena centuria.

Pera ferse cárrech dels estragos materials causats á la propietat, no hi ha més que recorre la part més antiga de la ciutat y observar entre 'ls edificis més vells quants n'hi ha de subsistents desde feixa anterior al 1714 y d'aquesos quants n'hi ha de modificats ó restaurats en dias propers á la cayguda de Barcelona. Sabut es que quan aquell generalíssim, fill natural del duch de York, pogué arribarse fins á la catedral, no pogué entrar al presbiteri per lo gran munt de runas que s'hi havían anat acumulant ab los destrossos ocasionats en aquella part del santuari y si aixó s'explica d'una construcció tant resistent, preguntaréu ¿cóu quedarían las que de bon tros no ho eran tant?

Gran havia sigut la sotragada; més que suficient pera abatre per sempre més la preponderancia d' un poble Barcelona busca en lo treball la seva rehabilitació y avansa decidida per aquest camí á aconseguir, sino sa personalitat política, sa preponderancia intelectual, industrial y mercantil. La vinguda del francés primer y las conmocions políticas després, sembla que han de ser grans obstacles á son desenrotllo; pero si 'l retardan, no l'encallen del tot. La importancia que ha adquirit, se manifesta fins en la part principalíssima que 's veu compromesa á tenir en los aconteixements polítics que 's desenrotllan. Entre 'ls que més predominan en aquell període que comensa ab l'aparició dels afrancesats y va continuant entre *blanchs y negres, verts y madurs* n'hi ha un que no devém passar desapercebut.

A mitj mes de Novembre de 1842 lo poble barceloní se revolta; no hi ha necessitat de saber lo per qué; tal volta ben be no 'n treuríam l'aygua clara. Se mostra tant y tant arborós, tant ferm y decidit, que 'ls carrers de la Argentería y Nou de la Rambla, á falta d'altres punts de la ciutat que enterament han cambiat d'aspecte, podrien contarnos los desastres que sofriren las tropas. No cal dir més sino que 'l capitá general va véures obligat á tancarse á la Ciutadela y que 'ls soldats no tingueren més remey que sortir fora las murallas, ó fer com la que estava acuartelada en los Estudis, adherirse avans que morir de fam al moviment popular. A tal extrém

arribá la cosa, que 'l regent de la corona va créures obligat á venir personalment pera veure si podíja conjurar lo conflicte, y una vegada arribat y assessorat de la situació, no trobá altre remey que manar bombejar.

Era 'l dia 3 de Desembre del any 1842. Cap allá á mitjdia lo castell de Montjuich comensá á cumplir la ordre que desde Sarriá li havía donat lo general Espartero. Fins prop de las duas de la matinada durá 'l bombeig. Durant aquellas tretze ó catorze horas varen caure sobre Barcelona 1014 projectils de canó de totas classes y midas; 600 bombas enjegaren los morters; lo demás foren granadas reals y balas rasas. Més de cinch centas casas varen ser destruhidas; lo nombre de botigas, establiments y magatzems en que tot fou malmés per los cascós de lo que queya al mitj del carrer y esplotava, es incomptable. Sorprés lo vehinat per una tan extrema y sobtada resolució, esma-perdut, veyent que la intervenció de personas digníssimas que s' havíen interessat en que no passés avant tal ordre, no havía obtingut lo resultat que s' esperava, no va tenir altre recurs que pensar en quins edificis podría acullirse pera esser fets á prova de bomba y la imaginació va trobarne molts més dels que realment existían. No cal dir de quina manera y com varen omplirse 'ls temples que 's consideraren prou resistents. Los que no tingueren aquest recurs varen escullir lo reconet del pis que habitavan y cregueren més segur, encomanantse á Deu tot esperant que una bomba vingués á ensorrar la casa. Altres, més despresos, pensant que podían estar més segurs en lo carrer que tancats en una habitació, puig era més fácil veure venir lo perill, en consecuencia més fácil fugirne, anavan en collas per carrers y plassas tot cantant, pero no moven escándols ni cometent cap excés. Sotmesa la ciutat, va parar lo bombeig.

En l' any vinent, lo poble va altre cop revoltarse. Als 23 de Juny, lo general Zurbano avisá desde Igualada al Ajuntament barceloní fentli sapiguer que las tropas venían cap aquí y que tenia ordres donadas á Monjuich que al primer insult que 's fes als soldats bombejessen la ciutat, no parant fins á deixarla arrasada per complert, y que sería inútil tota reclamació, puig estava decidit á cumplir lo que indicava.

Ferse pública la noticia y comensar tothom á prepararse pera abandonar la ciutat, va esser cosa de poch temps. Aviat

no hi varen haver prou carruatges pera traslladar lo més precis á las poblacions del voltant. Portar uns quants trastos á Gracia, per exemple, costava lo que vulgarment se diu *un ull de la cara*. Los cotxers y carreters varen guanyar lo que varen volguer, perque, com tothom anava á comprométrels ab tanta insistencia y no hi havia ningú que volgués esperar-se, la boca los hi era mesura. Fins los malats, los borts y 'ls boigs del hospital foren portats á fora. Se pot dir que Barcelona quedá deserta. Afortunadament hi hagué criteri, y al arribar los primers dias de Juíol ja pogué la gent tornar á casa pera recordar per sempre més lo gran tragí que donaren *las bombas falsas* del general Zurbano ó de Sant Joan.

Posteriorment vingué aquell período revolucionari de tres mesos que s'anomena la *Camancia* y, encara que no hi hagué cap bombeig propiament dit, ab tot, los que varen conseguir-lo, recordan be 'ls estragos causats per los disparos de canó que de Montjuich, de la Ciutadella y del Fort de don Carles continuament s'estavan fent, y sobretot no han oblidat aquell 24 d'Octubre, diada del Arcangel Sant Rafel, patró del president de la Junta Central don Rafel Degollada. Durant tot lo sant dia no va parar ni un sol moment de sentir-se las descàrregas de canons, havent-se disparat 1351 projectils. Pera fer-se càrrrech de la destrossa ocasionada en los edificis, bastará dir que, com la Junta se reunía á Casa de la Diputació, la cúpula del saló de Sant Jordi quedá foradada per varis punts per lo que varen véures obligats los directores d'aquell moviment á reunir-se á un altre lloch. Y havent escullit la Trinitat, com tampoch se veyan segurs, al últim s'ajuntaren á la sagristia del Pí, sens dubte pera estar resguardada per aquell gegant de pedra que forma 'l campanar de la propia iglesia. Lo mirador de Santa Clara, l'Aduana, la Llotja, los Porxos d'en Xifré y 'ls edificis més importants varen rebre de debó, y no parlém de totas las casas particulars que 's trobavan á tret de canó perque la que no quedá enterament destruïda quedá ben malmesa.

Habitants d'una casa del carrer de l'Avellana coneguda per la casa de la Bomba, per havernhi caygut una en un dels ánguls que forma 'l cel-obert central de la finca, anant á parar á un armari reconer del tercer pis sens explotar, fa disset anys que som ben testimoni del efecte produhit en l'esperit

públich per las bombas d' *Espartero*. Després de prop de cinquanta sis anys que va tenir realisació aquell fet, encara no passa cap dia que la bomba que serveix d' aparato al primer llum de gas de la escala no sia visitada per alguna persona; tant, que 'ns atrevím á dir qu'es lo monument més visitat y per lo tant més popular de Barcelona. Venen á véurela y fins á tocarla tota classe de personas de tots estats y categorías. Coneixém un sacerdot que no pot pas passar per la cantonada del carrer sens arribarse á veure aquell trasto que li recorda al bon senyor que, trobantse junt ab sa familia y altres vehins recullits en la iglesia de Montesió que hi havia encara no fa molts anys á la plassa de Santa Agna, refiats de que l tal temple podria resistir, á lo mellor se veuen sorpresos per una bomba, que després de foradar la volta de la nau foradá la del chor de las monjas y arribá fins á terra de la iglesia deturantse allí y no ocasionant altre mal personal que l' esglay que es de suposar.

La tal bomba es una bola de ferro, buyda, d' uns 5 milímetros de gruix, 98 centímetros de circumferencia y 34 de diámetro, la qual en la part superior ostenta un bech de 6 centímetros de diámetro en son coll y que 's desenrotlla fins á 9. Un quefe d' Estat Major que se la mirava temps enera ab un altre militar va indicar que no n' havia vist de tan grosses.

Y al arribar aquí, avans de terminar aquest llarch article, no puch menys que pagar un tribut de reconeixement al benemérit barceloní de nom enterament desconegut que va fer que s' enjeguessin aquesta y altrás bombas que no varen explotar. Havém averiguat que las tals bombas foren tiradas en moments de descuyt dels oficials. Un dels artillers era fill de Barcelona y pogué persuadir á sos companys de que també podían tirarse bombas descarregadas y may ocasionarian tant dany. La bomba que va caure en un jardí d' una casa del carrer de Mercaders, la que, foradant lo sostre del camaril de la Mare de Den de l'Ajuda va deturarse al peu de la santa imatge, y altres, justifican la versió contada fa set ó vuyt anys per lo mateix excelent patrici á una casa hont aná á ferhi un petit trevall de mestre de casas qu' era son ofici. Que Deu li premihi tan meritoria acció, com nosaltres li premiariam á esser-nos possible.

Amenassats no fa molts setmanas de que la escuadra

de Watson vindria á bombejarnos, ja que havém obtingut la sort de no tenir que presenciar tan gran flagell, demaném agraïls al Senyor que es lo Deu de la pau, que il·lumini á tots los espanyols, perque, aprenent en lo que ha passat, sápigam sobreposarse á las circunstancias, aprofitant y utilisant tots los elements de riquesa y prosperitat que 's perden, des-terrant tot esperit de venjansa, sempre impropí de cristians, de manera tal que, fent fructificadors los beneficis d'una pau que tan costosa 'ns ha resultat, caminém decidits á la consecució d'un benestar social y d'una civilisació la més esplendida, impulsats per la esperansa y fé de que resultarán una veritat práctica aquellas paraulas dels llibres sagrats: «Benventurats los que ploran, perque riurán després» si conseguím arribar á esser superiors á nostres enemichs.

Y si algú digués que tals propòsits son irrealisables, los hi preguntaré tres cosas: ¿Qué era la ciutat de Barcelona després del memorat siti de 1714 entre las demás d'Espanya? Segurament la més decayguda. ¿Quin lloch ocupa ara? Sens dupte 'l primer. ¿Cóm ha lograt referse? Trevallant.

RAMON N. COMAS

LA MORT DEL COMTE DE SANTA COLOMA

I

¡Válgans Deu, quina gentada
baixa avuy montanya avall
pel camí de Barcelona
tan bon punt lo jorn es nat!

Son segadors de la terra
bruts de sanch y espitregats,
cayguda la barretina
y ab la faixa arrossegant
que baixan del bosch frenétichs
fent dringar ab goig la fals.

Es lo cap de torrentada
que ha nascut entre 'ls penyals
y estimbantse com un monstre
dú 'l ressó de llivertat.
Es la veu de la venjansa
que baixant del Montserrat
s' estén arreu per la terra
xopa de bullenta sanch.

Un home 'ls mana; son rostre
plé de ràbia y flamejant
espurneja la venjansa,

lo seu puny estreny la fals
y son respir de rancúnia
sembla 'l buf de tempestat.

Al entrar á Barcelona
lo segador s' ha parat
y 's paran al seu darrera
sos coratjosos companys;
fa dringar sa fals tallanta
y 'n responen centenars
y aquell dring com xiscle fréstech
s' ha perdut per la ciutat.

—¡Via endins, los de la terra!
los diu aixecant la fals,
¡segadors de la montanya,
via endins y sempre avant;
may reculi vostre ferro,
clos lo puny per esclafar,
y ab lo ronch de la venjansa,
alséu críts de llibertat!

Y la terra tremolava,
tot sentint sa veu de sanch,
las campanas de ' iglesia
tocavan balandrejant,
y 'ls segadors, via endintre,
se 'n entravan á ciutat.

II

Las campanas de l' iglesia
tocan planys, balandrejant,
ensá rebot una porta
y grinyola'l forrellat,
enllá se sent ofegantse
l' adeu de mort esglayant
y l' udol de la venjansa
s' estén com l' ona del mar.

Sona un tir, xiula una bala,
y al bell mitj de la ciutat
s' ha sentit un crit de lluyta
esgarrifós, corgelant.
Tothom hi corra ab las armas,
tothom crida ¡libertat!
Si doscents ab fals n' entraren
més de mil s' han revoltat.

Un home dret los espera
á la plassa del palau
esquitxat de sanch negrosa
que li brolla del costat,
—¡M' han ferit!—roncant exclama,
¡llamp de Deu, la pagarán!
la daga que duch pels lladres
lo virrey la estrenará!
¡Segadors, al puny las armas
y á voltejar lo palau,
víscan los furs y la terra,
¡muyran los traydors! ¡Avant!

Y 's barrejan estenentse
Segadors y ciutadants
y 'l terrible crit de «¡Muyra!»
ja ha passat de cap á cap.
Uns portan la daga roja
degotant bullenta sanch,
altres estellas y massas,
altres ferros y destrals
respirant foch y matansa
com tigres assedegats.
Y 'l crit de «¡Muyra!» ressona
y fins trontolla 'l palau!

Ja se senten corredissas,
ja fumeja la ciutat,
si 'l comte es á la Dressana,
lo poble ja l' ha voltat;
sonan tirs y xiulan balas
y dringan dagas y fals
y 'l virrey suat d' angoixa
tremola fret y esg'ayat.

III

Es al cap-tart, y la terra
s' enfosqueix de tempestat,
y un núvol morat y negre
ha sellat de mort l' espay.

Lo poble crida que crida,
las balas passen xiulant
y los murs de la Dreissana
tremolavam esquerdats.

Lo cel ennegrit roncava,
lo llamp creuhava l' espay
y l' onada escumejanta
rebotía entre 'ls penyals.

Dos homes tapats de rostre
baixavan esparverats,
tot saltant de roca en roca
cap á l' arena del mar.

—¡Son al mar! ¡al mar!—cridaren
segadors y ciutadants
y l' ona de gent s' aboca
saltant rocas y penyals
y dringan las fals y dagas
y s' ou un crit esglayant...
Negra sanch tenyeix l' arena
que la xucla ab vera fam...
¡Lo virrey gelat cadavre
jau en las rocas del mar!

Y l' onada de tempesta
que rebot escumejant,
llengoteja aquell cadavre
d' ulls entre-oberts y enrampat...
Are 'l xucla endins l' abisme,
are 'l rebot pels penyals
y 'l llansa lluny de las onas
entre las rocas de mar...

JOSEPH PARADEDA y SALA

L' AVARO

La tarde havia caygut. Una estelada lluhenta de Desembre comensava á deixarse veure sobre un fons blavench que anava salpicant de munió de punts brillants.

De la terra tantsols se 'n veyia la silueta dels arbres despullats quin brancatge, mogut per l' ayre fret de la hivernada, remorejava una cadensa trista. Los de la riera arreglerats tocantse 'ls branquillons produhían ab lo fregadís un soroll sech com si un aixám d'esquelets, dantse las mans, volguessen gosar l' hora seva responent ab sa dansa á la campana de la parroquia que ab drinch que 'l vent feya vibrar anunciava als vius una oració pels que foren.

La nit venía rápidamente; fumerolas que sortían tremolosas de poblal era la única manifestació de vida en aquella hora. Enllá més gebró, més basarda; lo mas de la Xupa tot solet en la clotada del torrent ab son baluart mitj enrunat y las portas esberladas que li donavan tot l' ayre de miseria y de malastruguesa com lo nom que portava. Fret, sols aquest era l' amo y senyor de la encontrada, fora 'l ventet joliu que parlava á estonas, la natura reposava ab silenci de tomba.

En aquesta hora y ab pas segur malgrat la poca llum que 'l cel reflectava, un home al semblar jove y tapat ab la manta

fins als ulls, feya vía en direcció al mas esmentat; al arribarhi, tentá per terra fins á trobar un roch ab quin doná dos ó tres cops á la porta del baluart. Després d' una estona de sentir desbarrar y cruixir uns golfos al temps que una veu preguntava:

—¿Quí truca?

—Soch jo, Cisco,—lo baluart quedá franquejat al nocturn trucaire que ajudá á assegurar la entrada que acabava de passar.

—¿Qué fa l' oncle?—preguntá 'l nou arribat al Cisco.

—Encara jemega; tota la tarde no fa mes que demanarte.

—¿Ha vingut lo metje?

—No 'l vol. Diu que no té mal per morir y que 'ls metjes envenenan. Per lo que hi fa á n' aquest mon... Morís avuy, demá festa.

—Cisco? es ton amo y 'l meu oncle.

—Tantseval, es l' afecte que li portém... al capdavall lo mateix que ell á nosaltres. Estém en paus. Avuy nos ha fet matar lo gos.

—Redeu, ¿l' Alerta?

—Sí, 'l pobret; ja no empaytará més alosas; ab un tret n' ha tingut prou ¡me mirava ab una cara de perdó!

—¡Pobrissó! ¿Que n' ha fet alguna?

—S' ha menjat las quartas; ell ho ha sapigut per ta mare que li ha dit ignoscentment, y com la funció ja s' havia repetit altra vegada, á la segona l'ha fet fusellar. Y ben mirat igual nos passarà ben prompte á nosaltres, perque en aquesta casa, de fam ne patím tots, y 'l dia menos pensat probaré si 'm puch atipar ab lo menjar de las gallinas.

—No té cor l' oncle.

—Ni cor ni entranyas. Fer matar á una bestiola que li ha salvat més d' un cop la virám! No té perdó; avuy ho déyam ab lo Jaume: ¡morirá ab una boca més badada!... Atúrat que m' ajudarás á barrar aquesta porta, es á dir: porta, llenyer; tot lo de casa es aixís, aguantantse per miracle. Pren lo llum, que jo 'm quedo aquí baix; lo Jaume deu esser á dormir al estable y vaig á ferli companyía, al menos allí no s' hi sent tant fret. Au, santa nit.

Lo Joan passá per entremitj de rimas y eynas de pagés que estavan disseminadas ab desordre per la entrada, anantse á perdre en la sombra del carro per reapareixer al pujar la escala que portava á las habitacions de dalt. Allí vingué á rébrel sa mare que havia sentit sa arribada.

—¿Qué fas noy? ¿Per qué no pujas desseguida? Ton oncle está frisós de tota la tarde d'espera: de segur que la Tereseta 'n té bon xich la culpa.

—Ho encerta, ¿per qué no haig de confessarho, que hi ha cap mal?

—No ho digas pas á ton oncle; está prou cremat de la tardansa, que no caldría més que afegirli ton enamorament.

—¿Pero que es un pecat estimar á una noya quan un ja té la edat de pensarhi? Creu per ventura que tothom farà com ell que no s'ha casat per no pagar los drets de parroquia?

—No intentis dirli per ara; sabs que sa voluntat no 's tors y ja 't contestá un més arrera que eras massa jove.

—Sí, una criatura, á vintisis anys... donchs que haig de casarme a's cinquanta?

—Mira que abocas lo llum y cau l'oli.

—Tant se m'endona, no ho veu, l'oncle... ¡Ay, ara hi entrava ab la barretina nova, no s'armaría poca gresca si la veyal!

—Cambíatela, es millor, ¡qué hi vols fer si té aquest gènit estalviador!

—Digueu avaro, no 'l defenseu, que tothom lo coneix. A casa cap mosso hi fa anys lo Cisco avuy m'ha parlat d'una manera que no sembla pas que l'aguantém gayres mesos; y fins jo 'm cansaré creguéuho, mare.—

Tot enrahonant aixís, arribaren á la cambra del malalt. La habitació era gran, dismantelada, solcat lo guix del trespòl d'immensas esquerdas capritxosas com verdadera carta orogràfica, fumadas y rojencas las parets per una continuïtat de anys de no rebre la acostumada má de cals. Tot havia anat prenent una tinta igual, trespòl, parets y sostre, color de miseria barrejat ab deixadesa. Era alló un cau per homes; á un extrém d'aquesta sala, demunt de dos banchs, hi havia 'l llit reservat á guarharhi 'l porch en sal, á son costat una rima de monjetas y en l'assiento de tres ó quatre cadiras que seguían cap d'igual y totes desconjuntadas, s'hi veyan endróminas,

drapots, espadenyas vellas y altres objectes que l'oncle guardava, perquè ell no llensava res. No era més afortunada una calaixera y dos caixotas que encara s'hi contaven com a mobles luxosos; també 'ls parracots y pellingos que la cubríen, donaven idea de lo que guardaven. L'oncle jeya en una arcoba del extrém de la sala oposat ahont jeya 'l porch; s'havíen trobat per un d'aquestos designis de la Providencia, y afició debía portarli quan era l'únich que un cop mort tenia entrada en aquella cambra. Los demés, ni morts ni vius, podían may posarhi peu ni cama, l'oncle ho tenia terminantment prohibit. Per torsa major, llavors ho permetia sols a sa germana, y de quan en quan a son nebot, pero ben a pesar seu.

L'oncle feya vint dias que havia abandonat son cos demunt aquell mal engiponat llit de pots y banchs, de entre quin cobertor, que ho era un estripat gambeto de principis de sigle, eixían son cap y brassos descarnats de cementiri. Aquell vespre l'oncle estava possehit d'una vivesa estranya, tenia 'ls ulls molt oberts y en l'arcova's sentia tal fortor de febre, que fins lo porch, d'esser viu, hauria demanat midas higiénicas; portava ben marcada una infecciosa en son període álgit que havia anat progressant tal vegada per la tossuderia de renunciar al metje, que no volgué perquè li racavan las cinch pessetas anyals de conducta, Deu ho ha portat, deya, Ell ho treurá. Pero 'l mal s'anava fent gros y en situació ja difícil de combatre.

—Vaja, toca-son; ja t'hi enviaré a tú quan hakis d'anar a buscar la mort.

—A fe que no m'he aturat pas enlloch, mes com lo temps era bo y per la dressera's guanya mitja hora, no he pres la tartana a Sant Vicents y he anat a peu. Jo he pensat que vos ho estimariau més.

—Sent aixís ja es diferent, has fet be; lo jovent es per caminar. Jo soch vell y encara no sé que cosa es un trench, Aixó sabeu que son? cria ganduls... Sila, tinch set.

—Vols un xich de vi ranci?

—Ara mateix dech haverme begut la bota del recó.

—Totjust un parell ó tres de porrons.

—Com qui no diu res!... Tres porrons de ví reyal ab quatre dias...

—Ne fa més de sis que 'n prens; y encara que 'n fes quatre?...

—Per vosaltres... com que sou tant richs. . tantseval... be podém escampar, las cullitas ne donan prou, com hi ha mon!

—Fora, donchs, ¿que vols aygua?

—Potser que 'm donessis brou de pá; y, mira, demá no la matis encara la gallina, perque probaré de llevarme.

—De llevarte?

—¿Que 't pensas que estich tan mal? Porta la roba, veurás....

—¿Y ara?

—Oncle, no veyeu que vos refredaréu?—

Lo malalt, esbufegant y agitat per aquell esfors, posá 'ls peus á terra, quina mala impressió 'l feu creure més que las súplicas de germana y nebot. Retornat un xich per un glop de ví que ab un porronet li doná aquesta, interrogá toisequit al jove:

—¿Ja has cobrat?

—Sí, pero m' ha tret mitja carga que diu que hi faltava.

—Lo Nasi es un lladre, no hi faltava res.

—Diu que vos ja ho sabíau, que ell ja vos ho va fer sapiguer pel carreter que la nostra mesura es curta.

—No pot ser, tot lo més que hi faltessin... vuyt ó nou porrons. Ja cal que demá hi tornis. ¿Ahont son los diners?

—Teniu, cent quaranta nou cargas y mitja á quatre duros, diu que fan aixó... cinch cents norant vuyt duros.

—Y mitja! Es un poca vergonya 'l Nasi, robarme dos duros... com si 'n tinguessim gayres... tant que un s' afanya!... Y paperots t' ha donat? Sempre 't deixas enganyar... Or, or, no més qu' or has de cobrar.

—No sabeu que ara no 'n corra?

—Que 'n busquin... Papers que semblan pera donar sofrins!—

Lo malalt estrenyía 'ls bitllets que li allargá son nebot com si volgués trossejarlos; una má seca, tremolosa, ab falta de tacto, los agarrotava d' un modo ben poch favorable á aquella mena de diner.

—Oncle, los estripeu.

—Que sabs tú?... Hi falta mitja carga.

—Jo vos he dit que 'l Nasi l' ha rebaixada; y després com que ja es sapigut que la nos ra mesura curteja...

—Quí t' ho ha dit? Aixó es mentida. Ves depressa que 't pagui la mitja carga y l' oli que encara 'ns deu d' enguany.

—Quín oli? Si 'l teniu cobrat fa dos mesos.

—No hi fa res, ell ja té diners, nosaltres som pobres, ves, ves desseguida.

—Sembieu boig. En aquesta hora de nit? Y deprés si l' oli no 'l deu.

—Millor, aixís entre tot farà més diner, pero que 't dongui or, molt d' or... Ves, ves, depressa... y apagueu la llantia perque l' oli 's destretura.

—Vols pendre un xich de vi?

—No vuy res... ¿qué feu aquí com á cirís?... Apagueu la llantia y anéusen .. aneu, no necessito á ningú.—

* * *

La cambra quedá en tenebras; los panteig del malalt continuá pronunciantse, l' ayre de sos llabis sortía xiuletejan, y 'ls planys seguits de la marfega al bellugarse sas pallas deyan en aquella obscuritat l' estat crítich del oncle. Sa germana ab tot y ser treta d'una manera tant imperiosa, plorá. Lo nebot... un somris despreciatiu se dibuixá en la boca del nebot.

—Teniuli compassió encara!—afegí 'l Joan tot anántsen.

—Que vols que 't diga, crech que ton oncle está molt mal; hauría dit que no tocava.

—Sembre l' ha tingut aquest génit, no 'n feu cas.

—Sento recansa de deixar-lo sol aquesta nit.

—¿No veyeu que 'ns ha tret? Jo no hi torno pas, y vos anéuvosen á descansar que prou ho necessiteu després de tant trescar al costat d'aquesta bestia ¡Ah! quín niu fariam mare, si 'm casava ab la Tereseta! No vos deixariam tocar de peus á terra ella y jo.

—Ara no hi pensis, pero si faltava ton oncle...

—Tantdebó.

—Calla, poch seny; aixó n' en broma.

—No ho volía dir, pero vos penseu lo mateix. Un home que no més viu y 's despacienta pel diner, no mereix altra cosa, ¡qué poca gent lo plorará!

—¿Has sentit?

—No.

—Talment diria que 's sent trepitj en sa cambra.

—No esteu aguniosa; aneu, aneu á dormir que es hora. No vol ningú, li faríam nosa, ha d' entaforar los diners. Que se 'ls empassi.—

*
* *

Sí, l' oncle havia baixat del llit, ó, millor, s' havia deixat relliscar per entre sos pellingos posant sa planta xardorosa en lo trespol fret del cuarto.

Abrassat á sos bitllets de banch aná palpant lo llarch de la paret fins á sortir de l' arcova; desde allí llambregá la sala ab desconfiansa. La quietut lo voltava, estava ben sol, com ell volia, potser massa perque sobtadament tingué d' apoyarse á la paret.

—Si cridava á ma germana... no que se n'enteraria, altrás vegadas ho he trobat á las fosca. .¿Quí encén llum?... ¡Ah! la lluna.—

L' astre de la nit, amagat fins llavoras derre una boyra espessa esmunyí sa claror blanca per entre la esbadellada finestra deixant dibuixadas á terra sas deficiencias. L' oncle, esbufegant, continuava avansant sens deixar l' amparo de las parets. Més las camas no l' obehían prou y sas energías se perdían ab la fredor y silenci d' aquella sala que se li havia arrapat al cos fentlo tremolar com la fulla al arbre.

L' oncle tingué por, s' aturá y 's passá la mà pel front pera desvaneixer aque la situació. Y vejé que suava, una suhor glassada com son cor. Torná tambalejant á fer son romiatje y 's pará bruscament palpant ab neguit.

—¿Quí l' ha tocada?... La caixa era aquí... res... no trobo res.—

Convulsiu tocava tot lo que arribava á la mà de la paret á terra.

—Han robat mas pobresas... no hi ha res... tampoch á terra... ¡lladres!—

Y 's deixá caure demunt lo trespol escampant los bitllets que tenia apretats contra son pit y rebotent las pessetas ab drinch alegre aquell sepulcre del avaro.

—¿Quí tira diners?.... Son meus... tots.... y la caixa?... llum, llum.—

Llavors, redressantse, arribá fins á la finestra, obrintla de bat á bat. L'oncle rebé la llum ab una rialla imbécil; la fredor humida y mortal per ell, que respirá ab deliri, semblá tornarli momentaneament las forsas. Un raig de plata entrant á la habitació iluminá la estada.

—Es allí—feu l'oncle vejent la caixa, m'han cambiat la paret... aquesta paret era á l'altra banda... veyam si tot hi es.—

Lo malalt, articulant frasses incoherents, s'arrapá fort á una de las caixotas que hi havia arreconada al dret de la finestra, y després de grans esforços y gемеchs lográ retirar-la tres pams. Com cego furgá ab las mans fins á treure duas pedras y en lo buyt que deixaren las ficá ávidament pera acallar son desfici.

—Sí que hi son—digué ab un'altra rialla.—¿Quí entra?... no'n vuy més de llum... la paret se torna á cambiar.. no, que 'ls toco. ¿Quí tira diners á terra?... Son meus, tots meus son aquells. Au, tapém l'amagatall.—

Probá inútilment d'entafurar las pedras y tornar la caixa á lloch; sas forsas s'acabavan, alló era l'agonía d'un avaro. Li semblava sentir soroll y 's parava, creya sentir diners per terra é hi corría, y á tot aixó las pedras y la caixa allí sens que pogués tornarho á son estat primer.

—Tots hi cabrán, deya, aquestos que'm tiran, son meus... Allí han caygut... també hi han d'haver bitllets de banch.—

S'arrossegá fins al lloch ahont son curt enteniment li d'ctá que havia caygut per primera volta y torná de nou á palpar totpant sas mans un paper que apretá ab delit. Rastrejan y sens véurehi ja, se caragolava entre nn munt de favons omplint-sen la pitrera, en quin estat los creya monedas d'or. Fent un esforç suprem arribá fins al amagatall intentant tornarho tot á son lloch.

—Que pujan y m'ho volen pendre... y la paret torna á moures... donchs m'ho... enduch.—

Y abalansant la caixa caygué demunt d'ell ab soroll de llenya, aixecant una polsaguera que al raig de la lluna formá mil diabólicas figuras com si ellas s'emportessin l'ánima del desgraciat vell.

En aquell moment somnis de color de rosa vetllavan lo son d' en Joanet; la Tereseta y sa última entrevista amorosa, omplían son ser de goig. Sa mare sentí l' estrépit y s' aixecá cridantlo.

Los del estable també ho sentiren.

—Has sentit Cisco?

—Sí.

—Potser nos prenen las gallinas.—

Lo Cisco guaytá per una finestreta que donava al corral, la lluna, donanthi de ple, aclaría tots los recons d' una blan cor de neu.

—No 's veu res. Ma noy! quín fret que fa! —continuá tapantse ab la manta y tornánsen á son lloch pera seguir la son interrompuda.

—Y si fos l' amo, Cisco? Potser está pitjor.

—Que 'ls diables se l' endugan.—

Al endemá dematí lo trist brandar de las campanas senyalavan la fi d' un vehí del poble. Un home ja un poch jayo que ab l' aixada á coll sortía de sa casa, se 'n volgué conven- cer y ho preguntá á mossen Pere que en aquell moment eixía de la rectoría pera dir la missa.

—Y donchs es tantmateix l' oncle del Mas de la Xupa?

—Sí, aquesta nit ha mort.

—Poch lo voldrán al cel; no ha fet gens de be á la terra. Enguany pera deixarme una dobla de quatre tres mesos, me'n feu donar tres duros y mitj.

—Félix, guardéuli compassió porque no hi era tot, tenía la *manía del or*; reséuli un Pare nostre.

MANUEL DE URGELLÉS DE PARES

LA FILOSA

I

¿Quín segle t' ha inventada? ¿De quín país ets filla?
¿Quína va ser la dona primera que 't capí?
¿De las industrias totas tal volta ets la pubilla?
¿Quín continent, quína illa
bregá primer lo cánem y avans pentiná'l llí?

Faig excursions á Egipte, pregunto á Grecia hermosa,
de Roma 'ls camps segueixo restant sempre confús;
si 'ls pergamins regiro, ta historia apar duptosa,
per tot veig la filosa,
¡que 'n fa de temps que balla, que puja y baixa 'l fus!

A Aracne y á Penélope la faula las pregona,
de gineceus nos parla lo gran poeta Homer
y enlayra lo vell Plini la filla de Latona;
si ets ceptre de la dona,
filosa, ¿á quína dares, primera, ton poder?

Los fills de las Pirámides me diuhen: Isis bella;
los habitants de Atenas, Minerva, claman, fou;

y fila á Perú Mamma, y á Xina Vau capdella;
per tot arreu es ella,
regnat de la filosa, lleuger será ton jou.

Vegente en los Proverbis, ja't tinch, diguí, ¡dixosa!,
mes giro 'ls ulls al Exodo, Moisés me fa indecís;
per qué, per qué, lo Génessis no diu ab frase hermosa
que 'l fus y la filosa
ja Eva los portava sortint del paradís?

II

De tot arreu ets filla, tothom també 't venera,
lo cant de la filosa n' es cant del univers;
la germanor dels pobles avans de tu no hi era,
de pau ets la senyera,
pubilla de l' industria, regina del comerç.

Los dits de cent princesas mogueres ab defici,
de mils y mils d' esclavas sentires lo trist plany;
sens tu, may s' arriscaren cercant un port propici
las barcas del fenici,
per tu sas ordenansas dictava Carlemany.

Si á Raitenbach las albas de los teus flochs rajaren
y allá al Tíber las clámides que ja enaltí Herodot,
y al peu del Nil las cintas que als morts eternisaren,
ja ab tos borralls filaren
del sant David la túnica, d' Aaron lo blanch ephot.

A Dacca, Cos y Acaya s' admiran tas finesas,
Westfalia, Hessén, Turingia proclaman ton poder;
si donas nom á Fú ar y á Augsburg font de riquesas,
enlayran tas proesas
Holanda, Flandes, Bélgica, la terra, 'l mon enter.

Y los palaus poetisas y adornas las cabanyas,
y en processó t' oviro los continents seguir,
en jorns de pau omplenas las valls y las montanyas,
la guerra no te entranyas,
vinguts los jorns de guerra, se t' obre 'l monestir.

III

Dels dits de nostras ávias també lo fus s' esmunya,
 d' antich t' has arrelada per tots nostres indrets;
 las fibras de flor blava cultiva Catalunya,
 tothom aquí t' empunya,
 herencia dels besavis, guardamte encara 'ls nets.

Seguint la vall de Ribas, la conca d' Igualada,
 los camps d' Urgell, las pradas que rega 'l Francolí,
 per tot arreu t' he vista lluhint l' encerrosada,
 encar no eis oblidada,
 los donas catalanas encara fian llí.

Encar s' amara y brega, s' espada y se pentina
 per pobles y masías dels vells á la faysó;
 encara 'l pellús clapa la roja barretina,
 encara hi ha fadrina
 que fila y caragola ton clássich borralló.

Ab tu bressa que bressa la mare carinyosa,
 ab tu canta que canta, la vella, cant difús,
 festeja que festeja la nina més ayrosa;
 ¿quí no 't voldrá, filosa,
 si ab tu filá María la vesta de Jesús?

Mes ja á ciutat t' oblidan, ja 's veu sense recansa
 que als masos t' arreconan, bandera del treball;
 del temps de ton imperi pateixes l' anyoransa,
 ja lo progrés avansa,
 y lo progrés fabrica filosas de metall.

IV

Ja fa un remat de segles baixá del nord d' Europa
 lo torn de má, prenenste los flochs arreu, arreu,
 del castellet robante, més tart, lo brí y l' estopa,
 y anantli vent en popa,
 lo picapedrer Juérgens ab lo seu torn de peu.

Wiat las bregadoras, Pauls lo pinte 's queda,
ton fus de boix aplasta y viuda 't deixa Pil;
nasqué 'l barber de Pléston y tu quedares freda,
y, com ningú li veda,
volgué deixarte núa lo génit de Standhil.

Als primers anys del segle, Napoleó ofería
tot un milió de premi á qui matás ton art;
¡francés havia d' esser! comensa ta agonía,
lográ lo que volía,
lo premi se 'l enduya, triomfant, Felip Girart.

Monarcas t' enaltiren, matárente monarcas,
á Cloto y á Laquésis Atrópos ha seguit;
des que ta mort celebran, traydoras, las tres parcas,
á dintre de las arcas
sotrach y espetech d' ossos, filosa, s' ha sentit.

Brugit de boix y canya ressona poch, s' allunya,
las máquinas l' ofegan ab son terrabastall;
del fus ¿quí se 'n recorda? filosa, ¿quí t' empunya?
Per sempre á Catalunya
serás del foment símbol y emblema del treball.

V

Per las ciutats no ets viva, per los poblets no ets morta,
si lo progrés encanta, nos plau la tradició;
la dona catalana prop la cintura 't porta,
ella es la dona forta
per qui son panegírich va escriure Salomó.

Hereus ha trobat Héctor, Andrómaca pubillas
que t' ayman y 't veneran fent ton regnat etern;
com en los temps d' Elena, embolvas las faldillas
si á bodas van las fillas,
llensols de pare y mare té encara 'l fadrístern

Aquí, mentres festejan las ninas hisendadas,
que son del camp reginas, dels pagesius la flor,

de sos aymants ne reben l' anell, las arracadas;
quan son enmaridades,
filosas argentinas ab los seus fusos d' or.

Cantéu, cantéu, filosas de nostra aymada terra,
pels braus llensols filáreu. filéu penons de llí;
digáulos als qui vullan borrarvos de la serra;
«d' aquí ningú 'ns desterra,
que per filar mortallas encara 'ns resta brí.»

No l' oblideu fadrinas, l' herencia més hermosa.
¿S' han declarat en guerra la canya v' l metall?
En vostras mans la feble será la victoriosa.

Per sempre més, filosa,
serás del foment símbol y emblema del treball.

JAUME BOLOIX

TOT L' ANY

(ÍNTIMAS)

A G O S T

¡Quina volta de cel tan estrellada!...

¡Qu' es hermós aqueix cel!...

¡Lo mon reposa! ...

¡Oh! L' Agost d' aquest any, ànima meva,
no l' oblidaré may, may de la vida.

Y aquesta nit que al comensá'ns miravam,
cóm la contemplo, aniquilat de joya,

portant al cor encare

l' últim esguart de ta mirada dolça,

lo frech de flor de ta maneta tébia.

Entre mos dits que tremolosos tenen

la blanca rosa qu' en lo pit portavas,

la guardo ab goig, y á cada instant l' acosto

á la vora dels llavis,

y, ab un recort d' adoració, la beso.

Me sab greu que s' escapi 'l seu aroma;

me sembla 'l teu perfúm, lo que tu escampas,
y 'm fa sofrir que se l' emporti l' ayre.
Y ab avaricia y ab anhel l' aspiro,
y m' entra fins al cor, y 'm reanima.

Me la miro ab amor; ¡pobreta rosa!...
¡Qué n' es de tendra, y delicada y fina!...
T' ha donat son perfúm tota la tarde,
y 'l calor del teu pit no més... l' ha morta!
¡Qué son débils las flors!... ¡Per res se moren! ..

Y torno á mirá 'l cel y las estrellas
que no sé quina pau de joya 'ns duhen:
es que 'm parlan de tu las nits serenas.

Pensant en tu, vegent á tu, la beso
una vegada més... y me 'n adono:
No son débils las flors; son molt més fortas
que la vida dels homes, quan s' entrega.
Es més forta que jo; jo que t' estimo,
no 'ls batechs de ton cor; una mirada,
un esguart que 'm donguesses, ó 'm neguesses,
¡un esguart teu, no més!... ¡me mataría!

.....
¡Qu' es hermós aqueix cell!...

¡Lo mon reposa!...

F. GÍRBAL JAUME

L' ERA Y LA ERA

CUENTO VALLESÁ

L'HEREU de casa Roure de Montornés cap dijous fa falta al mercat de Granollers. Va á caball d' una euga de marxa que 's gronxa tant com la fantasía del que la guía. Tant y tant ha anat ullant las pagesetas que hi acuden que s' ha fixat en una que de mercat á mercat l' ha fet esclau.

Ell agrada á n' ella, ella agrada á n' ell.

S' han enamorat. Los pares d' un y altre s' han enterat de lo qu' ells portavan secretament y han volgut saber de sos fills qué hi havia sobre sas relacions.

Abdós han sigut franchs y han declarat que estavan enamorats y que contant ab lo consentiment d' ells s' havían donat paraula de casament.

Sabent ja lo que volían saber, disposaren tenir una assentada.

Com á bons catalans no feren falta ni uns ni altres á la cita.

Convensudas las duas parts de que l' enamorament anava de debó convingueren dar son consentiment ab la condició de que anessin los pares del hereu ab ell á recorre la propietat de la pubilla: retornant la visita un altre dia la pubilla ab

sos pares á la propietat del hereu. Després parlarían dels contractes.

Convinguts los dias se cump'í lo promés.

Gran fou la satisfacció que tingueren tois quan van seguir lo regadiu, secans, vinyas, vernedas, boscos, celler, estables, corts, galliner, de la publi'la: aqueixa, joyosa, li deya á cau d' orella: tot es nostre, no devém un xavo á ningú: jo puch fer felís á un jove que no 'm porti enganyada: essent tu hereu com dius d' una propietat en que hi ha de tot com la nostra, serém molt felissos y podrem fer molt be als pobrets.

No cal referir la despedida de las duas familias. Lo crit de já reveure! ressoná per la salzereda.

Lo dia que la familia Roure aná á ca'n Bosch més de mitj Bigas va fer festa.

Lo dia que la familia de la publi'la aná á Montornés faltá poch com lo campaner no toqués á festa.

Anaren á seguir la hisenda com havían fet ab la de la publi'la.

Los dos enamorats anavan al devant de sos pares; darrera seguían las mares y demás parents.

Al esser á la quintana del regadiu lo jove li digué: aquest regadiu era nostre; aqueixa camparra era nostra; aqueixas vinyas eran nostras; aqueixos boscos de pins roures, alzinas y aquella brolla tot era nostre... y anant explicantli 'ls terrenos de sa propietat retornaren á la casa payral ahont, com á fi de sas explicacions y ab molt entussiasme afegí: crech que t' acabaré de satisfer aqueixa gran era que varem fer arreglar l'any passat, ahont compendrás de correguda que s' hi podén fer duas batudas sens que las eugas y batedors s' hi entrebanquin.

Acabat lo dinar, avans de despedirse anaren seure á l' era á l'ombra de dos ufanosos lledoners y s' entaularen las condicions matrimonials entre 'ls pares. La mare de la publi'la demaná que avans d' aprobar tant delicat assumpto era molt prudent consultar ab los enamorats si realment desitjavan seguir avant ó qué creyan més convenient.

L' hereu digué: jo estich ferm en cumplir lo que he promés.

La publi'la, mirantse ab ulls modestos á sos pares y ab ulls mitj despreciatius al hereu, respongué: ell m' agrada, sa

família també; pero hi ha una cosa que no 'm cap al cor ni á la voluntat.

¿Quína es? digueren tots los de la casa Roure, alsantse, com si 'ls hagués picat un escorsó.

No es la era la que no m' agrada; es l'era: respongué ab ferma a la pubilla.

Y 'l casament s' esfumá.

VICENTS PLANTADA Y FONOLLEDA

Mollet del Vallés, Juliol de 1898.

LA FESTA DE VILABERTRANT

Lo sol va escorrentse darrera las montanyas llensant sos raigs daurats entremitj de nívols esllingats quan donan l'adeu al dia; tota la plana queda calmosa, abatuda de la gran calitja; l'horitzó 's va enmoradint, la planuria agafa una nota cendrosa que armonisa 'ls trons crusos del gran astre.

A través d'uns alts xiprers s'hi aixeca un campanar ab sos finestrals romànichs y fent raminoxlas van passant una cúrrua de barretinas vermellas.

Tot just se sent lo soroll de la tenora lo jovent corra cap al poble y allí comensa la gran gatzara.

Lo flaviol senyala la sardana y totduna l'arbre de la llibertat qu' es el mitj de la plassa 's veu voltat de cercles que van rodant al entorn seu; las barretinas vermellas saltironan mentres la música toca.

Quína alegría més franca! Com se nua 'l cor pensant en nostra terra estimada, vejent lo jovent disfrutar de costums tant bonicas! De moment semblan tots germans y un se 'ls mira volguéntloshi dir, jo també'n soch de catalá; també con-taria 'ls curts y 'ls llarchs de la sardana. Y ells, afanyosos,

sols se preocupan dels punts fent punteretas ab los peus y las noyas ruixosas los van seguint.

Tan bon punt acaba una orquesta comensa l'altra y la gent se remou y va creixent lo bullici. Allí tothom parla com nosaltres. M'apar que si se 'ls parlés en calsevulga altre llenguatge no l'entendrían pas.

Totduna 's senten las campanas senyalar lo rosari y per moments minva la fressa; la claror del dia 's va perdent y l'arbre de la llibertat queda sol y trist. Sembla que plori com anyorantse de veure l'esplayament de son jovent que á sa ombra s'entregava als goigs tradicionals de la terra. No t'an-goixis al veure la foscó de la nit, que demá també sortirá 'l sol. Aquest núvol negre que passa damunt teu es volander. Quan tornarà á sortir lo dia, los primers raigs de llum serán pera tu y perque ta ombra aixaplugui als fills de la terra catalana.

Quína angunia fa veure que en los pobles del Empordá que encar conservan tradicions y costums tan catalanas, los noms dels carrers estigan escrits en castellá! Fins aquí, fins á Vilabertrant ha arribat lo verí maligne de la desdixada centralisació.

JULI VALLMITJANA

¡TEMPESTAT!

Lo sol de mitjdia tot l' entorn caldeja,
arreu amarantlo lo seu viu ardor;
la xeixa rossenca dolsa 's balandreja,
s' inflan y colltorsan las espigas d' or.

Lo pagés esmola la fals, y las mira,
restant cada volta més embadalit;
en lo graner pensa y llavoras gira
al cel mitj plorosos sos ulls, agraphit.

A rengles las garbas á extendre comensa,
ab dolsas cantadas, com brau segador;
ni un sol cap de núvol entela en l' inmensa
volta endomassada la bella blavor.

Mes de sobte ovira, com una coloma
que d' una collada s' hagués parat dalt,
alsarse lleugera feble y blanca broma
dels monts que l' enrotllan en lo pich més alt.

La broma es petita, mes pel vent infantse
á cada mirada creixer més la veu,

y, tornantse negra y anant aixamplantse,
comensa á taparne lo cel blau arreu.

Prest de totas bandas núvols s' apilonan,
com monstres garfintse ab furient ardor,
arreu s' encastellan, y, en tant s' abrahonan,
surt de sas entranyas fera borinor.

A dalt de l' ermita brandan las campanas,
també al lluny se 'n senten al poblet vehí,
feble claror passa per las clarianas,
no, la d' ans cascata de polsím d' or fí.

Pels voltants acaba ben be d' enfosquirse,
apar que arribada la negrenca nit,
lo cel ben depressa s' afanya á ennegrirse,
gronxa las espigas un ayre aygalit.

Totduna, preludi d' horrible tempesta,
negres ocells volan en grossos estols,
arrebassa 'ls arbres de soca poch testa
ventada que aixeca montanyas de pols.

Per afraus y concas ab esgarrifansa
retruny ab gran forsa lo tró quimerut;
del pagés se gela al cor la esperansa,
puig de sas suhadas mira 'l fruyt perdut.

L' un darrera l' altre los trons espetegan,
llampechs reblincantse recorren l' espay,
cau la pedra seca que 'ls núvols engegan,
y 'l pagés ab l' eyna fuig cor-prés d' esglay.

Ab quatre gambadas arriba á sa aymada
masía, hont l' esperan tremolant de por,
l' esposa volguda, l' avi y la maynada
que, quan entra, esclatan tots en un sol plor.

Veu la pedregada que engruna la xeixa
que havia d' esserne lo seu pa estimat,

que despulla 'ls arbres y 'l brancatge esqueixa,
y un camp de miseria torna sa heretat.

Mes ni irat renega, ni pert la esperansa,
creyent com sos avis adora al Senyor,
mentre 'ls seus fills ploran, ab gran confiança
á son Deu envía encesa oració.

De consol omplintlo l' oració sagrada,
amunt lo transporta y veu clarament
com sobre l' espessa negra nuvolada
sos raigs d' or escampa lo sol resplendent.

Mes amunt lo soli veu del Deu Altíssim
que ab gran sabiesa governa los mons,
entre tots los homes repartint, justíssim,
riquesa y pobresa, ditxas y afliccions.

Y, quan la tempesta ja ha passat, malmesa
mirant sa cullita clama resignat:
«Deu meu, benvinguda sia la pobresa,
fassas ara y sempre vostra voluntat.»

JÓAN B. ALIBERCH

LO FORN DE RAJOLAS

—¡Llamps qu' abrusin cel y terra
llansi Deu contra 'l francés!—
deya en Blay, mentres la guerra,
per la plana y per la serra
mantenia 'l foch encés.

—¡Ell m' ha cremat las garberas,
ell m' ha mort muller y fills! .
Tremoláu hosts forasteras;
tombaré més granaderas
que no mato al bosch cunills.—

Aixís mestre Blay parlava,
quan s' estava al forn, á solas,
mentres lo vent, que udolava,
sota un cel roig escampava
lo fum del forn de rajolas.

Y lo fum, destriantse en l' ayre,
feya flochs, monstres, fantasmas...
y la brosta, espetegayre,
la sentía 'l rajolayre
com á tirs y dringar d' armas.

Lo fum se caragolava;
com si 'l cor se n' hi emportés,
lo vell, ab la vista anava
seguintlo, y tant s' hi encantava
que, encenentse més y més

—¡Míralas! deya, roig d' ira.
Ja van passant las llegendes!—
Y 'l fum... s' aplanava... s' estira...
passa... 's pert... y ell torna:—Mira;
batallons... ¡més batallons!—

Y 'ls contorns de las fumeras,
omplenant sa fantasía,
li van tent passar banderas,
y munions de granaderas,
y carros d' artillería.

Y passen... y van passant
com llegendes que l' infern llansa,
y un glop de fum va formant
la sombra del Imperant
que abat al mon desde Fransa.

Si 'l forn llansa una guspira,
li fa 'l foch de la mirada
ab que l' univers capgira;
y 'l vell, ab lo llamp de l' ira,
li torn' la seva abrusada

y diu:—Passa; omplirás fossos
y á la fi dirás: «No puch.»
Tots hi deixaréu los ossos,
y caurá á terra, fet trossos,
l' aligot xalat al Bruch.—

II

¡Pobre mestre Blay!... No hi 'via,
de deu horas al entorn,

com la d' ell, rajolería,
ni cap més, del art tenía,
per coure obra, millor forn.

Gerrer, ensemps qu' ensenyat
del seu ram de fer rajolas,
tant estava ensinestrat
per 'quell cantó, com nomnat
per fer cantis y cassolas.

Si un bógit al plá rodava,
era ab los catufuls d' ell;
si un avar atresorava,
la gerra, 'hont l' or amagava,
era obra del gerrer vell.

Mes, va comensar la guerra,
va vení á Espanya 'l gabaig,
y, no fent ja cap més gerra;
—¡Au! digué, ó lliuro á ma terra,
ó no só home si no ho faig!—

Y ell, y dos fills que tenía,
gentils com dos poms de flors,
van marxá' aquell mateix dia
deixant á l' Agna María
desfeta en un mar de plors.

¿Y cóm no ¡pobreta noya!
si, ab son pare y sos germans
s' enduyan tota sa joya?
¡Soleta, y tan bonicoya,
no 's va escapar d' un rellans!

Va entrá' á n' al poble 'l francés
fugint d' Abrera, poruch;
l' Agneta. . no digué m res.
Massa en Blay ho crida ofés,
tornant endolat del Bruch:

—¿Sabs lo qué 's diu, malhaurada?

—Massa ho sé per ma dissort!

—¡La meva filla estimada
per l'enemich deshonrada
que á los meus dos fills ha mort!

¿Aixís, mentres jo 'm batia,
venjavas tu als teus germans?

—Així 'ls vaig venjá' aquell dia,

—¡Válgans la Verge María!

—¡Válgans la Verge y los sants!

Digué, y, ab cara abaixada,
restá en Blay, plorant sorprés
lo mal fi de sa jornada:
¡Sos fills y sa honra estimada
robat li havia 'l francés!

Y, mentre ab forta congoja
plorava 'l vell, sanglotant,
ella mirava, com boja,
un mahó crú de terra roja
que tenia al seu davant.

III

L'escuadró de corassers,
quan entrá 'l francés al poble,
duya, entre 'ls seus cavallers,
un dels capitans primers,
fill, á Fransa, de gent noble.

Y... va dir una comare...
va dir; ningú ho sab ben bé;
que, mentre 's batia 'l pare,
li va fer la gara-gara
la filla del rajolé.

Lo cert es que, al s'endemà
de la batalla del Bruch,

sense com ve ni com vá,
lo corasser va faltá',
ó per mort, ó per poruch.

Lo seu segón, trist, s' excita;
li ha comptat algú que, á solas,
li va dar ella una cita,
y, ab l' escuadró y sa sospita,
se 'n va á n' al forn de rajolas.

Lo tinent, pregunta. Ella
diu que no l' entén de res.
Salta ell, irat, de la sella,
y 'l vell, que 's veu ja en capella,
tremola y mira al francés.

Lo francés veu mahons á terra
rojos, com clapats de sanch,
y en Blay li respón que s' erra
perque 'l fanch d' aquella terra
tira més á roig que á blanch.

Lo tinent, no convensut,
veyent ja apagat lo forn,
se n' hi va entrar resolut,
mentre', en mitj de la quietut,
es registrat tot l' entorn.

Lo vell tremola de por;
la noya riu ab feresa...
s' ou un crit... després un plor...
y 'l tinent... groch, mut d' horror,
porta un áliga francesa.

Cremant, fosa d' un cantó,
la presenta á la fadrina
al damunt d' un tros de mahó...
No se sent ni una ramó'...
Lo vell, trist, tot ho endevina...

L'escuadró está sempre alerta;
la filla, ab lo cor sorprés,
ni á trobar resposta encerta...
Terra roja descuberta:
la sanch... era del francés.

FREDERICH SOLER

RECORDANSA

¡Prou m' enrecordo de la nit hermosa,
quan estavam sentats
sobre onada d' herbey que suau formava,
tot baixant, la montanya cap al plá...

Lo teu cap sobre 'l cel se destacava
y á la lluna en son plé,
semblavas de la nit la gran deesa,
bella y voltada de radiants estels.

¡Quína nit!... Tot quietut y tot gaubansa...
mirantnos, plens d' amor,
felissos y callant... Una sola ánima
feyam abdós, volant fora d' est mon...

.

¡Ay! tot, tot ha passat: pensar en ella
ja trist de mí! no vull...
Un sol cop hi he passat per la montanya,
y lo que vaig sentí explicar no puch.

Lo lloch en qu' ella estava vaig conèixer,
y vaig sentir com fret;
semblava que aquell lloch fos sepultura
y ella hi fos dins, y que 'm mirés rihent...

Apartant ma mirada esmortuhida
vaig mirar plé de sol
l' ayre immens, y allà baix l' hermosa plana,
y 'm vaig sentir malalt, més trist... més sol...

ARTHUR GIRBAL BALANDRU

DE LA COSTA

QUAN tocaren las sis, la Mariagna se despertá esberada y, com sortint d' un somni pesarós, mirá á tots costats ab lo front arrugat, lo que donava á sa cara un carácter espantadís com si temés quelcóm invisible pressentint una desgracia.

Era guapa, ben plantada, plena de carns, ab uns ulls de color de *miossotis* que feyan contrast ab sa cara morena, colrada pel sol, encuadrada per uns cabells rossos, quins se barrejavan ab la tinta general de son *cutis* fí y test.

Lo primer que feu després d' aixecada, va ser mirar la mar desde la finestreta de sa cambra mitj tapada per unas clavellineras y maraduix, y la vejé tranquila que reflectía un cel blau sense tacas, besant la platja amorosament.

Aixó l' alegrá trayentli un pes que afeixugava son cor y, passantse la má pel front, semblava volgués allunyar uns fantasmas negres que furgavan en son magí. Una rialla envejadora entre-obrí sa boca descobrint un sens fí de felicitats, un cel de delicias, un mar de carinyo anyorat. La esperansa la feya viure. L' anyorament s' acabava.

Ell, lo Joanet, aquell vespre arribaría y tornarían á viure

uns quants dias, com avans de marxar á la pesca, sempre l'un aprop l' altre apedassant las xarxas, visquent l' un per l' altre, estimantse y comunicantse las més tendras intimitats de sa passió.

Los dos eran fills de Lloret. En la p'atja 's van coneixer, allà s' estimaren y s' ho digueren. En la platja continuaren sos amors creixent cada dia més, y vora la platja, en la mateixa iglesia de Lloret, se casaren lo dia de Sant Pere, tinguent de marxar ell ab la cala dels sardinals vuyt dias més tart y separarse d'ella pera guanyarse 'l pa.—Tant poch que puguis, sents?—li digué ella repenjanse en son coll.—Los que convinguin.—Ben poch.—¡A Deu!—Torna.—¡Si Deu ho vol!—Y no 'l pogué deixar abrassada ab ell fins á la porta y continuá menjántsel ab los ulls, fins que l'horitzó l' amagá á n'ell, barca y companys.

—

La barca ja es deslligada. Ja entra mar endins rompent las onas, balancejantse en suau moviment. Los mariners descorren velas, aquestas s' inflan y empenyan al sardinaler, que 's va fent petit com una gavina que creuha l' espay. Y en tant que corra, 'l Joanet de lluny observa la platja lloretenca que 's va perdent. Primer, tot ho distingeix clar, y com més se allunya, li va semblant més bonica la terra que deixa enrera. Mes enllá, una boyra, una calitja espessa li amaga la hermosura de son país. Ja tart, tot se li barreja en la massa blava de la mar y després... després rés; no veu res més que aygua, tot es aygua que'l volta, sens un punt hont descansar los ulls. Pero encara ab ansia, á través d'aquell pla inmens que devant seu s' aixeca hi vol veure son niu, la caseta de sos amors, á la prenda estimada que en l'exaltament de son amor la veu recolzada á la porta... y... te rahó. Encara hi es. Ha contemplat tots los moviments de la nau á mida que s' allunyava; fins quan l' ha perduda de vista, allà lluny, encara no se'n sabia anar de la porta, pensant:—Qui sab! potser tornarà á sortir!—Mes, no sortí, no, que lliscava mar endins en busca de sardina, un bossí de pa pera fer la vida més plascenta, la existencia més dolça.

Y aquell dia precisament, quan se despertá esberada, al

vespre havia d'arribar; Per aixó passá una nit d'insomni en la que, en espantosa confusió, passavan per devant seu, ofegantla, mars y més mars d' onas encrespadas y furientas, quinas rebotían, fentla giravoltar, á la barca del Joanet, á quin, per més esforços que fes la Mariagna, may podia assolir, que també ella s' ofegava devant tanta aygua y brassejava pera sortirne, cansantse y desesperantse, provant de cridar, y fentseli un nús al coll que l' en privava, fins que 's desperté, y, mirant la mar, se posá alegre vestintse depressa ab l'idea de arreglar lo pis, perque ell ne quedés agradat y, abessantla, la petonejés, repetintli la eterna cansó dels enamorats:—¡Mariagna! ¡T' estimo! ¿M' estimas?—Sí.

Mes ¡ay! cap al tart, lo sol que tot lo dia havia lluhit esplendent enmirallantse en l' aygua, comensá á apagarse, no resplendint casi, esmortuhit per uns núvols grisos que deponent pujavan fins que 'l taparen del tot, iluminant la costa una claror horizontal, tétrica que venía d' allá de la mar. A poch queda tot tapat. L' huracá bramant furiós empenyía las onas que engrandían fent bullir l' aygua que udolava sinistrament, tenyida de foch á voltas per los llamps que sicsejavan per l' espay seguits d' uns trons espantosos que 's barrejavan ab la maror sortida de l' immensitat del mar.

Lloret enter sortí á la platja pera veure 'ls sardinalers que devían arribar y prestárlosi auxili. Y encara cap se 'n veyá que desafiés al monstre, sobre quin en aquells moments hi estavan sospesos tots los cors dels lloretenchs y més encara 'l de la pobra Mariagna, de la jove esposa, la que, esverada, ab ulls penetradors volía veure lo que no veyá: la barca de son marit.

Y 's feya fosch, repercutint cada vegada més feréstega la tempestat que tronava desenfrenada, vessant un diluvi d' aygua y pedra que feya desencoratjar á la pobra María que estava contemplant la mar ab rabia, no poguentli arreballar lo que ella més estimava y que tal volta, en sa furia, ja l' havia abressat ab follia, sepultantlo en lo més fons de son cor.

Per fí, després de mil angunias, sortiren uns puns negres que las onas cabussavan sens pietat. Una exclamació sorí

dels pits d'aquella gent que omplenava la platja, un jay! d'esperansa que feu posar en moviment á tots los mariners allí presents, vejentse una animació desacostumada. En un instant foren desamarradas las barcas de la platja omplintse de valents ansiosos de salvar als que venían llensantse al perill sense contemplacions, quedant lo port ple de barcas y barquetes, quals tripulants cridavan fent voleyar mocadors senyalant ajuda per animar als que 's trobavan al mitj del trágul de la mar.

La Mariagna quan distingí la faixa blanca pintada de nou que portava la barca de son marit, com boja se revolcá per la sorra y 's posá á pregar ab las mans creuhadas, los ulls al cel y á la mar, los cabells esbullats que 'l temporal feya voleyar; tota molla, ab una cara d'affligiment que feya llástima, ab un singlot fort que no la deixava respirar.

En tant los sardinalers se removían perdentse y tornant sortir, cruixint per las sotragadas que las onas los hi donavan escumejantas; pujavan y baixavan, girantse d'un cantó al altre en mitj d'aquells brahols espantosos que 's confonían ab los trons anegats en montanyas d'escuma, lluytant ab valor contra la tempesta que, com més la resistían, ab més feresa 'ls sepultava embolcallantlos dins las onas que 'ls cargolavan, fentlos botre pera enfonzarlos més encara. Y la pobra Mariagna, cada vegada més ansiosa, ab fervor pregava, semblant la imatge de la Esperansa, no apartant may la mirada de la mar y dirigintla á voltas al turó de Santa Cristina demanant á la Santa que no la desamparés, que salvés á son marit.—Es meu, ben meu, no me 'l perduu, Verge y mártir Santa Cristina! que 's salvi y us penjaré un bergantí de tres pals al peu de vostre altar!—Pero 'ls barcos bonbollejavan com cos inert, agitantse á mida que s'acostavan encoratjats per la cridoria dels de la platja y 'ls de las barcas salvadoras, que ja avansavan pera tirárlos hi cordas ab que amarrarse y remolcarse 'ls uns als altres, mentres la pobra jove, desesperada, s'aixecá corrent com si volgués entrar dins l'aygua recordantse en aquell instant dels somnis de la nit, lo que la posá nerviosa, espantantse porque vejé 'l perill més aprop, ab una angunia que ab prou feynas la deixava parlar.—¡Deu meu, tant que costan, salvéulas!—Y las barcas ja comensavan á tirarse lliants, ja 's parlavan los mariners, ja casi 's tocavan, abordant

ab coratje algunas vegadas y reculant desseguida empesas per una ona furienta que 'ls abrigava; pero ja s'agarravan los uns ab los altres y ab esforsos suprems las distancias s'anavan escursant.

Per fí 'l sardinaler pintat de blanch, portant forta embranzida anava á entrar, pero un cargolament d'onas rissadas de blanch, que petavan com carriqueig d'ossos, lo topá de plé, emportántsel trinxant los cordatjes y tot quant lo lligava, fentlo desapareixer com si ab l'avalanxa l'hagués enfonsat per sempre més. Un jav! desgarrador se formá en lo pit de la María sortintli de son coll ab só inarticulat, com un brahol de fera y ab los brassos estesos anava á llensarse en la inmensitat si no la haguessen detinguda, puig forsejava per despéndres, com lleona presonera, cridant ab veu enrogallada.—No, no vull, es meu, me 'l pren, no vull!—Mes no li prengué, que torná á sortir lo sardinaler, siguent altra volta lligat y remolcat y entrá á la platja essent rebut ell y 'ls demés ab un fort picament de mans, que feya conmourre aquella expansió de alegría en tots y en cada un dels que moments avans pensavan que 'l ser volgut estava destinat pera pagar lo tribut de carn humana que cada any se cobra la mar...

Deu días després, 24 de Juliol, festa major de Lloret, sortia de dit poble la professó per mar anomenada de l'*amorra*, *amorra*, camí de Santa Cristina, iglesia situada en un turó, entremitj de Lloret y Blanes. Dita professó es tradicional. De molts anys ensá 's celebra y si s'escau en una matlnada de bonansa, á plé sol, resulta un espectacle digne de ser vist.

Surten pausadament una currúa de llauts en quins hi van los obreras de Santa Cristina, particulars, confrarias, l'ajuntament de Lloret y 'ls capellans portant las reliquias de la mártir de Tíro en rica custodia. Aquests llauts son tripulats per dos rengles de mariners que son los encarregats de dur las banderas que cada barca porta en sa popa fentlas voleyar lo vent en ondulacions caprítxosas no deixantlas en repós. Quan la professó es á un quart d'hora del turonet hont s'aixeca la capella, los llauts se posan de rengle y, á una senyal que fa la música de la platja, arrencan ab fúria, bogant los mariners

com esperitats cridant ab tots sos pulmons *¡amorro! ¡amorra!* fent esforços titànichs pera mirar quín serà 'l primer barco que arribará á terra, puig es rebut ab los acorts de la música y picaments de mans dels curiosos de Blanes, Lloret y Malgrat que s'están á la platja, y reb un premi consistent en un xay ó una badella, ó una cantitat en metalich que 's repeteixen los tripulants de la embarcació.

En aixó consisteix l' *amorra*, *amorra* que dona nom á la professó.

Aquell any, dintre una barca hi anava la Mariagna portant un barco de vela en miniatura per oferir á la Santa Verge salvada per los ángels de negarse en lo llach de Bolsena, á quina demaná sa intercessió en la vesprada de la tempesta. Un dels tripulants era en Joanet. Aquella barca guanyá 'l premi, empesa per lo jove mariner, que semblava ab son bogar y coratje, que volgués dominar al monstre que per poch se l'engoleix. Darrera d'ella arribaren la dels capellans, la de las obreras, la del Ajuntament ab bandera issada, las de las confrarias y particulars.

Quan tots foren á terra y 'ls llauts atracats, la platja de Santa Cristina estava animada ab un encant indescriptible, un encís original. La professó s'organisé y comensaren la pujada, donant plaher veure als mariners ab samarreta blanca, pantalon blau, la brusa torsada al cos y descalsos, portant las banderas y 'ls cordons. Darrera d'ells venían las obreras, los particulars, los capellans ab las reliquias, y per fi l' Ajuntament seguit dels musichs y tots los curiosos que omplenvan aquella platja sembrada d'assutzenas.

Arribats á dalt se menjá quelcom y desseguida comensá l' ofici. Entretant, en lo plá que s'estén darrera la capella, desde hont se veu lo mirall inmens de la mar, lo castell de Lloret, la punta que amaga á Sant Feliu de Guixols, las montanyas de Blanes y 'ls contorns, sota 's *pi gros*, los marxants de borregos, roscas, ayguardent, gasseosas avellanas y melons, pararen sas taulas que desseguida estigueren voltadas de compradors que prenían un bossí per esperar l' esmorzar.

Acabat l' ofici y 'ls goigs, los musichs sortiren y, posantse devant de la porta de la iglesia, tocaren una marxa mentres passavan las pabordesas, los capellans y l' Ajuntament per anársen á menjar.

Llavors fou quan la animació pujá de punt omplintse tot de gent que 's repartían en collas y menjavan asseguts en lo plá y costa de la montanya, fent alguns unas fogueradas quinas fumeras s' escampavan sota la verdor, armonisant la nota dura dels pins y la vermellor del terreno, rublert de brosta y brancas secas. Quan tothom hagué acabat, la professó s' organísá altra volta y baixaren per embarcarse. Bellpunt las embarcacions foren baradas, la música tocá la marxa real y 'ls llauts, lliscant per sobre las onas pujavan y baixavan gronxantse pausadament y deixant enrera una estela d' escuma blanca que lluhía tocada de plé pel sol, aquell sol de Juliol potent y abrusador que donava vida, relleu y colorit á la professó que marxava destacantse sobre un mar blau, rissat de puntas blancas, com estrelles de plata demunt lo mantell d' una Mare de Deu.

De Santa Cristina tothom sortí, no quedant més que 'ls venedors quins plegavan ja y prompte abandonarían aquell lloch. Mes en la iglesia de la Santa hi quedá quelcom més qual recort trigaría á esborrarse. En la nau emblanquinada, hi quedá penjat un bergantí que encara 's removía, com empés per las oracions fervorosas, plenas d' agraphiment que volatejavan pel temple barrejadas ab lo fum d' encens, ditas per la Mariagna, la esposa que tornava á Lloret ab la barca guanyadora, al costat de son marit salvat del naufragi.

J. BERGA Y BOADA

BALL-PLA

I

Vora d'un prat, hont mormura
la *Rivereta frescal*,
s' hi alsa una hermosa *masia*,
la més alegre del Pla.
Si la *masia* es hermosa,
més la pubilla s' ho val:
sembla un pitjer de maduixas,
sembla un roser de tot l' any.
Quan á algun *lloch* hi ha *balladas*,
ella no hi pot pas faltá':
¡que be punteja, punteja!
¡que be punteja 'l Ball-pla.

II

Com que avuy *ballan á vila*,
tot ella s' ha enpolaynat:
rivera avall sota 'l salzers,

cap á la festa se 'n va...
Al posá' 'l peu á la plassa
sembla que 'l sol s' ha llevat...
¡quíns raigs de llum sos adressos!
¡quíns raigs de foch sos esguarts!...
Desde 'l cabell á las plantas
no hi ha més ulls que mirá'...
¡que be punteja, punteja!
¡que be punteja 'l Ball-pla!

III

Mentres la *cobla* refila
un gran gentiu va arribant;
ben espayosa es la *plassa*,
de gom á gom s' ha omplenat.
Bell galindoy ja s' avansa,
escardalench, ben plantat,
brot de marduix á la orella,
la barretina flamant...
Des que l' ha vist la minyona
sos ulls no 'n sab aparta'...
«¡que be punteja, punteja!»
«¡que be punteja, 'l Ball plá!»

IV

Ab quatre salts y gambadas
lo brau minyó s' obra pas...
quan es en mitj la *rolona*
passa á tothom més d' un pam...
Dolsa rialla en los llabis,
ab sa estimada se 'n va
com papalló que volteja
la encesa rosa de Maig...
Y ella se 'l mira, se 'l mira,
son cosset prim fent blincá'...
«¡que be punteja, punteja!»
¡que be punteja 'l Ball-pla!

V

Movent lo cap, la gentada
mormora de baix en baix:
—¡Quin bordegás més bon mosso!
—¡Quina parella que fan!—
Y una velleta, qu' ho escoïta,
plena de goig, diu plorant:
—Y qu' es la fló' de la Plana
mon *fill* *extern* estimat!
Be prou qu' ho sab la Pubilla,
prou l' ha sabut ben triá:
¡que be punteja, punteja!
¡que be punteja 'l Ball-pla!

RAMÓN MASIFERN

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMAS)

En la silenciosa—calma de la nit
reposa la terra,
en sa tébia sombra—las flors s' entreobren
y al vent s' esbandeixen.

No més de la brisa—lo sospir dolcíssim
dins del espay vibra...
mos ulls afanyosos—que 'l desitj enganya
aprop meu te miran.

Ma veu al cridarte—se pert y ressona
en la calma muda...
y l' oreig que passa—mon front acaricia
y xiulant s' allunya...

*
* *

Quan l' hivern arribi
tot se morirá;
las blavas miosotis
també 's tancarán.

Llaxóns y vidaubas
nascuts al estiu,
s' ajeurán per terra
sobre 'l sol humit.

En tota la plana
no hi haurá cap flor
que ufana conservi
sos brillants colors...

¡Ni una qu' en son cálzer
conservi sa mel!...
Solsament ta boca
guardava 'l seu bés! ..

. . .

Aquest desitj de pau,—hermosa meva,
aquesta soletat—que 'l cor anhela,
aquest entristiment—que migra l' ànima
aquest etern sopor—qu' ofega y mata...
Son ànsias del oblit—del cor qu' adora...
angúnias del amor—que 'l plor esborra.

EDUARD GIRBAL JAUME

RECANSA

Y qu' es trist, ma dolsa amiga,
veure que tot se mustiga
y 'l fajol que també mor,
com se vesteix de tristesa
la bella naturalesa
quan s' atansa la tardor.

Se marceixen las floretas,
no cantan las aurenetas,
ha enmudit lo rossinyol,
las planas restan calladas,
y las llums son esblaymadas,
ni resplandeix gayre 'l sol.

Han passat las diadas bellas
del mes de Maig, igual qu' ellas
se 'n va aquest temps falaguer,
ben aviat la tramontana
per la montanya y la plana
escampará 'l fret primer.

Vindrà la trista hivernada,
 y vora la llar fumada
 á la escalfor del caliu
 endolsirém l' anyoransa
 fent reviure l' esperansa
 contant cosas del estiu.

c. DEVESA

LA MARE MONTANYESA

Perque 'l nin sos ulls acluqui
si n' hi canta de cançons
ipobre mare com refila!
al compás dols del bressol.
La cansó qu' ara li canta
n' es llegat de l' avior,
la cansó parla de comtes
també parla del Pilós.
Al acabar cada estrofa
mira al fill del seu amor
desvetllat allà 'l veu riure
com tot escoltant lo tò,
—¿Que no 't plau eixa cantada,
fillet meu, com no t' adorms?
Si las cançons de la terra
no 't fan pas venir la son
aprop teu restaré muda
puig cantat t' he lo millor.
La llar santa dels meus avis
no 's profana per res nou,
may las modas de Castella
veurán mon payral escó,

si la llet que mamas ara
catalá no 't fés del tot
més valdria no 't fos mare,
més valdria fossis bort.—
Lo noyet plora y suspira
com si 'l moguessin tals mots;
del bressol ella l' aixeca
y se 'l posa en sos genolls.
—Fillet meu de mas entranyas:
be prou que m' ho diu 'l cor;
d' aqueixa llar estimada
no 'n serás profanador,
puig las mares d' eixa terra
may han alletat fills borts.—

IGNASI ROVIRA y COLL

LO COMPROMÍS DE CASP

(TRAVALL PREMIAT EN LOS JOCHS FLORALS D' ENGUANY)

¡Visca Catalunya!

I

La mort del Rey en Martí l' Humá, ocorreguda 'l dia 31 de Maig de any 1410, posá punt final á la dinastia catalana, que comptava d' existencia cinch centurias, y per las circunstancias en que s' esdevingué, marca evidentment lo principi de la fi de la antiga y gloriosa nacionalitat catalana. Per sí sola aquella mort, hauría sigut ben poca cosa; un rey més pera la historia y un altre de nou pera la Confederació catalana-aragonesa. Pero es que en Martí deixava aquesta vida sense successió, y no havent designat qui havia de substituhirlo, perillavan de debó l' ordre, la pau, la prosperitat d' aquella monarquía.

L' únich fill, en efecte, que tenia en Martí de sa esposa María de Luna, portava son mateix nom y era rey de Sicilia, ahont notablement se distingí guanyant la batalla de Sant Luri contra'l vescomte de Narbona á qui 'ls sarts havían proclamat per senyor, augmentant aixís la constant rebelió de la illa de

Sardenya. L'infant Martí, no obstant, morí 'l dia 25 de Juliol en la mateixa Sicília, produhint aquesta desgracia á Catalunya forta sensació, no sols per esser ell l'únic fill del monarca aragonés, si que també per las moltes simpatías que entre'ls catalans s'havía guanyat en la visita que feu á Barcelona poch avans de la seva mort.

Lo rey de Sicília no deixava descendencia llegítima, puig en Frederich, comte de Luna, fill seu, era bort, y encara que son avi, en Martí l'Humá, lo tenia en la seva companyia y de debó l'estimava, las preocupacions injustificadas de sempre vers los fills illegítims, l'esclhían de la successió á la corona aragonesa y feyan que aquesta quedés sense un descendent directe d'en Martí, ja viudo y malalt, y quasi incapás de contraure nou matrimoni.

Ab tot, se cregué necessari que 'l rey aragonés tornés á casarse, com aixís ho feu, plena de dol la seva ánima, ab Margarida de Prades, molt jove y molt bella, segons comptan los historiayres, alguns dels quals se complaühen en pintar aquella situació ab tochs d'un realisme exagerat referent als secrets matrimonials: y semblant sacrifici no doná més resulta que precipitar la mort d'aquell monarca, qui avans del any de son matrimoni baixá á la tomba.

Y no sols en Martí morí sense successió, sinó que 's negá sempre á declarar qui, entre 'ls seus més prop parents, havia d'heretarlo, y aquesta negativa empitjorava la situació política d'aquell fins allavors poderós regne, puig careixia, per altra banda, d'una lley constitutiva que marqués la successió á la corona. Hi havia, es cert, una costúm establerta sobre aquesta materia, pero es veritat que 'ls reys disposavan de la nació com si fos del seu particular patrimoni. En Martí mateix fou rey d'Aragó en virtut de la substitució que feu á son favor, en lo seu últim testament, en Pere del Punyalet.

La corona aragonesa, donchs, á la mort del rey en Martí, se trobá órfana de successor, y com no li faltavan pretenents ab títols més ó menos llegítims, debia aquesta cuestió resoldres, ó per la forsa de las armas entre'ls interessats, ó per una elecció soberana feta per la mateixa nació degudament representada.

Aquest últim medi, més racional y més just que 'l primer, necessitava temps y calma, y la paciencia que generalment no

tenen los pretenents en semblants cassos, y per aixó era de creure que la forsa s' imposaria á la rahó y que 'l nou rey aragonés sería, no 'l que tingués millor dret, sino 'l que tingués més fortuna en lo camp de batalla, com casi sempre en aquesta mena de cuestions havia succehit.

Va esser, emperó un tribunal representatiu de la nació, que obint als pretenents á la corona, decidí sobre tant important assumpto. Lo cas'ell de Casp fou lo punt ahont se reuniren los representants d' Aragó, de Catalunya y de Valencia, proclamant per fí com á rey d' aquella Confederació poderosa, al castellá Ferrán d' Antequera, acte conegut en la historia ab lo nom de *Parlament ó Compromís de Casp*.

Son molts los autors que al parlar d' aquest fet verament notable, s' entussiasman, posant als núvols la discreció y prudencia del Parlament catalá, que fou lo director, aparent al menos, d' aquell assumpto. ¿Pero devém nosaltres entussiasmar-nos? ¿Es que Catalunya pot envanirse d' aquell fet? Lo Parlament de Casp, ab las sevas naturals consecuencias, ¿fou obra de la voluntat nacional?

Aixó es lo que aném á veure, examinant detingudament lo procés d' aquell Compromís, únich que registra en lo seu género la historia patria.

II

No es pas lo nostre objecte historiar punt per punt lo Compromís de Casp, tasca gens difícil, puig no tindríam més que repetir lo consignat per los autors en las sevas obras. Creyém més útil examinar en síntesis aquell fet memorable y demostrar, ab tota la forsa de las nostras conviccions, que 'l Parlament de Casp no pot sostenirse ni baix lo punt de vista jurídic; ni tenint en compte la conveniència y la tradició dels Estats units de la corona aragonesa; que las sevas consecuencias han sigut fatals, fatalíssimas pera Catalunya; y que, lluny d' esser obra de la voluntat nacional, va serho, per lo contrari, d' una intriga diplomática.

No pot sostenirse 'l Compromís de Casp baix lo punt de vista jurídic, en primer lloch, perque la constitució ó nom-

brament del Tribunal y la seva manera de procedir reunixen tals estranyeses y tals defectes que moralment l'inutilisan.

En efecte; tractantse, com se tractava, de la elecció de rey y per lo tant d'un assumpto d'interés general pera tots los Estats de la corona aragonesa, es evident y notori que aquella elecció devia ferse, no per un sol d'aquestos Estats, sino per tots ells á la vegada. Unas Corts com las de Montsó, de caràcter general, haurían sigut, donchs, las indicadas pera entendre de semblant assumpto.

Aixís ha compregué 'l Parlament de Catalunya, existent durant l'interregne, que tingué lloch després de la mort d'en Martí. Aquest Parlament manifestá repetidas vegadas als delegats dels pretenents de la corona que devant d'ell se presentaren, que per sí sol no volia resoldre la cuestió, puig era de competencia de tots los Estats de la confederació catalana-aragonesa; aquest Parlament enviá comissionats als Regnes d'Aragó y Valencia pera que procuressin la reunió dels Parlaments respectius y aquestos ab ell s'entenguessin; lo Parlament catalá, per fi, ab l'objecte de facilitar lo seu pensament, se trasladá de Barcelona á Tortosa, com lloch més proper de Valencia y d'Aragó, aixís com los Parlaments d'aquestas regions ho foren á Vinarós y Alcanyís. Lo pensament de Catalunya sobre aquest punt, es, per lo tant, evidentíssim.

Pero, joh estranyesa! en la sessió que celebrá 'l dia 12 de Febrer del any 1412, ó sia, després d'un any y mitj que bregava pera conseguir unas Corts generals, renunciá de sopte al seu pensament, nombrá una comissió de vint y quatre personas, vuyt de cada un dels tres Brassos, y aquesta comissió per sí sola, tal volta estralimitantse de las sevas facultats, prescindint dels demás Estats de la Confederació, nombrá á nou personas pera que en representació de Catalunya, Aragó y Valencia, decidissen sobre l'assumpto de la successió á la corona.

Aquest cambi radical d'actitut del Parlament catalá en una cuestió de tanta importancia, no es serio, sobre tot si's té en compte que Catalunya sempre s'havía distingit, no sols per lo seu amor á la justicia, si que també per lo seu constant empenyo en observar totas las formalitats de que la costúm ó la lley rodejavan los actes públichs per insignificants que fos-

sin; y no 's comprén per altra banda, com tot d' un plegat, sense que consi un motiu gros que puga llegitimarho, s' en-comanés la elecció de jutjes, punt capitalíssim de la cuestió que tractava de resoldres, no á unas Corts generals, com fins allavors havia volgut lo Parlament catalá, com era de lley y de justicia, com s' havia fet per altres assumptos de carácter general de molta més importancia; no al mateix Parlament, contituit al capdevall per las foras vivas del país; sino á una Comissió, com si 's tractés de la resolució d' un espedient de importancia secundaria, ó com si 's volgués sortir d' una vegada y de qualsevol manera de la gran cuestió que á tothom preocupava.

Lo nombrament dels jutjes, per lo tant, resulta inverossímil y contrari als desitjos y conviccions de Catalunya y á la costúm de sentit comú fins allavors observada.

De totas maneras foren elegits com á tals: Pere de Sagarri-ga, arquebisbe de Tarragona, Guillem de Vallseca y Bernat de Gualbes, catalans; Domingo Ram, bisbe d' Osca, Berenguer de Bardaixí y Francisco d' Aranda, del ordre de la Car-toixa, aragonesos; y 'ls germans Bonifaci y Vicents Ferrer, religiosos, y Janer Rabassa, valencians.

Mallorca y Sicilia, per consegüent, no estavan represen-tadas, ab tot y que formavan part integrant de la Confedera-ció y que una vegada proclamat lo nou rey, foren cridades pera que com á tal lo regoneguessin. No era, donchs, aquell tribunal, fins dintre 'l seu defecte d' orígen, representant de tots los Estats confederats, y baix aquest punt de vista podria també rebutjarsel.

Pero, apart aixó, lo notable historiador aragonés Zurita atribueix á la Providencia aquell nombrament, puig va do-narse la rara casualitat de que aquestas mateixas nou perso-nas havían sigut també elegidas pel Governador y 'l Justicia d' Aragó, quasi en un mateix temps que la comissió catala-na; y diu aquell autor: «Finalmente aviendose votado por aquellas veinte y cuatro personas, que representavan el Prin-cipado de Cataluña, fueron elegidos por la mayor parte, y nombrados los mismos nueve que se avian elegido por el Governador y Justicia de Aragon, que fue cosa de grande admiracion, que huviese salido tal la eleccion que aquellos dos barones hizieran, no solo de las personas de su congrega-

cion, pero del reyno de Valencia y del principado, que se aceptase por los de su misma nacion, aviendo tanta pasion y diferencia sobre ello entre las partes.»

Nosaltres, en aquesta casualitat, enloch de la má de la Providencia, hi veyém la má de la intriga que, com demostrarem més tart, inspira tot lo del compromís de Casp. Lo Gobernador y 'l Justicia del regne aragonés, donaren la pauta dels que havían d' esser jutjes y la Comissió catalana no feu més que obehirlos. En termes moderns d' aixó 'n diríam un encasillament mitj amagat, y que produhí allavors, com avuy produheix, lo miracle polítich de coneixer l'efecte avans de naixer la causa, de coneixer als elegits avans de ferse las eleccions. Veus aquí explicat tot lo misteri (1). Y com aquells personatjes no eran imparcials, ans al contrari, molt apassionats en l' assumpto de la successió á la corona aragonesa, resulta que 'ls jutjes nombrats tampoch podían obrar imparcialment, puig es tan com natural que participessin de las ideas dels que 'ls havían nombrat. Lo Gobernador y 'l Justicia aragonesos, en efecte, eran partidaris del bando dels Heredias y Urreas, que contra 'ls Lunas lluytavan á mort, pertorbant la tranquil·litat y l'ordre d' aquell regne, qual lluyta s' empenyá més y més ab la mort del arquebisbe de Zaragoza, quete dels Heredias, á mans de sos contraris, los parcials de don Antoni de Luna. Aquells apoyavan al pretenent en Ferrán de Castella, y aquestos, per contraposició, á n' en Jaume d' Urgell. Donat l' antagonisme dels dos bandos, ¿cóm es possible que cap d' ells intervingués de bona fé y ab la imparcialitat necessaria, en l' importantíssim acte de la elecció de jutjes?

Bona mostra d' aquesta imparcialitat es que l' element eclesiástich predominava en aquell tribunal, quan es la veritat que no 's devía resoldre cap cuestió teològica, sino de dret ó de conveniencia pública; que 'l Papa Benet XIII, qual opinió havía d' esser molt atesa per aquell element, era partidari d' en Ferrán de Castella; que en Vicents Ferrer, un dels jutjes y confessor y secretari del Papa, era persona d' extraordinaria respectabilitat, quals opinions eran tingudas com axiomas, ab la casualitat de que 's trobava á Castella, país de

(1) *Historia de Catalunya*, per don Anton de Bofarull.

aquell candidat, en lo moment de la seva elecció; que un altre dels jutjes, en Bonifaci, era germà del mateix Vicents Ferrer, circumstancia que, segons diu en Zurita, causà molta estranyesa; que segons aquest mateix historiador, en Berenguer de Bardaixí, altre dels jutjes, era enemich declarat del comte de Urgell y molt amich del Governador y del Justicia d' Aragó, partidaris, com es sabut, d' en Ferran de Castella; y que un altre jutje, en Bernat de Gualbes, segons en Bofarull, era un dels poch partidaris á Catalunya del pretenent castellá, junt ab altres del mateix apellido. Prenent nota de tot aixó, ¿quina forsa moral poden tenir aquestos jutjes als ulls de tota persona imparcial, ni com es possible que la Providencia intervingués en la seva elecció, com afirman, injuriantla, la majoria dels autors?

Pero seguim al tribunal, camí de Casp, ahont se dirigeix per fallar sobre la important cuestió que se li té encomanada. La primera sessió tingué lloch lo dia 29 de Mars de 1412 y la última 'l dia 28 de Juny següent. Durant aquets tres mesos, los comissionats dels pretenents alegaren devant del tribunal lo que més convenient cregueren á la defensa dels seus respectius drets, no constant aquestas alegacions, ab tot y la seva notoria importancia, en las actas que de tals sessions se conservan. Lo que sí consta es que dels nou jutjes, tantols n' hi havia sis al constituirse 'l tribunal; que fins á la sessió séptima (12 d' Abril) no comparegueren los germans Vicents y Bonifaci Ferrer; y que fins lo dia dinou no estigué present l' altre jutje valenciá, en Janer Rabassa.

Aquest últim, emperó, poca cosa va ferhi, puig á instancia del seu gendre Francisco Perellós, se 'l declará incapacitat pera l' exercici del seu delicat càrrech, quedant aixís una vacant que necessariament debia omplirse. ¿Cóm arreglarho? Sembla lo més natural que nombrés substitut ó successor á n' en Rabassa la mateixa comissió catalana que havia elegit á tots los jutjes. Pero la cosa portava pressa y 'l tribunal, recordant tal volta 'l seu estrany naixement, se cregué ab prou competencia pera arreglarho per sí sol... y nombrá substitut á n' en Pere Bertran, qui á n' als dos dias ja 's trobava en lo Castell de Casp. Los autors fan molts comentaris sobre la incapacitat d' en Rabassa y 'l nomenament d' en Bertran, pero no val la pena. Si 'l Tribunal estranyament estava contituhit,

¿qué hi fá que un de sos membres se tornés boig y un altre hi entrés per una porta falsa? Al capdevall aixó no era més que una consecuencia natural de lo que ja havia succehit. Tals causas tals efectes.

Per fi, al dia següent de la darrera sessió, va publicarse la sentència en la que, sense fonamentarho com era de justicia, se declaró que 'l llegítim rey de la Confederació catalana-aragonesa, era'l pretenent castellá en Ferran d'Antequera. No es certament recomanable la llesesa del tribunal publicant la sentència horas després del últim informe, quan tantas rahons degueren donarse per las parts en defensa dels seus drets; la reflexió y l' estudi, tractantse de tant important asumpto, valía la pena que haguessin sigut una mica més detinguts y reposats. Tampoch és recomanable que aquella sentència no estigués fonamentada, puig era de justicia que 'ls pretenents cayguts sabessin, pel mateix document, lo per qué las sevas alegacions rahonadas no havían sigut atesas. La pressa y 'l misteri son las características del Compromís de Casp y per aquest motiu ni 's fonamentá la sentència, ni 's publicaren las defensas que 'ls candidats feren de sos drets. Y aquestas cosas que faltan, eran tant més de desitjar, en quant, segons esplican los autors, no foren tots los jutjes del mateix parer.

En Zurita ho esplica tot aixó detalladament. Lo primer en donar lo seu vot va ser en Vicents Ferrer, manifestant que al seu entendre en Ferran d' Antequera tenía mellor dret que 'ls demás pretenents, per esser lo més prop parent varó y llegítim, en grau de consanguinitat, del rey en Martí. Los tres jutjes aragonesos, lo valenciá Bonifaci Ferrer y 'l catalá Bernat de Gualbes, *convensuts* per las rahons donadas per en Vicents, en lo seu vot no digueren sino que estavan conformes ab aquestas rahons. En Pere Bertran, espantat per la transcendencia del acte, digué que s' abstenía de votar, puig no havia tingut prou temps, desde la seva arribada á Casp, pera examinar degudament de quina part estava la justicia. L' aquebisbe de Tarragona, si be va dir que en Ferran, consideradas moltras cosas, era 'l més útil pera la gobernació del regne, ab lo qual sembla que no gosá contradir en absolut la opinió d' en Ferrer, no obstant tingué prou enteresa pera afirmar que en lo seu concepte, per rahó de parentiu ab los reys

aragonesos, los que tenían millor dret eran lo duch de Gandía y en Jaume d' Urgell y que entre aquestos dos debía escullirse 'l qui fos més útil á la República. Per últim, l' altre jutje catalá, en Guillem de Vallseca, va declarar que en lo cas que l' arquebisbe posava, en qual opinió estava conforme, entenía que 'l més útil á la República era en Jaume d' Urgell, qui debía anteposarse al duch de Gandía.

Resulta donchs, que l' element eclesiástich, predominant en lo tribunal, ab una sola y honrosa escepció, l' arquebisbe de Tarragona, doná sos vots al candidat castellá, baix la direcció absorvent d' en Vicents Ferrer, secretari y confessor del Papa, qui, per lo tant, y en últim terme, doná verament la corona á n' en Ferrán d' Antequera; que 'ls vots aragonesos foren pel mateix candidat, obehint aixís al Gobernador y Justicia del seu país, reals y positius electors dels jutjes, com avans havém notat, triomfant d' aquesta manera 'l bando dels Heredias y Urreas que del infant castellá eran partidaris; que dels jutjes valencians, ni cal parlarne, perque 'ls germans Ferrer havían de votar al candidat del Papa, y en Bertrán, si no va tornarse boig com en Rabassa, en cambi va fartarli la energia y la enteresa de caràcter, necessarias á tot jutje, pera manifestar quina era la seva opinió; y que 'ls representants de Catalunya, si be dos d' ells tingueren prou valor pera posarse front á front d' en Vicents Ferrer contradiint las sevas opinions, ab tot y trobarse sols en aquell judici, mereixent baix aquest punt de vista tota mena d' elogis, no obstant, en conjunt tal vegada decidiren la elecció á favor d' en Ferrán, puig l' altre jutje catalá, en Bernat de Gualbes, apartantse de sos companys y donant lo seu vot á n' en Vicents Ferrer sense dir lo per qué li donava, lo qual prova una petitesa d' esperit extraordinaria, feu que Catalunya figurés en part entre la majoría, ja representada per Aragó y Valencia, y com que segons la concordia d' Alcanyís, recordada pels autors, pera que la elecció fos válida era necessari que entre 'ls vots de la majoría hi figurés per lo menos un representant de cada una de las tres regions confederadas, resulta evidentment que si en Gualbes hagués seguit á n' als seus companys, Catalunya no hauría figurat entre la majoría y faltant aixís la indicada condició d' aquella concordia, la elecció no haguera sigut válida

y en Ferrán d' Antequera, probablement, may hauria portat sobre son cap la corona aragonesa.

Sia com vulga, lo cert es que 'l Justicia y Gobernador aragonesos estigueren acertats al donar la pauta pera 'l nomenament de jutjes y que gracias á aixó la dinastia castellana s'ensenyorí de la nostra Confederació gloriosa, que per esser molt diferente de la nació castellana, havia de sucumbir més tart no quedantne casi ni rastre.

No, no pot entussiasmarnos lo Compromís de Casp ni la conducta del Parlament de Catalunya, puig enlloch hi veyém lo carácter catalá, ab la seva enteresa sempre franca y noble, ni l' esperit de justicia que sense cap mena de duple deu animar á totes las causas. Sembla tálment que una má de ferro tenia presonera á la nostra patria, tapats los ulls y 'l cos subjecte, perque tantas cosas passessin. Catalunya en aquest fet está desconeuda. ¿Cóm, donchs, aplaudirlo?

Pero apart tot lo dit, ¿pot tal volta jurídicament sostenirse la sentència donada?

¿Pot aixís lligitimarse 'l Compromís de Casp?

Anémho á veure.

III

Tenia per objecte 'l Compromís de Casp declarar qui tenia millor dret, no precisament á la herencia d'en Martí, sino á la corona aragonesa; aquesta y no 'ls bens particulars de aquell, necessitava d' un successor y aixó era lo que preocupava á la pública opinió únicament. Essent aixís, devían tenirse en compte, pera la declaració d' aquell dret, las lleys reguladoras de la successió general y además una costum may interrompuda que en aquesta materia en part las modificava.

Per virtut d' aquellas lleys, com es de toihom sabut, los descendents á tots los demás parents devían esser preferits, y per lo tant l' hereu de la corona aragonesa era 'l més pròxim descendent del rey aragonés, també més pròxim, ab preferencia absoluta sobre tots los parents colaterals. La costum, avans indicada, consistia en que regia la ley sálica, donchs may una dona ni 'ls seus drets havents, havían ocupat lo trono de

Aragó. Per aixó no foren atesas las rahons que donava en Matheu de Foix pera ocupar la vacant deixada per en Joan I, puig alegava esser marit de la filla d'aquest, na Joana; per aixó aragonesos y valencians s'oposaren ab las armas á la má, á que en Pere IV nombrés procuradora general del regne á sa filla Constansa; y si be es veritat que Petronilla fou reyna d'Aragó, no es menos cert que per lo especialíssim no pot aquest cas citarse com á argument en contra, y es de notar per altra banda, que aquella senyora tantsols era reyna de la antiga y petita monarquía aragonesa.

Ab aquests principis de dret devía, donchs, resoldres lo cas que motivá lo Compromís de Casp. ¿Va ferse d'aquesta manera?

Prescindint per un moment de la mena de vincle de parentiu que 'ls pretenents invocavan, y tenint en compte que 'ls últims reys d'Aragó eran en Martí, en Joan I, en Pere IV, Alfons IV y en Jaume II, aném á veure en quin grau de parentiu, en sentit descendent, se trobavan respecte d'aquests monarcas los aspirants á la corona.

En primer terme deu colocalse á n' en Frederich, comte de Luna, ja que era net d' en Martí l' Humá.

En segon terme, á n' en Lluís, duch de Calabria, donchs era net del rey en Joan I.

En tercer terme, á na Isabel, esposa del comte d' Urgell, puig era filla del rey en Pere IV.

En quart terme, á n' en Ferrán d' Antequera, puig era net per part de mare del mateix rey en Pere IV.

En quint terme, á n' en Jaume, comte d' Urgell, puig era net per part de pare del monarca Alfons IV.

En sisé terme, á n' en Joan, comte de Prades, qui era net, per part de pare, del rey en Jaume II.

Y en últim terme, á en Alfons, duch de Gandía, per esser besnet del mateix Jaume II, també per part de pare.

Si tantsols s'hagués de tenir en compte la proximitat de grau, es induptable que en Frederich, comte de Luna, tenia d' esser lo rey d'Aragó. Pero la seva qualitat de fill bort d' en Martí de Sicilia l'impossibilitava d'obtenir la corona, donchs aixís ho prescrivían las lleys y la costúm del regne.

Tampoch podia serho 'l qui ve en segon terme, ó sia, en Alfons, duch de Calabria, puig lo seu parentiu ab en Joan

venia de la seva mare na Violant, filla d' aquest monarca, y la lley sállica per la costúm establerta, com avans havém dit, feya que 'l seu dret no fos preferent.

Per la mateixa rahó no podia ser reyna la qui ve en terme tercer, ó sia na Isabel, esposa del comte d' Urgell y germana d' en Martí l' Humá.

En lo mateix cas del duch de Calabria set robava en Ferrán d' Antequera, puig aquest, per la seva mare Leonor, era net d' en Pere IV.

Pero sí podia y devia serho 'l qui ve en terme quint ó sia en Jaume, comte d' Urgell, puig era besnet del anterior rey, en Alfons IV, ja que 'l seu pare, en Pere, era fill d' en Jaume, abdós comtes d' Urgell, y aquest últim ho era de dit monarca.

De cap manera podían los altres pretenents invocar millor dret, puig lo comte de Prades y 'l duch de Gandía, descendían de Jaume II, rey més antich, y per consegüent, de més llunyá parentiu.

Queda, per lo tant, demostrat evidentment que 'l rey llegítim d' Aragó era en Jaume, comte d' Urgell.

Pero volém suposar que no pogués invocarse la lley sállica y sí tantsols la proximitat de grau en sentit descendent dels reys aragonesos. En aquest cas lo rey llegítim era, com havém vist, en Lluís, duch de Calabria, net d' en Joan I.

Volém encara suposar més; volém creure que 'l llegítim rey d' Aragó era, no 'l descendent més pròxim del monarca també més pròxim, sino 'l parent més aprop del rey en Martí, prescindint igualment de la lley sállica.

En semblant cas, com també avans havém vist, la corona devia obtenirla la germana, no 'l nebot d' en Martí, la Isabel, no en Ferrán d' Antequera.

De cap manera, donchs, podia l' infant castellá esser rey d' Aragó.

Un autor modern catalá ha volgut justificar la sentència de Casp. Tot dihent que 'l dret romá, allavors en gran predicament, no parla de la costúm catalana sancionadora de la lley sállica, y que aquell dret va esplicarse per los compromissaris de Casp, de la mateixa manera que tothom l' invocava, no obstant y prohibirho una lley d' en Jaume 'l Conqueridor, sosté que dita sentència podia devant de la lley assentarse

sobre motius que respectarà tot home qui haja reflexionat ab seny imparcial l'estat perque passava la ciencia de la humana justícia en lo comensament del segle xv.

No podém estarhi conformes ab aquesta opinió, en primer lloch, perque sia 'l que sia 'l valor científich y 'l predicament del dret romá en aquella época, era un abús manifest que aquest derogués la costúm consabuda, puig cap lley ho autorizava, y sobre un abús, per científich que se 'l consideri, no podía ni devía fonamentarse una sentència tan important com la de Casp; y en segon lloch, perque ja havém demostrat que encara prescindint de la lley sálica, no era en Ferrán qui tenia dret millor, sino 'l duch de Calabria y na Isabel per la línea descendent y na Isabel mateixa per la línea colateral.

Pero si la sentència de Casp no pot sostenirse baix lo punt de vista jurídic, essent ademés digne de censura 'l nomenament dels jutjes, las circunstancias personals de casi tots ells y las rahons que donaren al emetre 'l seu vot, no podém deixar en l'ayre la declaració que feren l'arquebisbe de Tarragona y en Guillelm de Vallseca, referent á que en Ferrán de Antequera, si no tenia més dret que en Jaume d' Urgell, en cambi *era 'l més útil pera la governació del regne*, ab qual utilitat tots los jutjes, menos en Bertrán, qui s'abstingué, hi estigueren conformes.

Nosaltres volém creure piadosament que 'ls dos compromissaris catalans feren aquella salvetat, no per altra rahó, sino per no oposarse en absolut á las pretensions d'en Vicents Ferrer, ánima d'aquell tribunal y representant del Papa Benet. ¿D'ahont resulta, sino, aquella major utilitat del infant castellá?

En Ferrán era foraster y educat en la seva patria, tan diferenta de Catalunya per tots conceptes, que com ho demostraren elocuentment los fets posteriors, la dinastía castellana arruiná totalment aquella Confederació gloriosa. En Jaume d' Urgell, en cambi, era de casa y educat en las costums y lleys de la terra.

De las actas del Parlament catalá no resulta res absolutament en contra de la actitud y conducta observada per en Jaume, desde la mort d'en Martí fins á la sentència de Casp; ans al contrari, constan los seus oferiments pera combatre 'ls perills que amenassavan á Catalunya durant aquell període. No

pot dir-se lo mateix d'en Ferrán, puig no sols la viuda d'en Martí, al principi del interregne, avísava al Parlament de que en Ferrán enviava tropas castellanas á Murcia, ab tot y no haverhi guerra; no sols, una altra reyna, donya Violant, declarava certs abusos comesos pels delegats d'alguns pretenents, de lo que tantso's se 'n defensá 'i comte d' Urgell; sino que además aquest se vegé obligat á protestar devant del Parlament de que en Ferrán hagués entrat en territori aragonés ab tropas castellanas.

Los delegats del comte 's presentaren al Parlament ab tota la correcció deguda; y 'ls d'en Ferrán, en cambi, ho feren ab tal orgull y ab tals pretensions, que 'l mateix Parlament tingué de manifestar que 'ls seus guías en aquell assumpto eran Deu y la justícia, dels qui no s' apartaria encara que algun pretenent, per la seva propia autoritat, volgués lo contrari.

Mes, se fan cárrechs al comte per la mort del arquebisbe de Saragossa, quefe dels Heredias, á mans del bando contrari dels Lunas, partidaris aquestos d'en Jaume d' Urgell, aixís com aquells ho eran d'en Ferrán d' Antequera. Pero semblants cárrechs may s' han justificat, d'aquella mort se 'n defensá don Antoni de Luna per medi de carta al Parlament dirigida; y de totes maneres se tractava, no precisament de la mort d'un arquebisbe, sino del quefe d'un dels bandos que pertorbavan la pau d'Aragó, puig ab tal carácter acudí á Almúnia ahont acabá sos dias. Ni en Jaume, donchs, te culpa provada per aquest fet, ni revesteix aquella mort la importancia extraordinaria que s' ha volgut atribuhirli.

No, no podía esser útil als Estats de la corona aragonesa, rubleris de llibertats, un prímpcep de la monarquia castellana avesada á la esclavitut dels seus pobles; may lo principi autoritari, genuinament castellá, podria lligarse armónicament ab lo principi de llibertat que ab tant de respecte per part de tothom, imperava á Catalunya.

S'acusava á n'en Jaume d' Urgell de tenir un carácter belicós y perturbador. Si l'hagués tingut, ó 'l Compromís de Casp hauria sigut una cosa seria y formal, ó no hauria tingut lloch, estalviantnos talvegada la pèrdua de las llibertats catalanas. Un carácter belicós, ab las armas á la má hauria posat á rotllo als directors de tanta farsa y comedia. Es verament de sentir que 'l comte d' Urgell, tancant los ulls á tants abusos,

acatés mansament tot lo succehit, y sols se recordés de la seva energia quan ja no hi havia remey. Va pagar massa cara la seva falta, porque ara 'l critiquém. Haventse rebelat contra en Ferrán, ja proclamat rey d' Aragó, tingué de rendirse y humiliarse en la siti de Balaguer, y després de molts anys de presó, perduda ja la seva hisenda, 'l seu nom y la seva familia, va morir vilment assassinat en lo castell de Xátiva ahont presoner se trobava.

La fi del comte d' Urgell, llegítim rey de la corona aragonesa, fou desastrosa. Tirémhi un vel y aném á veure la intriga diplomática que secretament dirigí tot lo del Compromís de Casp.

JOSEPH SORRIBAS y RIERA

(Acabará.)

A UNAS FLORS

Si jo á cada instant os beso,
si os miro tan amorós,
que fins crech que si heu perdut
vostre natural color
ho devéu, més que á n' al temps,
á mas miradas de foch,
no es pas, marcidas floretas,
que ho fassi per lo que sou,
perque avuy es poca cosa
lo vostre intrínsech valor;
son bon xich més egoistas
mas miradas y petons:
es perque sou pera mí
ferma penyora d' amor
d' aquella que va portarvos
demunt de son cor, un jorn,
eclipsant vostra hermosura
ab la seva com un sol;
puig es més bell que 'l teu, rosa,
de sas galas lo color;
es lo carmí de sos llabis
molt més viu, clavell, que 'l foch;
jamay, lliri, ta puresa
igualá la del seu front,
y es d' una aroma més fina
que totas las flors del mon.

A. FERRER y FERRER

LO COMPROMÍS DE CASP

(Acabament.)

IV

ERA rey d' Aragó en Pere 'l *Ceremoniós*, quan á consecuencia de la elecció de successor al Papa Gregori XI, nasqué un cisma que pertorbá fundament á la Iglesia católica. Los mateixos cardenals que elegiren á Urbá VI, alegant que se 'ls havia cohibit ab fortas amenassas al donarli 'ls seus vots, proclamaren un altre Papa ab lo nom de Climent VII, que va fixar la seva residència á Avinyó.

Creyantse 'ls dos Papas igualment llegítims, tot lo seu empenyo, com era natural, era buscar fortas adhesions per part dels Estats cristians y 'l d' Avinyó devia procurar principalment, no sols la de Fransa, que ja tenia, si que també la dels Estats vehins, Aragó y Castella, que en aquella cuestió permaneixían neutrals.

Un dels cardenals més entesos del Papa d' Avinyó, era en Pere de Luna, home de gran talent, fill d' Aragó, militar en la seva joventut y que en pochs anys havia conquistat ab los seus mérits la dignitat de cardenal que li conferí Gregori XI.

Ningú més indicat que en Luna pera treballar la sumissió y acatament á son amo y senyor d' aquellas duas nacions vehinas, y en efecte li confia aquest encàrrech lo Papa Climent VII, y si be 'l rey d' Aragó permanesqué fidel á la seva neutralitat, pogué 'l cardenal conseguir que 'l de Castella se declarés partidari d' aquell Papa. Durant la seva estada á Catalunya, conegué al jove Vicents Ferrer, de qui va prendre de tal modo per lo seu talent y elocuencia, que desde llavors fou lo seu company inseparable y més endavant lo seu amich y conseller íntim.

L' astut cardenal continuá treballant als pobles de la corona d' Aragó y de tal manera devía ferho, que 'l successor d' en Pere IV, lo seu fill en Joan I, tan bon punt fou proclamat rey, declará que 'l Papa llegendim era 'l d' Avinyó y tan consensuts devían estar aquells pobles d' aquesta llegendimitat, tant bé devía prepararlos lo cardenal Luna, que la Confederació catalana-aragonesa fins á última hora sostingué ab fanatisme al successor d' en Climent VII, ab tot y haverlo abandonat y fet la guerra las nacions francesa y castellana.

Aixís, efectivament, succehí, quan mort en Climent y proclamat Papa 'l mateix cardenal Luna ab lo nom de Benet XIII, tingué aquest de refugiar-se al territori de la confederació, abandonat quasi de tothom, ab tot y la seva extraordinaria diplomacia, ab tot y las elocuentes defenses d' en Vicents Ferrer, pero sostingut per la corona aragonesa ab tanta més fermesa quant més gran era la seva desgracia, ja per efecte particular al fill de la terra, ja per convicció, ja per odi á Fransa, ja, com es lo més provable, per las tres cosas á la vegada.

En semblant estat se trobava 'l Papa d' Avinyó en los últims temps del regnat d' en Martí l' Humá, y quan s' acostavan las cuestiones que devían més tart resoldres ab lo Compromís de Casp, y no cal dir si á n' en Benet XIII la cuestió del successor á la corona devía interessarli, puig si 'l regne de Aragó l' abandonava, la seva causa no tenía salvació possible. De consegüent, podia presentar aquell delicat assumpto, pera la seva resolució, dos aspectes: la conveniencia particular del Papa y la conveniencia de la Confederació; y encara que aquests dos aspectes era possible que armónicament se lliguessin, resultaren, per desgracia, contradictoris en realitat,

no en apariència, y un dels dos, per lo tant, devia obtenir la victòria.

Y en efecte; un dels pretenents á la corona, 'l més lligítim, lo més convenient á la nació, en Jaume d' Urgell, no tenia ab en Benet grans simpatías per rahó dels bandos aragonesos ab los quals aquells dos personatjes hi estavan més ó menos embolicats; y per aquest motiu no podia 'l Papa tenir ab lo comte grans confiansas de que una vegada rey, seguís obehintlo. Los altres pretenents de rassa catalana eran, baix aquest punt de vista, ductosos, si be de totes maneres era de creure que no s'apartarian de la política seguida per en Martí en la cuestió religiosa. Pero l' altre pretenent, en Ferrán de Antequera, si be era 'l que menos convenia á la corona aragonesa, tenia, ab tot, pera 'ls interessos del Papa, una grossa ventatja sobre tots los demés, y era aquesta que si en Benet ab la seva diplomacia conseguia que l' infant castellá fos rey d' Aragó, no sols aquest regne, sino també 'l de Castella, del qual aquell n' era Regent, casi bé ab seguretat que tindrían com á lligítim al Papa d' Avinyó, encara que no fos més que per agraïment als treballs d' en Benet XIII.

En Ferrán, donchs, era 'l candidat que més convenia als interessos del Papa y 'l menos indicat pera 'l país; en Jaume d' Urgell, per lo contrari, era 'l candidat á qui la lley y la utilitat pública afavorian, pero 'l menos convenient per aquell Pontífice.

Veus aquí com aquets candidats representavan los dos aspectes antitétichs de la cuestió que devia resoldres, que si no eran públichs y notoris no per aixó eran menos certs y que á bon segur no escaparen al clar talent del Papa Benet.

Posat l' assumpto en aquest terreny, cal preguntar: ¿pero es que 'l Papa intrigá realment pera que fos elegit en Ferrán d' Antequera? Si ben alt no ho diguessen lo resultat del Parlament de Casp, la necessitat en que 's trobava en Benet de conservar la tiara, ja quasi del tot enfonzada, y la facilitat que tenia pera ferho, nascuda de la seva alta gerarquia defensiva y sostinguda per aquell regne, ho provarian evidentment diversos fets que la historia consigna, ab los quals se comprenen perfectament totes aquelles estranyesas é ilegalitats que omplen tot lo procés d'aquell célebre compromís que tirá per terra la grandiositat de la patria catalana.

Aixó no vol dir que 'l Papa obrés descaradament á favor de determinat candidat, puig li convenia fer bona cara á tothom y no crearse enemichs, que podrian destorbarli tots los seus plans. La diplomacia, no la franquesa, fou l' arma que escullí pera triomfar en tota la línea, arma per altra banda, que sabia manejarla com á bon mestre.

Observis, per de prompte, un fet que no deixa de tenir importancia. En Martí l' Humá no podia ignorar que si moria sense designar successor á la corona, era quasi segur un conflicte. ¿Per qué no va ferho? ¿Per qué 'l Papa que tanta influencia tenia, no 'l convencé de la necessitat de designarlo? Aixó es un misteri que tantsols pot esplicarse suposant que 'l Papa sabia quina era la preferencia que 'l rey tenia respecte al successor y que aquest no era 'l que secretament ell volia. Aixís s' explica be que 'l Papa no s' hi empenyés en que tal declaració fos feta; ans al contrari, que procurés que en Martí morís sense declarar la seva voluntat.

Mesos avans de la mort del rey, lo Papa havia ja pronosticat en acte solempne, que la successió á la corona se decidiria, no per las armas, sino per rahons d'igualtat y de justicia, ab lo qual venia á dirse que no seria 'l monarca qui fallaria sobre l' assumpto. Aquest pronóstich del Papa, altament significatiu, confirma lo que avans havém manifestat, ó sia, que en Benet no volia que en Martí digués quina era la seva voluntat, y ademés sembla una ordre, puig s' aná cumplint al peu de la lletra. Ab aixó s' explica una altra anomalia. Lo mateix dia de la mort del rey, lo conseller en cap Ferrer de Gualbes, acompanyat d'un notari, com á delegat de las Corts, allavors reunidas, preguntá al monarca si volia que després de la seva mort fos hereu de la corona aquell á qui li assistís la justicia, y d' aquesta pregunta, aixís com del *Sí* que respongué en Martí, se 'n aixecá una acta notarial. ¿Per qué aquellas Corts, tant gelosas en altrás ocasions de la felicitat de la nació, enloch de dita innocent pregunta, que al capdevall res havia de resoldre, no exigiren del rey que designés lo seu successor, ja que aixís s' evitava 'l conflicte verament nacional que tothom preveya y temia? Las Corts, ó res havian de fer sobre aquest particular, ó tenian necessitat d' obrar ab energia. Tal com ho feren, no sembla sino que únicament

se tractava de confirmar y robustir lo pronóstich d'en Benet XIII.

Notis ara, per altra banda, que 'l conseller encarregat de formular aquella pregunta porta 'l mateix apellido que 'l únich compromissari catalá que doná 'l seu vot á n' en Ferrán d' Antequera.

Aixís, donchs, morí en Martí tal com en Benet volía, qual pronóstich quedá confirmat ab lo sí del monarca á la pregunta del conseller de Barcelona.

Pero 'l Papa, després d' aquesta victoria, no tindria encara la seguretat de la elecció del infant castellá. Conveníali, donchs, donar llargas al assumpto y veure entretant de quina manera devían las cosas prepararse. De llargas n' hi hagué y de sobras. Los bandos d' Aragó y Valencia dificultavan la reunió dels respectius Parlaments y en lo de Catalunya, reunít ja desde 'ls primers moments, se promovían cada dia tals discussions estranyas á la cuestió capital, que caminava á pas de tortuga. En Benet, lluny de procurar que tals dificultats desapareguessin, cosa que no havia de serli difícil, no trobava malament que l' arquebisbe de Zaragoza fos lo cap d' un dels bandos aragonesos, al contrari, simpatisava ab lo seu modo de procedir, y consentía y tal vegada secretament manava que l' element eclesiástich de Catalunya faltés sistemàticament á las sessions del Parlament catalá, com en realitat hi faltava, ab lo qual la resolució dels assumptos era gayre bé impossible.

Pero la gran habilitat del Papa Benet consistí en fer per manera que la elecció dels compromissaris sortís, no d' unas Corts generals del regne, sino d' una insignificant comissió del Parlament de Catalunya. Era molt més fácil tenir á las sevas ordres á la majoria de las vint y quatre personas que formavan aquella célebre comissió, no pas á las Corts generals constituïdas per los estaments de cada una de las regions confederadas. Per aixó 'l Papa, prenent peu de que l' assumpto principal may ni may se resolía y que passant inútilment mesos y mesos, tothom s' aburría y 's cansava, aconsellá al Parlament de Catalunya per medi d' un escrit molt falaguer, que sortís del pas de cualsevol manera, puig tan llarch interregne era esposat á gravíssimas complicacions. Poch temps després d' aquest consell, ¡ tanta va esser la seva

forsa!, quedá nombrada aquella comissió elegidora dels compromissaris, verdader cop d' Estat que acabá d' una vegada ab tots los entrebanchs que s' oposavan á la reunió de las Corts generals del regne.

Be pot dirse que després d' aixó la diplomacia papal havia triomfat en tota la línea. Entre 'ls compromissaris hi havia en Vicents Ferrer, confessor y secretari d' en Bener, persona de gran renóm y home, en fí, que segons avans havém vist, portá la batuta en tot lo de Casp, fins al estrém de que tantsols tres dels jutjes parlaren en contra, encara que ab certs miraments, de las sevas pretensions. Per aquest motiu, tots los autors diuhen que en Ferrer doná la corona d' Aragó á n' en Ferrán d' Antequera.

¿Pot ara esplicarse lo per qué l' infant castellá, ab tot y las desventatjas que tenia, obtingué á son favor la sentència de Casp?

Aquesta, en resúm, si per un costat doná nou coratje al cisma religiós, escandalitzant al mon católich, entronisá á Catalunya la dinastía castellana, que al capdevall havia de posar fí á la Confederació catalana-aragonesa. Ni la Iglesia ni Catalunya, per consegüent, poden estar agrauidas al célebre Compromís que 'ns ocupa.

¿Cóm es possible, donchs, que alguns fills d' aquesta terra malmetin lo seu talent pera defensarlo y digan y cregan que la Providencia va inspirarlo?

En Vicents Ferrer, avuy sant, va equivocar-se al defensar al anti papa Benet XIII y aquest, tot procurant la conservació de la tiara, va arruïnar-nos. ¡Quí ho havia de dir! Lo cisma religiós, sols per espay d' alguns anys perjudicá á la Iglesia católica, y en cambi ferí de mort, ab lo Compromís de Casp, á la gran Confederació catalana-aragonesa.

No hi tením cap dupte: en Benet, aprofitantse de la gran influencia que tenia, ab la seva diplomacia posá sobre 'l cap d' en Ferrán la corona aragonesa, y 'l poble, remat mansís-sim, tot seguint las petjadas del que creya 'l seu pastor, va trobar-se de cop y volta dintre la gola del llop que ab instints de fera va destrossarlo.

V

Aném á concloure. Lo rey en Martí, com si presentís los successos que havían de realisar-se després de la seva mort, en las Corts tingudas á Perpinyá en 1405 digué que cap poble en la terra disfrutava de tantas llibertats com Catalunya, per qual motiu son renom era universal. Aquest elogi ja no havia de repetir-se may més. Als monarcas de la dinastia castellana, aquí portats per la sentència de Casp, los hi feren nosa tantas llibertats y las minvaren y las destruhiren. Ab los ayres de la nostra terra, tota llibertat, tota expansió, no hi podían respirar aquells monarcas vinguts d' una terra forastera ahont l' autoritarisme absorbent tenia avesats als seus pobles á una esclavitut aquí desconeguda. Per aixó un notable historiador ha dit, parlant de la elecció d' en Ferrán d' Antequera, *que se temia ver en él un ánimo tan altivo y grande que no sufriría el reynar á la costumbre de los Reyes pasados y que en el regimiento de sus provincias regia* (se refereix á Castella) *no sólo con autoridad, pero con mando, é imperio soberano sobre los suyos.*

Aquest *mando é imperio soberano* á Catalunya no se 'l coneixia, puig los reys, ab tota sa realesa, avans d' esser reconeguts, devían jurar las lleys de la terra y molt sovint lo seu poder devía doblegarse ab lo pes de la autonomia que era la ánima de la Confederació catalana-aragonesa.

Ab aixó y tenint en compte la altivesa del caràcter castellá, sempre diferent del de Catalunya, com aixís ho diu l' autor de *La fi del comte d' Urgell*, escriptor del sigle xv, anava á comensarse una lluyta ferma entre 'ls principis d'autoritat y llibertat, aquí fins allavoras perfectament agermanats per la nostra especial política, y ab ella Catalunya y 'ls demés Estats de la Confederació, comensaren á devallar de la altura considerable en que 's trobavan, poch á poch, disputantse 'l terreno pam á pam, vessant á dolls la sanch generosa, omplint la historia ab los noms d' héroes y mártirs, pero baixant baixant d' aquella altura fins arribar al fons y caure sota 'ls peus feixuchs del autoritarisme despòtich que xafá, esmicolantlas, las nostras antigas y gloriosas llibertats.

En lo pecat de Casp hi havém trobat amarguíssima penitència. Pesa avuy sobre nostres caps lo Madrid oficial, planta desconeguda en la nostra terra, fossar comú de totas las llibertats espanyolas, ahont jauhen soterradas las energías heróycas dels Fivallers, Clarís, Casanovas y altres héroes catalans, que arreu brotaren dels entussiasmes per la llibertat y per la patria menyspreuadas, los esforços verament titánichs dels catalans en las sevas lluytas contra 'ls reys, en temps de Joan II, d'en Felip IV y Felip V, successors donats als Berenguers per los compromisarís de Casp; las energías dels aragonesos caygudas als peus d'en Felip II y Felip V; las dels valencians en temps d'aquest últim monarca; y fins las dels mateixos castellans, que ab tot y la seva poca llibertat de sempre, no pogueren resistir la tiranía del rey Carles I. Madrid es la negació de totas las antigas llibertats espanyolas, un monument aixecat á la memoria de tanta desolació y ruina.

Y per lo que respecta á la Confederació catalana-aragonesa, lo primer granet d'arena portat á semblant monument va esser l'entronisament á la mateixa de la dinastía castellana. No era per lo seu carácter aquella monarquía fraccionada, y per aixó, contra 'l mateix Ferrán d'Antequera, tingué de protestar enérgicament la municipalitat barcelonina representada per en Fivaller, pera ferli entendre que fins las lleys locals obligavan al monarca, y las Corts, responnent á la altivesa del rey al demanar certas cosas, li feren present que 'l complaurían, no per las causas y rahons per ell esposadas, sino perque aixís lliurement ho volían, graciosament, sense obligació de cap mena.

L' Alfons V, son successor, ab la seva política aventurera, mes va preocuparse dels desordres de Castella y de la conquesta de Nápol's que no pas dels seus regnes, ab tot y las protestas de las Corts catalanas y de que 'ls bandos pertorbavan la pau y tranquil·litat públicas.

Pero quan esclatá la desgracia que sobre la Confederació pesava, fou en lo regnat d'en Joan II, contra qui sostingueren los catalans una guerra que durá dotze anys, primer alsament de Catalunya pera la conservació de las sevas llibertats bojament compromesas per lo Parlament de Casp; y com si ab aquest succés grandíós no n' hi hagués prou, mentres la guerra estava encesa, lo primogénit Ferrán contragué matri-

moni ab Isabel de Castella, ab tan humiliants condicions per la corona aragonesa, que desde allavoras aquesta semblá de calitat inferior, ab tó de mofa se li digué *coronilla* y aná preparant aquell casament la confusió de las duas coronas que temps á venir havía de portarnos á la actual centralisació absoluta ab la ridícula preponderancia castellana.

Avuy, de la Confederació catalana aragonesa no 'n queda ni rastre; Catalunya ha perdut la seva antiga personalitat; y fins la política castellana del *mando é imperio soberano*, nos ha fet perdre bona part dels territoris que tenia la corona aragonesa al contraure matrimoni 'ls anomenats reys catòlics, bon xich més estesos que 'ls de la corona de Castella. No hi ha dubte que la sentència de Casp, de mort ha sigut pera nostra patria. Prop de cinch centurias han passat desde la proclamació d'en Ferrán d' Antequera y la tristesa que dona la història de tan llarch període, en part se compensa contemplant l'actual desvetllament de Catalunya que ab afany treballa pera refer la seva personalitat perduda.

Si algun dia 'l cap del Estat espanyol, dirigintse á unas Corts catalanas, pogués repetir, dintre de las idees modernes, las paraulas que digué en Martí l' Humá en las del any 1405, avans recordadas, estarian d'enhorabona la ciencia, 'l progrés y 'l benestar no sols de Catalunya, sino de tot Espanya, puig aixó voldria dir que la sentència de Casp ha sigut revisada, que s' han fet bossins de la centralisació política engendrada per aquella, y que la nostra patria catalana, tornantse jove, segueix altra volta 'l camí obert per la seva antiga autonomia, únich remey que al nostre entendre pot curar la gravíssima ferida que 'l Compromís de Casp va inferir á Catalunya.

JOSEPH SORRIBAS y RIERA

VORA LA MAR

Onada darrera onada
—va dir l'aymant á l'aymada—
que bonich es lo mar blau,
vritat amor que t'agrada
quan la tarde fresca cau?...

Molt! contestá ella calmosa
guaytant la platja escumosa
com un blanch plantell de llírs.
Que t'estimo, dona hermosa!...
y's van sentir dos sospirs...

Y l'aymant á n' á l'aymada
lí va fer una besada
y l'aymada á n' el aymant
lí va dir: ¡T'estimo tant!...

Y á flor d'ayga neguitosa
va sortir la lluna hermosa
d'un color vermell de foch
y enlayrantse magestuosa
va pujar á poch á poch.

Va pujar com hostia santa
per la gran volta brillanta...
Y 'ls aymants de brasset tota la nit
l'adoraren en mitj del cel florit.

¡Qu' es hermosa la nit ¡Quánta poesía
la terra vessa arreu!
¡Qué bell es tot! ¡Qué bell, ma dolsa aymía
ho veig tot aprop teu!

Refila 'l rossinyol en l' enramada
sas més bellas cansons,
l' oreig bressa las flors, y sa alenada
s' emporta ab sos petons!

En tos ulls se reflexan las estrellas
qu' enjoyan l' infinit;
no 'ls he pas vist com ara may tan bellas;
¡cóm brillan eixa nit!

Y brillan per tothom, á tots la envían
sa argentada claror;
mes lo brill de tos ulls que amor somnían
ningú 'l reb més que jo.

Tothom pot aspirarla l' alenada
del perfumat ambient;
l' ayre de ton respir, ma bella aymada,
es per mí solsament.

Tothom pot escoltarlas las passadas
que canta 'l rossinyol;
tas paraulas d'amor apassionadas...
¡son totes per mí sol!

Y ho fa qu' es per tothom la nit serena,
á tots la don' l' estiu;
mes l' amor que 'ns uneix y que 'ns alena
qu' ets per mí sol, me diu.

F. BALARI

ÍNTIMA

Vaig jurar que res diria
á ningú de mon amor,
y avuy casi tot lo poble
sab que jo t' estimo molt.

La boca l' he dominada,
pero la mirada no;
y ella ha sigut qui, indiscreta,
ho ha revelat á tothom.

Pro encar' que molts enrahonin
fins ab exageració,
no han de donarte quimera
las sevas murmuracions.

¿Qué saben, los infelissos,
qué saben ells del amor
ni dels dolsos plahers de l' ànima
ni dels sentiments del cor?...

Déixals, donchs, parlar, Julieta,
y no't donguin desconsol,
puig las més de las vegadas
ó totes sens excepció
es la enveja qui murmura,
y la enveja no te cor.

A. FERRER Y FERRER

AHIR Y DEMÁ

Per entre 'l verdissám—sota d' una alba,
que es la casa payral—de la niuhada,
la garsa á sos fillets—gelosa guarda,
donantlos son escalf—com bona mare.
Un baylet joganer—que guarda cabras,
y corre pels torrents—com una dayna,
ja va flayrar lo niu,—fa una setmana
y 'l poguerlo abastar—sab ell quant tarda.
Lo dia ha arribat ja;—l' alé aguantantse
¡ab quin goig á lo niu—pega grapada!
La vella que comprén—que má profana
furga cercant la presa—entre 'l brancatje,
prepáras ab lo bech,—y bat las alas
per defensar sos fills—del baylet lladre.
Molt decidit aquest—no s' encaparra
trau de son lloch lo niu,—pega gambada
tot mostrant en sa má—rogenca nafra,
y xuclantse la sanch—son puny enlayra
¡mal llamp i' hagués partit—diu, vella rara!
Lo niu te emparaulat—á un aucellayre.
Dels quartos que 'n traurá—tot passejantse
contemplará fumant—ballar sardanas.

*
* *

Lo poble revoltat—en mitj la plassa
se bat desesperat—per una causa.
Espitregat, polsós,—contret de cara,
irat y flastomant,—mitj escolantse
veuréu fet home ja,—qui niu cercava
atravessat son pit—per una bala.

.

Lo mon giravoltant,—tot, tot ho cambia;
si als uns los torna sants,—á altres diables.
Nostre home avuy lluytant—ab entussiasme
als crits de ¡llibertat!—la mort trobava.

ANTONI MAS Y CASANOVAS

LA BARREJA (1)

NOSTRA cavalleria tenia un caràcter *sui generis*, digne d'esser estudiat. No era numerosa, donchs en la provincia de Girona, en la época de més prosperitat, no arribá may á passar de 150 cavalls. L'instrucció's reduhía á saber marxar á dos y á quatre de fondo, á formar en ala, exténdres en guerrilla y prou; y encara aixó, com los cambis per baixas, tant de personal com de bestiar, eran freqüents, y raríssimas vegadas hi havia temps y humor per fer l'instrucció, resultava sovint que 'ls novells espatllavan la regularitat d'aqueixos poch's moviments.

Be es veritat que, donat nostre sistema de guerrear, tampoch nos feya gran falta l'instrucció. Mentre sapiguessim formar en las plassas dels pobles y desfilar en las entradas y sortidas ab lo degut ordre, ja n'hi havia prou desde 'l punt de vista del bon visatge, perque en los moments d'acció 'ns feya menos falta encara y era quan ressortia més la originalitat de nostra táctica.

Es d'advertir que en tot Catalunya casi be no hi ha cap comarca que sia apta pera maniobrarhi un cos de cavalleria, tal com los concebeix la clàssica ciencia militar. Las que no

(1) Del llibre *Recorts de la derrera carlinada*.

montanyosas (y son pocas) están creuhadas de valls ó cobertas de vinyas, essent aixó últim un dels obstacles més serios pera 'l cas. Ni inventat esprés, se trobaría cosa que millor parés los peus dels cavalls féntloshi la trabeta fins á tombarlos, com es un terror estobat per lo conreu y sembrat de rabassas y sarments entrecreuhadas. Ni pera la cavallería lleugera ó de guerrilla pot dirse que hi hagi en nostre país gayres termes apropósit pera maniobrar, si 'ls quefes volen consultar llurs obras de text, y com aquestos pochs termes los evitavam generalment, be pot dirse que may hauríam degut entrar seriament en foch. Aixís ho entenía nostre enemich qui, llevat del servey de descobertas y avansadas, semblava portar la cavallería sols per fatxenda.

Y, no obstant, nosaltres apenas hi havia acció, petita ó grossa, en que no haguessim de fer nostre paperot. Tant bon punt s' havia empenyat un foch y s'havia iniciat lo moviment d' avansada ó de retrocés, l' un y l' altre, moltes vegadas desordenat, ja se sabia: d' un extrém al altre de las filas s' alsava un crit de «¡cavallería, á la carga!» No 's mirava pas si 'l terreno era ó no apropósit, ni si nosaltres eram pochs ó molts, sino que, crits y més crits, com si nosaltres fossim los encarregats de fer lo miracle. Y si nostres quefes se resistían ó 'ns retardavam, alló era de sentir los fástichs que 'ls d' infantería 'ns dirigían: de cobarts, de ganduls y *faroleros* no 'ns deixavan, ni més ni menos que als picadors á la plassa de toros.

Y calía fer quelcóm, que solía consistir en pegar una embestida, formats en remolí, ó á vegadas marxant en fila, perque 'l terror no permetía altra cosa, fins que las balas enemigas nos deturavan. Aixó casi sempre produhía algun efecte, quan menos lo de reanimar als nostres. Generalment las avansadas enemigas se detenían, lo que donava temps als nostres de referse ó replegarse, y fins algunas vegadas se desordenavan y retiravan, perque no hi ha res que imposi tant á una forsa desplegada y, per lo tant, sense la deguda coessió, com una carga de cavallería donada á tall de boig. Ab una d' aqueixas cargas, en lo foch d' Oristá, 'ns apoderárem d' un canó, duas curenyas y alguns matxos, en un paratje en que aquestos ab prou feynas podían tenirse drets.

Recordo que, en nostras conversas ab los amichs paysans, solía esser frequent aquesta pregunta: «¿Vos haveu trobat may

á la *barreja*?» Ab aquesta paraula volían indicar lo moment de caure entre una massa enemiga, ja fos de cavallería ó de infantería, y son desitj era, en tal cas, sentirnos explicar fets com los llegendaris d'aquells guerrers que, aquest vull, aquest no vull, se passejavan per entre las filas enemigas, deixant un rastre de gent cayguda com las volcas d' un camp de blat á punt de segar.

Jo, ab la cavallería, no hi havia tingut may cap topada, perque la escassa que generalment duya l' enemich, se retirava sempre, á tenor de lo que prescriu la táctica militar quan lo terreno no era favorable, que no ho era may. Ab la infantería diferentas vegadas havíam arribat á barrejarnos, mes encara en aquets cassos distava molt de revestir las circunstancias que somnia la fantasía popular. Se tractava, no de batallons formats, sino de filas ja rompudas, guerrillas dispersas, per terrenos més ó menos enmatissats ó rocallosos, poguent més fácilmente escaparse de la persecució d' un cavaller que d' un peó. Los cavalls esverats y trastornats per la carrera, 'ls crits y 'ls espetechs, nos dificultavan, ab llurs moviments, carregar las armas, y, carregadas, nos era molt difícil fer punteria. En quant á l' arma blanca, es més ilusoria encara en mans d' un cavaller que d' un infant. Es clar que, si 'ls cavalls se tiessin á sobre l' enemich, patejantlo, podrían facilitar molt la tasca de llurs amos, que no deurían fer més que rematar, pero son bestias, y com á tals, están exentas dels odis dels homes. Pera 'ls cavalls, lo pobre que, com ells, camina per sas camas, tant si fuig com si planta cara, no es cap enemich, y llur instinct, avans que de trepitjarlo, 'ls porta á apartársen pera no ferli mal, allunyant al cavaller de son objectiu.

Pero, fins en lo cas de que s' arribi á posar l' enemich al alcans del sabre, no 's crega que sia cosa tan fácil rematar la sort. Los soldats d' avuy no portan corassa, pero, aixís y tot, no es tan senzill com sembla foradarlos ó partirlos, ja que la excessiva movilitat del cavall priva del punt d' apoyo necessari pera fer alguna forsa. Jo havia vist descarregar furiosos cops de sabre que, per topar ab las motxillas, ab lo corretjám ó, senzillament, ab los cartrons y feltres del ros dels soldats, no produhían gayre més dany que si 'ls haguessin pegat ab un garrot. No diré que no hi hagués escepcions, pero la rassa de

aquells guerrers que d' un cop de *tizona* partían á un home de dalt á baix, com un nap, s' ha ben acabat.

Cert dia, avans de clar, nos trobavam los de cavallería sols, emboscats en lo terme de Tortellá. Se feu clar, lo sol sortí, y pujá ben alt, sens que sapiguessim per quín propósit estavam allí. Entre nou y deu, desfilárem bosch enllá, desmontats y tirant los cavalls de la brida, en mitj d' un silenci sepulcral, interromput sols per lo cant de las cigalas que rascavan de bo y mellor per entremitj del brancatge de las alzinass. Encara que en plena llum, no deixava d'esser fantástica y solempniosa aquella desfilada de cavallers á peu, tots graves y cap-baixos, formant una tirallonga que 's caragolava per la clapissas, vorejant barranchs y buscant sempre 'ls llochs més atapahits per la boscuria. Per fi, 'ns parárem en un planell, situat al peu d' una carena baixa, y passá més temps. Se rebé alguna ordre ó senyal, y montárem entrant en formació. Se trobava ab nosaltres l' escuadró de Barcelona, manat per l' infant don Albert de Borbon, lo qual estava igualment format en lo mateix planell.

Havía passat bastant temps, quan soná una estrepitosa descarga, casi á nostras orellas, la que fou á poch contestada per altra igualment nutrida. Un remat de balas passá rasant la carena y, topant ab los arbres que 'ns cubrían, escampá sobre nostre una pluja de fullas y branquillons. Se produhí entre nosaltres un moment de pánich, donchs no compreguérem que la primera descarga era dels nostres, que estavan aclatats en la mateixa carena y anava dirigida contra una columna que desfilava per sota, y la segona, quals balas passavan per sobre nostre, era la contesta del enemich. L' escuadró de Barcelona s' arremoliná, y s' hauría dispersat á no ser la energía de llur quefe que 'l contingué.

Al mateix temps que las descargas, s' alsá un brahó de crits, y de tot al llarch de la carena'n sortí una munió de gent armada que 's precipitá de part d' allá. Allavors fou quan compreguérem que assistíam á una emboscada. No tardá pas en sentirse l' acostumat crit de «¡la cavallería! ¡cavallería á la carga!» Mentres que l' escuadró de Barcelona seguía per la línia del pla, avansárem nosaltres en direcció á la carena, la que traspasárem á la carrera, formats en ala ó cosa per l' istil. Més avallet, alcansárem á la infantería, que avansava

en la mateixa forma, y la devantárem, rompent las filas. Los peoners, tot reirantse per las matas, per no véures atropellats, nos saludavan á grans crits y 'ns aquissavan com á gossos remaders. Poch més enllá passava la carretera d' Argelaguer á Tortellá, que era la trajectoria que duya la columna, la qual en aquells instants fugía del camí, dispersantse per camps y vinyas. Als pochs moments estiguérem en mitj d'ella: ja eram á la barreja.

Gustós me sería poguer aquí relatar una d' aquellas facesias, tant propias pera esser contadas als fills y nets al entorn de la llar; quelcóm que recordés, per exemple, las hassanyas del *buen Cid* quan segava moros (ó cristians, que lo mateix li era), igual que'ls estessadors de la montanya la daurada xeixa, ó be las de Ricart *Cor de lleó* que, després d' obrirse pas per entre las filas enemigas, com una barrina á través d'una soca, tornava á la tenda segons conta 'l cronista, «cusit de fletxas com d' agullas un coixí de fer puntas,» ó, encar que fossin sino las més modestetas del héroe de la primera guerra civil, lo general Diego de León, que diu que, pera obrirse pas, anava enfilant enemichs ab la llansa y, alsantlos á pols, los feya voleyar per demunt del cap, llensantlos per la esquena... Desgraciadament, jo, sense permís pera faltar á la veritat, no puch contar res d' aquestas cosas.

En nostra embestida obrírem tant lo *frente*, que algunas seccions se separáren cap á la dreta, ahont hi havia la terra més planera, vegentse aviat deturada en son avens, donchs, per gran sort de la columna, l' acció tenía lloch á cosa de pochs kilómetres del poble de Argelaguer, d' ahont acabava de sortir, de manera que la rêtanguardia hagué de recular poch pera ferse forta, amparantse de las primeras casas y de las tapias dels horts. Pero la vanguardia, vensuda y sorpresa, fugint de la terra planera 's tirá cap á la esquerra, y allí la topárem nosaltres, cayent en mitj d' ella.

Lo terror era de vinya, trencat de marjadas cobertas de verdissa. Los soldats, esma-perduts, corrian d' una part á l' altra sense que 's sentís una veu que 'ls animés ó reunís. Nosaltres, en molt menor número qu' ells, pero també dispersats y sense coessió ni direcció, 'ns movíam ab dificultat per entre 'ls ceps, enjlegant trets á bell-ull y sense gran resultat.

—*¡Alto! ¡Rendirse, que hay cuartel! ¡Soltad las armas!*—
cridavam tots alauna.

Molts aixecavan la culata enlayre en senyal d' entregarse, faltant sols quí 'ls hi recullís las armas. Pero 'ls més no deixavan las armas ni 's rendían, sino que corrián d' assí d' allá adelerats com gallinas esparveradas.

Aixís seguirem una llarga estona, disminuhintse á cada moment nostre número per la contínua divergencia de líneas. Per fí, ja no eram més que quatre ó cinch quan desemboscárem en una vinya tota voltada de verdissas, ahont los soldats hi eran en gran número.

—*¡Alto! ¡Rendirse, que hay cuartel!*—continuavam cridant.

Los pobres soldats s' arremolinavan, esquivant la nostra proximitat, com ancells dins de la gavia, y 'ns miravan ab ulls esberats com gent que no sap lo que li passa. Si en aquells moments haguessin arribat tantsols vinticinch peoners, s' haurían rendit per dotzenas, pero nosaltres sols, ab los cavalls llassats y farts d' estiraganyar los tenys de las sarmes que se 'ls enroscavan per las potas, comensárem á compendre que nostra situació era més aviat compromesa que ventajosa. Havíam ja fet us de nostras armas de foch, y l' agitació del moment y la falta de serenitat no 'ns permetía ni tantsols pensar en carregarlas de nou. Jo acabava de fer ús de mon trabuquet y, volent empunyar lo sabre, vaig soltar aquell, creyentlo enganxat á la bandolera; no era aixís, y caygué á terra. Com no era pas cas de perdre aquella arma, vaig saltar de cavall pera recullirla, y al cavalcar de nou, sonáren alguns trets á las meas orellas. Recordo que, en aquells moments, se sentían veus entre 'ls soldats, aixís com discussions, sense que, com si enrahonessin grech, me quedés idea de lo que deyan, y aixó que parlavan á pochs passos de distancia y 'l metall de sa veu me quedá clar, com si l' estés sentint: altre fenómeno de la preocupació del esperit en moments de brega.

Pero vaig adonarme de que 'm quedava sol, y vaig fugir pera ajuntarme ab mos companys que seguían avansant, atrets per un grupo de civils montats que, equivocadament, prengueren per los del coronel Freixa, que feya poch s' havia empassat y anavan aquell dia ab nostra forsa, conservant encara llurs uniformes. Pero com los rebéren á tiros, rebufáren pel

mateix camí y emprenguérem la retirada, tenint que passar altra volta per la mateixa vinya dels soldats, que, un poch refets, se manifestaven en actitud més decidida. En efecte: encara que poguérem agafar d'esquitllantas un corriol que'ns permeté galopar, alló fou un pas de baquetas, ahont no hi prenguérem mal per miracle, si be 'ls cavalls, més ó menos gravement hi rebéren tots.

Desembocárem de nou al plá, que estava balejat, tant per lo foc que feya la tropa desde las casas del poble, com per lo dels nostres, que formavan un gran arch de círcol. Uns y altres gastavan la pólvora en salvas, donchs la partida era fallida. Si la emboscada s' hagués preparat á major distancia del poble, la suficient perque las forsas que passáren per baix, haguessin tingut temps de pendre aquell avans que la retaguardia de la columna se n' amparés de nou, es molt probable que lo que no fou per aquesta més que un sensible mal encontre, s' hauria convertit en un verdader desastre.

Pero faltava l' epíech, y aquest se produhí al desembocar nosaltres al pla y tractar de reunirnos als nostres, que no estavan pas á gran distancia. De no sé ahont, sortí un pobre solsat que emprengué, camps á través, la direcció del poble, precisament pel mitj del pla y á las envistas d' abduas forsas enemigas.

—¡Aprofítal aquest, tu que encara tens lo cavall bo—me cridáren mos companys.

Vaig tractar de ferho, y esperonejant ab forsa la bestia, vaig llensarla en direcció del fugitiu sembrats enllá, produhintse, en presencia de centenars d' espectadors un *sport* de nova mena: *la chasse á l' home*, que dirían los francesos.

Pero 'l cavall, que s' enfonzava en la llaurada fins á las corvas, no podía galopar, y la distancia que 'm separava de la presa, si be s' escursava per moments, no era ab la rapidés que jo havia calculat, y abdós anavam avansant envers lo poble, animats de sentiments ben diferents. Las balas, amigas y enemigas, xiulavan furientas, alsant glops de terra, á nostres voltants, corrent cada hú de nosaltres, de segur, més perill de esser botxat per las dels propís companys que per las dels enemichs, precisament perque *apuntavan al altre*. Jo, comprenent que 'l propi perill aumentava per moments, apretava desesperadament ab l' afany de *despatxar* depressa aquell

infelís anónim que cap mal m' havia fet y contra 'l qual no sentia cap especial malavolensa.

A la saga sempre y assolintlo per moments, quan ja's tambalejava per la fatiga com un borraixo, varem arribar á una petita margenada, que no feya més de dos pams; ell se tirá ó caygué á baix, y mon cavall, que ja treballava ab prou recansa y fatiga, 's quedá clavat negántsem á fer lo petit esforç de saltar. Allavors, frisós y descompost per la mateixa excitació, vaig engegarli frech á frech los dos darrers trets de mon revólver, que féren l' efecte de la *carabina de Ambrosio*, mentres qu' ell, incorporantse de genolls, se posava á la cara 'l remington, qual canó fregava la crin del cavall. Encara avuy me basta aclararme pera veure, ab los ulls de la imaginació, dibuixada, á tres pams del cap, aquella negrenca gola de ferro, á punt de vomitar un torrent de foch y plom. Per molts dias aquesta visió, que no fou més que d' un moment casi inapreciable, 'm quitá horas de dormir, donantme esgarrifansas y posantme pell de gallina. No vaig tenir més temps que de tancar los ulls y deixar-me caure sobre 'l coll de la bestia. Una explossió horrorosa á cau d' orella y un rafagada brunzenta que m' arborá 'ls cabells, me produhí efecte igual que si'l cap se m' hagués reventat en cent esberlas; en tant, lo cavall, rebrilcantse mitj encabritat, parí com un llamp en sentit contrari del que avans portava. Mitj entontit per la sordera y la conmoció rebuda, vaig arribar ab los meus, que 'm rebéren poch menos que ab una xiulada.

No obstant, alguna cosa degueren veure 'ls quefes en mon comportament d' aquell dia, perque 'l nombrament de sargento primer que vaig obtenir més tart, esmenta 'ls mérits contrets en l' acció d' Argelaguer.

Coincidencias de la guerra: la circumstancia de muntar un cavall blanch y vestir una mena de garibaldina estranya, de color blau de cel, que 'm donava l' aspecte d' un jockey, feu que fos conegut mon nom per alguns dels soldats que intervingueren en aquella feta, quins, allotjats més tart á Olot, me feren pervenir uns papers insignificants, que m' havian caygut al descavalcar pera recullir lo trabuch. Fins lo soldat aquell de la encalsada m' enviá una salutació, en que no s' hi entreveya rencor ni malícia. Li vaig agrahir doblement, perque tampoch jo li tenia cap mena de quimera. ¡Y per qué

havía de tenirnhil! Ben reflexionat, nosaltres eram com aquelles barquetas que, tot y essent germanas de matrícula, mogudas per la furia de la tempesta, s' embesteixén, s' abrahonan y s' esmico'an las unas á las altrás, tal com si fossin enemigas encarnissadas.

MARIÁN VAYREDA

LA MORT DEL AVI

AL FERVENT PATRICI Y MESTRE EN GAY SABER DON
TERENCI THOS Y CODINA

Propet la llar que fuma—tot concirós seu l' avi
lo feix d' anys que li pesan—lo tenen atuhit
com tendre infant sanglota—pregant á Deu s' acabi
son viure en eixa terra—hont es tant aborrit.

La febre lo devora—l' hereu que no l' estima
l' ha tret del llit ans d' hora—per ferlo aná al treball;
si vol viure en sa casa—lo pa que li escatima
guanyars deu á l' artiga—clotjant ab lo magall.

Setanta 'n porta á sobre—las camas li flaquejan,
lo cap li giravolta—fins d' esma va perdut,
palpant á dins la cuyna—l' escó que tants li envejan,
havent cercat un' hora—s' hi es per fí assegut.

Deu meu! tant forts qu'anavam—murmuran los seus llabis,
tant bon nom que teníam—y avuy tot aygua avall
ben poca cosa 'ns queda—del gros llegat dels avis
del fruyt de sas suadas—estalvis y treball.

L' Estat, ab cor de tigre—per un cantó 'ns devora,
mon fill ab sas jugadas—l' hisenda va arruinant
Deu meu! del mon trayéume,—d' aquest casal que plora

no permetau que vegi—la fí més repugnant.

No permetau jo vegi—que fills d' altra nissaga profanin ma llar santa—seguts en mon escó, d' aquest mal fill los deutes—nos venen á la saga per derrocar l' hisenda—fins al darrer plansó.

Mos nets, sa pobra mare—desfets en mar de pena ab cara llastimosa—s' arriman tots á mí com si fos sa defensa—mon cor que ja no alena per deturar las iras—del qu' es lo seu butxí.

Son fill qu' entra á la cuyna—d' un cap al altre mira; quan veu segut al avi—voreta de la llar de dins son cor de tigre—que flamas d' óyt respira á sobre 'l jay que plora—d' insults ne gita un mar.

—Gandul, may trobeu l' hora—per comensar la feyna jauríau tot lo dia,—ja pot trescar l' hereu, arreballant las socas—no espatllaréu may l' eyna, lo pá qu' al matí us dono—ni menys me l' afanyeu.

—Pro fill!... si no tinch forsas,—la febre me devora no puch moure las camas,—los ulls tinch entelats déixam qu' un xich reposi—no sia més qu' una hora, los ratos qu' ara 't perdi—te 'ls guanyaré doblats.

—Marxéu, fugiu depressa—sebréume lo que resta, no vull véureus á casa—tot fent lo sumicó, avans lo sol no 's ponga—ja vull la feyna llesta depressa féune vía—qu' aquí hi vull seure jo.

—Fill meu! mira que 'm moro,—ni menys faré deu passas, no crech qu' arribar puga—tot sol fins al llindar tant malaltís me trobo,—mas forsas tant escassas que 'm veig ben impossible—l' artiga costejar.

—Aneu ab vostras queixas,—preneu lo sach y á fora sols vull que 'm feu la feyna,—de crits no 'n vull sentir, també vindré á ajudarvos—després quan sigui hora la nit com só perduda—donchs ara vull dormir.

A dintre de la saca—teniu ja 'l pa pel dia, si es sech fiquéulo á l' aygua—ben prop teniu la font, vostres sospirs y queixas—son de ganduleria anéusen mala empasta—que us tinch per mon afront.

—No més tres crostas secas—me dons per sostenirme com si 'l que posseheixes—ja meu no fos estat quan t' he cedit mas terras,—no tens per mantenirme

essentne l' únich amo.—Ja may t' ho hagués donat!

—La terra en res la estimo—si vos l' heu millorada á mí res se m' endona—ni vos ne sento grat, també la gastaría—si jo l' hagués guanyada; lo governar la casa—per vos s' es acabat.

—Mal fill! ¿Vols que treballi—quan tú sobre l' hisenda vas carregant mil deutes—que may podrás pagar? Pels jochs y passejadas—no 't basta pas la renda escolta, encara es hora—tot ho podém tornar.

—A casa jo governo—marxéu si no 'us agrada no vull que se 'm retopi,—ja 'm basto jo tot sol, si vostra hisenda gasto—be us la tinch prou pagada, deu anys de mantenirvos—no hi tocan pas de molt.

—Ingrat! quan temps enrera—vaig darte la masía jo 'm creya passaría—del un al altre hereu, mes si hagués pogut creure—qu' ab tú s' acabaría la herencia dels teus avis—lo fruyt del treball seu, me sembla qu' ab cadenas—l' hauría ben lligada posanthi grossas trabas—perque no 's vengués may; mes tant dolent no 'l creya—l' hereu de ma fillada porque gosar portessis—dins lo meu cor l' esglay.

—¿No us tinch encara 'l tracte—que férem aquell dia? queixéuvos quan lo trenqui—qu' avuy ho feu sens lley, la hisenda quan me dáreu—vaig dir qu' us mantindría donchs ¿qué voleu que fassa—que us tracti com un rey?

—No, fill, tráctam com vulgas—mentres servis la herencia; pel temps que tinch de viure—ben poch te gastaré, per soportar mas penas—me dongui Deu paciencia que 'l pa qu' al dia menji—be prou te 'l guanyaré.

—Y á vos qué se us endona—del que gastar jo puga si dintre quatre dias—ireu al cementir y encar que vostra hisenda—á la ruina duga aixó que us dona pena—no ho heu pas d' assolir.

—Y als fills, que no 'ls estimas?—Mira que 'l pa 'ls hi robas la fam tots los corseca,—tindrán d' aná á captá, per ells torna enderrera—segueix per vías novas, la casa quan s' esquerda—be 's pot apuntalá.—

Llavors del cor del avi—n' ix un sospir de pena, l' hereu d' una arramblada—lo tira en un recó, la lluna qu' esplendenta—des la volta serena

ab cara de tristura—mirava aytal escena
 pel miij de las escletxas—del ample finestró.
 darrera las montanyas—s' amaga esferehida,
 un jay! que ha exhalat l' avi—l' ha feta tremolar,
 la cara no vol veure—del negre parricida
 que vora del cadavre—del que li ha dat la vida
 gitant del seu cor l' odi—no més sab renegar.

En l' alt cloquer del poble—ja hi brandan las campanas,
 á morts per l' avi tocan—qu' ha mort abandonat,
 lo seu ressó s' escampa—per fondas valls y planas
 quals ecos repeteixen—per las serras llunyanas
 los últims mots de pena—que 'l seu llabi ha exhalat

Trenta anys dia per dia—fa avuy que 'l cel mirava
 un crim que sense cástich—no 'l deixa pas may Deu,
 la maledicció aquella—que 'l vell morint tirava
 la terra 'l recullía—mentres se 'n esglayava
 per altre cop tirarla—dessobre del hereu.

Los deutes qu' espantavan—al avi en sa vellesa.
 damunt de la masía—son pes han fet sentir,
 l' hisenda escuarterada—dels jorns de sa grandesa
 tantsols la recordansa—conserva en sa pobresa
 de quin estat tristíssim—may més podrá sortir.

Del Deu de las justicias—la má qu' es tan feixuga
 damunt del parricida—vol dar son cop darrer,
 l' hereu s' ha tornat avi—y en hora malastruga
 son fill que no l' estima—també encar que no puga
 lo trau del llit ans d' hora—per ferlo aná' al carrer.

IGNASI ROVIRA y COLL

CANSONETA

So 'l poeta cantayre
que canta l' amor.
Mos himnes son dolsos
com flayres de flor,
La lira que polso
la trobo en mon cor.

Cansó que jo canto,
baixet s' ha d' ohir.
Es llágrima ardenta,
es feble sospir,
es dolsa besada
y armónich respir.

Jo canto venturas
y vesso dolsor,
jo canto alegrías
y penas d' amor.
Mos ritmes de sempre
batechs son del cor.

No só 'l refflayre
rossinyol festiu;
cansons que jo canto
son com lo xiu-xiu
d' aucells que festejan
manyachs en son niu.

Hermosa amor meva,
acóstat sens por;
ourás de ma lira
bell cántich d' amor!
¡Acóstat y ascóltal
lo cant del meu cor!

FRANCISCO BALARI

*
* *

Soleta en eix desterro sempre plora
mon ànima, bon Deu;
com sense mare l' infantó s' anyora,
s' anyora lo cor meu.

Las albadas no 'm son ja rioleras,
ni hermós lo mes d' Abril;
tantsols veig refflorirhi primaveras
en mon aymat gentil.

Del cálzer de mil flors, en eixa vida
lo néctar prou tastí,
mes, com en vostra llaga refflorida,
la bresca enlloch trobí.

Per qué al esprit las alas li donáren
de papalló daurai?
Per qué com una estela l' abrusáren
mon cor que 'us ha anyorat?

¡Ah, sí! en la vostra flama vigorosa
que 's cremi lo meu cor!
que somnihi mon ànima ditxosa
en brassos del Amor!

ANTONINO VIVER

LA FESTA DEL MEU CARRER

Nyigo, nyigo, nyigo, calsas de paper
totas las musicas son al meu carrer.

Com la que varem fer per Santa Agna may més se n' ha feta d'altra!

Y 'n van tenir la culpa las pabordesas.

Eran tan aixeridas que tothom s' hi engrescá.

¡Quína afluixada!

La *Barbera*, la *Bardissa*, la *Culicas*, la del esparter á la *Panaderia Barcelonesa*, al magatzém de vi del Sr. Marqués, lo mestre de ca 'n *Ditxos*, la *Arronsada*, á ca 'n *Ninetas*, tothom doná. Fins lo Sr. Ramón, l'adroguer del cantó, devant del Tura va prometre qu' encendría la graella de ferro forjat dels temps antichs, que encara conservava empotrada á la cantonada de la botiga.

—Quína festassa farém—deyan las pabordesas.

Y la varem fer.

Lo dia de la *gallarda* á mitja tarde ja ningú trevallava. Tothom era fora, al carrer, á posar cadenas blavas, vermellas, verdas y grogas ó pels balcons y finestras guarninths de banderetas y canyas tendras y brancas d'alzina y boix.

Quan se feu de nit, quína festa respirava alló! Uns acabavan de posar vert adobant brancas que sortían massa, altres

posavan cadenas, més enllà banderetas, aquí fils qu' anavan d' un costat de carrer á l' altre pels fanals, á cal flequer penjaven una bomba, las planxadoras un salomó, á ca 'l Marqués guarnían lo balcó com un emparrat y algú posava fanals sense espelma, no més per veure millor l' efecte.

Per tot canyas, per tot cadenas, ¡quín desfici! ¡quína bojería!

La maynada fent los soldats anavan escudrinyant los adornos de cada casa y allá hont no s' havían lluhit cridavan:— Eh! ¡Pega! ¡pega! Y ab ayre marcial seguían *uno, dos, tres* y avall.—

Cada un escombrava la entrada de casa seva. Lo carrer feya olor de terra com quan ha plogut. Devant de cal adroguer, arreconat á la iglesia del Tura, construhían lo *tablado* pels músichs y 'l Sr. Ramón comensava á treure cadiras pels convidats.

Per fi arriba 'l *Sach* ab son carregament de fanals. Lo pobre home no sabia com fersho pera acontentar la maynada que tots ne volían y en un *Sant-y-Amén* los portavan al que'ls posava qui no podia donar l' abast. Y en un instant quedá completament cambiat l' efecte del carrer ab aquella llum somorta, de tants colors que 's barrejaven en un de general.

La graella, la gran graella de ferro forjat comensá á cremar. Lo senyor Ramón la va encendre quan tot estigué arreglat y las flamaradas dels trons s' escapavan pels buyts que deixavan los dibuixos dels ferros tirant guspiras que aixamplavan lo círcol de curiosos que, boca-badats, s' ho miravan. Y 'l Sr. Ramón content, vermell per la claror del foch, desde la finestra anava posant llenya que 's consumía depressa es-peternegant, cruixint á la impresió de la escalfor.

Y comensá la primera sardana. Pel mitj dels grupos de la gent parada 's veyan los caps dels balladors que saltavan repuntejantla ab serietat y aquell *rum rum* amohinador que avans dominava are es ofegat per las tenoras que, ab sentiment, traduhían una cansó popular catalana y 'l refrech dels peus dels que dansavan comptant los punts que 'l ball tirava.

S' acabá la sardana y altra volta la fressa ho invadí tot.

La gent hi era apretada, no podia engolir la amplaria del carrer.

Dins del Tura era un jubileu. Tothom admirava lo bon

gust que tingueren las pabordesas al guarnir la cartel·la de la Santa. Allá no hi faltava res. Desde 'l cobrellit florejat al domás y desde las fullas artificials á las maguólias, tots los trastos d' iglesia hi eran representats ab gust ignocent en distribució pueril, casulana.

Fins á las onze varen tocar; duas horas ben picadas que no 's podían resistir ab aquell atractiu de gent.

Y la Pepeta 'm va dir:—Nos lluhím ¿fa?

—Ja ho crech! Sort de nosaltras, ó si no...

—Aixís, búrlaten.

—¡No!

—¡Mira quina sort!—Y fent la enfadada estava més contenta que quan un pot dir que 's vesteix sol.

Era tart. En *Sach* comensá á apagar fanals. La gent aná aclarintse. En *Macarró* tocava la última sardana y ben aviat no quedá ánima viventa en lo carrer, avans tan fressós y rondinayre.

L' endemá, quan encara somniava ab la Pepeta, la cobla que tocava lo *bon jorn* me va despèrtar.

Havíam d' anar á Sant Roch á oir missa.

Lo dia era hermós, ni un núvol; lo sol calent; las montanyas se perdían de vista; la rosada lluhía demunt lo fajol. Tot era fresch.

Oírem la missa y després varem esmorsar sota l' ombra fresca dels plátanos de la font. Los rossinyols, verdúms y caderneras cantavan. Lo molí feya una fressa agradable, las fullas se movían petonejadas per l' ayre del matí. ¡Quín bó feya estar allí? ¡quina fresca! Las tres sardanas que varem ballar ni una gota de suhor arrencaren de nosaltres. ¡Quín matí! Quan tornavam semblava que veníam d' una romería.

Després varem anar al ofici. Tota la iglesia era plena de gent. Lo varen celebrar á tota orquesta: fins Sant Joaquím, parió de la Patrona, participá de la alegría; li varen posar una dotzena de ciris á la cartel·la que feya un goig!

Sortint de la iglesia ja era hora de dinar. No més varem poguer ballar una sardana.

—¡Si n' haguessim ballat tres!—vaig dir á la pabordesa.

—¿Per qué?

—Perque á tres, l' amor hi esl...

—¿Y qué?

—Be prou ho sabs...

—No.

—Que t' estimo.

—Y ho fas forsa?

—Molt.

—¿Com jo á tu?

—Encara més...—

Si 'l dinar no 'm va fer mal, sort de las sardanas de la tarde que 'm feren pahir aquell gabadal de menjar que la mare'm feu engolir.

Lo carrer estava pitjor que 'l dia avans porque era diumenge.

La gent embotida en aquella estretor se movía oscilant sota 'l sostre de gallardets. D' aquell garbuix de carn humana se 'n despenia un baf sofocant que tapava 'ls esperits. Y la polsaiguera y 'l fum del tabaco sortia amunt, tot barrejat. Era impossible ballar sardanas, las trepitjadas se regalavan com confits en un bateig.

A las set la música va marxar. Cada un regá 'l tros que devant de casa seva li tocava y 'l carrer quedá fresch sortint tothom á fer rotllos y á reposar.

*
*
*

A l' endemá quina mandra tothom!

Ningú sabia trevallar, va ser festa completa.

A las onze ballaren sardanas fins á las doze y en havent dinat, á las tres, cap á Sant Roch, fonts destinadas pera la *tornaboda* y ahont ja n' hi havían marxat de bon matí.

Sant Roch semblava un aplech. La capella voltada de collas que assegudas á terra comensavan á menjar, los hostals plens de jovenalla, á la plassa gran y al passeig los més sérios que ja 's portavan lo brenar cuyt. En los marges, vora 'l riu, uns hi cohían fent fumarel-las, las donas, ab las faldillas torsadas darrera, embulladas y ab los gipons arremangats que 'ls hi descobrían los brassos, remenavan la vianda de las cassolas, y 'ls homes, sense gech ni ermilla, cercavan brossa pel foch

que ho omplia tot d'un fum blavench que feya plorar ios ulls.

Tot aixó il·luminat per un sol calent que donava més vida á aquell cuadro de bon color.

Després ningú 's podia tenir. Quan tothom hagué acabat los músichs encara menjavan. Sempre ho fan així per estalviar-se una sardana.

Ne ballarem quatre per pahir, de sardanas, y ja era ben fosch quan tornarem á Olot fent la gatzara més gran. Al entrar á la vila 'ns posarem en filas organisant un *ball-plá* desorganisat. De tres en tres, de quatre en quatre, de dos en dos, varietat de parellas. Qui anava ab tres noyas, qui ab duas, qui ab una, qui ab quatre, y així feyam una currúa llarga. Tots ab manats de candelas y brots d'aufábrega y maraduix, anavam marxant al só de la musica que tocava la rabiosa ab bombo y platets. Y així entrarem al carrer després d'haver passat pels de Sant Rafel, Sant Esteve y Major trencant al cantó de ca 'n Bolós y avall fins á la font del Tura.

Ballarem tres sardanas més, ben repicadas y sobretot la última en que ja no comptavam ni escoltavam contrapunts, sino desbocats mirant qui saltaria més.

- Pepeta, ¿m' estimas forsa?
- Massa.
- ¿Per qué?
- Perque si no ho fes tant no patiria com pateixo.
- ¿Y ho farás sempre aixís?
- Mentres no m' enganyis tu.—

Al fer alto, 'l Sr. Ramón torná á calar foch á la graella y aquellas flamaradas sortidas ab fúria, petant y guspirejant, tornaren á il·luminar lo carrer que 's destacava vermellós sobre 'l cel, y donava un tó fantástich als que furients ballavan las tres últimas sardanas d'aquella festassa. ¡La més gran que s'ha fet al meu carrer!

J. BERGA y BOADA

PLANY D' UNA MARE

POESÍA PREMIADA EN LO CERTAMEN DE SANS D' ENGUANY

Carn de canó.

¡Fill de mon cor! es arribada l' hora
d' havens de separar;
l' aficció més profunda me devora,
no faig sino plorar.

Quan me fas goig, la lleva malehida
t' arrenca de mon sí;
del niu t' allunya hont te donguí la vida,
capgira ton destí.

Ben robust y ben sá vas á la guerra,
¡Deu sab si 'n tornarás!
y si 'n tornas, quant aymas en la terra
ija ni ho coneixerás!

Dels teus passats la vinya platxeriosa,
refeta ab tos suhors,
avuy ja tan ufana y primorosa,
que sembla un pom de flors;

y aquell bosquet, encant de las parellas
d' aucells que hi fan lo niu,
y ab sa catifa d' herba y de rosellas
lo prat fresch y joliu,

¿quí ho cuydará? la terra transformada
prompte será en ermot;
y per pagá' 'ls tributs, fallint l' anyada,
¡ay! nos ne farém tot.

Pel trevall axafada, sens coratje,
cuydármen jo no puch;
y 'l teu pare ¡pobre! sens ferli ultratje,
¡es tan vell y feixuch!

Molts anys seguits perdudas las cullitas,
per més qu' hem estalviat,
y vius xúclantsens pagas infinitas,
res hem arreconat.

¡Tens d' anar al servey! com una llansa
traspasa aixó mon cor;
de ma vellesa única esperansa,
no tinch, per lliurarte, or.

Te dirán que la pátria te demana
y ajudarla es de lley;
que, rebelarse, fora acció villana,
per no servir al rey.

Per la pátria, ho sab Deu, també ta mare
te daría de grat,
si, mostrantse agrahit, amorós pare
fora 'l rey pel soldat.

Mes si tornas un jorn, ¡fill meu, ma vida!
perduda la salut;
per pátria y rey havent pagat sens mida
de sanch lleal tribut,

¿Per ventura obtindrás de la victòria
los merescuts llores?
¿Passarà acás ton nom cubert de glòria
als sigles veniders?

¡Pobre amor meu! Voluble la fortuna,
tantols per un etzar
enlayra als humils fins á la lluna
ó més amunt encar.

Lo segur es que 'ls desvalguts serveixen
als ardits d'escambell,
y aquests, ab lo nom d'héroè s'ennobleixen
dels altres ab la pell.

Escudat ab ton pit, ab ta bravura,
altri eixirà famós;
tú del oblit en la més greu negrura,
ell triomfant, gloriós.

Fam y set patirás y l'inclemencia
dels homes y del temps;
rodejat de glassada indiferencia,
sense consol ensemps.

Y en la febre d'horrible malaltía
potser, ó mal ferit,
delirant passarás dia tras dia,
allá en un clot de llit.

Y després, sens cubrir ni ta nuesa,
te llensarán, malmés,
als brassos descarnats de la pobresa
los qui dels meus t'han pres,

Y ja los dias de ta vida entera
serán tristos y durs;
donchs que, nafrat, sols demanar t'espera
almoyna per recurs.

¡No hi ha remey! ¡te 'n cal anar! perdona,
fill meu, si t' he afligit;
y 'ls consells que ta mare avuy te dona
no 'ls llensis al oblit.

Mantente honrat y bó; ta vida sigui
pastura de la mort
ans que jamay en veritat se digui
que has fet á ningú un tort.

Vegin per tot arreu que, si ets un pobre,
no has d' abaixar los ulls;
guárdat bé, que sens fama al mon tot sobra
y 'l mon te molts esculls.

Perdut l' honor, ton pare 't barraría
la porta de la llar;
y de vergonya jo me moriría,
trista de mí, y pesar.

Sias bon cristiá, t' ho recomano,
per sobretot, fill meu;
y en los perills y sempre, t' ho demano,
confía sempre en Deu.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL

MÍSTICH DESPOSORI

(ACCÉSSIT DEL CERTÁMEN D' OLOT D' ENGUANY)

LA MARE

Ja es al peu del altar ma filla hermosa!
Ab lo seu blanch vestit
quin goig que fá! Sa cara es fresca rosa
que suare ha florit.

Deu meu! Rebéulo eix ángel que s' acosta
al vostre trono d' or!
No 'l rebutjéu, que jo li he fet aposta,
per' servirvos, lo cor!

Es de vostre jardí gaya poncella
qu' en mon sí ha esclatat;
si la Fé sas arrels enfonza en ella,
es que Amor hi ha regat.

Preneu son cor, eix místich encensari
qu' exhala dols anhel;
prenéulo, sí, mes ¡ay! per' abocarhi
dintre d' ell tot un cel!

Dáuli la humilitat y la dolcesa
de vostre Cor diví:
qu' en lo seu sempre hi regni la puresa;
féuho, Senyor, y ré 'm farà 'l morí'!

LO SACERDOT

Lo Rey del cel y la terra
avuy te vé á visitar:
¿qué li darás qu' Ell no tingui
y que li pugui agradar?
No 's mou fulla qu' Ell no vulgui,
en terra, en mar y en espay,
mes, Ell sols vol una cosa
que l' hom' no li dona may;
Ell vol lo nostre cor lliure,
per lo que en la creu morí,
y sempre de neu lo troba
ó p'é á curull de verí!
Dónali 'l teu sens recansa,
ofereixli sens rezel,
y veurás com ja en la terra
gosarás la pau del cel.

L' ÀNGEL

Veniu, companys, veniu;
l' Amor ha fet ja niu
hont jo faig guardia:

veníu tots á adoral,
veníu tots á encensal,
pleguéu las alas.

Fins are he sigut sol,
mes ja tot nostre estol
caldrá que vinga,
puig que 'l mateix Increat
á dintre d' eix cor bat
ab suau delícia.

Una mare allá al bres
va ajudarme ab son res,
cantant á estonas;
tan pur l' haurém guardat
que d' eix cor s' ha emprendat
Qui es Rey de gloria!

Veniu, companys, veniu;
l' Amor ha fet ja niu
hont jo faig guardia:
veníu tots á adoral,
veníu tots á encensal,
pleguéu las alas.

L' ÁNIMA

¿Qué heu vist en mí, Senyor,
que ab tot y ma pobresa
entráreu en mon cor
omplíntmel de dolcesa?
¿Qué heu vist en mí, Senyor?

Dintre mon cor hi ha 'l cel
des que n' heu fet l' arcoba
de vostre Amor de mel

que tot anhel me roba.
Dintre mon cor hi ha 'l cel!

Tota vostra ja soch:
vostra esposa m' heu feta,
m' heu encés ardent foch,
d' amor m' heu satisfeta;
tota vostra ja soch!

Mes ay! qué os donaré,
Senyor, si tot me manca?
Sols oferius podré
eix Cor qu' are 'l meu tanca!...
Mes, sens' Ell, qué faré?

LO GERMANET

Peró, qué 't passa? Qué tens?
No semblas pas la mateixa!
Deixa que 't contempli, deixa!
Quin papé' 'm fas! Que no 'm sents?

Qué t' han dat en lo col legi
que tota t' han canbiat:
parlar, génit y posat?
No ho creurá sinó qui ho vegi!

Será aquell Menjar tan bo,
lo *Pá d' àngels* del matí?
¡Y no n' has guardat per mí,
quan de tot te guardo jo!

Be, per xó ja estich content
y 't dono la enhorabona:
si tu ets bona minyona
jo no podré ser dolent!

LAS AMIGAS

Féuli carrer!... Ja passa!
Miréula, que bufona:
sos ulls fixos en terra,
modest lo caminar;
vesllum del cel al rostre
nous atractius li dona...
Ja 'l diable pot sa guerra
des d' are comensar!

MANEL ROCAMORA

TRISTOS RECORTS

Era 'l cayent de la tarde
d' una diada de tardor
de las del mes de Novembre
que tot se vesteix de dol.
Las serraladas més altas
d' allà 'l lluny, al horitzó,
restavan encalitrjadas,
no s' hi veyia res enlloch,
sino una nota boyrosa
d' esblaymada entonació
y en lo cel foscas bromadas
de to grisench y plomós.
Per terra, fullas caygudas,
un mon de pansidas flors,
y de plantas mustigadas,
y munjoyas de fajol.
A un costat, la carretera
deserta y plena de pols,
s' estenia per la plana
en variadas direccions,
y engolfava la montanya
ab curvas y llarchs revolts,
fins que 's perdía de vista

cap á dalt ubaga amont.
A l' altra banda l' iglesia,
altius xiprés y panteons,
ninxos en llargas rengleras,
y altas parets á tot vol.
Al peu d' aquella morada
no s' ohían més remors
que 'l que feya entre 'l brancatje
rondinejant lo mitj-jorn.
y la veu de las campanas
que ab llurs melancólichs sons
pregonavan per la terra
que algun ser havia mort...
Y al cap de no gayre estona,
va sentirse molt confós,
lo trepitj d' una gentada
que venía poch á poch,
lo trist cant del *miserere*
confosos sospirs y plors;
fressa de més trepitjadas,
y... prest va callarse tot.

Al cap d' estona, la fosca
embolcallá aquells entorns,
lo cel seguí ennuvolantse,
ab breus moments la claror
de la posta se va fondre
y quedaren allavors
confosas las serraladas,
valls y planas y turons...
Van sentirse las campanas
de la rogalia d' Olot
que, ab veu trista y planyerosa,
senyalavan l' oració...
Poch després tantsols regnava
imponent y misteriós,
aquell sepulcral silenci
tétrich y esferehidor.

UN PAPELLÓ

POBRE! Va naixer predestinat á morir per l' art.
Es un cas raro'l que vaig á contar, encara que real
com lo que una vegada me succehí, y també era un
papelló que se 'm posá al costat de la solapa de la americana,
sobre 'l pit, y sobre 'l cor, y á quin papelló li dech aquells
versos que ja van publicats y que diuen:

Del pit al costat esquerre
un papelló se 'm posá...
sentiría dins la flama
per volguerhi voltejar.

Lo papalló dels versos fou més felís, puig fugí volant
quant vegé que se li acostava la meva má per agafarlo: lo de
arc, morí.

Era una nit que, tornant jo á casa, serían las onze, al en-
trar al meu cuarto y al encendre llum, ó, més be, encesa
aquesta y anant á ficar la clau al pany pera tancar la porta,
al costat del pany y com si m'hagués estat esperant, vegí quiet
un papelló gros, de colors bonichs y brillants y destacantse
quiet sobre'l blanch de la paret. ¡Pobre!... ¿No t' haguera val-
gut més haver anat rondant pels camps en aquella nit d' her-

mosa lluna plena, ahont de segur hagueras trobat flors bonicas per aspirar y ubriacarte ab sos perfums, recolzat en alguna que t' hauria servit de llit perfumat y amorós, gronxante ab delitós brandeig l' ayre suau y fresch de la nit? ¿Per quina raresa que no m' esplico, te n' entrases en mon cuarto, fosch y solitari y sens cap atractiu? Al menys si t' haguessis adormit entre las modestas floretas dels testos del balcó, hi hagueras estat més á pler y sens perill!... Perque véuret y desitjarte per mon álbum, convertit en una aquarela fou tot hu. Vaig palparme la americana buscant una agulla, mes no n' hi vaig trobar cap. Febrós y atolondrat, vaig pensar en las estisoras que tenia sobre la tauleta del costat del llit, y, ja armat ab ellas, depressa y mitj sentint repugnancia com si anés á fer un crim, torno ahont era encara 'l papelló quiet é ignoscent de lo que 's tramava contra d' ell, contra la seva vida innocent, no més per lo delicte de ser hermós y de brillants colors. Vaig apuntarli be, y ab cautela perque no se m' esverés, la punta millor de las estisoras, y ab tremolosa má vaig donar lo cop... Doná un vol, voltá la flama de la espelma que duya á la má esquerra... y desaparegué...

Vaig quedar desorientat, vensut, y ab una especie de remordiment que 'm punyia 'l cor, quiet y parat mirant enlayre per si 'l veyá, mes com petrificat, com espantat... no 'm movia del lloch... y no se 'l veyá tampoch. Pensava en lo dolor que devia sentir lo pobre papelló, volant á la ventura, ferit sens dubte, per anar á morir en algun recó, ab la ferida que jo li havia causat!...

Mitj esma-perdut y forsantme á caminar, vaig anar á tancar lo balcó que havia deixat no més ajustat al anar á buscar corrent las estisoras, com á precaució perque no 'm fugís, y ja no pensava gens ni mica en la aquarela, sino en lo mal que devia sentir ma víctima, tal volta agonitzant, tal volta morta.

Ja essent al llit, fins crech que 'n vaig demanar perdó á Deu de mon crim inútil, y 'm vaig dormir ab los ulls mitj molls de llágrimas que 'm vessavan del cor que 'm plorava...

A l' endemá, al despertar-me, mon pensament primer fou la mort del papelló, y al alsarme del llit per vestirme, ell fou lo que vaig veure ab sorpresa, ab las alas estesas, bonicas y brillantas, allí als peus meus y sobre 'l llit... No sé lo que llavors vaig sentir: si una mena de por, semblantme que 'm ve-

nía ma víctima á demanar compte de per qué l' havia morta, ó si (un absurdo) se m' ofería perque jo complís del tot mon desitj y la pogués pintar en mon álbun. D'una revolada vaig agenollarme al llit, y m' hi vaig acostar tant per véurel be y ab carinyo, que casi mas pestanyas lo tocavan. ¡Pobret!... Se li veyá un forat en son cos petit, lo que havían fet las estisoras, mes sens desfigurarlo. Anava á besarlo, mes no ho vaig fer perque no perdés aquell polsím d' or y colors bonichs que volía copiar. Y agafantlo ab molt cuydado, lo vaig portar ab carinyo y depressa al calaix de la meva taula pera pintarlo després...

Ara ja 'l tinch pintat en lo meu álbun, ab tot l' art que jo podía dedicarli pera honrar sa memoria y conservarla; y á n' ell, mijj pols, lo tinch guardat entre 'ls fulls de mon llibre de poesías.

ARTUR GIRBAL BALANDRU

¿HÉROE Ó MÁRTIR?...

(POEMET EN PROSA)

¡Oh pàtria!

I

POLSINA, fum, crits, drinch d'armas, veus de mando, tochs de cornetas, descargas de fusellería, retronjir de canons ¡ays!... de ferits, ¡viscas!... dels entussiasmatats...

Veusaquí lo real cuadro d'una lluyta, d'una d'aquestas satisfaccions de las iras dels homes en la que 's matan germans ab germans pera venjar l'honor dit nacional en plena civilisació mentida del sigle XIX.

II

Lo soldat forsat per la ley, lo jove que no ha nascut per fer armas, si no pera arrancar dels terrossos lo passament per ell y per sos vellets pares, se veu obligat á morir matant. ¡Ell que tantsols havia nascut pera 'l treball y la pau!...

Lo que arrebatat dels brassos de sa mare ha marxat á terras hont l'alé del sol asfixia, hont la pesta sega la vida y ab traició dona la mort... ¿quí sab si tornarà?... Miréulo com forma cumplint son deber. Lo patriotisme l'obliga. . La ley li manə... La pàtria li diu... ¡Lleys humanas!...

III

—¡Foch ab ells!... Ha arribat l' hora de morir per la pàtria!... Cobart es lo qui no ho fa!...—cridá 'l quefe.—Y automàticament lo soldat fa foch y avansa en mitj d' una mortalla de pols y fum. Mes ¡oh!... de sopte cau ferit de plé com per un llamp... S' alsa... dona duas ó tres passas y torna á caure... Per segona volta s' aixeca, camina fent tintinas y cau aplomat donant de cap contra una roca... Estés á terra y mitj estabornit encara, té esma de girar lo cap y mirar ab los ulls mitj vidriosos la cua de la columna hont van sos companys. Voldría seguir-la, mes no té forsas... En aquella suprema hora més que en lo dolor de sas feridas pensa en sos pares y endevina son dol y mort quan ho sabrán; en sa promesa, amichs, possible; en tot lo que estimava y de lo que era estimat, y pensant no véureho ja may més s' encomana á Deu, sanglota,—plora... Mes hi arriban los enemichs y 'l rematan matxetejantlo inhumanament.

Tal volta la esperansa de salvarse hauría conservat sa vida, sos recorts l' haurían revifat... ¡mes ¡ay! ja es tart!...

IV

Passa un mes, dos, tres...—¡Lo noy no escriu!—diu sa mare.

Ella, la que 'l dia que se li endugueren al fill lo va seguir ab los ulls amarats de llágrimas fins á pérrel com un punt allí al revol del camí ral; ella, la que li va dar l' escapulari; la que no passa un minut que no hi pensi; que no dorm una nit que no 'l somihi; que no arriba un correu que no demani carta; que no passa una vetlla que en lo Sant Rosari no l' encomani á la Verge moreneta de Montserrat demanantli de tot cor que li salvi de las balas com de la pesta... ella no sab res. Está neguitosa y, vejent que no escriu després de tan temps d'esperar novas, se resol y fa escriure al coronel del regiment, certificant la carta.

Lo dubte l' assessina, lo cor li diu que 'l seu fill es viu, y la esperansa l' anima. Pobra dona! Es mare!

V

Passan dos mesos més entre duptes y angunias. Per fi arriba una carta per ells. La desclouhen neguitosos y ja no se 'n pensan res de bó; la portan á fer llegir y sustancialment deya en un castellá fret mateix que la fulla d' un punyal:

«Tengo el sentimiento de decirles que su hijo está de destacamento en un punto donde no le alcanzará el relevo.—El Coronel del Regimiento.»

Acompanyava á aquestas quatre ratllas la fe de mort per més seguretat. Deu l' haja perdonat!

VI

Patria 't dius, patria 't diuhen y aixís sacrificas als teus fills? Civilisació 'n diuhen d' una forsa bruta que encén los odis y la guerra á cada pas sobre la terra? Honor anomenan á la borda lley del més fort? Totas aquestas y moltras altras son cosas que jo no sé entendre...

Oh iras y abominacions dels homes! Pobres pares, pobras mares... crieu fills per la fera!...

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

DOS DOCUMENTS IMPORTANTS ⁽¹⁾

CXVII

REG. N.º 987,
FOL. 152.
3 SET. 1380.

En Pere per la gracia de Deu rey Darago etc. al molt alt e molt poderos princep Solda de Babilonia salut et compliment de tota bona ventura. Gran compassio havem princep molt alt a tots aquells que sabem en captivitat et en preso axi com aquell qui per deute de humanitat sentim en nostre cor alguna dolor en les afliccions de cascuns: mas molt major com-

(1) Nostre amich y company en Arthur Osona ha rebut d'un comerciant armeni domiciliat á Smirna (capital de la Turquía Asiática), duas copias de duas cartas escritas en llengua catalana pera ésser traduhtidas al francés.

Las esmentadas copias, que es de suposar han sigut tretas de llurs originals inèdits d' algun arxiu turch, foren endressadas pel rey en Pere IV en 3 Setembre de 1380 y 3 Octubre del mateix any al sultá de Babilonia (Turquia) y á son almirall Barcoch.

Lo senyor Osona després d' haver fet las traduccions al francés, nos ha deixat las copias dels originals en catalá, que publiquem integrament, respectant la mateixa ortografia, pel valor històrich dels documents que posan de relleu la influencia que la confederació catalana-aragonesa, personificada per llurs gloriosos reys, gosava en l' Orient durant lo sigle xiv.

passio havem als reys e als princeps e altres persones dalt estament presoners e catius e per conseguen sentim major passio en les adversitats daqueMs. On princep molt alt nos per aquesta raho desijants e havents molt a cor lo deliurament del rey Dermenia et de la reyna sa muller e de lurs infants los quals vos tenits presos et en vostre poder: havem sobre aço escrit diverses vegades a la vostra magnificencia segons que en les nostres havets pogut veure: e ara per relacio den Francesch Çaclosa mercader e patro de nau de Barchinona feel sotsmes nostre lo qual per aquest fet e per altres haviem trames a la vostra presència havem antes que per vos princep molt alt es estat atorgat e promes que si nos per aquest fet vos trametiem nostre ambaxador ab nostres propries leires vos per amor e honor nostra deliurariets los dits rey e reyna ab lurs infants: de la qual cosa havem haut subiran plaer e aquella vos regraciam tant com podem. E com de cascu e majorment de princeps se pertanya attendre e complir ço que atorga e promes e mes avant de haverse benignament e piadosa vers aquells los quals fortuna per batallas e fets darmes o en altra manera li sotsmes car en semblants coses benignitat e humilitat son en princep e gran senyor molt loades e li tornen a gran creximent de sa gloria e honor: pregamvos tan carament com podem que per reverencia et amor de nostre senyor Deu per lo qual los reys regnen e per especial esguart nostre qui tantes vegades vos havem escrit e pregat e quin havem subiranament a cor vos placia los dits reys e reyna ab tots lurs infants companyes e bens deliurar e restituir a la libertat en que eren ans de lur preso. Et sera cosa de que servirets a Deu en farets a nos singular plaer e honor per lo qual e per los altres que fets nos havets vos prometem e hajats per ferm que en semblant cas e en tot altre fariem semblants coses e totes altres que poguessem per vostre plaer e honor. E per tal que mils conegats que lo dit deliurament havem singularment a cor: trametemvos nostre ambaxador ço es lamat conseller nostre en Bonanat Çapera cavaller quius presentara aquesta nostra letra informat plenerament sobre aquest fet de tota nostra intencio: per lo qual vos trametem familiarment algun petit do de nostres joyes pregantvos on pus affectuosament podem que lo dit nostre ambaxador vullats reebre graciosament e lo dit do plasentment en regonexença de bona

amistad no guardant lo do mas la bona affeccio daquell quil vos tramet. Et no res menys vos placia dar plena fe a tot ço quel dit nostre ambaxador vos dira de nostra part sobrel dit fet axi com si nos personalment vos ho debiem e aquell espeggar daço perque vâ e haverlo recomanat mentre atur en aquestes partides. Et si algunes coses vos plaen princep molt alt que nos puscam fer per vostre plaer rescrivitsnosen ab plena fiança. Dada en lo monastir de Poblet a III dies de setembre en lany de la nativitat de nostre Senyor MCCCLXXX.—
Rex Petrus. Guillermus Calderoni mandato regis facto per dominum infantem Martinum domini regis natum.

CXVIII

REG. N.º 987;
FOL. 153.
3 OCT. 1380.

En Pere etc. Al molt noble e molt amat nostre Barcoch almirayl del molt alt e poderos princep lo Solda de Babilonia salut e bona amor. Molt noble almiral: per relacio den Francesch Çaslosa mercader et patro de nau de Barchinona feel sotsmes nostre lo qual per lo deliurament del rey Darmenia e de la reyna sa muller e de sos fills e per altres affers nostres laltra vegada havien trames al Solda havem entes que per lo Solda es estat atorgat e promes que si nos per aquest fet li trametiem nostre ambaxador ab nostres propres letres ell per amor e honor nostra deliuraria los dits rey e reyna ab lurs fills: de la qual cosa havem haut sobiran plaer axi com aquell qui singularment havem a cor lo dit deliurament. Perque nos confiants de la sua prometença e atorgament com de cascun et majorment de princep e gran senyor axi com ell es se pertanga servir e complir per obra ço que atorga et promet e mes anant de haverse benignament e piadosa vers aquells los quals per batalles e fets darmes o en altra manera fortuna li sotsmet car en semblants coses benignitat et humiliat son en princep e en gran senyor molt loades e li tornen a gran creximent de sa gloria e honor trametem novellament per aquesta raho al

dit Solda nostre ambaxador ço es lamat conseller nostre en Bonanat Çapera cavaller quius presentara aquesta nostra letra informat plenerament sobre aquest fet de tota nostra intencio e per lo qual li trametem nostres affectuoses letres en les quals al dit nostre ambaxador comanam plena creença. Et com sapiam molt noble amirayl que vos axi per vostra gran noblea et offici com per vostres merits dignes de gran laor havets gran loch et podets molt ab lo Solda et per consequent considerat lo bon voler que havets a nos e a la nostra casa reyal e car sabent que sots inclinat a obres piadoses e meritories hajam ferma esperança que vos en aquest fet vos mogats eus hajats favorablement et affectuosa faentnoshi obra de bon amich e servidor axi com se pertany de nobla persona a pietat inclinada: pregamvos tant com podem que per reverencia de Deu et per honor et amor nostra induiscats lo Solda et ab ell façats per aquelles millors maneres queus parega que deliure encontinent e restituesca a la libertad primera en que eren ans de lur preso los dits rey e reyna ab lurs fills companyons e bens. E daço vos molt noble almirayl servirets a nostre senyor Deu en farets a nos singular plaer e servey per lo qual nos obligarets ens haurets tots temps prest a tot ço quius tornas a honor e profit. Et ultra aço com per lo dit nostre ambaxador vos trametam algun petit do de nostres joyes pregamvos que aquell do reebats plasentment no guardant lo do mas la bona affeccio daquell quil vos trametet: e mes anant vullats dar plena creença a tot ço que sobre lo dit fet vos dira de nostra part lo dit nostre ambaxador axi com si nos personalment vos ho dehiem et allo sius plaura compliscats per obra segons que nos de vos et de vostra favor confiam: et lo dit ambaxador nostre vos placia haver recomenat e tracter aquell e la sua companya favorablement e graciosa per esguart de nostra honor. Et si algunes coses volets daquestes nostres partides rescrivitsnosen francosament. Dada en lo monestir de Poblet a III dies doctubre en lany de la nativitat de nostre Senyor MCCCLXXX.—Rex Petrus.—Sub dicta forma nichil addito nichilque remoto fuit scriptum Barquea viceamirato dicti Soldani Babilonie.

LLAS D' AMOR

ALS NOUS ESPOSOS D. FRANCISCO PERACAUULA Y D.ª ASSUMPTA
TORELLÓ

Es la Verge del Pilar...
Ja s' atansa l' hivernada;
lo meu cor no ho vol sentir
y á dintre 'l pit riu y canta...
Es la Verge del Pilar...
Tantost riu la fresca albada
y 'l meu cor me fuig del pit,
tot trescant per las marjadas.

Riu avall, mon cor novell,
riu avall, cantant, passava,
respirant l' alé del camp,
romanins y flors boscanas.
Vora, voreta del riu
duas colometas blancas
s' han donat un bes d' amor,
revolant sobre las ayguas...
—¿Qué es que 's parlan? Preguntí

á mon cor que s' ho mirava:
—¡L' amor dels ángels al cel,
l' amistat que 'ls cors enllassa!

Murmura una font, lliscant
en mitj d' euras que l' abrassan,
fent petonets á las herbas,
joguinejant ab las canyas...
—Cor meu, tu qu' enténs l' abrás
de las fonts y del ramatje,
dígam: ¿qué 's parlan la font
y las euras que l' abrassan?
—¡L' amor dels ángels al cel,
l' amistat que 'ls cors enllassa!

Lo cálzer rosat d' un llir
á poch á poquet se bada,
y á son entorn voleyant,
una papallona blanca
com si rigués ab la flor,
parla... fuig... torna... y s' hi para,
adormintse en somnis d' or,
plegant mansament sas alas.
—¿Qué es que 's diuhen, lo meu cor,
tu qu' enténs la seva parla?
—¡L' amor dels ángels al cel,
l' amistat que 'ls cors enllassa!

—¿Qué es que 's parlan dos es:els
ab sa llum parpellejanta,
quan s' amagan cel endins,
dormintse en lo llit dels astres?
¿Qué es que 's diuhen dos auce'ls,
refilant sobre las brancas?
¿Y l' oreig del demaí
y las fullas en los arbres
qué es que 's parlan cada jorn,
murmurant y bellugantse?
—¡L' amor dels ángels al cel,
l' amistat que 'ls cors enllassa!

Es la Verge del Pilar...
Ja s' atansa l' hivernada
y 'l meu cor no ho vol sentir...
—¿Qué tens cor que rius y cantas?
—¡Es que son dos colometas
que 's besan sobre las ayguas,
com la font y l' eura verda
que murmuran abrassantse,
com lo cálzer bell del lliiri
y la papallona blanca,
com dos estels de la volta,
com dos aucelleis que 's parlan,
com l' oreig del dematí
ab las fullas de los arbres,
avuy s' han juntat dos cors
ab l' etern llas dels que s' ayman!...

JOSEPH PARADEDA y SALA

Octubre de 1898.

EN QUEL D' ARGELAGUER ⁽¹⁾

Del estany de Banyolas os vull contar...

Las bruixas que al castell—de Besalú s' amagan
pels masos del entorn—han dat malas miradas.

Parcer que vé del camp,—las tem si á l' hora baixa
es lluny y á la muller—sola ha deixat á casa;
perque, segons se diu,—y ho contan las comares—
es cap al tart quan fan—pels masos sas disbauxas.

No son tot bruixas, no,—d' aytals temors la causa:
l' Arnal de Besalú,—que 'n sab menar la tasca,
te 'ls ulls encisadors,—més escayent lo tracte,
y 's bat ab la virtut—més ferma, y la fa caure.

De tot aquell varal,—per fí toca la tanda
d' en Quel d' Argelaguer—á la muller qu' es guapa;
si en Quel ho sab ó no,—pel poble no se 'n parla,
y menos sab l' Arnal—si en Quel li va á la saga.

(1) Según accéssit al premi del Ajuntament en lo certámen d' Olot d' enguany. Detall de la memoria: «... es una composició d' excelents condicions, mes ab un final que no s' entén prou be...»

Pel veremar, l' Arnal—al mas va cada tarde;
 conversa ab la muller;—en Quel... canta que canta...
 ¡be la coneix dels cups—y sitjas la fondarial
 —No es pas aquí, pensa ell,—hont purgaréu la falta.—

Cap-vespre, tot sopant,—en Quel ab ella parla:
 —Tal dia com demá—Banyolas fa gallardas;
 hi pujan de Pedret—los tamborins y flautas,
 y donchs... ja sabs de temps—que 'm plauhen las sardanas.—

Ronseja la muller—«si als cups hi ha feyna llarga...»
 pera quedarse al mas—escusas no li faltan;
 per' avisá á l' Arnal—no ha de mancarli manya
 donchs veu á en Quel resolt—d' anar á las gallardas.

Matí, dematinet,—ja l' euga es ensellada;
 d' ells fentse trovadís,—l' Arnal los acompanya;
 y á fira van plegats,—y tots á un hostal paran,
 y surten á passeig—boy junts per la gallarda.

Si en Quel se fon pel ball—no 'n té pas ella ganas:
 li plau més ab l' Arnal—parlar mentres ell balla;
 en Quel los deixa fer,—paraulas son paraulas;
 si algú fa burla d' ell—no l' entén gens ni gayre.

Finit lo tirabou,—ja 'l vespre d' arribada,
 se 'n van cap á l' estany,—que fa la lluna clara;
 en Quel paga al barquer,—ab quatre mots l' aparta,
 y ab ella y l' Arnal, sols,—d' un salt munta á la barca.

Endintre, barquejant,—¡quín riure, á la vegada
 que 's tapa la claror—y s' inflan las onadas!
 ¡quín riure la-muller—que á popa ab l' Arnal parla!
 y ¡quín posat en Quel—remant á l' altra banda!

A la remor d' un bes—qu' en la foscor s' amaga,
 segueix un cop de rem—qu' un crani esberla y xafa;
 del cop de rem, vé un crit...—la barca que 's decanta. .
 y 'l barbolleig que fan—las onas draguejantas.

.

De nit á Argelaguer—tot sol en Quel marxava;
per masos, per hostals—qui d' ella sab demana;
tothom lo compadeix,—y, al poble d' arribada,
fent rotllo vora d' ell—mormuran las comares:

—Es foll, l' han cap-tocat—ab sos conjurs y manyas
las bruixas que al castell—de Besalú s' amagan.—

ANTONI BORI Y FONTESTÀ

FESTA MAJOR

SEGON ACCÉSSIT AL PREMI DEL CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS
D' ENGUANY

I

Lo carrer desemboca enfront mateix de la iglesia, á la plassa gran de la vila; la casa de la Felisseta hi fa cantonada. Una casa modesta, reduhida, blanca tota ella com lo colomet que hi viu. No hi ha balconadas: sols una finestreta donant al carrer y altrás duas á la plassa, totas guardadas de vert pera que 'l colomet fassi més goig quan tregui 'l caparró.

Totjust apunta la primavera que alló ja es un encís. De dia, ¡quina colorayna de flors! De nit, ab la fresca, ¡quina flayra!... Si fa lluna, ¡quín goig contemplar los tons platejats de las fullas y sas ombras esburrifadas sobre 'l blanch del mur!...

La Felisseta está cansada y contenta. Tot lo dia que s' afa-
nya. A entrada de fosch, en lloch de reposar, ha anat á com-
pletas; ja ben vespre, y havent sopat en companyia de son
pare 'l Lluch Surenya, s' ha arribat ab sas amigas á veure 'l

castell de focs que anyalment, per la vigília de la festa major, solen calar á las aforas de la vila; en tornant á casa encara ha trafegat á la cuyna preparantho tot pera l'endemá, y, un cop enllestida, s'ha abocat á la finestra y ha vist passar al Quiquet... S'ha afanyat molt, molt. Está cansada y contenta á més no poder.

La Felisseta es hermosa; té disset anys y ja la han promesa al Quiquet de cal Tina. De petits que 's volen. Ja espigats, lo Quiquet treballava en una fustería del mateix carrer, y malgrat los moments que se li adormía l'eyna tot ullejant la finestra de la noya, era 'l primer fadrí de la botiga. N'era 'l primer fadrí y ja havia arreconat bons cabals pera casarse, quan esdevingué un entrebanch be prou temut. Hí havia un altre pretendent, lo Mus, per motiu lo *Xaparro*, company de ofici del Quiquet desnonat per dropo. Era 'l Mus un minyonás de més presencia que principis, que tot y haver rebut las dimisorias del vell Surenya seguía rodant lo carrer, volent engelosir al Quiquet y despacientarlo, ja que no pogués pèndreli la xicota. Un vespre, trobantse sols, se 'n diguéren quatre de cohentas; vingué la batussa, s'abrahonaren, y 'l Mus, que tenia malas entranyas, ventá á son rival un mal cop. Reculliren al Quiquet desmayat y va estar malalt molt temps. La Felisseta més enamorada quan més entristida; son pare volent *fer perdre* al Mus; y aquest, desvergonyit y fatxada, pretenent en va treure profit de la malaltia de son rival. La justicia hi va tenir poch que veure, puig que la batussa havia sigut d'home á home y sense armas; y 'l Quiquet, per sa part, no volgué mal á n'en Mus, confiant venjar-se en millor ocasió, ó trobantse ja venjat ab la estimació de la Feliceta. Prou pena tenia 'l Mus vejentse desayrat.

Ara 'l malalt ja surt de casa, la festa major ja es arribada, y las familias dels dos promesos, pera solemnisar-la, han fixat lo dia del nuviatge. Per aixó la Felisseta está tant contenta; per aixó, abocada á la finestra, pensa y repensa ab sos amors y en altrs cansonerías que pera ella son bonicas.

Estoneta ha que permaneceix embadalida contemplantse la iglesia, que boy perduda en la fosca, dibuixantse sols sa silueta enorme ab la del campanar al costat, sembla 'l puny de un colós soterrat que aixeca l'índex senyalant al cel. Dalt del campanar, á rán del cim, hi ha una estrella... la de sempre,

la que ja brillava quan lo campanar no hi era ni pensaments, la que seguirà brillant fixa, eterna, quan no la puguin veure 'ls ulls hermosos de la Felisseta...

La Felisseta, ignoscenta, te fe en aquell astre, 'l venera; vejentlo brillar somnia ditxas... Era una criatura quan va jurar amor al Quiquet.—¿Per qué m' ho juras, digas?—va preguntarli ell; y la Felisseta, que havia perdut á sa mare, recordá que ella es supréu amor, y al anar á jurar per sa memoria alsá 'ls ulls, y adonantse de la estrella respongué:—Per aquella estrelleta t'ho juro. Quan s' apagui 't deixaré d' estimar.—D' alashoras ensá la Felisseta, senzilla com es, s'entreté devegadas meditant sobre la eterna estrella, l' etern amor y la curta vida.

II

La plassa está enlluernadora. Sota un sol d' Agost que estabella las pedras hi bull la gentada, atapahintse. Los balcons van omplintse de forasters; las senyoras hi son á primera reng'a, ab sas *sombrillas* mostrejadas, sos llassos y sas flors que talment espurnejan als raigs aplomats del sol. Los vilatans s' aconhortan de baixar á la plassa, ben orgullosos de aquest sacrifici que ells fan la festa é hi donan las notas més escayentas, ab sas faixas vermelles, sas camisas blancas ó de colors, sos mocadors llampants, sas barretinas muscas...

Lo poble crida, la maror creix, los balls van venint pels cinch carrers que abocan á la plassa. Las campanas brandan, los cohets espetegan, las morteradas tronan que sembla alló un infern; baladreja la gralla, 's plany lo fluviol, somica 'l sach de gemechs; mentres compareixen los Diables, los Bastons, los Panderos, Cercolets, Gitanas, Figuetayres, la Moxiganga... ¡los Xiquets de Valls! Es lo moment culminant de la festa. S' acaba l' ofici.

La Felisseta ha sortit del temple ab la Magina, mare del Quiquet, y algunas donas amigas; á todas se las emportá á casa seva pera que vegin cómodament los castells. Aixís que treu-

hen lo cap á las finestras, se 'n adona desde baix lo vell Surenya y atravessa la plassa ab quatre gambadas, apartant á cops de colze are un diable, are un home de be; arriba á sota las finestras, se treu lo gech del muscle y 'l tira á sa filla. Vol anar ben desembrassat á ajudar als castellers. Se 'n torna caminant ab prosopopeya, orgullós de la festa, més roig que un pebrot, lo cap ben dret, la barretina á tall de pinxo. Ja te 'ls cabells grisos, es vell, un xich panxut; pero va ferm y 's sent jove.

—Ola, Climent; salut, Damiá; tócala, Quirse,—diu als castellers; y s' adona de que entre ells hi ha 'l Mus y se li gira d' esquena, aparentant mirar á un determinat punt de la plassa.

Un casteller li diu:

—Y donchs, Lluch, que no n' hem de parar cap aquest any?

—Las ganas hi son; la edat es la que no s' ho comporta. Ja fa vint anys que ho he deixat corre y 'n tinch xeixanta.—

Per allá á la vora ronda 'l Quiquet; en Lluch lo veu y segueix dihent:

—Lo que no fassin los vells ja ho farán los joves. Quiquet, n' hem de parar un.—

Lo Quiquet, sentintse encara malalt, fa la mitja rialla y arronsa las espatllas volent dir que no; insisteix en Lluch, y 'l minyó vol y dol y no acaba de decidirse. Lo Mus se 'ls mira tot inflat.

Entretant los Diables pegan cada tret que esmicola las orelles. Duhén armas de tota mena *pera obrirse pas*: carabinas, pistolas y una mena de bastons ab cohets á la punta que, encesos, giravoltan escampant espurnas, socarrimant á la gent, essent causa de xiscles, corredissas, disputas y riallas. Van vestits ab trajos que si no fossin bruts no serían fastigosos, pero sí ridículs: tots plens de serps, llargandaixos, granotas y altrás bestiolas; al cap un caputxó ab banyetas. Llucifer, aixó es, lo primer galán, vesteix ab més extravagancia encara: com á rey dels inferns y marit de la Diablesa, rumbeja unas banyas més llargas que 'ls altres, y, símbol de son poder, una porra plena de pedras que sachsejantlas mouhen lo soroll desagradable que es de suposar.

A més dels Diables hi ha farsas de mal gust tals com lo

ball de criadas, lo dels mal casats y altres, que son d' enfarfech de la festa. Los restants balls solen esser més ignoscents, y en sa majoría més típichs, com la Moxiganga, Cercolets, Pastorets, etc. Los homes ó criaturas que hi prenen part veixen de blanch; es á dir, van en calsetets y en cos de camisa; un mocador virolat al coll, un altre cenyintloshi 'l cap; sobre 'ls calsetets, lligadas á la cintura, unas faldilletas ó valona vermella ab vions grochs; grogas y vermelles son també las betas de las espartenyas; portan camals cuberts de cascabells. Los Pastorets suprimeixen las faldilletas y portan samarra, sarró y un gros garrot. Tots desfilan per devant de casa la Vila, los uns ab estrépit de tirs y timbals, los altres al só de la dolsayna ó 'l fluviol. Sols los Xiquets s' hi han aturat y no se 'n mouhen.

De sopte un refilet més potent, més sostingut, y un vigorós redoble de timbals, anuncia que 'ls Xiquets de Valls comensan llurs proesas. Tres homes han pujat sobre altres tres, formant rodona, agafats per las espatllas á rán del coll. Un d'ells es lo Mus, que tot pujant s' ha mirat á la Felisseta. Tan bell punt los segons s' han posat drets, que un bosch de brassos s' ha alsat entorn de sas camas, aferranthi las grapas, privant de tot mohiment á la basa d' aquella torre humana. Los que paran assota, están lo que se 'n diu prempsats pel poble: sostinguts cada hu d' ells per homes, un á cada sotaxella, abraçats per altres dos, un devant, altre darrera, privats de llum y d'ayre, ofegantse... Y'l castell se va fent sobre llurs espatllas... Després dels segons se n' han enfilat tres més, altres tants sobre 'ls tersos, y aixís, de tres en tres, fins arribar al seté pis, format per dos xicots, sobre 'ls qui, tot caragolat, se n' hi posa un altre, ó sia 'l pont pera sostenir á en Janeta, qui rematará lo castell.

Las músicas han parat, sols la gralla omp'la l' espay. Tothom calla, tothom glateix mirant creixer lo castell. Lo Mus, tot enravenat, suportant una càrrega cada cop més terrible, está de cara á la Felisseta. No se la mira, que 's podria distreure y esguerrarlo tot, pero en lo fons de son cor li diu:— ¡Va per tú!...—Lo sol cau de plé sobre las rovelladas caras d' aquells homes de ferro, que suhan á raig fet.

Lo castell ha anat pujant, pujant... Ara tremola, ara branda, ara va á caure... La gent s' agombola á sota pera parar la

cayguda; veyent que s'aguanta, s'apilota més procurant refermar als segons que fan tentinas. No son sols los castellers á fer lo castell: es tot un poble, es tota una rassa, ajuntada en un desitj supréu d'elevarse per son propi esforç, que ab l'estímul d'un y altre arriba á esser titánich. Lo castell, soca d'un arbre inmens, s'eleva al mitj del poble, hont tota la gent s'aplega en un munt; mes sas arrels, estenentse ensá y enllá, esbarriantse després al lluny com la gentada, prenen sava de tot lo terror de la patria.

Lo de nou no caurá... ¡qué ha de caure! La gralla refila cada cop més valenta, en Janeta se va emparrant, ja es dalt, ja remata 'l castell y aixeca 'l brasset com victorejant la gran proesa... «¡Es fet! ¡Es fet!...» Milers de bocas ho diuen, los aplausos son aturidors... Per sobre aquell esclat d'alegría, la gralla, ab espinguet fortíssim, fa la fermata culminant.

Lo castell de nou es, en veritat, cosa feta. Los nirvis de ferro d'aquells homes poden afluixar.

Lo vell Surenya, talment fonentshi, se gira al Quiquet.

—Noy, n'hem de parar un.—

Lo Quiquet s'ha enardit; está que no hi veu de gelosía per lo que ha fet lo Mus. Aquest, més estarrufat que may, s'alaba á sí mateix parlant ab los amichs y fins te 'l desvergonyiment de tirar indirectas sobre sí 'l Quiquet no gosa ó no pot parar castells.

—¡Jo no necessito fer de Xaparro!—esclama l'interessat, que ho sentia.

No trigan gayre á disputarse, á agafarse... La Magina y la Felisseta contemplan esglayadas la lluyta bestial; mes prompte respiran fort veyent que 'ls separan.

No será res, si Deu vol. Torna á sentirse la gralla, tornan á alçar castells; alguns verament grandiosos, com lo de quatre pilans de vuyt voltant al de cinch; altres més sorprenents, com lo de tres pilans comensat al revés; y per fi 'ls més arriscats, com la torra, l'espadat de sis y fins lo de set...

Després d'aquest últim, tothom á casa seva. La plassa's buyda rápidamente; los ressagats ó 'ls calmosos s'arramban á las casas seguint las estretas llencas d'ombra, y mentres desfilan van comentant la festa y ensumant las oloretas de gran dinar que ixen per algunas portaladas. Als pochs moments están ajustadas las portas, la plassa tota deserta, tóta trista,

tota blanca de sol. Tot es llanguidesa, ensopiment, quietut; l'enervament de las grans alegrías que en sa plenitut aclaparan.

III

A entrada de fosc, los carrers per hont té de passar la professó están atiborrats de gent. Las noyas, vestidas de sas millors robas, passejan de brasser. Quan un senyoret foraster las mira, las que 's pensan ser macas dificilment poden amagar sa satisfacció, y 's bellugan, y parlan ab la del costat y fan mil punts de més. Las pagesetas dels encontorns, més senzilles, no fan altra cosa que badar, sobretot si son llejtas. Si algú las mira, miran també ab un pam de vista oberta; si son objecte de molta curiositat, se confonen y baixan los ulls.

Ja es vespre; las estrellas ja brillan.

La professó acaba 'l curs. Desde la iglesia, dalt dels grans del pórtich, se la veu venir pel carrer del devant. La precedeix tot l'aixám de balls y comparsas. Prompte 'ls balls arriban á la plassa, y pel carrer sols s'hi veuen desfilar solemnement las rengleras de las atxas, los ganfanons y las banderas.

Las portas del temple son obertas de bat á bat y la claror dels ciris y l'aroma dels incens surten y s'esvaheixen á la plassa. A cada banda de la gòtica portalada s'hi ha posat una colla de Xiquets. La professó va entrant, entrant. Quan allá lluny, al estrém oposat del carrer hi apareg la imatge del Patró, cada colla alsarà un espadat, y caldrá aguantarlo fins que 'l sant sia dins del temple. Prodigí de fervor, de forsa y d'enteresa!

Ja 's veu venir la imatge, tota cuberta de brodats d'or, resplandenta sota del tálem...

Y á la plassa 's comensan á formar los dos espadats... Al de la dreta hi va de segon lo Mus; al de la esquerra 'l Qui-

quet... La competencia es empenyada; l' ideal es doble: lo Sant, pero també la xicota. ¿Qué no farán aquells homes?

La xicota ja 'ls veu, ja, desde las enramadas finestras de ca 'n Surenya; los veu y 's neguiteja; y pera més pena te al costat á la Magina, qui, creyent en perill al Quiquet, diu tota rabiosa y esparverada:

—Aixó son cosas de ton pare, que me l' ha entabanat!—

Quins apuros! La noya prou desitja cridar á son pare que trega al Quiquet d'allí, que 'l *desgraciaren*... Pero cóm atrevirshi! ¡qué diría la gent!...

Lo que diuhen uns de sota la finestra, tot mirantse 'ls espadats, es que 'l Quiquet no serveix per alló; y las duas donas no 'n fan d'altra que escoltarsho ab tota l' ànima, tremolar de cap á peus é invocar seguidament á Sant Antoni y al Patró de la vila. Si poguessen resarían.

Poch han trigat á estar muntats los dos pilans. Son de sis homes cada un. Lo que para 'l Mus s' aguanta ferm; lo del Quiquet belluga que fa angunia. Van entrant á la iglesia atxas y ganfanons, y 'l Sant no acaba may d' arribar; totjust es á mitj carrer; y s' atura y torna á aturarse á quatre passas... Lo Quiquet no pot més: aquell pes formidable que branda damunt d' ell l' está esclafant. S' arronsa, 's decanta, se sent tot esllomat... Lo vell Surenya procura enardirlo; tots los que voltan lo pilá estiran los brassos sostenintlo pels genolls, per las cuixas, fins per las caderas... No hi ha remey: lo Quiquet se doblega y 'l pilá 's desploma. Se sent un jah! d' emoció per tota la plassa. La Magina fa un gran xiscle. A la Felisseta li ha semblat que un núvol tapava la seva estrella.

Lo Quiquet, malmés com está, voldría provar sort altra vegada, mes no li permet lo vell Surenya, que ab una revolada 'l treu.

—¡A casa!—li diu tot enrabiad.

Al home se li encenen las sanchs veyent que 'l pilá d' en Quiquet ha caygut, mentres que 'l del Mus s' aguanta com si tal cosa.

Y 'l Sant va venint y 'l pilá s' ha de fer altre cop, y 'ls Xiquets no volen perdre moment, que hi va 'l nom de la colla!..

—¡Jo 'l paro!—diu tot d' un plegat en Lluch Surenya á n' al Quiquet.—¡Va per la noya!—

Y aquell vell de sexanta anys, fort com un roure, aguanta

lo pilá de sis per contrapunt ab lo Mus y... per honra de família. Y un cop lo pilá es pujat, se posa la má dreta á la faixa, y ab sols la esquerra, per fatxada, queda aguantat las camas del ters. Lo Mus fa lo mateix, y s' ou per tota la plassa un gran aplaudiment.

Lo Quiquet, tot escorregut, obehint com un nen, se n' ha anat cap á casa á reunir-se ab sa mare y sa promesa, que al menos se creyan que l' havían escalabornat. La vergonya no 'l deixa sortir á la finestra, mes desde dins, junt ab sa estimada, ja la pot veure ben bé la estrelleta del cim del campanar, que brilla esplendent, tot y essent més vella que las tradicions més vellas.

Lo Sant ja ha arribat á la plassa. Encenen una roda de foch; los cohets dels Diables espetegan més que may; s' ou una gatzara estranya, confosos brugits de timbals, panderos, bastons, fluviols, cascabels y grallas.

Lenta, magestuosament, puja 'l Sant las gradas del temple, entre 'ls dos espadats que segueixen ferms... L' efecte es imposant. Tot un poble s' es agenollat; tot un poble viril en sas creencias com en sas festas.

Quan lo Sant es dintre, lo poble aplaudeix als castellers, als qui admira y aclama en lo més fons de son cor. Las vellas s' enorgulleixen d' aquells homes á qui han dat la vida; las joves glateixen per aquells fills de la terra que han de ser pares dels seus fills.

LLUIS VIA

FULLAS

I

Jo soch la fulla del arbre
que 'l vent gronxa remorós;
are 'm besa, ¡quina ditxa!
are 'm brinca, ¡quin dolor!
Lo vent es la vida humana.
¡Ay, quan vinga la tardor!...

II

Sos ullets blaus esblahits;
n' es rossa sa cabellera;
sos llavis com lo clavell
y com lo llir sas galtetes;
rosadas mas ilusions;
la flama del cor rogenca;
y 'l dol qu' ella 'm fa patir
¡que tinga de ser tan negre!...

III

Jo al carrer prop de la reixa;
tu á dins cusint y cantant.
—Lo teu no parat me deixa—
deya, y tu:—No vull galán;
are com are ser lliure
es per mí 'l viure milló'.
—Ser lliure per mí no es viure.—
ploriquejant deya jo.
Tu á dins tancada y barrada:
—¡Lliure!—feyas—joh quin plaher!...—
Jo al carré' ab la fas alsada,
pro en ta reixa presoner.

IV

Ansiant aquell dols sí, font de ventura,
pují l' escala capficat y mut;
d' un dupte amarch sentía la tortura
y anava *amunt*, *amunt* tot decaygut...

Al devallar, ¡y qué ilusions que 'm feyal...
Per ella esclau sería del treball.
¡Quánta ventura jo entorn meu ja veyal...
Y així' enlayrantme anava *avall*, *avall*.

V

En la taula obert lo llibre,
mes no 'n puch llegir ni un mot,
qu' abatudas mas parpellas
van clohentse poch á poch;
lo placent desluj que 'm cerca

deixondí á ma pensa vol
y tantost los ulls esclato
altra volta 'm pren la son.
¡Quina angunia llavors passol!
¡Quina horrible situació!
¡Ay, aixís deu ser la lluyta
entre la vida y la mort!

VI

D' ensá qu' ella 's morí, ¡quánta follia
á mon cervell arrassa!
Y penso y miro y dubto cada dia
sens sebrer lo que 'm passa.

Y morta y tot avuy l' he vist tant bella
com era ans de finí.
No ha mort pel cap, qu' encare penso en ella;
més pel meu cor ¡ay, sí!

VII

Me dius, oh amich, que hi feya jo aquell dia
allá al mitj del carrer,
mirant tants cops enlayre ab greu tristesa.
Seguía al pensament;

qu' aucell que vola com cercant més ayre
es la pensa quan fuig
embadalida ab goigs, recorts y llágrimas
fins que 's torna tot fum.

¿Per qué are abrigas, tú, falsas sospitas
que 'm fereixen al cor,
creyent qu' allí al carrer m' hi retenía
l' amor no correspost?

¿Veus? Jo en lo mon sufreiro ab amargura
 angúnias y pesars
 y encar que 'm nega 'l plor, qu' ho diga ella,
 no ho soch tan desgraciat.

VIII

Jo avans feya: ¿Qu' es l' amor?
 ¿deu ser una papallona
 que nostra ánima empresona?
 ¿deu sé' un aucell ó una flor
 ó un suspir que surt del cor?

¿Deu ser com un boig anhel
 que d' alegría 'ns confón?
 ¿deu sé'l més bó que hi ha al mon
 ó 'l més dolent que hi ha al cel?
 ¡Quí té un dubte traga fel!...

Avuy ja he gosat d' ell prés
 y he sufert com un damnat.
 ¡Oh l' amor! ¡Si ben mirat
 no es ni mon, ni cel, ni res!...
 Pro ¡ay! no ho sé... no ho sé lo qu' es...

ANGEL RIUS VIDAL

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMA)

Lo cel es gris; la boyra de la tarde
s' aixeca poch á poch sobre la vall,
las orenetas per l'espai fugiren
y 'ls rossinyols se 'n van.

Las plantas s' han marcit; la mestralada
fa rodolar las fullas y las flors,...
en tant al fons del solch qu' obrí la rella
arrela la llevar.

Tot es fret, vida meva. Las estrellas
s' aixecan lentament en l' horitzó.
En tant, dintre mon cor, igual que sempre,
esclata 'l foch d' amor.

EDUARD GIRBAL JAUME

ANIVERSARI

Tot es'ava convingut:
de com s' ha romput lo pacte
ja 'n darán bon compte á Deu
una filla y una mare.

Si l' una ha malmés un cor,
l' altra ha averganyat un' ánima;
tot degut al interés
y al afany de vestir galas...

Tot estava convingut:
la florida de la Pascua
no l' ha vista 'l Miqueló
ni 'n veurá may més cap d' altra...

Si abrassadas y petons
son remey per l' anyoransa,
pla que ho nega á tot arreu
sa pobra mare endolada.

La Roser, Deu sab lo com,
lluheix per tot or y plata;
de sa mare 'l cor mesquí
ab lo mal diner s' aixampla;

y diu la gent que ho sab tot,
qu' al florir cad' any la Pascua,
un difunt engelosit
s' extremeix dintre la caixa!...

J. BAUCCELLS PRAT

L' HORA DOLSA

PREMI EN LO ÇERTÁMEN D' OLOT D' ENGUANY

Nuvial.

.....

QUINA tarde més hermosa!
—Y tal si ho es! Mira, 'l sol ja 's pon; al cel no hi queda més que 'l seu róssech de pols d' or, los núvols talment semblan de rojench coure nou, tots amuntegats, com colossals pacas de cotó abandonadas arreu pel perill d'un proper incendi; darrera 'l gegantí záfir de la montanya sembla que tot s' arbori.

—Lo cel es de foch.

—Com l' amor nostre! Veritat?

—Lo meu sí que n' es de foch! Be prou que ho sabs que m' has recremat l' ánima!

—Y 'l meu no ho es? Encare duptas?

—Sé que m' estimas perque me n' has donadas probas, pero tinch por de que l' afecte que demostras sentir per mí se 'n vagi á la posta, si no hi es ja, com aqueix sol que suare s' ha amagat!

—¡No ho creguis! ¡Com més va més t' estimo!

LA RENAIXENSA.—XXVIII.

—Quan rondavas lo meu carrer, quan me seguías per tot, quan jo no 't feya gens de cas, y fins me burlava de tú, (perque ¡pobreta de mí! encare no 't coneixía, ni sabía qué era aqueix mal-d'-amor, tan dols y tan inesplícable), llavoras sí que 'm devías estimar de bó de bó.

—Llavoras t' estimava ab la ardencia que s' estima y desitja lo encare no possehit.

—Després, quan vaig comensar á fixarme en tú, quan ja m' agradavas, quan apuntava l' aubada del amor en lo cor meu, llavoras en lo teu era 'l sol del amor en plé mitjdía.

—Com també are, dona!

—Are que 'l meu ja hi es, are que has lograt encéndrem del tot lo cor y ab tal ardencia que «*ni ab tú ni sense tú*» puch viure reposada; are que ja t' estimo com ningú pot estimar ab més forsa; are ¡quí sab lo que passa dintre 'l teu cor!

—Are t' estimo ab lo goig convensut que sols pot dar lo qu' es ben propi.

—¿Será també aixó que'ns ha passat als dos una d' aquelles lleys de la naturalesa que tú sols trobar en casi totes las cosas?

—No tinguis por! Es cert que 't duch ventatja en estimarte, pero aixó no t' ha de donar angúnia; ans al contrari! Qué hi fa?

—Es que darrera la posta de sol ve la nit, ve la fosca y ¡ay si 'l teu amor me faltés, que 'n fora de negra y amarga la nit de la meva ánima!

—Nó, escólta; lo sol se pon pero no mor may, y lo mateix passa ab l' amor. Créuho! ¿Veus? Ja s' ha post avuy lo sol, ja no es de foch lo cel; sols aquell petit núvol porporí, prim, llarch, com esquins d' un mantell real, s' enmiralla en la roja llum del rey dels astres, que 'l núvol veu encare y á nosaltres nos tapa la ja blavosa montanya; lo sol s' ha post, pero la nit encare no ha vingut. Y si haig de dirte la veritat, m' estimo més, molt més, aqueixa llum suau, dolsa y trista de la posta, aqueix color blau esblaymat del cel, com mantell de *Puríssima*, aqueixas rosadas mitjas-tintas ab que s' enjoya la natura ans d' adormirse, y que 'm recordan tant la nostra cambra nuvia y las tevas finas robas; m' agrada més aqueix ambient perfumat y fresch que despedeix la terra, com anyoradís sospir d' enamorada, la brillantor d' aqueix estel, lo primer que's mostra cada tarde, preciós joyell que rumbeja, cofoya y sere-

na, en mitj de son front, com rica damissela, aqueixa hora tan hermosa; aqueixa hora la prefereixo sempre á totes las del dia. Lo mitjdía, ab l' esclat xardorós de la llum, m' aclofa y m' enlluherna; lo matí, germá de la posta en hermosura, es pera mí massa rialler. Aquesta es l' hora més dolça y més hermosa, tota poesía; es l' hora verdadera del amor.

—¡Pero es tan curta!

—¡Ay de nosaltres si la felicitat fos de durada! Es massa xich nostre cor pera capirla tota. Ab la nit ve 'l descans.

—¿Y si es eterna aqueixa nit? Si l' amor s' adorm pera no despertarse may més?

—Llavors no fora amor, que fins dormint fa via la passió verdadera!

—Si jo t' hagués estimat quan m' estimavas com are jo t' estimo, ¡quina felicitat!

—O quin deliri, has de dir. No es pas la explosió 'l foch que dona més dols caliu ni 'l flam que més durada té. Potser á horas d' are ja 'ns hauríam aburrit, oíat l' un á l' altre.

—Aixó may! Entre nosaltres es impossible!

—Quí sab encare?

—Jo t' estimaré sempre, sempre!

—Y quan vagi á la posta dintre 'l teu cor l' amor? Quan s' hagi esfumat ja la ubriaquesa de sas dolsuras y hagi quedat l' ánima banyantse en la suau llum del crepúscol, ¿no arribará á ferse de nit dintre ton cor, á enfosquirse y potser á esborrarse fins á perdres mon recort y ab ell l' afecte qu' are sents per mí, ó be quedará, com ha quedat lo meu, en igual, constant y plácit enamorament de seus mitjas-tintas rosadas, puras, tendras, no enlluhernadoras, pero sí molt verdaderas, com si en ell s' hi enmirallés á tot' hora aqueix cel, que are contemplém, tan finament hermós y plé de poesía!

—No 'n tenías prou, amor de la meua ánima, ab haverme robat lo sentir, que fins en lo pensar vols que sigui teua? Crech ja en lo teu amor, y 'l meu per tu vull que sigui igual en tot al teu.

—Aixís m' agradas, dolsura meua!

—Lliguém los nostres cors ben ferm; que may se mogui en ells lo sol de darrera la montanya, ja grisencia; que no vingui may la nit!

—Ni 'l dia, que crema y mustiga 'l sol, las flors s' esfullan

y coll-torsan, y tot calla com adormit ó mort al bó del dia, al fort del sol, molt més que á la nit. En cambi are, escolta com s' ensajan pera son concert de cada vespre 'ls grills, cadells, gripaus, aranyas y granotas.

—Quína olor de flors!

—Son los sospirs qu' exhalan ans d' adormirse.

—M' arriba á l' ánima aqueixa olor! Quin bo que 'm dona; com si 'm banyés en boyras perfumadas!

—L' herba tallada també hi barreja sa forta veu en aqueix himne. Guayta 'ls bous com la duen magestuosament en aquell carro plé d' ella á curull fins á vessar.

—Quin xerroteig d' aucells!

—Tots van á joca, ab son amor, potser á trobar sos fillets, en lo niu de brossa y plomas tot nou y flonjo, qu' ells mateixos s' han guarnit, boy cantantse cosas dolsas.

—Que son boyras alló?

—Es pols qu' aixeca un remat. ¿Sents las esquellas? Cóm belan los cabrits!

—Deuen sentir lo corral que se 'ls hi acosta.

—Fins l' aygua en aquesta hora fa una altra remor més armoniosa, més forta. ¿Sents com al saltar de la resclosa canta una cansó sense paraulas, que aconhorta l' esperit y es constant?

—Cert! Mira quin blau-mari més bonich al cel; sembla setí!

—Brodad d' estrelles, que van parpellejant com si l' una á l' altra 's fessin l' ullet per advertirse, al adonarse de nosaltres, que hi ha al mon quí es felís.

—Encare grogueja 'l róssech del sol allá darrera d' aquella collada y iguayta la lluna com tafaneja!

—Sembla una cinta de plata. Per adorno del teu cap, qué bé estaria! Totjust se deixa veure!

—Ja 's va enfosquent la plana. ¡Quína fresca més suau! Tens rahó en dir que aquesta hora es la més dolsa!

—Es la de la poesía! Es l' hora d' estimar!

—Sento com una defallió; pero no al cos sinó á dins del dins de l' ánima!

—Repenja bé al meu coll ton bras tan fí y tan flonjo; ab lo meu te cenyiré més fort y veurás com te será més lleua la pujada.

—Cóm te dech cansar!

—No ho tornis pas á dir més aixó! Lo teu cos tan blinca-dís, tan molsudet, tan tou, qué per mí es fet de plomas las més blancas y finas d' aucell, vols que 'm pesi? Y encare que tu fossis pesanteta, 'l teu cos fora sempre pera mí ben dolça carga.

—Que t' estimo, amor meu!

—Jo també, reyna!... Veus? Ja hi hem arribat! Ja som á l' era. Los pagesos també ja son á joca. Ara nosaltres, lliures del tor, aquí, en lo tou de palla que arreu fa de catifa, hi extendré los nostres cossos, sense recansa, sense temensa... Eh, com s' hi enfonzan? No tens por?

—Al teu costat jamay; mentres m' estimis!

—Aquí ben ajassats, en plácit deixament, de cara al cel los rostres, parlaré del amor, á mitja-veu, ab tota calma. Que tens fret?

—No, no! Per qué m' ho preguntas?

—Sento que tota tu suaument tremolas! Qué ho fá?

—Res!... Es... que t' estimo!

—Que hermosa ets, videta meva!... Permet que'l meu bras te fassi de coixí. Lo teu cap aprop del meu; reclínal en ma espatlla. Aixís, acóstat; que l' un cor senti 'l glatir del altre y 's confonguin sos aleteigs y á la fi vagin tots dos á una. Las horas passarán sense adonárnosen. Quí com nosaltres més felís? Dónam la má.

—Ay, sí, amor meu, que es ben hermós nostre nuviatge. Com no l' hauría may pogut somniar!

—Y tanta por que 'ls hi feya á n' als teus pares que vin-guessim á passarlo solets, ab los pagesos, á n' aquí, á la vella masía dels meus avis! Prou que hi hauré de viure á ciutat!

—Cóm passa 'l temps! Talment sembla que era ahir que 'ns benehían allá al peu del altar!

—Quína gatzara aquell dia, quín tip de riure! Te 'n recordas, tot dinant y després?...

—Sí, pero are res de riure; no, no, que es l' hora trista, l' hora do'sa; amor no ho voll!

—Y á tu no 't plau lo riure?

—Sí; pero las riallas cansan lo cos y quan fugen no hi deixan res al esperit, á dintre 'l cor, ni rastre! Y are no n' es hora!

—Donchs ¿de qué vols que parlém, tortoreta del meu cor?
Lo que tu vulguis jo vull!

—Cóntam historias ó rondallas, plenas, com aquest' hora,
de misteri, tristas, pero dolsas al ensemps, que arribin ben al
dintre del cor y en ell hi deixin, com deixan sempre en lo
meu front tos amorosos llavis, dolsa frisansa d' anyoraments
y desitjs fantasiosos, fins que, ja enervat l' esperit, mentres
lo cos dormí, vagi somniant, somniant sense treva, sempre,
sempre, en tant que duri la foscó de la montanya que 'ns
tapa 'l sol, y aixís no acabi may en negra, pahorosa y freda
nit aqueixa hora, si be trista, dolsa també y hermosa com cap
altra!

—Donchs, escolta, amor meva:

.
.

MANEL ROCAMORA

LAS FINESTRAS TANCADAS

Ja fa tres anys que las veig tancadas las finestras, que están devant per devant del meu quartet-taller, del taller un temps mon niu d' ilusions més preuhat, desde hont las mirava obertas, servint de march al busto més atractiu de donzella, de cara la més bonica, d' ulls de foch y somris angelical...

Y are están tancadas, y ja fa tres anys, y encara 'm prempsan lo cor, tan mudas, quietas y espantables. Fins las aurenetas no hi fan lo niu sobre d' ellas y sota 'l teulat, com si endevinessin la tristesa en que han quedat abandonadas, puig sos xiscles ja no 's barrejarían ab las alegras riallas y cansons que 'ls corejavan.

Perque ella ja no hi habita, y ningú l' ha llogat aquell piset d' ençá de la seva mort; y las finestras restan tancadas, y en los recons de fora s' hi veuhen trenyinas polsosas, embrutantho tot, fentne un cuadro de desolació y tristesa.

Ja no s' obran ab estrépit com avans, fentme girá 'l cap y trobarme ab uns ulls plens d' amor y foch que m' abrusavan l' ánima y l' omplían de plahers suavíssims y emocions novas may sentidas; ja no las obran aquellas mans que eran una monada de rodonas y blancas y ben fetas, fentme signes y

dihentme cosas ab ellas, pera no cridar l' atenció dels vehins y del mestre, que al costat del meu quartet tenia 'l seu, hont nos enrahonavam treballant sense véurens. Ja no 'm diu ab aquells signes d' ansia y d' amor, com avans, que en havent plegat hi anés allí, al seu piset, pobre, sí, mes rich porque tancava un tresor de bellesa y amor, de consol y ditxa per mí, hont las horas passavan volant y plahentas, horas ansiadas, horas que are ansio, y no 'm vindrán may més... may més!...

Y aixó m' ho recordan sempre las finestras tancadas, dihentme que tot se 'm ha acabat, que no se m' obrirán més com avans, porque l' he perduda á n' ella y no 'm pot tornar... Oh! y qué pahorosas, tancadas com las miro sempre, com ninxos d' un cementiri, calladas y elocuentes, parlantme sols de soletat y desengany!...

Ellas son lo que 'm resta de ma felicitat passada, las que 'm recordan sempre ma dissort sempre que ma vista vol distráures de la soletat y petitesa de mon quartet-taller; y quan á voltas volían mos ulls enlayrarse fins al cel y extasiarse ab son blau puríssim, los atreyan y empresonavan aquellas tacas foscas, que dos pams més avall del teulat se destacavan de la paret de la fatxada, aquellas tres finestras tancadas, de fusta pintada d' un color revellit, are fosch y apagat, com son apagats aquells ulls que eran la llum hermosa que avans hi brillava, embelliního y alegraního tot...

Per xó, després de sa mort, llavors que 'l dolor meu era més viu é intens, tant com podia no hi mirava á fora, treballava forsa y ab tenacitat y procurava continuament atendre á mon treball; mes una distració qualsevol feya que mos ulls s' anessin á clavar en aquellas finestras tancadas de poch, sempre devant meu, negras, y reflectant sa negror dins la meva ánima, lápidas mortuorias recordantme la mort de la meva felicitat.

.
Moltas vegadas, cansat de sofrir y per veure de fugir de aquella visió que tant viu mantenía mon recort y pesadilla, havia inventat recursos, com lo de fer veure á mon mestre lo incómodo d' aquell pis, que per taller no servía gayre, y además era molt alt y pesat de pujarhi, per més que sas llums eran bonas y directas del Nort; mes aixó era 'l de menos, que també n' hi havían d' altrás ab la mateixa llum y més grans,

sobretot, y més céntrichs y cómodos, y fins li deya ahont eran, y coneixía que li venían ganas de mudarse. Mes, ó sia per peresa, ó no sé qué, ja á l'endemá no volía ni que tant-sols parlés del assumpto, y 'ns engolfavam de nou en conversas y discussions d'art. Jo m'hi engolfava llavors desesperat, ab més ansia qu'ell, ab l'ansia d'un náufrech que s'aferra al objecte que 'l pot salvar.

Mes l'ansia'm portava 'l cansanci, y defallía, y sempre, sempre tornavan á ma pensa aquells jorns felissos, y aquella imatge estimada se m'apareixía fentme sanglotar de pena, porque... las finestras ben clar m'ho deyan que era morta ma ditxa, ma joya... porque no s'obrían ja pera deixar veure aquella visió consoladora, aquella ánima enamorada reflectantse en sos ulls puríssim y somrihentme... Avans mostrantme tant aprop un cel, y are, tant aprop també, recordantme ma soletat, ma dissort, clavantse en ma pensa, pera que no puga oblidar ni deixar ma tristesa, la mort d'aquell ángel que volá al cel ab tota sa ignocencia y perfums, flor marcida, poch ans poncella, despertada al amor, y á un temps casi, abrassada per la mort que se l'emportá molt lluny de mí. Mort cruel y tant poch esperada!..

Molt temps mos ulls la ploraren sens consol, fixos en aquellas finestras que tancaren las mans del desconsolat pare, ja vellet y pobre y desamparat, sens l'apoyo de sa filla que 'l mantenía; sas mans tancaren aquellas finestras pera no obrir-las més, abandonant aquella pobra gólf, que res més no era. Aqueixa visió'm traspasá 'l cor y aumentá ma pena...

Poch á poch se marciren las fullas d'una emparradora que voltava las finestras, perchè no eran regadas; y al véurelas marcirse y caure poch á poch, l'una després de l'altra, me semblava que com jo's corsecavan de sentiment y m'acompanyavan en mon dol. Y quatre textos, avans ufanosos y bonichs, are son erms y tristos y ab alguns branquillons sechs que semblavan esquelets.

Y de tot, de tot mon passat, sols me quedan per mofa, enfront meu sempre, las tres finestras tancadas, solas com jo, y son com imatge d'una font que s'ha secat y no raja ni una gota pel pobre assedegat y trist viandant.

ARTUR GIRBAL BALANDRU

RECORTS

Es una de las impresions que han quedat més fondo grabadas en mon cor.

Se feya la festa á casa 'ls avis; més ben dit, á casa l'avi; puig á l'avía Deu va tenir á bé emportársela avans que jo vingués al mon.

Era 'l meu avi un antich argenter. Home alt, prim, escarbalench, un tipo nerviós en tota la extensió de la paraula.

Per més qu'ell nos portava un carinyo extremat, may en sa cara hi poguerem traslluhir las impresions que la seva anima experimentava.

En tal diada 'ns reunía á tots los de la familia en la cuyna de casa, local gran y espayós, en quin fons s'alsava mages-tuosa com un trono, la llar, sota quina campana 'ns hi arredosavam tota la llucada que diguessem.

Ell presidía sentat á una cadira de brassos, ab seyent de baqueta, encuadrat per una doble filera de claus de llautó, quins, ab lo frech constant de sas calsas, brillavan com eixits de las mans de las polidoras.

Sobra 'l dir que en sa presencia, grans y xichs, guardavam un respecte casi fanátich, tal era lo que 'ns imposava aquella cara plena de solchs com tronch d'alzina surera, y

aquellas melenas blancas y sedosas, que tal semblavan sos cabells per lo espessíssims.

Ningú s' hauria atrevit á rompre 'l silenci si ell avans no l' hagués autorisat.

La sinfonía de la festa era 'l reso de las tres parts del sant rosari á la memoria de nostres passats difunts.

Aqueix preludi reunía la circunstancia de fernos venir al element novell una passió de son tan dolsa, tan ubriagadora que, sens recordarnos de que 'ls morts esperan nostras pregáries, nos adormíam fins que fiblantnos, algún pessich dels que 'ns adressava alguna de las tías, nos feya present que 'ls rosaris ja se 'n anavan cap á la fi, y que las castanyas estavan preparadas pel sacrifici.

Allá era de veure nostra ignocenta alegría.

L'afany ab que ventavam las estellas, puig nostre avi volía que 's torressin al flam, que fetas d' altra manera deya que enlocho de torrarse s' escalfahían perdent lo seu bon gust.

Ab quin goig contemplavam com las feyan giravoltar sachsejantilas, fentlas donar salts mortals sense exirne cap de la pista de la torradora com pallasos de circo, en tant que l' avi esplicava lo *D. Quan Tanoriu*, prometentnos portarnos un dia á véurel y no passant may de la prometença.

Las castanyas prou anavan ab abundancia. No era axís ab los panelllets, que, no obstant y ser dels que 'n donan més ab més pochs cuartos, anavan més escassos que la gent de bé avuy en dia.

Quan després d' ensenyarnos la paperina que 'ls guardava, y cansats d' havernos fet fer mil babarotas y estranyesas, abusant de la nostra paciència y fentnos escarrassar ab l' aquest es per lo qui primer diga axó, alló ó alló altre, nos desenganyava donántnosen un parell fentnos esclatar en grans plorallas y disputas per si al un los hi havían donat més grossos, y per si 'ls d' aquest eran de rosa y 'ls del altre de pinyó, armantse un esvalot al que l' avi posava terme ab una d' aquellas miradas penetrants que á tots nos estremían y que acabavan ab la ordre d' anar al llit.

Ab recansa pujavam los vuyt grahons que separavan lo piset de la botiga, y, tot despullantnos, sentíam los cossos grans que á baix feyan sa brometa, contantse las cosas dels seus temps entre castanya y panellet, remullantho de quan en quan

ab una tirada del ranciet fins que la dolsa son anava ensopint los ulls, y allavors anavan alsantse y despedintse anántsen cap á retiro boy desitjantse llarga vida y salut per molts anys tornarhi.

Los d' avuy tot aixó ho consideran manso.

En aquell temps aquellas senzillas escenas formavan época en la vida d' un home.

Han passat los anys y 'ns encantan encara aquellas costums francas y senzillas ab las quinas s' hi veyan ben lligats los llassos de la familia, barrejat ab aquell ambient de sanas doctrinas que per las casas se respirava.

La llevor de progrés mal comprés ha fet de la generació present un desgavell en lo que 'ls fills no respectan als pares ni s' observan las costums sanitosas dels nostres avis.

La castanyada á casa ja 's fa; es á dir, no 's fa.

Se fa al mitjdía, ab grans pressas; telegráficamente.

No hi ha temps de resar los rosaris.

L' un te compromís per un cantó, l' altre per un altre.

Se menja ab una esgarrapada; s' enfarfegan castanyas y pannellets que 's remullen per ferlos passar depressa ab una mica de líquit que 'n diuhen vi, y á escampar la boyra.

Totseguit desfilan uns per aquí y altres per allá y jo quedo assegut á taula, sol, tot sol, recordant los hermosos temps de ma infantesa, y se m' ompla 'l cor d' esglay al contemplar lo buyt y soletat que 'm rodeja trobantme entre familia.

ANTONI MAS CASANOVAS

IDILI

Á MON ESTIMAT COSÍ EN FREDERICH COROMINAS

ERA al estiu. Los arbres coberts de vert fullatje engalanavan la Natura y pels voltants del mas Lladó rondava un donzell que estimava ab tota l'ánima á la pubilleta. Sempre la veyja regant las flors que creixían ufanas en lo seu petit jardí, ja quan sortía á respirar l'ayre embaumat del matí, ó be al apuntar l'aubada quan, contemplant lo naixent astre del dia, ell anava al treball.

Després, quan la nit estenia son mantell, may faltava al peu de la finestra de sa cambra endressantli melosas cançons que feyan la felicitat d'aquells dos sers enamorats que vivían l'un per l'altre.

Creixeren y ab ells també cresqué l'amor, y cada jorn s'anàren repetint y refermant las promesas y s'jurons de estimació.

*
* *

Era una tarde d'hivern. Lo cel fosch y negre com la gola d'un llop, deixava anar torrents d'aygua mentres lo donzell se dirigia al mas Lladó pel mitj de boscurias immensas.

La finestra de la cambra estava tancada lo mateix que 'ls

finestrons, las flors ajegudas y despulladas per la pluja, y l' eura de sa finestra arrencada per l' impuls de la mateixa.

Vaga idea atormentava al donzell, que patia y no sabia de qué; volia plorar y no podia. Se posá á cantar aquellas cançons melosas d' altre temps, mes ningú li respongué. Los aucells arraulits sota 'ls arbres no cantavan, y la finestra tancada apareixia com si may la hagués oberta ningú.

Aquella nit no brillaren las estrellas ni la lluna, y 'ls aucells caygueren morts de fret á causa de la glassada.

* * *

Al cap de dos dias la finestra s' obrí de nou, mes lo donzell vejé la cambra buyda y per més que mirá res hi trobá. Recordá sas passadas il·lusions, las cantúrias de tantas nits, los refilets de rossinyols y cadeneras, los perfums de las flors, mes are res existia, tot havia mort..

Aquella mateixa tarde, devant d' una creu del fossar, hi havia un home pregunt per la que tant havia estimat y estimava encare després de la mort, mentres los alts xiprers de aquell lloch d' etern repós se gronxavan ab pausa á impuls del vent.

Després may més ningú parlá d' ell. Algú digué que 's ficá en un convent, altres que marxá á Terra Santa y fins hi havia qui assegurava que algunas nits se 'l veyá al peu del fossar pregunt per sa aymia, com en sos millors temps, quan passava la nit sota la finestra de sa cambra.

BONAVENTURA PEDEMONTE Y FOLGUERA

PONENTADA

Lo sol se va alsant
com sempre radiant,
y al dar á la terra son matinal bés,
se queda sorprés.

Va alsantse pels àmbits del cel, poch á poch,
vuydant sa pupila
ratxadas de foch
per sobre la vila,
y aguayta .. y sondeja... y véula afligit,
com restos d' un mon que ha finit.

No sent la remor
del cant que á l' industria cantava 'l vapor;
no ovira per l' ayre volá' en espiral
lo fum que exhalava la roja fornal;
ni veu que, amatent,
se 'n corri á la feyna 'l jovent.

—¿Hont es, lo sol crida,
hont es lo jovent de bras vigorós
que á tot dava vida?
¿Per qué resta ociós?—

Y, muda, la vila, coberta de dol,
no torna contesta á ne 'l sol.

Y 'l sol va pujant...
y veu las donzellas y 'ls jayos plorant
lo plor de la mort...
y mira corcarse las naus dintre port;
y al camp las masías, desertas... barradas...
y en erm convertidas
aquellas vessanas, un temps tan floridas:
y oprés per la pena, cobrintse de dol,
va á pónbres lo sol.

Y estén sas miradas inmensas pel mar,
y ovira en las onas cadavres surar,
y lluny... en montanyas
de terras estranyas,
ja hi veu la sanch jove vessada per terra
pel llamp de la guerra:
commóuse, y ab ira pregunta al ponent:
—¿Qué has fet del jovent
que al poble arrancaren tas lleys enemigas...?
¡Ah... malehit sigas...!—

Y 'l sol tot plorant,
se va, entre las onas, colgant.

PERE DE PALOL

EN PEP CURRILLO

VOSTÉ sí que treuria la rifa sense sentarshi, senyor Quimet, si li cambiava l' haca *Xula* cap á cap ab lo seu cavall. Fugi, home, fugi!... No gasti aquestas bromas tan pesadas ab un home que encare no ha esmorzat, perque se 'n podrian ressentir las interioritats desvahidas del meu individu. Si no posa mitja dotzenota de doblas de quatre, bitllo, bitllo, per contrapés sobre del seu penja-robas que vosté 'n diu un cavall, no podrá pas gaudirse de tenir á casa seva l' haca més ben tallada y fugidora que trepitja la cansalada de la bola terrestre.

—No es tan penco 'l meu cavall per burlárten de tal manera.

—Vosté ha comensat fent burla de la *Xula*, posántmela al nivell del bestiar de *desecho* d'un regiment de cavallería. Pero, home de Deu! que no comprén que á casa no hi faría res un cavall com lo que 'm vol endossar?... Ay, la Mare de Deu! Si als dos dias de tenirlo á la cuadra se 'm moriría d' angunia y de vergonya que se 'n donaría de trobarse entremitj de aquell be de Deu que allí tinch pera servir be y ab tota comoditat als parroquians de casa. La Agencia d'en Pep Currillo los hi ve ampla als cavalls com lo seu *Morito*.

—Diré la darrera paraula: duas doblas de quatre y no me allargo més.

—Ja ho veig, no farém rés; y cregui que 'm sab greu, perque vosté es un dels amichs que aprecio, y m' agrada que 'ls meus amichs, quan surten ab la tartana, puguin presumir per aquets carrers y carreteras, y que, al véurels passar, tothom digui:—*Salao!... Allá va lo bueno!*...—y aixó li dirían si portava la *Xula*, engallada com sempre per son natural, escampant vivesa y salamerías per tot allá hont passa, ab aquell brassejar de rems, tant fins y ben deixats que no sembla sino que un torner s' hi hagués entretingut en retocarli las desigualtats.

—Caramba! m' agradaría veure aquest portento de perfeccions.

—Qué diu, senyor Antonet. Que no ha vist encara la flor y nata, la gracia de totas las gracias, que fa tres dias vaig portar de Barcelona? ¡Cisquet! treu la *Xula* de la cuadra, que vull que aquets senyors tingan un rato de recreyo contemplant la hermosura de las Espanyas. La tenían á *La Catalana*, més mimada que una senyoreta delicada de salut... Mírla!... Aquí hi ha sanch. *Bueno!... bueno!... Quieta, Xula! Ooh!... ooh!...* Qué m' hi diuen? Aixó es *canela* pura. Mansa com un anyell; ja pot tocarla per allá hont vulgui, ja. Y en quant á bona lámina y proporcions, recorrin lo mon enter ab totas sas islas, la Morería y la Andalusía, que no 'n trobaran pas cap altra que pugui, sense 'l perill de caure en una baixesa, anar atroncada ab ella. *Quieta, Xula!...*

—Si que, *amigu*, es cosa bona.

—Y á la sella, ¿marxa bé?

—Ab una finura y planesa que s' hi pot portar un vas d' aygua sens temensa de llemsarne una sola gota, y tan obediencia y fina de boca que per guiarla poden substituirse las bridas per dos fils de seda.

—Lo que es agradarme, ja m' agrada, pero...

—Pero, qué?... Ja pot mirársela, que aixó sembla fet ab motllo.

—¿Y en quant á bondat y bona criansa?

—¡La Mare de Deu!... ¿Bondat? Déixila enganxada á la tartana al mitj del carrer fins á la setmana dels tres dijous, y allí s' estarà més pacífica é inmóvil que l'àngel del campanar,

que per faltarli las alas y estar rovellat de per tot arreu ni to-
tas las tramontanas anunciadas pel Saragossá son capassas de
ferlo tombar, y en quant á bona criansa, ne té tanta que...
vaja, podría menjar á la taula d' una casa de senyors.

—Ja! ja! ja!... Exagerat, com tú tot sol.

—Si encara 'm quedo curt. *Quieta, Xula!*...

—Lo que té una amplada de pit...

—Ja pot ben dirho; sembla la paret d' un *frontón*; s' hi
podría jugar á pilota. *Bonita!*... *Ooh!*... *ooh!*... Vull que la
vegin com s' allarga. Tréula al carrer... *Marchen!*... *Ooh!*...
Ooh!... Válgam la Mare de Deu! Aixó es una bala!... ¿Eh,
quin brillo y ab quina elegancia y fatxendería brasseja!...
Tomba, Cisquet!... Contémlinla are de frente. Ab quina
arrogancia y magestat va engallada!... Cuydado!... *Bueno!* ..
bueno, Xula!... *Ooh!* .. *Ooh!*... *Cariñosal!*... Y que se 'n em-
passaría are d' horas de camí!... Vol que la enganxi á la tar-
tana?

—No, no cal. Faríam tart pera dinar, que ja deu esser
prop de mitjdia.

—Donchs, éntrela á la cuadra. *Ooh!*... *Ooh!*... Dónali un
pinso de llaminaduras; quatre grapadets d' aufals del més
fresch y tendral que han portat avuy... Y are diguin l' evan-
geli; la pura veritat. ¿Han vist may una monada consem-
blant?

—Bona lámina, ho es.

—Y que 'm sembla te molta noblesa.

—Y dócila.

—Si ja ho saben que quan vull servir á un amich sé
ferho be. Vaig dir al senyor Quimet que li portaría una cosa
bona y li he portat superior. No 's pensin; en Jaumet de
La Catalana no volía pas que la prengué. —Pepet, me deya,
no 'm prenguis la *Xula*, porque la tinch promesa á un amich
que es soci del *Circulo Ecuestre* y 'm farás quedar mala-
ment. —*Nada nada*; vaig respóndreli, aquí no hi ha *ecuestres*
ni per *secuestrar*: se tracta de servir á un amich á qui jo apre-
cio y tu també, que sabs es persona de gust, y basta. Quan tú
vas enamorate del meu *Diamante*, vaig dirte: ¿lo vols? donchs
prenlo, noy. Jo també vull la *Xula* pel senyor Quimet y me
la emporto... y aquí la té.

—Pero encara no es meva. Aixó será si 'ns enteném.

—¿Si 'ns enteném?... ¡Ay, la Mare de Deu! Si ja ho estém. Que no 'm coneix?... Cisquet!... Treu l' haca y pórtala á cal senyor Quimet, y de passada enmena cap aquí 'l *Morito*, que 'l portarém á Barcelona porque 'l senyor Darder ne fassi un obsequi als lleons del Park. Qué s' ha pensat de mí? Are vull donarli pel meu gust; porque 'm dona la real gana... Ja ho veu si soch ó no soch amich dels meus amichs.

—¡Eh!... no corrém tant, que podríam volcar y pendre mal. No 't donaré més que...

—Lo que vosté vulgui; á la seva consciencia ho deixo.

—Mira que...

—No 'n parlém més; la *Xula* queda per vosté.

—Está bé: queda per mí; y respecte al pago de la torna...

—Vol callar? Quí li parla de cobrar? Que no sab que de diners ne tinch pera poguer treure al Govern de compro-misos?

—Visca 'l rumbo d' en Pepet!...

—Ja me 'n deixarás uns quants.

—Que 'ls tens al Banch de Londres ó be enterrats á la cuadra?

—Ja veurás, com més amichs més clars. Jo...

—No 'n parlém més.

—Es que...

—Ni una paraula! Fassim aquest favor.

—Ja ho sentiú: no vol saber ni quán ni cóm lo pagaré. Aquesta francesilla pot costarte algunas doblas de quatre.

—Tal dia fará un any. Després, que 's creu que jo, quan faig una cosa, no sé lo per qué la faig? ¡La Mare de Deu! Si al cap de vall, senyor Quimet, me donará més diners que jo no voldré. Deixi que vosté s' encaterini ab la *Xula*, qu' es lo que li passarà, y allavors me dirá: Demana per aquesta *muy*, que per molt que demanis te quedarás curt; porque l' haca val més or que no hi ha al carrer de la Argenteria de Barcelona.

—Música! música! música! Me sembla que sería hora de refrescarho.

—Te molta rahó. ¡Francisqueta!... Baixa una ampolla de vermouth, del dols, ¿eh? que ab la sal que ha escampat la *Xula* tinch la boca igual que si hagués menjat bacallá sech, y treu un cantíret d' aygua fresca de la cisterna, qu' es un' aygua que fa la competencia á las fábricas de gel.

—Aixó sí, per donarse bon recreyo no hi ha com en Josepet.

—Y donchs, qué 'n faria dels diners? Si ja 'ls hi he dit que... Ja! ja! aquí tenim un *Torino* verdader que 'ls hi asseguro que parla l' italiá més bé que cap *sancti-di-guixi*... Per vosté, senyor Quimet, de dret li toca ser lo primer; per... ja veurán, per mí, y cada qual que 's mesuri segons la set que tragini. No 'n sé fer de finuras y etiquetas. A la salut de tots vostés, y llestos...

—Senten quin pet de ferraduras? Are arriba 'l *Brillante*. No 's pot pas confondre ab cap altre... ¿Qué 'ls hi deya?... ¡*Bueno, bueno!*... ¿eh? .. ni un pel mullat: aixó son camés d' acer; no coneixen lo cansament. ¡*Brillante!*... *guapo!*... *guapo!*... ¿Veu? si vosté se m' enamora d' aquesta fiera y 'm proposa que li cedeixi, li hauria contestat:—¡Senyor Quimet, *que tienes madre!* ¿Qué está cansat del mon?... ¿Qué vol suicidarse?...—Perque, vaja, es no estimarse la vida enganxarlo després d' haverlo tingut un parell de dias á la cuadra, perque á lo millor fuig disparat com una bala y diu:—Ara goberno jo,—y 'l que 'l porta te de dir:—*No voy, que me llevan!*...—Pero ab mí no las gasta aquestas entremaliaduras, perque sab com jugo.

—Aixó sí; á tú 't coneixen ab la flayre.

—Y no 's pensin; ja hi ha hagut algún dia que li deixat allargar tant com ha volgut; pero aquests luxos no 'ls hi permeto sino que convinga molt; per un cas de compromís; com succehí no fa molt temps, que en duas horas vaig anar y tornar d'aquí á Tarragona.

—¡Aquesta si que no passa: lo tren no hi está més!

—¡Válgam la creu dels albatz!.. Tan segura tingués vosté la gloria celestial y lo que més desitja en aquest mon.

—Que sigué alguna juguesca?

—No, senyor, no. Varen portarme un recado de D. Pau de Mas-Vidal, que, com saben, tenía la senyora desdonada dels metjes, dihent anés á casa seva sens pérdua de moment. Encare no havían acabat de donarme 'l recado que jo ja 'm trobava al despaig de D. Pau, escoltant á aquest que 'm deya, ab gran congoixa:—Pepet; los metjes han tingut consulta y m' han dit que si avans de tres horas podían fer á la meva senyora unas aplicacions de glas, asseguravan salvarla; en cas

contrari era segura la seva mort. ¿Te veus ab pit d' anar y tornar de Tarragona, en dit temps, á buscar lo que 'ls metjes demanan?—¿Que si 'm veig capás?... ¡Vaja, D. Pau; si 'l salvar á donya Pepeta dependeix d' aquesta friolera, vaig dirli, ja pot dir als senyors metjes que la donguin d' alta y que li presentin lo compte de consultas y visitas... Dintre d' un parell d' horas tindrà 'l gel aquí. —

Cinch minuts després, á las deu de la nit, lo *Brillante*, guiat per mí mateix, volava com un esperitat cap á Tarragona, arrençant tals espurnas de la matxaca ab lo xoch de las ferraduras, que cada una semblava una fornal quan lo forjador hi tira la sorra. ¡Alló era un tren! ¡que dich un tren!... un parte telegráfic d' aquells que arriban á puesto sense cap entrebanch! Las onze tocavan 'al rellotje de la Seu de Tarragona quan lo *Brillante* passava pel portal de Santa Clara. Deu minuts després, portant una arroba de neu, anava desbocat, perdut lo fré, baixada de la Cadena avall, á las sevas; no tornant á férmel meu fins al indret de mas Rabassa. ¡La Mare de Deu, y quins bots feya cada vegada que topava ab la ombra d' algún arbre! Cada salt, se n' emportava 'l carret deu pams enlayre. Alló no era corre, era volar!... Me poden creure: no las tenia totas; pero 'm deya:—Hi va la vida de donya Pepeta; per lo tant, ó bé t' estrelles ó á mitja nit has arribat á puesto. ¡*Brillante!*... ¡*Oop!*... ¡*oop!*...—y fugia com una bala, esbufegant, los nassos aixamplats, respirant ab dificultat á causa de la velocitat que portava. Alló era no estimarse la vida... Pero es alló que diuen: qui no 'n fá no 'n conta. Y are jo puch contarho ab orgull, perque donya Pepeta va salvarse, y la satisfacció se 'm sobrix per tot arreu cada vegada que 'm troba y 'm diu:—Josepet; no olvidaré may que dech la vida al *Brillante*; sobretot cúydal bé y no te 'n despenguis may: quan no sia bó per trevallar, pórtal á casa, que no li faltarà 'l més ben abrigadet recó de la estable y bons pinsos y empalladas fins que mori de vellesa. —

—Ja te 'l deurían pagar bé 'l viatge aquell.

—¡La Mare de Deu!... Quan se fa un viatge ab tals condicions, no 's presenta 'l compte, perque no es pagat ab diners: á mí 'm bastá la satisfacció d' haverlo realisat; y aixís ho compregué D. Pau, qui, als pochs dias, en ocasió que celebravam lo Sant de la reyna de casa, la Carmeta, feu portar una

gran capsa, qu' un cop oberta ¡válgam la Creu dels albats! vegerem que contenia un vestit de seda tornassolada; que fa fer pampallugas als ulls no més de mirarlo, y que segons diuen val un futaral de duros, obsequi de donya Pepeta per la nena, y una boquilla d' àmbar y un caixó de cigarros de la Habana per mí, regalo de D. Pau.

—¡Caramba, si que *amigu*, siguié un regalo esplèndit!

—Vaig estimarme més lo vestit per la Carmeta, com á recompensa del viatge aquell, que tota la moneda de la Seca pagada com á preu del mateix. La alegría que ella tingué, vaja, no la barato per tota la milionada d' en Comillas. Jo soch aixís: primer ella, després ella y sempre ella.

—Y no obstant, lo dia menos pensat s' enamora de qual-sevol xixarel-lo y...

—Mentres sia un minyó com cal, no será pas son pare qui li posi cap entrebanch; se farà la seva santa voluntat. Prou entenimentada es per no enamorar-se de cap ximple. Si 'ls homes podían triarse com los cavalls, ¡la Mare de Deu!... triaria per ella 'l tipo més bon mosso, més ben tallat, ab més noblesa—dintre del cor, s' entén—y ab més bondat del univers enter.

—¿Ab més condicions que l' haca que has triat per mí?

—Casi, casi arribo á dirli que ab dificultat se trobaria una cosa consemblant. Y, vaja, no tinch ganas de dir res més respecte de la *Xula* per duas rahons: La primera y principal, perque vull que dintre vuyt dias sigui vosté mateix en persona qui posi fins als núvols las excelents cualitats de l' haca, y finalment, perque... ¿senten?... ara 'n cauhen dotze, y á casa, quan tocan dotze horas, á dinar tothom. *Con que*, senyors; si son servits, no 's moguín, que la taula de ca 'n *Pep Currillo* es prou gran pera cábrehi mitja dotzena d' amichs y més si convé, y hi ha recapte suficient y fins sobrer per un cas de compromís, sens contar la bona cara y voluntat de tota la familia. Are, ja ho saben; *lo dicho*: ¿Si son servits?...

RAMON RAMON Y VIDALES

LAS QUINTAS

AL parlar dels barris d' arrabal á casa nostra, semblava que 's tractés d' un lloch esgarriós, ahont sols hi vivia gent cosina germana del diable. Feya aixó que nosaltres creguessim que 'ls vehins de l' altra part de las ramblas havían de ser per forza uns sers completament estranys, una mena d' homes del sach que agafan las criaturas per matarlas y aprofitar los greixos per fer espelmas.

Passava algún fet esgarriós d' aqueixos que avuy en dia los diaris *pescateras* ne voldrían un cada vint y quatre horas y que ab tant goig estampan en sas planas, comensant per omplenar columnas, inventant una série de pels y senyals, ab un devassall de datos, afirmant y negant ab la major frescura, exprement lo such productiu fins y á tant que, reduhint reduhint lo fet, acaban de cantar la palinodia ab punxa com las baldufas. Donchs ja se sabia, fets d' aqueixa naturalesa no podían haver passat enloch més de la ciutat que cap á l' altra banda de las Canaletas.

Per aixó formá época en nostres primers anys lo fet raríssim en los pacífichs barris de Ribera, que sempre havían sigut una bassa d' oli, com se sol dir, y ab més armonía que la

música de Rossini, lo que un día se sotraquejessin y fessin una homenada de la que'n guardarem memoria eterna.

Al llevarnos un matí, vejérem ab sorpresa los ben avinguts vehins de la nostra escala pujar y baixar atrafegats, carregats de provisions de boca, com si 's traciés d'omplenar las bodegas d'un barco que va á empendre un llarch viatge.

Per los replans las vehinas xiu-xiuejavan ab veu esporuguida tot esveradas. Nosaltres prou paravam las orelles, mes no podíam tréuren l'entrellat y corríam del un pis al altre ab camisola, mostrant ignocentament nuets nostras camas y brasos groixuts com neulas, sens preveure lo perill d'agafar una calipandria.

Pero sorpresa gran fou, quan al treure 'l nas pel balcó del vehí del devant, contemplárem lo carrer de casa desempedrat de dalt á baix, y tots los blochs y llosanas acurullats als dos extrems, tancant lo pas, com si fos lo carrer un gros caixó de pansas.

No sabíam lo que 'ns passava. Inconscientment esbravavam la nostra joya no deixant reposar la barreta de la cortina copejant seguidament lo passamá de la barana, quan de sopte un fort espetech nos aturrullá 'l cuch de la orella, y una má d'una revolada 'ns arrebassá del balcó tancantlo precipitadament, fent jemegar tots los vidres ab gran perill de trencarlos.

Aquesta fou la sinfonía del xibarrí que s'armá totseguit, sembrant la por entre tota aquella gent del vehinat, poch sagatera y pacífica de naixensa.

Tres ó quatre vehins que 'l vehinat ja 'ls tenia de cua d'ull per ser los caps calents del barri, foren los quins promogueren la gresca, aixecant las barricadas que tal volta jamay s'havían alsat per causa més noble y justa, y aconvoyavan gent d'altres barris, atrinxeranise darrera dels munts de pedra, capitanejats per lo torner, lo calderer y 'l fill de la castanyera, al quín sa mare l'atiava desde 'l balcó donantli ánimos, encoratjantlo ab un ramellet de termes *sui-générís* que no hi ha cap tipo prou groixut per estamparlos.

—¡Ay pobras de nosaltras!—deyan las donas de la nostra escala—si arriba á entrar la tropa pagarém tots los disbarats d'aquestos caps sense cervell.

—Mireu,—afegia un' altra—are acaba d'arribar lo de casa, que per tafaner no hauría de dur calsas, y diu que se sab del

cert que han posat un canó al cantó del carrer de las Freixuras. Un espetech aixordador que feu trontollar tota la casa y petonejarse 'ls plats de la escorredora, ofegá las derreras paraulas en sa boca, y'posá á tothom en mohiment de fugida; tancant totas las portas dels pisos, y fins una vehina molt devota 's tancá en son quarto encenent la llántia á Sant Antoni posantse totseguit á passar lo trisagi ab gran repicament de dents y bellugadissa de nirvis.

Aquell espetech s' aná repetint seguidament, sovintejant lo tiroteig de fuselleria que esbravava las sevas rencúnias en las inofensivas fatxadas dels edificis, deixantne algunas ab uns sots com si acabessin de sortir de la verola, augmentant la confusió de quan en quan un bram d' aquells que ab son ressó semblava dugués perilla.

Aprofitant lo moment en que tots s' amagavan esporuguits, traspassárem la replá ficantnos d' amagat altra volta al pis del devant, instalantnos en son balcó ab lo mateix goig que si fos un palco del millor teatro.

Lo carrer era desert; no 's veyá un' ánima.

Las pilas de pedras havían aislat lo carrer del Bou de Sant Pere com si fos un atacat de febre groga.

Al un extrém, Sant Camilo restava en sa capella com un guarda que vetllava 'l carrer tot alentantlo y semblant que li digués: «No temis, jo soch aquí; per alguna cosa 'm mantens tot l' any la llántia que estiu é hivern durant las nits me posas per companyia». A l' altre la macissa portalada de casa en Castanyé tan ampla ella sola com lo carrer de casa, ab sos dos pilans molsuts com aglans gegantins, restava tancada ab la portelleta mitj oberta solsament. De quan en quan un home d' aspecte feréstech, brut y arremangat de mánegas, mostrant sos brassos peluts com un os, eixía per aquell trau de la porta, arrambantse per la paret pegava llambregada cap al indret de la iglesia de Sant Francisco, y trayentse de sota la brusa un trabucot, posava un genoll en terra y tan bon punt feya la acció d' apuntar que ja 's sentía 'l bram enrogallat que per aquella xemaneja s' escapava. Y totseguit tornava á repetir la operació de tornársen altra volta á son amagatall per omplenar lo ventrell d' aquell monstre de cap de bronze y peu de fusta.

Durá molt rato la mateixa escena.

Després, los trets va anar escatimantlos. Nostre home tot era mirar ab angunia d' un cantó al altre; buscava alguna cosa; li anavan mancant las municions y prompte, á no venir reforsos, aquella arma esgarrifosa no fora més que un trasto inútil que tindria de llessar en la fugida si en conservar sa pell tenia empenyo.

Tot d' un cop lo tiroteig s' aná acostant. Lo canó ab sos brams socatrejava tot lo barri deixant un fort ressó dins las orellas com si una onada inmensa s' hagués filtrat soptadament per son petit conducte. Los trets de fuselleria no reposavan, aconseguintse'ls uns als altres, y l'héroie del cantó, desprovehit ja de canana, no arribantli 'ls reforsos que esperava, abandoná 'l punt llessant l'arma dins d' una claveguera, desapareixent de nostres ulls com per vía d' encantament, pnig una bala de canó havia esgrunat un tros de la barricada que l' amparava, y las tropas s' acostavan per moments.

Un xiscle involuntari, lo xech d' un cos dur que ab altre dur com ell se topa, un balcó que 's tanca y una veu esclamant: ¡Reyna Santíssima! avuy haveu nascut, criaturas, posá punt final al espectacle.

Una bala esgarriada havia vingut á incrustarse en lo basiment del balcó rompent los vidres, en lo precís moment que la vehina 'ns treya per centéssima vegada.

* *

Lo poble no volia quintas.

Quatre *millionaris* dels que sempre serveixen d' esqué y pagan los plats trencats, se llessaren al carrer á exposar sa pell, en tant que 'ls afortunats que tenian ahont caure morts y podían lliurarse d' anar al servey, restaren tranquils á casa seva sens deixar véures en balcó ni en finestra.

Fou en aquella ocasió una eizegallada sense resultats.

La saragata durá un parell de dias.

Las tropas desferen las barricadas.

Los caps calents fugiren desbandats llessant las ferramentas per las clavegueras y 'ls pons, escorrentse lleugers per la primera porta que algun vehí de bons sentiments s' atrevia á obrirlos.

La castanyera, desesperantse, estirantse 'ls cabells, gesticulava com una furia infernal cridant á son fill fins á esgargamellarse, ¡corra, fill meu; corra! ¡mira que ja son aquí! ¡que 't matan! ¡llensa aquesta eyna! Y s' abalansava en son frenesí ab gran perill de baixar depressa, anant á parar son cos dintre la negra gola de la claveguera que sota son balcó hi havia.

Una pluja abundosa que durá un grapat d'horas fou lo despido d'aquella epopeya de vehinat, convertint lo carrer en un verdader pastitxo. Moltes pedras havían rodat al fons de las clavegueras, y las ayguas, no trobant lo pas franch pera escórres, sobreixían negrosas y pudentas, empestant l'atmosfera, impregnant l'ayre de miasmas infeccionsas.

Trepitjant alló mullat fins al moll dels ossos, un altre pobre infelís fill de mare que també servía y que s'havía tirotejat ab los que cridavan fora quintas, passá pel carrer, cridant ab parla forastera: *abrir puertas y ventanas que esto está acabado ya.*

*
* *

Moltes vegadas, quan recordém aquella turbonada que á nosaltres nos semblá un aconxeixement molt divertit, y que durant las horas que tingué lloch disfrutárem á bo y millor com si 's traciés d'una gran festassa, no podém menos d'entristirnos al veure que en mitj de tots los cambis que ha sofert la moderna societat en aquets últims anys, subsisteixi encara la lley de quintas.

¡A servir al rey!...

Que aquesta sia la herencia que la centralisació 'ns reservi als pobres que no tením bens de fortuna, y n'exlimeixi als que la sort los ha afavorit ab una posició més ó menys desahogada; ¡s' ha vist may de la vida res més trist?

Ab la pantalla de la patria, no hi ha cap necessitat de que 'ns malmetin la carrera per tota la vida fenlnos deixar lo treball quan després de sacrificarhi 'ls anys més hermosos de la vida comensém á tréuren algun profit; fentnos perdre l'hàbit del treball, tot transportantnos á terras forasteras, inaculantnos lo virus de costums estranyas á las nostras, canviant completament nostra manera d'esser.

Si la patria perilla, prou saben los fills de la terra com se
defensa a la mare.

Exércit: cosa buyda, ruina d' un país. Canons y engins de
guerra: trastos completament inútils.

Sols deuen subsistir y fomentarse las eynas del treball
que son las que honran al home.

No es ab las lluytas que s' han d' engrandir los pobles.

Jamay los homes deuen exterminarse los uns als altres;
un abrás de germanor ha de confondre totas las rassas.

ANTONI MAS Y CASANOVAS

PLANY

Per sa Assumpció vol la Verge
cada any nous àngels triar,
y 's diu qu' escull de la terra
los més bons y més amats.

Tocan á albat las campanas,
iquin toch més trist los d' albat!
si bé un nin puja á la gloria
dos cors deixa en dol negats.

Pel camí del cementiri
portan mon fillet amat,
y un vol de tres papallonas
surt al cap del caminal.

No festejan las floretas
que té aqueix en sos marjals,
puig sols ab voladas curtas
lo féretre van cercant.

Al arribá al cementiri
la caixa en terra han deixat,

en tant preparan lo ninxo
que al infantó ha de guardar.

Mentre 'ls clergues cants entonan,
per últim cop l' he besat,
y, volant, las papallonas
sembla volen fer igual.

Talment sembla que 'ls hi requi
al meu Alfonset deixar;
semblan las ánimas puras
de sos germanets finats.

Quan ja lo ninxo aparedan
los papallons l' han deixat,
y batent sas blancas alas
cap al cel se van alsant.

Si arriban al peu del trono
ahont Deu acull los albat,
al filler que tant amava
retornéumel á besar.

De mon fill carinyosíssim
sols ne queda 'l nom grabat.
¡Ay fossar lo de Tordera,
quin tros de cor m' has robat!

PERE DE COTS Y SOLDEVILA

FLORS D' ADMETLLER

(ÍNTIMA)

He sentit una flayre coneguda
com d' aromas robats á uns jessamins
que fa temps que no he vist; y en sa alenada
he aspirat ton respir...

He sentit una nota armoniosa
no oblidada may més...
He recordat un goig sentit un dia,
viscut en altre temps...

T' he sentit en lo cor altra vegada...
t' he vist al meu costat...
y 'l deliri s' ha fos.

Desitj y pena
baten més fort que may!...

EDUARD GIRBAL JAUME

DISCURS PRESIDENCIAL

Illegit en la Sessió Inaugural del «Centre Català» de Sabadell lo dia 16 d' Octubre de 1898 per en M. Folguera y Durán.

DESCENTRALISACIÓ, REGIONALISME Y NACIONALISME — NATURALISA DEL CATALANISME — CARÁCTER DE SON INCREMENT ACTUAL Y CIRCUNSTANCIA INDISPENSABLE PERA SON COMPLERT Y PERFECTE DESENROTILLO.

Senyors:

No vull fer retret d' aquellas frases tan usuals sobre si aquesta Presidencia es ó nó proporcionada als meus mereixements y qualitats: son retóricas á las que hi tinch poch afecte. Pero sí dech fer constar en descárrech meu y pera coneixement vostre que he acceptat dita Presidencia solzament ab prévia protesta de ma elecció, y quan se m'ha imposat lo nombrament ab una insistencia que no 'm considero ab dret á desayrar, tenint en compte que aquest lloch més es lloch de sacrifici que sitial d' honor, sobretot en los presents instants tan crítichs com trascendentals pera 'l pervindre de la causa de Catalunya. Sols baix lo pes d' aquestas consideracions, s' explica que, contra mon temperament del tot refractari als afalachs del amor propi, y á despit de las exi-

gencias de mon treball diari que tan curts paréntesis me deixa pera 'l repós intel·lectual y corporal, hagi desohit las súbtils argúcias del egoisme que m' aconsellavan lo més absolut re-trahiment, y hagi menyspreuat mas propias conveniencias posposantlas á las del bé social que 'l *Centre Català* persegueix, inspirantme aixís, com ho tinch per costum, en los dictats d' una conciencia prou escrupulosa pera no admetre disculpas de cap mena devant lo compliment de debers que considero sagrats.

Aquí soch, donchs, estimats compatricis, nó com á *director*, sino com á *mandatari* dels catalanistas sabadellenchs, disposat als treballs y á las mortificacions que de comú acort resolguém afrontar, y verament resignat, vos ho asseguro, á todas las desagradables contingencias que la anormalitat del Estat Espanyol puga reservar, per un vergonyós contrasentit, als caps visibles de sos organismes regeneradors.

Y entrém en materia.

I

DESCENTRALISACIÓ, REGIONALISME Y NACIONALISME

He fixat, senyors, lo tema del meu parlament, en relació al moment històric que atravessa la opinió pública de Catalunya. May com avuy s'havía parlat tant de *Descentralisació*, *Regionalisme* y *Nacionalisme*; y may com avuy s' ha imposat tant la conveniencia d' aclarir lo que aqueixos mots propiament signifiquen, pera no confondre son alcans, y no errar lo concepte degut sobre sos portantveus en las lluytas de la política militant.

Nos trovém precisament en una época de tranzició de criteris que van orientantse cap á la llum puríssima del patriotisme veritat, tant distint del patriotisme de quincalla, quals funestos efectes acabém de tocar; y es precís en aquestos instants posar los punts sobre las *ii*, com sol dirse vulgarment, pera dificultar en lo possible lamentables confusions entre la gent de bona fé.

¿Qué vol dir lo mot *descentralisació*, aqueix mot que avuy ja quasi tots los polítichs madrilenys tenen á la boca y estar-geixen en sos programas de propaganda?

Vol dir molt y no vol dir res. Son significat es tant elástich com las conciencias ab aixamples d' alguns de sos defensors de darrera hora, implacables perseguidors fins á la fetxa de las més ignoscents manifestacions regionals.

Lo nom *descentralisació*, senyors, es un mot genérich que poch significa per lo mateix carácter de generalitat que abarca: ve á ser quelcóm semblant al mot *llibertat*. Aixís com hi ha *llibertat cristiana* y *llibertat atea*, aixís com tením *llibertat dintre l' ordre*, en contraposició á l'*llibertat llicenciosa*; de la mateixa manera deu admetres que existeixen varis graus y matisos de *descentralisació*, que corren desde 'l centralisme més absorbent al més radical separatisme.

Te además la paraula *descentralisació* un valor purament relatiu segons lo lloch y las circumstancias en que se 'n fa us. Dintre d' un país brutalment uniformat ve á ser descentralisadora una disposició de govern que en altre país més lliure representaría una mida de odiosa concentració.

Y sobretot, la frase *descentralisació* te una latitut tal en son sentit representatiu, que difícilment per sí sola pot conquistar-se las simpatías del home pensador. ¿Per ventura no hi ha *descentralisació* sana, útil y profitosa, com n'existeix de insana, perjudicial y destructora? Se poden descentrar lo govern polítich y administratiu d' un Estat en lo bon sentit de la paraula; y 's poden descentrar los vicis y las concupiscencias de son foco corromput, irradiantlas á unas extremitats de naturalesa saludable. Precisament en l' Estat espanyol ne tením d' aquest darrer cas elocuentíssims exemples, puig de Madrid sols se 'n desprén cap á las regions de la periferia la imprevisió y 'l poch seny, las lleugeresas y las corrupcions dels elements polítichs militants, los quals á son torn xuclan cap al centre, en trista compensació, totas las riquezas materials y totas las energías morals que en ditas regions hi fructifican.

No duptéu, estimats compatricis, de que la paraula *descentralisació*, tan vagament com alguns la pregonan, pot ser burlada fácilmente. Descentralisador pot considerarse y fins titularse, per exemple, lo governant que, dintre un sistema uniformista com lo que avuy regeix á Espanya, restringeixi

cualsevolga de las funcions de son càrrech transferintla á un dels organismes que li son subordinats; pero reservantse, aixó sí, lo dret d'elecció y destitució sobre 'ls elements constitutius de dit organisme. ¿Quína ventatja hauríam guanyat ab tal paròdia de descentralisació? ¿Ne treurém res de que un Ajuntament ó un Alcalde de Real Ordre, de que un Gobernador Civil ó un Capitá General augmentin son poder jurisdiccional pera la defensa de sos administrats respecte als abusos del govern central, si aquest se reserva hipòcritament lo dret de sustituhirlos sempre y quan no s'aplanin als capritxos de sa voluntat omnímoda?

Hem parlat de *descentralisació* perjudicial. ¿Ne volem una prova ben fresca? Encara 'ns ne cou la llaga. Ve un ministre y adopta 'l sistema del cobro de contribucions per medi de arrendaments; se concedeix á una Companyía Arrendataria lo contracte pera 'ls impostos de nostra província, y fins se li dona 'l dret d' investigació. No 's pot negar que 'l tal contracte implica cert caràcter descentralisador, puig suposa un traspass més ó menos parcial de facultats propies del Poder Central á entitats distintas d' ell mateix, mitjansant tals ó quals pactes que limitan temporalment una part més ó menos xica de la sua soberanía administrativa. Donchs be, ¿quín resultat doná l' ensaig? Prou present l' heu de tenir tots quants m' escolteu, puig tal vegada encara ressoni en vostras orelles lo clam aixordador de protestas que eixiren de nostra terra envers lo mateix govern patrocinador de tant desastrosa mida, demanantli ab enteresa la sua immediata revocació.

Pero vos he parlat també de *descentralisació* insana y corruptora. Aqueixa sí que 'ns porta trastornats de debó: sa mostra més suggestiva n'es lo caciquisme. Indubtablement que la única descentralisació positiva que 'ls quefes dels partits polítics espanyols han sabut practicar perfectament es la de sa organisació pera las lluytas miserables de bandería. Realment admira lo cúmul de espantables facultats que 'ls quefes de partit concedeixen á sos poderdants provincials y locals. Aqueixos representants seus, gráficamente anomenats cacichs, que solen ser, y diguemho entre nosaltres, lo pitjor de cada casa, tenen á sa discreció la sort y la desgracia de la circumscripció que constituheix son feudo senyorial. Quan la donan per be, salvan de la quinta á tots ó casi tots los minyons de

un poble ó d' un districte, com se divulgá haver succehit fa poch temps en la regió asturiana; quan la donan per mal, persegueixen ab sanya á tals ó quals famíllas d' aquells que 'ls fan ombra, y per mil inexplicables medis, los ensorran en la miseria y en la desesperació. Ells fan las eleccions; ells indican al Govern quins han de ser los funcionarios de Real Ordre; fins los estanchs cauhen baix sa inmensa grapa. Ells inspeccionan y regulan en certs cassos los repartiments contributius; ells senyalan las carreteras y 'ls camins vehinals qual construcció 'ls hi sembla més reproductiva pera sas fincas ó las de sos amichs; y fins n' hi ha alguns d' ells que tenen tanta sabiduría oficial, que ni 'ls més fútils assumptos de sa demarcació poden resoldres sense llur superior benevolencia. ¿Pot darse ja major grau d' esperit descentralisador ni més funesta manifestació del tal esperit?

Y es, senyors, que la *descentralisació* presensa ample camp pera tota mena de sorpresas. Tant es aixís, que á última hora fins nos trobém ab una forma novíssima de la *descentralisació* que poden regalarnos la gent política de Madrid. Tal es la manifestada prácticament ab motiu de las darreras guerras colonials, en virtut de las quals lo Govern Central ha fet á las provincias y municipis la inapreciable gracia de deixárllosi pagar total ó parcialment sas defensas militars, autorisantlos para auxiliar ab recursos propis als soldats ferits y malalts provinents de Cuba y Filipinas; y fins se diu si portará sa generositat al punt inverossímil de preceptuar que las provincias reconstituheixin la marina espanyola, disposant que cada una d' ellas costegi la construcció d' un, dos ó tres barcos (segons sa importancia), pera entregarlos després á la incompetencia, á la imprevisió y al curt seny dels mateixos que ab sos desacerts anteriors sapigueren provocar lo trist aniquilament de las escuadras de Cavite y de Santiago de Cuba.

Veusaquí, sens cap classe de dupte, quina classe de manifestacions hi caben dintre un criteri descentralisador mal interpretat.

Are be, senyors, en contraposició á aqueixos esquifits conceptes del mot *descentralisació*, ociós es declarar que hi han formas lloables y prácticas dignas de bona acullida, y que además cauhen dintre'l camp de la *descentralisació* lo regio-

nalisme y l' *nacionolisme* federatiu, solucions que van accentuant son esperit fins al darrer extrém, ó sia'l separatisme.

Consti, donchs, estimats compatricis, que aquest tant rebregat mot *descentralisació* no expressa res concret per sí sol, precisament per lo massa que pot significar; y consti be aixís mateix que tots quants fan gala d' inscriure la *descentralisació* en sos programás polítics, sense especificacions concretes, en una ó altra forma expressadas, de la dósis que 'ns ne volen aplicar, ó be son farsans que explotan dit simpátich nom com á reclam de cassa pera atréures la cooperació d' un país descontent y aborrit del centralisme, ab lo deliberat propòsit de burlar sa bona fe; ó be son homes ignorants de la genérica significació que tal nom entranya, ab bon desitj tal volta, però sense prou talent ni condicions apropiadas pera donar benestar moral y riquesa material al poble que pretenen regir.

No pot dirse lo mateix d' aquells altres que s' ufanan de son criteri descentralisador, pregonant sens recel tot l' alcans que li donan, y consignant ab sinceritat en sos manifestos, programás ó documents públichs totas las reformas administrativas y políticas abont tenen lo propòsit d' arribar. A n' aquestos, si apareixen al mateix temps sense antecedents de mala llei que 'ls fassin responsables dels propls mals que aspiren á remeyar, y sobretot si saben presentarse voltats de gent conforme y sería que no 'ls confongui ab la escória dels partits centralistas, se 'ls pot considerar ja ab alguna garantia de formalitat y d' acert, y fins se té la obligació d' ajudarlos en la difícil tasca de rompre 'ls motllos del uniformisme contra'l quin noblement y ab lleal ardidesa's presentan á lluytar.

Hem dit avans que dintre l' amplíssim camp del criteri descentralisador, hi entra, com un de sos aspectes més interessants, lo *Regionalisme*.

Lo *Regionalisme*, al meu modo d' entendre, es lo sistema de govern administratiu y polítich, adaptable á una nació que comprén prou extensió superficial, ó es prou accidentada en sa forma, ó heterogénea en sa manera de ser, pera fershi difícil son règimen ó domini desde un punt ó centro exclusiu de la sua circumscripció.

Entenguis bé aquest caràcter essencial del *Regionalisme*. No es precisament fill dels drets històrics que pügan alegar en son favor tals ó quals parts constitutivas d' una nació, sino fruyt deliberat de las conveniencias que la práctica ha demostrat se requereixen en un país pera millorar ó perfeccionar lo régimen administratiu y polítich de totas las comarcas ó regions del mateix, per allunyadas que 's trobin del poder general ó central.

De manera que 'l *Regionalisme* es l' esperit descentralisador formalisat y reglamentat en sas aplicacions á la práctica; es un procediment de govern perfectament rahonat y científich en sos principis y complertament arrodonit en son desenrotllo. Te per fonament solidíssim lo dret natural que existeix en tots los habitants d' un poble á ser igualment ben regits y administrats; y té per sócol indestructible lo *particularisme*, ó sia 'l reconeixement del imperi de la varietat, que ab tanta evidència pot experimentarse en totas las manifestacions de la naturalesa animada é inanimada.

Deu en sa infinita omnipotència, al crear lo mon, hi sembrá ja las llevors fecondas del criteri particularista: mar y terra, plá y montanya, calor y fret, llum y fosca, tot son manifestacions primarias de la ley de la varietat, que també regeix en la distinta constitució dels terrenos que nostra planta trepitja, y fins en lo desenrotllo de la vitalitat, ab la especificació en l' home de rasses distintas, blanca, negra, groga y demás intermitjas, y ab la hermosa complexitat d' animals y vegetals que 'ls més sábis naturalístas no han pogut ni podrán may totalment clasificar ni sisquera conéixer. Pero ahont sobretot s' hi ovira la intencionada obra del Creador es en la especialíssima dependència que nostre planeta guarda respecte al mon sideral, que te per centre 'l sol, aquest potent focu lluminar y calorífich que 'ns escalfa é ilumina, pero no 'ns abrusa ni 'ns cega, y que 'ns deixa relativament lliures damunt nostra closca terráquea, gosant d' una sábia autonomia, que prou mereix detingut estudi y reflexiva atenció per part de tothom que tinga 'l cervell en disposició de pensar.

Dintre del ordre diví, com dintre del humá ¡quánts exemples hi trobem de *particularisme*! La Iglesia, la institució de major universalitat y de més nobilíssim origen, está organizada ab un criteri francament particularista. En l' aspecte de

autoritat; ja que 'l Sant Pare, infalible *per se*, delega facultats importantíssimes en los Prímpeps de la Iglesia, y aquestos en los Prelats arxi-diocessans y diocessans, y aquestos en los Rectors de las Parroquias, conservant tots una perfecta dependencia respecte á sos superiors en lo que toca als sagrats interessos que traspassen l' alcans de sa jurisdicció, pero gosant al propi temps d' un positiu predomini moral dintre de la mateixa en lo que á ella exclusivament pertany. En la part d' organisació; puig res pot donar idea més exacta del *Regionalisme* ben entés que 'l grau d' autonomia de que disfrutaban las ordres relligiosas que hi ha escampadas per tot lo mon, prou distintas entre sí baix mil diversos punts de vista, l' objectiu de sa fundació, lo Sant Emblema de son Patronatge, las fórmulas de son rigorisme monacal, la naturalesa de sa clausura, etc., etc., y cada una subjecta á sos reglaments especials y á sas autoritats immediatas, també especials, pero depenent totas aixismateix del Superior Poder qu' es Cap visible de la Cristiandat. Y fins en lo referent á las prácticas del culte; tota vegada que en cada país, en cada regió, en cada localitat s' hi poden observar variants, sovint minuciosas, pero á voltas bastant notables, en lo color de las ceremonias relligiosas de carácter popular, aixís per lo que respecta al idioma de las prédicas, com á la manera d' exteriorisarse certas devocions, arribant en aquest punt á un extrém de curiosíssima diversitat. ¿Voléu res més expressiu que 'l zel y fins lo deliri ab que 's veneran, en forma per cert ben distinta pera cada cas, la Verge del Pilar á Saragossa, la de la Paloma á Madrid, la dels Desamparats á Valencia y la del Montserrat en tota Catalunya? ¿Cóm s' explicarian aqueixas misteriosas predileccions que la Iglesia sanciona, y fins fomenta devegadas, si no 's consideravan poderosament influhits los sentiments relligiosos d' un poble per los afectes del mateix envers lo terror hont ha nascut y viu, ab totas sas genuínas components de la admósfera moral que hi respira, las quals determinan sobre son ser un determinadíssim criteri!

Altra institució de carácter fonamental en la societat, que remarca la excelencia dels principis particularistas, es la familia. La autoritat del pare, jamay en bona lley desconeguda, ve limitada á la major edat dels fills per consideracions d' un ordre especial. Figurémnos una casa en que hi han lo pare y la

mare, un fill menor de quinze anys, un fill y una filla entre quinze y vinticinch anys, y un altre fill major dels vinticinch, ab sa muller en companyia; ¿quí es capás de graduar ab un sol precepte la mena d' autoritat efectiva, nó moral (puig aquesta es indiscutible), que 'ls tals pare y mare poden exercir viablement y ab bona pau y armonía, sobre cada un dels referits fills, tan distints en edat y en sexe, y potser més distints encare per la índole de llur temperament personal?

Es més, fins en lo camp de la ciencia s' ha fet del *particularisme* una imperiosa necessitat, universalment sentida. Avuy los estudis enciclopédichs han caygut del escambell, cedint lo lloch al especialisme en las carreras professionals: entre 'ls metjes, hi trobém especialistas de tota mena com també entre 'ls enginyers, y si bé no en tan gran escala, quelcóm d' aixó 's pot notar entre 'ls advocats y arquitectes. Y es que l' home, á mida que va concentrant sas forsas intelectivas sobre un punt més concret dels que té á son alcans, millor va destriantne 'ls principis y deduhintne las consecuencias; s' entén, dintre certs límits prudencials que las circunstancias de moment en cada cas fan evidents y palpables.

Y no parlém del treball industrial, cada dia més orientat cap al especialisme, així en la construcció de maquinaria com en la elaboració de tota mena d' efectes destinats als usos socials, porque fora un argumentar etern lo pretendre agotar aquest tema.

Tot conspira, senyors, á la ley de la varietat; y per aixó es que 'l *particularisme* te una forsa incontrastable que fora temerari regatejar en cap ocasió ni en cap manifestació de la vida. ¿Cóm desconéixerla, donchs, estimats compatriçis, en sa aplicació al régimen d' un país, qual extensió superficial y qual extraordinaria complexitat de carácter y d' interessos tan rendit vassallatge li prestan al imperi de la varietat? No pot ser, nó; las nacions que tal necessitat olvidan, desconeixen ó menyspreuhan, solen pagar ab sa decadencia, y fins ab sa disgregació, tan colossal errada: en lo pecat hi troban la penitencia.

En resúm, senyors, lo *Regionalisme*, ó sia 'l govern d' una nació en conformitat als principis particularistas, es un sistema pràctich, eficás é insustituible, pera alcansar la felicitat y 'l benestar del país al quin s' aplica.

Naturalment que aquest sistema de govern, per sa pròpia naturalesa, no es en igual forma aplicable á totes las nacions del mon. Per lo mateix que cada una d' ellas te distint grau de varietats, cadascuna ha de buscarse lo distint modo de respectarlas, fentne aplicació ab fórmula especial acomodada á sa genuina naturalesa. Aixís veyém que las organisacions dels Estats Units y Suïssa, dels imperis alemany y austro-húngar, y las aplicadas per Rússia á la Finlandia y per Inglaterra á sas colonias australianas, son totes exemples de prácticas diverses del sistema regionalista, si bé en algunas d' ellas lo fonament de sa constitució no 's deriva pas del *Regionalisme* sino del *Nacionalisme*, del quin aném á ocuparnos seguidament.

De totes maneres, consti bé que aquells que inscriuhen francament lo *Regionalisme* en son programa polítich, se fan acreedors á bona atenció per part del públich que 'ls escolta; pero aquest deu exígrlosli, pera seguirlos en son camí, que detallin un xich la fórmula de *Regionalisme* que aspiran á implantar, puig, com he dit avans, no totes son igualment aplicables á tot' arreu, y precisa saber lo grau y la extensió de las autonomías que dita fórmula representi pera tenir alguna garantia de la sinceritat dels propagadors; sobretot en aquells païssos en que 'ls polítichs d' ofici están acostumats á estafar á la opinió pública ab vagas promesas de regeneració, havent ocasionat ab son proverbial cinisme lo retraïment dels homes de bona voluntat.

Gran es, senyors, la diferencia que existeix entre l' alcans dels dos mots *Regionalisme* y *Nacionalisme*. Aixís com lo primer se refereix purament al sistema de govern pera 'l règimen d' un poble, lo segon inclou en sí la reivindicació dels drets del mateix á la sua soberania.

Lo *Nacionalisme* te en essencia una sola fórmula, la independència dels organismes que l' invoca y proclaman, independència que ve justificada pels precedents històrichs de son passat y per las condicions de vitalitat de son present.

Son y deuen ser nacionalistas, en mon concepte, tots los pobles que visqueren un dia ab dignitat y llibertat, amos de son terror, ab exclusió de tota tutela extranya. Son y deuen

ser nacionalistas, principalment, quan poden envanir-se d'una historia brillant, ab indiscutibles influencias sobre 'ls demés pobles de llur temps. Y son, y deuen ser nacionalistas, ab major fonament encare, quan afegeixin á lo indicat la poderosa circumstancia de tenir idioma propi, lleys propias, costums propias y caràcter propi, constituhint per tant una rassa ben definida entre las demés de son entorn.

Los pobles que en aquest cas se troban tenen perfecte dret á la independència, y aquest dret no 'ls hi prescriu jamay, ni al través dels sigles. Podrán usarne ó no, voluntariament ó per forsa; podrán véures dividits y fraccionats per la espasa del més fort ó pel finíssim punyal d'una diplomacia sense entranyas; podrán trobarse trepitjats y vilipendiats per la planta d'altre poble que 'ls hagi conquerit en lluyta oberta y lleal, ó 'ls hagi batut afalagantlos y enganyantlos miserablement; però sempre, al través de sos olvis ó de sos erros, de sos afronts ó de sas penas, sobreviurá esplendent la noblesa de son llinatge, la antiguitat de sos blasons, l'explendor de son passat històrich, la gloria de sos homes capdalis, y, ab tot aixó, son perfecte dret á la vida. Que 'ls pobles tenen també, estimats compatricis, una ànima que alena, sino immortal com la dels homes, com la d'ells intangible; y aquesta ànima no mor quan volen los tirans sino quan, en sos inextructables designis, ho disposa 'l Deu que la creá.

He dit que 'l *nacionalisme* presuposa en los pobles que cauhen baix sa acció lo dret á la independència més absoluta; pero dech advertir que, en ús d'aquesta mateixa independència poden renunciar á la part de sa llibertat que 'ls acomodi, en atenció á altres fins que considerin de necessitat ú oportunitat.

Aixís, per exemple, se dona lloch á la federació de Nacions, que s'agregen formant un Estat, y sacrifican tals ó quals atribucions de son poder particular á la existencia de altre Poder Comú, format ab propis representants seus, y destinat al servey de las necessitats que 'ls hi son generals, tals com la defensa mútua en la guerra y la suma d'activitats comercials en temps de pau.

En aquest punt es ahont més se sol confondre 'l *nacionalisme* ab lo sistema regionalista; y es porque venen á coinci-

dir en sos efectes, ó sia en la resultant d' un conjunt de varietats subjectas á una unitat convencional y relativa.

Pero may s' ha de perdre vista, senyors, que l' Estat es una entitat política, artificial y voluntaria; composta d' una Nació, ó sia d' una comunitat històrica y natural perfecta ó de varias nacions. En lo primer cas, pot aplicarse á son govern lo criteri particularista, si la Nació, única de que's compón, es prou extensa ó accidentada pera exigir lo fraccionament de sos serveys públichs, administratius ó polítichs; com pot deixarshi d' aplicar, cas de ser d' espay reduhit y calitat homogénea, en aras de la simplificació. En lo segon cas, lo sistema de govern particularista hi es indispensable, com á garantía dels drets de las nacions expontáneament aplegadas, puig aquestas sols deuen renunciar á la part d' atribucions requeridas pel principi de solidaritat entre ellas convingut.

Naturalment que, ab la base de la forsa bruta, aquestos justos conceptes dels drets dels pobles, han estat y son desconeguts y escarnits en lo mon polítich. Pero aixó no vol dir que deixin de ser equitatius y sagrats; per quina rahó 'l problema nacionalista remou als més poderosos Estats, compostos en sa majoría d' aglomeracions arbitrarias sense tenir pera res en compte los esmentats principis. Sí, ben cert, gran número d' antigas nacions, respectables per son valer y per sas desdixas, se veuen avuy reduhidas á la més absoluta nul·tat, y repartidas entre varis amos en virtut de contráctes y componendas tant repugnants com l' antich negoci esclavista, vergonyosa deshonra social que l' ombra augusta de la Creu va desterrant d' allá ahont arriba sa benefactora influencia; mes ¡ah! que un dia també ha de venir en que la mateixa ombra venerable remogui 'ls fonaments de las societats políticas modernas pera dar á cada poble lo que es seu. Potser sia horrorós lo cataclisme, pero sos resultats serán indubtablement saludables; que, si no es lícit vendre als homes, ni baratarlos, ni esclavisarlos individualment, tampoch es just, tampoch es humá, tampoch es cristiá, que 's venguin, baratin ni esclavisin á remats, com ho fan á varias nacions xicas y aqueixos poderosos núcleos polítichs que ab tant bon acert s' han calificat de «presons de pobles»

Entretant lo *nacionalisme* va fent sa via; los cayguts volen redressarse; l' esperit de protesta dels uns va despertant las

ánimas adormidas dels altres; tots aspiran al mateix ideal. De segur que 'l dia en que logrin llur independència, la majoria d' ells ne farà us solzament pera federarse en deguda forma ab sos més afins, sia pel vehinatge, per las analogías de llengua, de caràcter, ó de sentiment, ó per altrás conveniencias socials; pero, ara com ara, lo essencial, lo immediat, lo degut, es reivindicar en principi sa llibertat d' acció. Y tots los homes de bon sentir y recte pensar, deuen aplaudir sa actitud, fent vots pera llur prompte y definitu triomf.

(Seguirá).

LA FOSCA

PREMIADA EN LO CERTÁMEN LITERARI DE SANS

La tenora ha donat l' última nota;
la cadena gentil de la sardana
s' ha trencat per moments, y emboyra tota
la plassa una pols sana
que al ayret, més sá encara, de la terra
s' esbandeix dolsament cap á la serra.

Quadro alegre y vivent de la montanya
que 'l sol ponent de primavera banya:
á l' un costat hi son, provocadoras
ab sas galtas encesas, las fadrinas
qu' esperan l' espignar de las tenoras;
ensá y enllá 'ls xaruchs y las fadrinas
fan rotllo, y la maynada
hi salta, hi riu, hi crida esbojarrada.

¿Y 'l jovent? ¡Oh, 'l jovent! com papallona
de flor en flor, passeja á la rodona
hont riu tanta poncella,
ab la mota d' aufábrega á l' orella,
la barretina de garbí girada,

y escometent los cors ab la mirada
més viva y penetrant qu' una centella.

De sopte, entre mitj d' ells, una figura
espectral atravessa y no s' atura:
es l' Agnesó, la *Fosca* que li diuhen
los joves que l' han vista
sempre sola y calmosa, sempre trista,
y ab la mirada obscura
que traspúa la pena y amargura.

Per aixó ab actitud casi instintiva
de compassió y d' indiferència alhora,
li fa pas la aixerida comitiva.
¡Qué saben ells, qué saben ells si plora
un amor esvahit ó una esperansa!
Y ¿per qué capficarse are per ella
quan gira ayrosament tanta donzella
esperant los deliquis de la dansa?

Sols un' ávia sab d' ella que ditxosa
fou un temps en que un jove la estimava
y tenia una mare carinyosa;
que després aquell jove se 'n anava
y á la guerra moria;
que á la mare, més tart, també perdía;
y, d' allavors que, trista y abatuda,
sense més atractiu que la pobresa,
travalla y viu inconsolable y muda,
y si 'ls llavis desclou, es perque resa.

¡Pobra Agnesó! qué trista y arraulida
va la dissort pelegrinant en vida!
la má qu' estreny la teva, es la má freda
d' algun parent que 't queda,
no la má carinyosa que convida
al amor ab que d' altres se coronan,
y es per tú solzament una quimera...
de tú, que ets tot amor, ningú n' espera;
de tú, qu' estimas tant... ni se 'n adonan.

Sols una veu sentida y solitaria
 á resar en ofrena, una pregaria
 't crida al lloch hont tens la mare morta;
 sols del fossar la porta
 't franqueja la estada hospitalaria
 hont podrà 'l teu amor gosar sens mida
 á qui tant estimares en la vida.

.

Y mentres la aixerida jovenalla
 al só del tamborí y de la tenora
 esmersa cants y gallardeja y balla,
 la pobra de l' Agnés, evocadora
 d'aquell amor etern y perdurable,
 en un recó de fossa miserable
 murmurant ¡Mare meva! una creu besa,
 y, 'ls ulls al cel, cau de genolls... y resa.

ANTONI BORI Y FONTESTÁ

DISCURS PRESIDENCIAL

llegit en la Sessió Inaugural del «Centre Català» de Sabadell lo dia 16 d' Octubre de 1898 per en M. Folguera y Durán.

(Continuació.)

II

NATURALESIA DEL CATALANISME

ENTESOS los conceptes precisos dels mots avans referits, nos cal are esbrinar á quina classificació pertany lo *Catalanisme*.

Pera analisarho bé, l' estudiarem baix distints punts de vista: en relació ab sos fonaments històrichs y jurídichs; atinent á la fórmula de sas aspiracions polítichs y prácticichs; ó considerantne tantols l' aspecte moral, com á manifestació espontánea dels sentiments patriòtichs del nostre poble.

Y veurém: qu' es *nacionalista* en lo tocant á la reivindicació de sos principis essencials; qu' es *regionalista* en las manifestacions de son programa sobre 'l sistema de govern que aspira á implantar dintre Espanya; y qu' es *oportunist* en la part del sentiment patriòtich, cosa natural tractantse de son trascendiment al esperit públich, que glateix sempre al impuls de las impresions superficials ocasionadas pels darrers fets ocorreguts.

Venen á constituhir las duas primeras lo *Catalanisme* dels cervells y la última 'l *Catalanisme* dels cors de nostra terra; no essent sino manifestacions d' una sola naturalesa, que mereixen cada una un estudi apart pera fixar bé la índole del trascendental moviment que representan en conjunt.

* * *

Hem dit que en son aspecte doctrinal es lo *Catalanisme* d' arrel y soca nacionalista; y provarém com no pot deixar de ser aixís en lo terreno del Dret.

¿Quí pot duptar, senyors, de dintre ni fora de Catalunya, qu' es aquesta una perfecta nació històrica y natural? Son passat ho abona. Catalunya fou mestressa de sa casa durant molts sigles; s' ha governat á son albir; s' ha donat las lleys que més li han plascut; ha usat com oficial la seva llengua, y ha desenrotllat sense trabas son esperit practich y utilitari, son geni mercantil, y son temperament artístich y polítich, lliberal y tradicionalista alhora.

Tot aixó ho pogué fer Catalunya desde que en *Carles lo Calvo* instituí 'l comtat d' en *Jofre 'l Pilós*, fins al terrible y fatalíssim jorn en que gent estranya al terror y animada per sentiments als seus ben antitétichs s' introdubí en la casa payral.

No voldria pas, senyors, que pogués atribuhirse aquesta part de mon parlament al migrat desitj de polsar la ingrata corda del odi envers una rassa germana, á fi de provocar antipatías que jo mateix no vull sentir. Res d' aixó, vos ho asseguro: ambiciono pera totas las antigas nacionalitats d' Espanya la mateixa dignitat y 'l mateix benestar que pera la meva cobejo, y per tant á cap d' ellas li desitjo 'l més ínfim mal; pero es precís en aquest instant relacionar las épocas del nostre floreixement ab las de nostra actual decadencia, y no pot pas ferse semblant estudi, purament especulatiu, sense evocar las funestas influencias que han determinat la anulació de Catalunya en lo concert dels pobles lliures.

¡Ah! estimats compatricis, quán dolorós es tenir d' evocar semblants recorts! ¡Cóm punyeix l' ánima al pensar que nostra terra fou felís y poderosa y digna, quan tenía per comtes y per prímpceps als fills mateixos de son sí amorós, als Beren-

guers primer, als Peres y Jaumes després, criats al calor del sol catalá, orejats per sos ayres, compeneirats ab sa íntima naturalesa; y que comensá llur penosa cayguda ab las ingerencias en son govern d' un poble que se 'ns titula germá y al qui nosaltres volém estimar com á tal!

Mes, deixém apart estérils lamentacions, que á res conduheixen, y obrím un moment lo llibre de la Historia pera desenrotllar la llógica dels fets, ab l' únich y exclusiu propósit de conèixer á fondo 'l valor positiu dels drets de nostra pátria.

Catalunya, com deyam avans, fou per espay de sigles una nació independent. ¿Renunciá per ventura á sa independència al unir-se ab Aragó, fundant la Confederació catalana-aragonesa, que tan alt renóm arribá á alcansar, y en la quina s' hi comprenían ja alashoras Valencia, Mallorca y 'ls estats de Sicília, Nápoli, Córcega, Sardenya y Milán? Ben cert que nó. La unió federativa 's consumá per la espontánea voluntat dels dos pobles; y la benedicció nupcial del enllás entre Ramón Berenguer lo Sant y Na Petronila fou lo sagell tantsols que la formalisá devant del mon. Apart d' aixó, la unió 's feu baix la base d' igualtat perfecte en drets y debers; y aixís pot véures en la Historia com cada Estat tenía l' absolut predominí de sos assumptos interiors, apareixent no més en los exteriors com una sola entitat vinculada en la personalitat del Rey d' Aragó y Príncep de Catalunya.

No pot dir-se, donchs, que la nostra nació hagués perdut, ni en lo terreny del dret, ni en lo del fet, la sua llibertat, en quant ella mateixa espontáneament se la havia limitada en lo grau de sas propias conveniencias y desitjos. Seguía parlant, sentint y pensant en catalá. ¿Qué més desitjar?

Pero vingué, á principis del sigle xv, una dia, ben negre pera la historia de nostra terra, en que morí un dels reys de la Corona d' Aragó, en Martí l' Humá, sense fills que 'l succehissin ni testament que fixés hereu pera 'l Trono. Se presentaren alhora varis candidats pera asséures en lo lloch vacant, y després de mil interminables vicissituds, la intriga més refinada doná peu á la més crudel injustícia: tal fou la elecció del primer rey castellá, en Ferrán d' Antequera, acordada en lo tristament célebre Parlament de Casp, ab evident menyspreu d' altres candidats de millor dret, y sobretot del infortunat Comte d' Urgell, nascut ben cert en terra catalana, mes

arrenecat després d'ella pera viure reclós anys y més anys en país foraster y ser á la fi vilment assassinat en una presó de Xátiva.

Hem parlat de intriga y de injustícia al referirnos al Parlament ó compromís de Casp, y no cal demostrar minuciosament sa existència; prou be ho ha fet en un notabelíssim treball de crítica històrica, lo distingit jurisconsult barceloní en Joseph Sorribas y Riera (1), qui, buscant las fonts de criteri, que presidiren á la convocatoriá y resolucions de dit Parlament, troba sa causa ocasional ben determinada en persistents influencias de irregular caràcter.

En aquella época agonitzava ja'l ruidós cisma d'Occident, promogut dins la Iglesia Catòlica per los Antipapas d'Avinyó contra 'ls Papas de Roma. En Benet XIII, lo darrer dels Antipapas, repudiat ja alashoras per tots los Poders del mon, menos per la Corona d'Aragó, sa patria, y temerós de perdre eix darrer y decisiu apoyo, no 's dava punt de repós á lligar sempre caps pera assegurar-se la soberanía pseudo-pontifical. Aquest famós personatge, prou tussut pera dar peu á aquella significativa frase *tretze son tretze*, y prou diplomátich pera aprofitar constantment los més importants successos en benefici de sa causa, entrá en l'escrúpol de que la successió al Trono d'Aragó podía costarli la tiara, y 's proposá intervenirhi ab lo decidit propòsit de evitarho. Ja en vida del rey Martí treballá astutament sobre l'ánimo d'aquest pera evitar que testés á favor del seu hereu més directe, en Jaume de Urgell, al qui tenia per radical enemich de son fals Papat, conseguintho tant be, que morí 'l rey sense expressar legalment sas preferencias sobre'l paticular. Ja posat en tant árdua feyna, ell mateix agotá després tota mena de recursos pera entretenir lo conflicte del heretament, fadigant á la opinió pública, pera confiarne la solució al arbitri d'un Parlament mixte, format ab tres representants d'Aragó, tres de Catalunya y tres de Valencia, pero haventshi préviament assegurat, aixó sí, una majoría respectable. Y en aquest punt las cosas,

(1) Vegis lo brillantíssim estudi històrich-jurídich que sobre'l Parlament de Casp ha escrit lo distingit advocat en Joseph Sorribas y Riera, premiat en los *Jochs Florals* d'enguany y publicat en lo volúm corresponent. Lo recomaném als bons catalans.

feu recaure decididament la elecció en pró del seu candidat Ferrán d' Antequera, qui li tenia jurada fidelitat, per més que anys després també degué negarli. Just cástich á tan cega obstinació! Dels tres representants de Catalunya sols un oblidá sos debers; los altres dos fixaren be 'l criteri de la terra catalana; més no hi havia medi de contrapesar l'inmens prestigi del valenciá Sant Vicents Ferrer, lo conceller, confessor y secretari de Benet XIII, qui, ab tot y sa santedat, errá de bona fé en aquest problema polítich, com havia errat, també de bona fe, y aixís ho reconegué la Iglesia canonisantlo, al apoyar als Antipapas d' Occident contra las veritables Autoritats Romanas.

La elecció, donchs, del primer rey foraster per Aragó y Catalunya es viciosa en son origen, y res significa dintre 'l terreno del Dret; com tampoch devia significar res, ni á ser escrupulosament acertada, per no alterar-se ab ella sustancialment la manera de ser del Principat sino exclussivament la persona de son Príncep. No obstant y aixó, en lo terreno del fet, resultá aquesta injusta preterició de la dinastia catalana, la font primera de totas nostras desdítixas.

Tant es aixís, que totseguit n' apuntaren las primeras consecuencias en los detalls més ínfims de govern. Basta dir que á la época de Ferrán d' Antequera hi pertany la célebre protesta d' en Fivaller, que tanta honra fa á la historia patria. Ja alashoras comensaren á omplirse de castellans los cárrechs palatins, y á entrar á Catalunya tropas castellanass, faltant á las lleys de la terra; y ab conflictes permanents nostra terra passá una pila d' anys en temps de Ferrán y de son successor Alfons V, fins arribar á Joan II, de memoria ben funesta per aquest país. En tal época sostingué Catalunya pera la defensa de sas constitucions una terrible guerra de dotze anys, esponsorada per lo vil enmatzinament del malaguanyat Príncep de Viana, la qual terminá ab la coronació d' en Ferrán V, lo fill de la odiosa Joana Enriquez, la reyna madrastra.

Alashoras sobrevingué la unió dels dos grans Realms que dividían la Espanya. Haventse casat en Ferrán d' Aragó ab na Isabell de Castella ja avans de son adveniment al Trono, al quedar l' un y altre al cap de sos respectius dominis s' efectuá la consabuda unió. Ja ho veyeu, senyors: un sigle, tot un sigle de persistents ingerencias per part dels uns y d' instintivas

repugnancias per part dels altres, se necessitá pera arribar totjust á la *aproximació* d'aquells dos pobles; y dihém *aproximació*, porque en realitat no eran sino dos Estats que s'ajuntaren en las personas de sos respectius monarcas, pera quedar després abdós sota 'l règimen del mateix Cap únich á la mort dels Reys Católichs, talment com duas societats industrials disintintas administradas per un mateix Gerent.

Pera aclarir més aquest exacte concepte de la unitat que portaren á terme 'ls Reys Católichs, de la quina tan errada idea 'n tenen gayre be tots los espanyols, me plau reproduhir á continuació 'l següent notable document, ó sia l' *Acta* única que 's formalisá en aquella fetxa pera la unió dels dos Realmes, castellá-lleonés y aragonés-catalá, qual *Acta* no ha estat encara oficialment revocada jamay, y que per tant subsisteix de dret, com deuría subsistir de fet (1). Diu aixís:

«Article únich. La Corona d'Aragó, lliure, independent, indivisible é inalienable, está ab lo Regne de Castella baix lo govern d'un mateix monarca.

La lligislació civil, mercantil, política y administrativa, los drets, llibertats y garantías dels ciutadans, sos poders públichs, com las Corts y las generalitats de cada Estat de la Corona d'Aragó, subsistirán en tota sa extensió y atribucions. Aixísmateix subsistirán las Aduanas de las fronteras d' abduas Coronas unidas.

En cap cas regirá, ni com á supletoria, en una Corona, la lligislació de l'altra.

Lo monarca, com únich llas d'unio y poder comú de las duas Coronas, cuydará dels negocis d'Estat, com declaració de pau y guerra, la firma de tractats y aliansas y la rebuda dels agents diplomátichs, de la propia manera que, segons la especial lligislació de cada Corona, li correspón, y podrá usar d'aquestas prerogativas pera 'ls interessos generals de las nacions unidas.

En totas las materias de Governació, Gracia y Justicia referents á la Corona d'Aragó lo Rey obrará ab acort del ministeri anomenat Consell Suprém de la Corona d'Aragó, que firmará y aprobará los despatxos y ordres, sense qual requisit serán nuls.

Cada setmana despaxará 'l Rey los negocis de Justicia y cada mes los de gracia de la Corona d'Aragó ab lo Consell Suprém.

Lo Rey está obligat á jurar y observar en la mateixa forma y

(1) Végis lo llibre *Fueros de Catalunya* dels senyors don Joseph Pella y Forgas y don Joseph Coroleu.

manera la unió federativa y las constituciones, llibertats, furs y privilegis de la Corona d' Aragó, com ho féren los Reys Aragonesos avans de la unió de las duas Coronas.»

Veusaquí, senyors, lo que 's va tractar, segons contan las crónicas. Y no obstant, ¡que diferente la realitat!

Perque, si be durant tot lo sigle anterior, la dominació de una dinastia estrangera reportá á nostra terra 'l decahiment de las suas llibertats, ab tot may deixá de ser la Catalunya entera y verdadera que tenia dret á ser; pero desde aquest punt en avant, si que 'n resultá d' amarga la fel que li donaren per tot beure.

L' atach encubert se desenmascará, las ofensas morals se multiplicaren, y l' esperit absorvent de la rassa central se desbocá en son afany d' orgullós predomini; y aixó que s' havia dit aquella frase *tanto monta, monta tanto Isabel como Fernando*. Se privá als catalans y aragonesos de comerciejar ab América, qual descobriment s' ha probat pagaren ab llurs cabals; y poch á poch, pitjorant sempre de rey á rey, inunden la casa nostra de tropas aventureras que desorganisavan y aruinavan á las familias del país, assassinant als homes y violant á las donas, saquejant las iglesias y cremant las vilas y 'ls castells. Se tancá la Universitat de Barcelona y 's privá á la Diputació Catalana de la recaudació dels impostos. Aixís, pas á pas, desde Ferrán V, ó, millor dit, desde Isabel, sa mestressa més que sa muller, fins á Felip V, s' anaren regatejant, desvirtuant y abolint las parts essencials de las Constitucions de Catalunya, provocantse en temps de Felip IV, per la brutalitat de la opresió, la sagnanta revolta dels segadors, que causá la mort infamant á renegats tant odiosos com lo Comte de Santa Coloma, y doná, en cambi, la vida de la immortalitat á patricis tant insignes com en Pau Clarís, qual memoria serva un altar en lo cor de tots los catalans.

¿No es veritat que esglaya un contrast tant terrible, entre lo que era y lo que devia ser, aquella digna associació de dos pobles germans? Ningú diria, devant d' aquestos fets, que en Ferrán d' Aragó, al esposarse ab na Isabel, hi aportés al Tresor Matrimonial un dot de categoria prou respectable pera mereixer lo lloch que li era degut. Y, no obstant, senyors, es de rahó y de justicia fer constar que mentres lo Realme castellá

tenia per seus: Castella, Lleó, Galicia, Asturias, Provincias Bascongadas y 'l Nort d'Andalusía, la Corona Catalana-Aragonesa aportá al patrimoni comú, á Catalunya, ab los Comtats de Rosselló y Cerdanya, Mallorca, Valencia, Aragó, Sicília, Nápoli, Sardenya y Malta, los Ducats d' Atenas y Neopatria y nombrosas factorias en la Costa d' África, ó sia 'l doble del territori anomenat castellá (1). No 's tractava, donchs, del casament d' una pubilla rica ab un trist cabalé, sinó d' unas esposallas de calitat en las que 'l marit podia dignament ocupar lo lloch que la religió, las lleys civils y 'l bon sentit d' acort li senyalavan.

No, no n' hi havia cap de rahó que llegitimés l' actitud de Castella envers sa germana Catalunya. Sols l' esperit de rassa, sols l' afany de predomini absorbent de nostres aliats, explica tan misteriós anacronisme. Catalunya, donchs, continuava encara lliure de dret, si be de fet junyida á la carreta que l' ha duta al present abisme de son rebaixament moral.

Aixís ho comprengué ella mateixa, quan en temps de Felip V, no podent aguantar ja la opressió que la ofegava, y després d' haver faltat dit monarca á sos juraments sobre las Constitucions del país, s' abocá á la terrible guerra de successió, que fou lo darrer badall de sa soberania de fet. Escullint per paladí al Arxiduch d' Austria, que pretenia 'l trono espanyol y en qui havia confiat sa causa reivindicadora, després de véures abandonada per l' ingrát Carles, á qui Deu li haurá demanat compte de sa desllealtat, lluytá encare desesperadament per la defensa de sos drets, sostenint lo memorable siti de Barcelona, durant catorze mesos de terrible carnatge, ab un heroisme que 'ns fa estremir, no sabem si de orgull ó de pena, als fervorosos enamorats de nostra desventurada terra. Finalment, quan agotadas totas las forsas, sols la ilusió quedava ja als nostres valerosos compatricis de no sobreviure á la cayguda del darrer baluart catalá, una má traydora entregá la ciutat al enemich, al exercit castellá francés, que ben car delme havia pagat per cert á son innoble empenyo d' exterminar la personalitat d' un poble gran y digne.

(1) Véigis la *Doctrina Catalanista* dels senyors don Enrich Prat de la Riba y don Pere Muntanyola, folleto premiat en un Concurs Regionalista del «Centre Catalá» de Sabadell y aprovat per la Junta Permanent de la «Unió Catalanista» y del quin se n' han repartit al públich més de cent mil exemplars.

Alashoras sí; alashoras caygué ert lo cos de nostra Catalunya; pero no la sua ánima, ni 'ls seus drets inmanents, que avuy encara subsisteixen.

Desde Felip V ensá, lo régimen absolutistista dels Reys primer, y 'l pseudo-demócrata dels governs que després s'han anat succehint en la direcció de la cosa pública espanyola, no han fet sino profanar un cadaver, abusant de sa dócil inmovilitat é inconsciencia. Lo dividiren arbitrariament en quatre trossos, ó sian las actuales Provincias; de cada tros n' han fet encara tantas partions com collas políticas hi ha á Madrid; l' han vestit de pallaso, ab lleys, costums y usos que no son los seus ni li escauhen; lo fan moure artificialment á tall de prutxinel·li, y fins, per divertirshi, simulan que enrahona, posantli en sa boca una forma de llenguatge y un estil de frases y pensamientos que desdiuhen de son carácter genuí y tradicional, pensador y sério. Fent tot aixó, y rihéntsen á més no poder, no s' han adonat los totxos, de que 'l cadaver té 'ls ulls oberts y fixos y que en certs moments sembla que 's vol incorporar; en una paraula, no se 'ls ha ocorregut la possibilitat d' un cas de catalepsia, tant frecuent en las malalties dels pobles oprimits.

Y catalepsia es, senyors, la mort aparent de Catalunya. Son cos, més ó menos abatut, viu encara; y de la sua ánima no 'n parlém: son renaixement literari, artístich, industrial y polítich la delatan be prou. L' ánima de la nostra terra vetlla pera tornar lo moviment al cos encarcerat. En quant lo recobri, s' afirmarà novament y ab la energia de sempre, en la plena conciencia de que jamay ha renunciat á la vida de poble digne, de la qual, en bona llei, ningú 'l n' ha despossehit.

Y veusaquí la base del *Nacionalisme* catalanista, d' aqueixa justa aspiració al reconeixement de la personalitat de Catalunya.

Pero be, podriau dir are vosaltres ¿donchs aixís resulta que 'l *Catalanisme* persegueix la independencia de Catalunya? No; se contenta ab reivindicar lo dret á la mateixa; mes no la persegueix en lo terreno de la práctica. En aquest te-

reno lo *Catalanisme* es francament regionalista: vol lo régitment pera Espanya de la varietat dintre la unitat. Resumint en una sola fórmula aquest doble caràcter, podriam dir que Catalunya vol lo reconeixement de la sua llibertat pera renovar son tracte federatiu ab las demás nacionalitats espanyolas.

No diré jo que avuy en dia, después de tantas y tantas malvestats com han plogut sobre nostra terra, después de tants atropellos y de tantas humillacions, no hi hagi á Catalunya una fracció de separatistas, de patriotas exasperats, d' homes que no creuen ja en la possibilitat de sostenir cap tracte noble y equitatiu ab los pobles absorvents del centre y Mitjdia d' Espanya; pero aqueixa minoría de desesperats é intranzigents no l' alimenta, no, 'l *Catalanisme*, sino la inverossimil disbauxa del centralisme polítich actual, arribant á un grau de rebaixament moral que desconcerta als més moderats y pacífichs. La prova incontrastable d' aquesta veritat, está en lo significatiu fet de que may s' havia parlat tant de separatisme á Catalunya, en lo present sigle XIX, com en aqueixos instants, en los quins, precisament més retret, més moderat y més prudent apareix en sa propaganda 'l *Catalanisme* militant. No es, donchs, aquest, repeteixo, lo quin fomenta las corrents separatistas; ans al contrari, ell las desvía de son tort camí, y fa 'l possible pera endressarlas y sumarlas al caudal general de totas las solucions purament regionalistas. Y es, senyors, que Catalunya, ab tot y las crudels ofensas rebudas, en lo passat y en lo present de sa vida espanyola, ab tot y que no s' han estroncat encara en son cor aquells vivíssims dolors de que havém parlat suara en lo capítol anterior, no vol odiar, no vol guardar rencor, no vol sino perdonar y estimar, tornant sols be per tot lo mal rebut. ¡Quánta magnanimitat y quánta noblesa de sentiments!

Pero, aixó sí, al propi temps que perdonar los mals vells, pot, vol y deu Catalunya prevenirse contra 'ls mals á venir, que no son pochs dins la present organisació del centralisme polítich oficial; y d' aquí ve que 'l *Catalanisme* reclami com á indispensable la aplicació del sistema regionalista á la vida gubernativa de la cumunitat espanyola, no ja en profit propi solament, sino en lo de totas las antigas nacionalitats històricas de la Península Ibérica.

Vejam are quina es la forma d' autonomia que pera nostra terra demana 'l *Catalanisme* dintre l' Estat Espanyol (1). La trobarém reduhida en esperit á sa més mínima expressió en lo *Manifest* publicat per la *Unió Catalanista* en Mars de 1897, y endressat al poble catalá ab motiu de la persecució de que foren víctimas, per aquellas fetxas, alguns dels organismes de nostra causa.

Diu aixís lo párrafo substancial de dit document que vé á ser un extracte del *Projecte de Constitució Catalana* aprovat en la *Assamblea de Manresa*:

«Enteném que han de quedar á cárrech del poder central del Estat espanyol las relacions internacionals, l' exércit de mar y terra, las relacions económicás d' Espanya ab los demás païssos, la construcció d' obras públicas de carácter general, la resolució de todas las cuestiones y conflictos inter-regionals y la formació del pressupost anyal de gastos, al que deurán contribuir las regions á proporció de sa riqueza; tot ab la organisació corresponent y adecuada.

Pero enteném que correspón al poder regional lo régimen intern de Catalunya, y que ha de constituhirse aquesta mantenint lo temperament expansiu de sa legislació y segons sas necessitats y son modo de ser.

En consecuencia, volém la llengua catalana ab carácter oficial y que sian catalans tots los que á Catalunya desempenyin cárrechs públichs: volém Corts catalanas, no sols pera estatuhir nostre dret y lleys civils, sinó tot quant se refereixi á la organisació interior de nostra terra: volém que catalans sian los jutges y magistrats, y que dintre de Catalunya 's fallin en última instancia 'ls plets y causas: volém ser árbitres de nostra administració, fixant ab entera llibertat las contribucions é impostos, y volém, en fí, la facultat de poder contribuir á la formació del exércit espanyol per medi de voluntaris ó diners, suprimint en absolut quintas y llevas en massa y establint que la reserva regional forrosa presti servey tantsols dintre de Catalunya.

Aquest es nostre *catalanisme* dintre d' Espanya; aquest es nostre *regionalisme* dins de Catalunya.»

Veusaquí, senyors, la essencia de las aspiracions efectivas que perseguím ab tota la sinceritat, la activitat y l' entussias-

(1) Véginse 'ls volúms de las *Assambleas de la Unió Catalanista á Manresa y Reus*, en lo primer dels quals hi figura lo *Projecte de Constitució Catalana* que enclou en son sí, condensadas, la totalitat de nostras aspiracions autonómicas.

me de que som capassos. Que li reconeguin aqueixa autonomia á Catalunya dintre de la monarquia ó dintre de la república espanyola, y haurém arribat al logro de nostres ideals.

Are, tot alló que diuen nostres malévols y sistemátichs enemichs de que 'l *Catalanisme* vol atentar á la *unidad de la Pátria*, son falornias. Deu nos en lliuri d'haver de pensar en tan llastimosos extréms; fora senyal de que ja hauríam arribat á la íntima persuació de que Catalunya sols pot representar dintre tal *unidad* lo trist paper de víctima.

Y cal esperar que no arribarém may á n'aquest punt; á no ser que s'hi empenyin resolutament los verdaders enemichs de la unitat espanyola, los polítichs de Madrid.

Hem fet també referencia, senyors, á un altre punt de vista del *Catalanisme*, que no deixa de ser interessant. Es lo del sentiment patriótic exclusivament tal, no subjecte á criteri fixo, ni á motllo convingut. Hem dit d'aquest que solía ser oportunista, puig las impresions derreras son sempre las que influheixen sobre son alcans en cada moment donat. Y verdaderament, ho es tant de variable que passa sense adonársen de la més llastimosa atonía moral á la més perillosa excitació.

Tots los grans ideals hi contan entre sos defensors á aqueixa inmensa massa anónima é inconscient, que are s'anima, are defalleix, y que, en situacions graves es sovint lo més ferm puntal de tota una campanya.

També ab ella hi conta 'l *Catalanisme*. Una pila de gent que ni per catalanista s'ha contat may, y que constituheix una apreciable majoría del nostre poble, segueix ab interés y entussiasme 'l nostre camí. Ab nosaltres s'alegra y s'entristeix y ab nosaltres s'enardeix en sant amor patri quan las fuetadas del centralisme polítich flagellan la esquena de Catalunya. A n'aqueixa gent no 'ls hi preguntéu qué voldrían pera sa terra: no 'n tenen esment. Saben, sí, que paguéu massa impostos y en mala forma; saben que vením obligats á arreconar la nostra llengua y á desarreconar nostres estalvis devant los empleats del poder central; saben que'l benestar de la agricultura, lo progrés de la industria y 'l desenrotllo del

comers, tan necessaris pera la vida de nostra terra, en casi res preocupan als desacreditats homes de govern que mangonejan la política espanyola; saben que s'ha vingut atentant cada dia ab major empenyo contra nostras lleys civils, font de nostra antiga prosperitat; saben que 'ls desgavells d'una política sense llealtat y d'una immoralitat administrativa sense fré, nos han conduhit á funestíssimas guerras colonials, en las que ja acabém de vessarhi nostra darrera gota de sanch y nostra última pesseta; y saben, en fí, que 'ls cargols de la centralisació cada dia 's collan més y més fort, ab perill fins de sa mateixa ruptura, Tot aixó sab lo poble catalá de bon sentit, y tot aixó li fa decantar ab ánsia sos ulls esverats cap al *Catalanisme* demanantli amparo y protecció, sense fixarse en la mida ni en la calitat.

Que aqueixa opinió va esgarriada molt sovint, per desgracia nostra, massa cert es. Cóm, sino, pasturarian en son camp periódichs sense solta y la explotarian en cert sentit homes de poca conciencia? Sense anar més lluny, ab ocasió de las darreras guerras colonials ¿quánta gent de bona fe no combregá ab rodas de molí llegint á la premsa rotativa, engrescantse ab sos vaticinis de famosas victorias que may s'arribaren á realisar, y fins animant al Govern de Madrid á contraure empréstits usuraris que li donavan més coll á Espanya pera en-sorrarse fins á boió en lo pestilent fangar en que avuy se troba?

Per fortuna, aqueixa opinió de mala fe se reacciona á voltas fortament, y alashoras més be que may reprén la seva deguda ruta.

Respectém-la, senyors, aquesta massa de creyents que tanta influencia pot tenir sobre la restauració de Catalunya: respectém-la ab amor, dirigím-la ab seny, y contemhi; que ella fa com lo plom: tan be s'enmotlla dolsament á la presió cuydada y suau, com travessa ab l'inercia de son pes tots los obstacles que á sa furient escomesa s'oposan.

Excitém-la, sí, á que estimi á sa Pàtria, malgrat sía no més al impuls de sos verges sentiments, sense càlcul preconcebut, ni propósits deliberats; que la estimi perque es la seva, ab totas sas lleys y sas costums, y s'ufani ab sa llengua, y 's recrehi ab sa literatura y s'aconsoli ab sa música y demés arts bellas; que balli en son poble las sardanas, y resi catalanament en la

Parroquia á sos Sants predilectes; que excursioni per nostres plans y montanyas, y refermí més cada dia sa veneració á la Verge de Montserrat; que ensenyí als noys á parlar y escriure be la llengua de sos pares; y eduquí son cor en las sanas prácticas de la Catalunya de millors temps; que si tot aixó sap fer la gent de la terra catalana, lo demés ja vindrá per sos passos comptats. Un dia, una hora, un moment, bastarán després pera coronar la obra ab tants sólits fonaments bastida.

Sobretot, no 'n vulguém d' homes descastats. Los homes sense amor á sa terra son trossos de carn batejada, y res més; fins fan horror. Precisament recordo que no fa gayres dias m' esgarritá la lectura en un periódich de la ressenya d' un Congrés socialista en lo quin, un d' aqueixos extraviats sectaris del colectivisme cosmopolita declarava: que la Pátria es un mot convencional y sense solta, y que 'l sentiment patriótic es una aberració anti-humana, puig empeny al individu á preferir lo benestar dels seus coterranis al be de sos demés germans del mon. Al llegir aixó totseguit m' acudí la idea de que aquell desgraciat no degué tenir pares coneguts, ni muller, ni fills, ni germans, ni vehins de la escala ó del carrer, dels que s' ajudan en cas de necessitat, ni amichs, ni conciutadans, ni res; ignorant d' ahont ha nascut, se deu trobar ahont es avuy com la fulla que 'l vent s' endú. ¡Si no ho deu saber á quí ni á qué estimar ab preferencia! Perque l' home que té pares y muller y fills y germans y amichs; l' home que sab lo raconet hont lo bressá sa mare; lo pati de sos primers jochs, y l' escón testimoni de sos amorosos festeigs; l' home que després sab ahont se clogueren los ulls de sos pares y ahont pot trobarhi la tomba de sos fillets, aquest home no pot ser indiferent per lo que 'l volta, no 'n pot prescindir de las invencibles simpatías del seu esperit; ha d' estimar, sí, ha d' estimar per forza y ab notables preferencias la gent y las cosas de son entorn respecte á totes las demés de la per ell desconeguda Humanitat. No hi ha ideas que valguin, ni principis igualitaris que pugan dominar aquestos naturals sentiments del cor, tant gráficamente representats en los círculs concéntrichs que ocasiona una pedra llensada á l' aygua: en lo foco ó centro l' individu, y després, successivament, la familia, la casa que s' habita, lo carrer hont se viu, lo poble hont s' ha nascut, la comarca natural, la nació en son verda-

der sentit ó sia la Pàtria, l'Estat al quin se perteneix, y finalment la Humanitat, quals components racionals, es veritat, son tots germans de Deu.

Tot lo que d'aixó 's separa no es sino perillosa utopia que atenta al mateix ordre natural de las cosas, entenebra cervells y perverteix ànimas. Deu ne lliuri per sempre á Catalunya.

Consti, donchs, senyors, aquest especialíssim aspecte de nostra causa. Lo sentiment patriòtic catalá, que té sas expansions espontàneas y puras en lo cor de nostras multituds, es un dels factors més essencials del *Catalanisme* regenerador; puig si ve es veritat que s'erra alguna vegada, exagerant ó desencaixant sos afectes en certs moments de difícil serenitat, aixó en poch deu preocuparnos, en quant no funciona com á element director sino cooperador de la santa causa.

(Acabarà).

Á UNA NENA

Estima sobretot á n' els teus pares
y aprén de veneráls;
una súplica seva, una advertencia,
segueixla sens dubtar.
¡Si jo pogués tornar á la edat teva!
Si jo hi pogués tornar...
amorós las petjadas besaría
dels pares meus amats!
Tú no sabs pas lo qu' es no tenir pares
ni ho vulgas saber may.
Sols qui com jo los ha perdut per sempre
sab lo que li han robat!

A. FERRER y FERRER

DISCURS PRESIDENCIAL

llegit en la Sessió Inaugural del «Centre Català» de Sabadell lo dia 16 d' Octubre de 1898 per en M. Folguera y Durán.

(Acabament)

III

CARÁCTER DEL INCREMENT ACTUAL DEL CATALANISME Y CIRCUNSTANCIA INDISPENSABLE PERA SON COMPLERT Y PERFECTE DESENROTILLO.

DEFINIT lo *Catalanisme*, y minuciosament examinat en son fonament y aspiracions, réstans ja no més saber los elements ab que conta y l' estat de son desenrotllo pera tenir una exactaidea de las probabilitats de son triomf.

La causa de Catalunya, senyors, está avuy en un período ben floreixent. Las darreras etzegalladas del centralisme polítich l' han posat á l' ordre del dia; y ningú que tinga dos dits de front pot excusarse d' estudiarlo y de seguirlo. Constituheix, per dirho aixís, una solució necessaria, y, baix son caràcter regionalista, es la única salvació d' Espanya.

Fins fa algun temps nostre programa havia sigut patrimoni casi excludiu del element que 'n podríam dir intelectual de Catalunya: literats, artistas y homes d' estudi en general, en sas varias brancas. Fa algun temps, desde la fundació de la «Lliga de Catalunya», del «Centre Escolar Catalanista», de la «Associació Popular Regionalista» y son periódich *La Nació Catalana*, y d' algunas altras entitats formadas principalment

d'esperansadora joventut, y además ab las hermosíssimas campanyas del may prou estimat diari LA RENAIXENSA y de sos demés colegas catalanistas; s' ha despertat de tal manera 'l moviment regenerador que pot dirse hem caminat llarch y depressa en poch's anys, trobant lo terror bastant ben abonat pera 'l prosselitisme. Ultimament, ab motiu del plan organísador que doná á la propaganda la Direcció d' un organisme colectiu tant enginyosament disposat com ho es lo de la «Unió Catalanista» la suma de voluntats s' ha anat refermant més encara; y ab goig podém dir que avuy está ja nostra familia patriótica estesa per tots los recons de la terra catalana. Pot dirse, senyors, que casi no passa dia sense que 's rebin novas adhesions individuals ó colectivas á la santa creuhada lliberadora.

Pera donarvos una idea quelcóm aproximada de la extensió que avuy comprén la nostra propaganda, sols dirém que la «Unió Catalanista» te ja representacions colectivas autorisadas en casi totas las capitals de las antigas comarcas de nostra terra, y moltas altrás además en gran número de poblacions de menor importancia. Y no parlém de sos periódichs, per quan no solament pot comptar ab los exclussivament catalans que li son adherits, sino també ab un gran número més que, no gosant rompre ab la rutina d'usar pera'l text ordinari la llengua castellana, s' escriuhen, no obstant, molt bona part en catalá, prestant á la causa inapreciables serveys.

Si á n' aixó hi afegím lo pacientíssim treball del «Centre Excursionista de Catalunya», feynador estol de formigas que tants elements de reconstitució vé aplegant pera refer l' edifici payral, y las gloriosas campanyas del «Orfeó Catalá», ben secundat per la «Catalunya Nova», endressadas á la resurrecció de nostra música popular, las quina amenassan ja á preferir y estimar molts coros de distints indrets de la terra; y'ns fixém además en la xamosa brotada de manifestacions amorosas pera nostres ideals que creix ab major ufana cada dia en lo camp de las Lletres y de las Arts de Catalunya, ¡cóm s' obre 'l cor á la il·lusió y á la esperansa d' un millor pervindre de dignitat y llibertat!

Vol dir tot aixó, senyors, que estém en plena febre patriótica, y que aquesta coincideix, per manera ben elocuent, y com es natural, ab la anémia dels partits polítichs madrilenys,

qual predomini s' acaba vertiginosament ab manifestas tendencias á sa completa exterminació; grat sia á Deu.

Donchs qué, ¿no se 'n veuen incessants probas cada dia que passa? En poch temps, las tendencias regionalistas han conquistat la cátedra del «Ateneo Barcelonés» y l' esperit de sa direcció, han accentuat lo criteri regionalista predominant ja en la «Academia de Llegislació y Jurisprudencia», y han influít poderosament en varias manifestacions de la «Económica Barcelonesa d' Amichs del País». Varias altras societats de carácter científich, entre ellas lo «Laboratori de Ciencias Médicas de Catalunya» y la «Societat Médich farmacéutica dels Sants Cosme y Damiá», han iniciat ja la lloable costúm d' usar en sos actes més solemnes la llengua catalana; y fins una revista professional, la «Gynecologia Catalana», de carácter purament técnich, ha aparegut darrerament redactada del tot en l' idioma del país, y ab frases per cert ben afalagadoras pera 'l moviment catalanista del quin se 'n mostran sos redactors ardents partidaris.

Además ve notantse aixísmateix aquesta sana reacció en las interessantíssimas corporacions gremials, que apar vullgan recordar l' esperit y la enteresa de sas similars del antigor, pressentint segurament que no es llunyá 'l dia de recobrar llur poderosa y saludable influencia en lo govern de la terra catalana.

També 's nota gran revifament, y aquest es bon xich significatiu, en la adaptació del idioma pátri á las prácticas usuals de la vida nostra. Cartas y *memorandums*, facturas y rebuts en catalá; anuncis en catalá, y aplicació del mateix llenguatge als treballs industrials y á la contabilitat mercantil. Y sobretot, cal consignar las evidentíssimas corrents de catalanisació que 's venen remarcant en los cultes relligiosos y en los sistemas d' ensenyansa, las duas influencias més determinants sobre la manera de ser d' una societat.

Baix aquest últim aspecte, hem arribat ja fins al punt de crearse instituts docents en la vehina capital, en los quins se dona franca aplicació al principi fonamental de la pedagogia moderna que preceptúa que tots los avenços intel·lectuals deuen basarse sobre 'l perfecte coneixement de la llengua del bressol, com á bon solat pera 'l millor assiento de tots los coneixements que 's vagin adquirint en lo curs de la vida. Bri-

llant ha de ser, no ho dupteu, senyors, l' éxit d' aquestos intents, donchs es cosa probada ja en las escolas catalanas instituhidas per l' exemplar patrici Sr. D. Eusebi Güell en la colonia de son nom, á Santa Coloma de Cervelló y anexa á la important fabrica de velluts Güell, Parellada y C.^a. En ditas escolas, que bé podém calificar d' escolas-models, s' hi ha pogut experimentar, y per cert ab deixebles obrers, com fins la mateixa ensenyansa del idioma castellá 's fa més prompta y més efectiva sobre la base del catalá, arribant los noys á parlar y escriure aquell idioma més correctament de lo que 's logra en los rutinaris establiments que encare prohibeixen del tot á sos deixebles, en las classes y dèvegadas fins en las horas del joch, lo llenguatje matern.

Pero 'l síntoma, bons companys, de millor auguri pera Catalunya, es lo següent, digne de tenirse en conte per la transcendencia que pot exercir en l' avens dels nostres ideals: tal es la rápida evolució que á darrera hora, y ab ocasió dels recents desastres colonials y sas consecuencias, se ve observant en l' element industrial, lo més poderós, y, per qué no dirho, lo més refractari fins avuy als principis catalanistas. Aqueixa ferma palanca de la riquesa y del progrés material de Catalunya, representada en la vida activa per la societat «Foment del Treball Nacional», que sempre s' havia desviat del nostre camí, creyentlo un carrer sense sortida, mostrantse confiat sols en la eficacia dels elements polítichs governants pera garantir la seva sort y la seva prosperitat, sembla que busqui avuy nous y més fermes puntals pera refiarhi la aplicació de son poderós esforç y conseguir los positius resultats que fins are no havia sabut atényer. Molt nos plau lo fer constar aquí tan consoladora esperansa, en tant més en quant semblant sana evolució ve manifestantse en aquell organisme vitalíssim desde que 'n porta las regnas de son govern un digne compatrici nostre l' honorable sabadellench don Joan Sallarés y Plá, antich soci d' aquesta casa, al qui nostre «Centre Catalá», per ma boca, felicita en aquest solemne moment, encoratjant-lo á significar y propagar cada dia més sas francas opinions regionalistas.

Pero ¿es que pot dubtarse un sol instant de la notabilíssima volada que ha emprés la idea regionalista de poch temps ensá? Véginse 'ls mateixos organismes oficials de Catalunya

com se venen descantellant aquestos dias á pretext de la significativa informació oberta per la Diputació Provincial de Barcelona en l'assumpte del concert económic, proposat á la mateixa per l'avans dit «Foment del Treball Nacional». Ab tot y estar constituïts en sa inmensa majoria dits organismes per gent afiliada als actuals partits espanyols, de molt duptosa autoritat pera clamar contra 'ls mals de la centralisació, que ells han ajudat á sostenir y fomentar ab sas culpables benevolencias envers llurs gefes de Madrid; ab tot y aquesta circumstancia, que havia de limitar la espontaneïtat de queixas posant un nus á llur boca pecadora; ab tot y aixó, repeteixo, la informació oficial referida ve á resultar un terrible alegat contra 'ls asquerosos vicis del centralisme madrileny, ab sas inseparables secuelas lo caciquisme polítich y la corrupció administrativa. Tothom ho veu, tothom se 'n dol, tothom comprén la necessitat de que s'operi aquest repugnant abscés quals corruptors efectes brollan ja per tots los indrets del cos social: fins las mateixas Corporacions que 'n son tristíssima mostra. Aqueixas, en realitat, esgarriadas de la gravetat y de la inminencia dels mals presents, pot dirse que venen á sollicitar lo bisturí del criteri regionalista pera que talli y extirpi lo que sia menester, y preceptuhi 'l nou sistema de vida convenient á seguir pera evitar que 'l mal pugui reproduhirse un altre dia.

¡Cóm se van despertant las conciencias de nostre poble!

Pero hi ha més encara. Ve essent tal ja y tan marcada la transformació de criteris y de sentiments de la gent catalana en aquest ordre de cosas, que fins al estranger s'han adonat de la llestesa ab que s'obren per aquí 'ls ulls á la rahó y al bon sentit. Ja sian los diaris francesos de París ó del Mitjdía, ja 'ls de Berlin ó Colonia, ja 'ls austriachs, inglesos ó suïssos, de tant en tant la premsa europea s'ocupa més ó menos directament d'Espany y de Catalunya, y fa notar las essencials diferencias que existeixen entre 'l pensar, sentir y obrar de nostra terra respecte al centre de la Península. Aixó dona lloch á deduhir en lo criteri dels estrangers una pila de consecuencias bon xich favorables á la nostra causa, y que algún dia poden influir moltíssim en la sort del país. Per la cooperació que en aquest sentit pugui prestarnos, es digne d'especial menció lo folleto *La question catalane*, publicat en francés

darrerament á París per una entitat que s'anomena *Comité National Catalán*, al quin nos plau enviar desde aquí la més cordial salutació, tant per l'acert ab que exposa la actual situació relativa entre Espanya y Catalunya, com per la oportunitat de sas patrióticas manifestacions devant los presents conflictes.

Y ara devém fixarnos ab detenció especial sobre l'efecte que la reacció catalanista está produhint á Madrid entre la gent oficial y política. ¿No es veritat, senyors, que després del terrible fracás de las guerras colonials, no ja sols per la transcendència que la derrota suferta enclou, sino per las vergonyosas causas que la prepararen, sembla que aqueixos elements polítichs monopolisadors del poder durant vinticinch anys de pau y d'ordre en que no han sabut lograr lo crédit y 'l benestar del país, haurían d'avergonyirse de sa obra, y, tement las justas iras populars, fins emigrar del Estat que ab son desgovern, imprevisió y despilfarro han portat á las portas de la bancarrota? Donchs res d'aixó: los prohoms polítichs espanyols, ab los parrachs de sas respectivas comparserías, se senten encara ab autoritat y ab valor pera acabar la Historia d'Espanya, aquesta Historia que 'l *gran estadista* nos deixá al morir gaye be ja llesta del tot.

Verdaderament sembla impossible tant d'atreuiment. Menos mal encar si aqueixos desacreditats partits dessin mostrars de contrició per sos desacerts passats y fessin protestas d'emenarse pera 'l pervindre; pero ni aixó. S'hi troban prou be encara dintre l'actual disbauixa; y no veuhen per avuy la necessitat de corretgirse ó de retirarse. Mentres hi hagi pera empenyar, tirarán; mentres lo país no 's resisteixi á pagar, cobrarán; y després... després... *Dios proveerá*.

No hi fa res que aixís se presentin aqueixos funestos enemics de la Espanya que pensa y treballa: cap y á la fi, tota aqueixa desinvoltura 's necessita pera obrir los ulls al poble, fortament ensopit.

Bon march pera 'l trit cuadro de nostras disbauxas resulta lo comportament dels partits d'oposició devant los pecats gravíssims dels partits gubernamentals. Llevat de la fracció federalista d'en Pí y Margall que en aquest punt ha dat mostrars de bon sentit, los demás republicans y 'ls carlins no han fet sino papers desayradíssims en lo vital assumpto de las guerras

colonials: imprudents fins á la temeritat ó astuts fins á la malícia, han anat empenyent ab sas bravatas y sas amenassas-als Poders Púbichs pera que s' anessin compromettent en las estúpidas aventuras contra 'ls Estats Units; y avuy que 'n toquéu tant feixugas conseqüências, avuy... atacan als mateixos Poders per havershi embolicat. Deu los fassa bons. Val més que confessin l' erro en que caygueren, que, cap y á la fi, no hi ha penyora més segura de sinceritat y bona fe que l' arrepeniment públich dels pecats públicament comesos.

¿Quína esperansa, donchs, que no sia criteri regionalista, li queda al país pera sortir del trenca-coll en que l' han ficat? Cap, senyors: es precis acudir á eixa solució corrent y depressa si volém salvar alguna cosa del naufragi en que'ns trobém.

S' ha de reconèixer, no obstant, la inmensa dificultat de plantejar complert, y tot d' un cop, lo sistema regionalista, sense dar lloch á una trastornadora revolució que capgirés los motllos de la Espanya actual; y 'l país no está pas avuy pera sofrir nous trastorns exteriors ni interiors. ¿Qué fer, donchs? Un recurs nos queda, que debém aprofitar devant l' inminencia y magnitud dels mals presents: y es la evolució; pero no, entenguís be, la evolució nostra, que 'l *Catalanisme* no abandonarà jamay la roca inexpugnable de sos principis y de sas aspiracions, sino la evolució del sistema de govern actual, orientantlo cap al nostre programa lo més depressa que permetin las circumstancias á venir.

Segons he llegit aquest mateix dematí (1) en la premsa diària, no falta qui s' ha ofert á iniciar aquesta evolució desde 'l Govern Central. Son nom importa poch citar-lo aquí: es aquest detall secundari. Pero vejám lo que preté dit senyor. Segons ell diu textualment «té la ferma resolució de donar á la vida regional en tot lo que afecta á la unitat del Estat y al exercici de la soberanía la amplitud necessaria pera que 's desenrotlli sense las trabas á que avuy está subjecta.»

Be está: pero son aquestas paraulas vagas que es precis concretar, fixant son alcans, conforme diguerem al tractar del mot *descentralisació*. Y 'l senyor á que 'ns referím concreta

(1) Nos referim al dia 16 d' Octubre, y á una carta que un general del exèrcit espanyol dirigí al distingit arquitecte D. Lluís Domenech y Muntaner, la qual se feu pública en dita fetxa.

los seus propòsits en las següents conclusions, que tradubím al peu de la lletra:

1.er Implantar totseguit lo concert pera la tributació directa per medi de cupos que podrán ser revisats periòdicament, ab augment ó rebaixa, segons las alteracions que hagi tingut la riquesa afecta al impost.

Per aixó, 'l govern organisarí las corresponents oficinas d' estadística quals datos s' haurían de confrontar ab los que portés la Diputació.

2.^{on} Acometre la reorganisió de la vida municipal sobre bases que donguin la deguda representació en los Ajuntaments á las forsas socials y als interessos corporatius, en sas várias manifestacions de inteligencia, capital y trevall.

3.er Com á la descentralisació administrativa correspón la creació d' organismes regionals que dirigeixin la vida econòmica sense funcions polítiques, se refundirán en una sola las quatre Diputacions de las actuals provincias.

4.^{art} L' aixecar lo nivell intel·lectual d' Espanya es un de nostres més imperiosos debers y d' urgent necessitat.

Pera lograrho, las regions qual grau de cultura assegurí 'l bon us de tals facultats, deuen tenir las d' organisar la ensenyansa professional y técnica pera 'l millor desenrotllo de sos interessos.

5.^{nt} Es principi de bona política 'l respecte á las institucions jurídicas de cada regló y 'l no alterarlas sino pera perfeccionarlas ab arreglo al esperit, usos y necessitats de las regions.»

Dit s' está, senyors, que ab tot aixó no hi ve plantejat, ni de bon tros, lo perfecte sistema regionalista que deuría reconèixer la autonomia administrativa y política de Catalunya; pero indubtablement s' obriría un bell camí pera anar cap á son definitiu triomf. Tant es aixís, que, segons entench jo, arrostraríam una gran responsabilitat los catalanistas, si en lo que nosaltres bonament pugám influhir, no procuressim alcansar sa implantació, ab la qual tant bé 's pot fer, sino á nostras personas, que cap benefici particular de cap mena somniém ni esperém de las esferas oficials, á nostre credo patriòtic que significa la restauració de Catalunya y la salvació d' Espanya.

Ab aquest procedir, lo *Catalanisme*, ajudant, sense cap condició ni per cap preu, á iniciar una série de reformas substancialment descentralisadoras, que vinguin á preparar evolutivament, sense sotrachs ni violencias, lo replanteig cum-

plert del seu programa pera dias no llunyans, se posa en lloch molt alt, evidenciantse un cop més als ulls del públich com extremadament delicat y correcte.

Cap y á la fi, al aplaudir lo *Catalanisme* 'ls actes de govern que pugan revenir en benefici d' una part de sas aspiracions, en res ha de comprometre sa integritat y sa consecuencia, donchs tothom sab qu' ell no vol ni pot confondres ab cap partit polítich de cualsevol mena que sia, estant disposat no més á aplaudir tot lo bó y censurar tot lo dolent que respecte á Catalunya acordin y executin los poders oficials.

Y som ja á las acaballas d' aquest interminable trevall que haurá agotat segurament vostra paciència, com ja avans ha agotat mas pobras forsas.

Pero no vull acabar sense fer una importantíssima observació. Acabém de parlar de la verosimilitut de que vinguessin disposicions més ó menos favorables als principis regionalistas que sustentém. Es molt probable que quedí reduhida aquesta ilusió ó la categoria de tal, y no ho considerém massa difícil, puig es justificadament inmensa nostra desconfiansa envers tot lo que de Madrid procedeix. Mes no hi ha dupte de que es possible, y fins diríam relativament fácil, contant llógicament ab que las altas institucions del Estat tinguin verdader instint de conservació.

De todas maneras, lo problema está avuy sobre la taula, y es precís contar ab la contingencia d' un cambi de direcció en las esferas governamentals. ¿Sabéu, pera tal cas, lo que 'ns esglaya més als catalanistas? Donchs es lo perill d' una plétora d' elements malsans que poguessin espatllar ab sas corruptelas las excelencias propias del nou sistema. Per Deu tinguin aixó en conte los que en aquestos tan delicats assumptos hagin de intervenir. Rebutjin d' una vegada y pera sempre á tots los homes que s' hagin desacreditat per son tort procedir dintre la actual política de baix personalisme; abominin radicalment de la gent corcada, sigui la que 's vullga, que deshonri avuy ab sas prevaricacions la administració pública; y obliguin á sortir á llum, enlloch d' aquells, á homes sancers, honrats y verdaderament patriotas.

En una paraula: practiquin sincerament la moralitat que's

predica, y no 's repeteixi la grollera burla de preconisar la urgencia d' una selecció, que 's reduheixi definitivament, en la práctica, al aprofitament dels mateixos cacichs contra 'ls quins s' havia evocat.

He insistit, senyors, sobre aquest punt, que 'ls hi sembla á molts cuestió de detall secundari, perque entench jo qu' es de caràcter essencial. Sense moralitat, sense rectitut, en la vida privada y en la pública, los governants resultan sempre duras calamitats dignas d' extirpació; ab sa presencia hi son incompatibles la prosperitat y 'l benestar dels pobles.

Tots los sistemas de govern, cualsevulla que sia sa naturalesa, ja monárquichs, ja republicans, unificadors ó regionalistas, poden ser més ó menos acceptables ab elements sans; pero son en absolut de fracás seguríssim sense la deguda escrupulositat de conciencia per part de sos representants ó intérpretes. Resulta en aixó, pera 'ls negocis generals, lo mateix, exactament, que pera 'ls negocis particulars: á bon gerent, profits casi segurs; á mal administrador, ruína inevitable.

Després de tot, no hem d'esser nosaltres los quins haguém d' ensenyar á cadascú las responsabilitats en que puga incorre; tothom sab que com més amunt l' home s' enlayra de més amunt pot caure. Si ve un govern que, cumplint noblement los propòsits manifestats, extirpi 'l caciquisme y la desmoralisació, y emprengui las reformas de caràcter regionalista més amunt consignadas, se fará acreedor al nostre aplauso y al de tota la gent honrada. Si aquest simpátich programa se extrafés més tart, ó s' incumplís en l' hora de prova, per rahó dels eternals contubernis polítichs, ó de vergonyosas claudicacions en lo criteri ó en la conducta dels nous redemptors, lo nostre poble no trobaria una forma prou dura pera expressar aquest darrer y terrible desengany.

Medéixinse be 'ls passos á donar. Catalunya sent bategar son cor ab nova, si be lleugera, esperança. ¿Quedarà defraudada un cop més la pública expectació? Deu ho carregui en compte, si acás, als que 'n sian verdaders culpables.

HE ACABAT.

LA RETIRADA

ALS ENTUSSIASTAS CATALANISTAS DE SANT SADURNÍ DE NOYA

¡Enrera, Felip, enrera,
que l' espay dú tempestat!
¡Si avansas un pam endintre...
llamps del cel t' aixafarán!...

I

Retruny lo canó; la terra
tremola, xopa de sanch,
y aquí un ferit agonitza
y allí un valent va avansant,
tot deixant arreu cadavers
que amenassan badallant,
mentrestant dalt la muralla
voltat de piis catalans,
lo penó de Santa Eularia
oneja desesperat,
com si una forsa invisible
lo batés d' assí d' allá.

¡Felip V enrera, enrera,
que ja ve la tempestat!

Felip V no se l' escolta
y avansa punyal en má,
somniaant ja com l' ensorra
al cor de las llibertats.

¡Balandrejéu l' Honorata;
que ressoni ben enllá!
¡Fins del cor de las montanyas
baixarán los catalans!
Balandrejéu l' Honorata;
que desvetlli fins la mar
y sas onas escumantas
vos durán valentas naus!

¡Pit y fora! ¡Visca 'n Carles!
¡Pit y fora, catalans!
¡Per llessar l' intrús de casa,
fins lo cel durá sos llamps;
y turons de la Morena
y las rocas del Montsant
per xafar sas hosts superbas,
botarán montanya avall!

II

Ja 's desvetllan las boscúrias,
ja bot l' ona tot bramant,
y 'ls paysans baixan las serras
y 'ls vaixells tallan la mar.
Ja en Felip vensut, tremola,
groch de rábia y fret d' esglay
y 'l punyal del despotisme
li cau, dringant, de las mans.

Ja 'l penó qu' espetegava,
llangotejant la ciutat,
avergonyit, ni tremola
y cau de son setial,

l' intrús de Fransa l' aixeca
pel demunt dels castellans.
—¡Ira de Deu! ¿Quí l' empunya?
ni una veu li 'n contestá.
—¡La senyera de mas lluytas
no será petjada may!
Sols un ronch de la montanya
feu resposta al vil tirá.

En Felip ja 's desespera,
tot sentint lo bram del mar...
fins sas mans que tot ho arrasan,
la bandera han esqueixat.
Y amenassant de venjansa
la ciutat dels catalans,
pica á son corcer de guerra,
saltant márges y serrals
y 's pert endintre las selvas
com fantasma esperitat.

Ja l' exércit s' apilona,
ja ressonan los timbals.
¡Paysans, á l' arma! ¡Ja pujan!
¡Cap al Nort van los tirans!
Y allá al fons de las boscúrias
udolan corns, ressonant
y 'ls lleons de Catalunya
que 's desvetllan, tot bramant,
petjant cadáveres francesos,
esqueixant pits castellans.

III

¡Fills de la terra; á la lluyta;
fins lo cel se 'ls ha enutjat!
Lo sol s' ha fos avans d' hora
y l' espay s' ha embolcallat.
¡Balandrejéu l' Honorata,

que 'ls aixordi ab son batall!
¡Que s' alsin á esfereirlos
los cadavers dels fossars.

Y 'ls timbals de l' host tirana
ja s' allunyan ressonant,
y l' exércit com un monstre
gitat d' abisme infernal,
voltat de pols y fumera,
s' escampa arreu pels serrals.

Lo sol ja torna á la terra...

¡Encaré 'l fum va pujant
y entremitj dels frets cadavers
s' hi sent tufegar la sanch...

Encaré 'ls corns y campanas
cridan paysans al combat
y al cor del bosch hi ressona
l' últim crit de ¡llibertat!

JOSEPH PARADEDA y SALA

¡Oh arbredal que n' ets d' hermosa
quan llensan sa veu melosa
las aus en matins d' istiu.
Mes jo 't trobo molt més bella
quan la llum d' alguna estrella
en dolsa nit te somriu.

Llavors en lo clar de lluna
van passant una per una
las horas llargas de nit,
que per mí son molts lleugeras,
plenas de pau, falagueras
sense una remor, ni un crit...

Sols, amagant son plomatje
despedeix dins ton brancatje
fins qu' apunta 'l raig del sol,
desde la nit fins al dia
y ab delicada harmonía
son cantar lo rossinyol.

Aixís, mentres ell refila
y la tendra flor destila
al espay sa flayre suau,
van apareixent estrelles,
las més brillants y més bellas
que cubreixen lo cel blau.

Y llavors, llensant mirada
á la gran volta estrellada
hont brillan millions d'estels,
petit se veu l'home y pobre,
puig que sols n'es rica l'obra
del Rey de terras y cels.

P. LLIRÓ

DE NIT

POEMA IDILI, PREMIAT EN LO CERTÁMEN DE GIRONA DE 1898

Los invisibles átomos del aire
en derredor palpitan y se inflaman;
el cielo se deshace en rayos de oro;
la tierra se estremece alborozada;
oigo flotar en olas de armonía
rumor de besos y batir de alas;
mis párpados se cierran... ¿qué sucede?
—¡Es el amor que pasa!

(Gustavo A. Becquer. «Rimas.» X.)

INTERLOCUTORS

LA DONZELLA	LO GALÁN
LA BRISA	LO ROSSINYOL
LAS EURAS	LOS ATMETLLERS
LAS PAPELLONAS	LAS ESTRELLAS
LA FONT	LA TERRA
LAS FLORS	LO JARDÍ
LA MARESELVA	LO CEL
LAS MIOSOTIS	LO BÉS

A qui l' ha inspirat

En lo jardí. Lo sol s' ha post. Las euras de las tapias se mouhen á la brisa. Lo cel se cobreix d' estrel·las. Las mareselvas sombrejan la glorieta.

LA BRISA

Lo sol s' ha post. Los bronzejats insectes
al alé perfumat del ventitjol
s' adormen en los cálzers tremolosos
de las dormidas flors.

Lo sol s' ha post al lluny. Las orenetas
atravessan l' espay tornant al niu...
La nit será esplendent. Capolls... ¡obriuse!...
¡Canteu ab mí l' estiú!...

LO ROSSINYOL, *en una branca.*

La nit ha extés son vel
y s' ha cobert lo cel
d' estrel·las argentadas...
Lo dia ja ha finit;
l' idili de la nit
comensa altra vegada.

LAS EURAS

Un dia més pel que confiat espera...
un altre día mort!...

LA MARESELVA

Un altra nit pel qu' amorós batega...
un' altra nit d' amor!...

LO ROSSINYOL

La nit ha extés son vel;
la terra crida al cel
perque 'l seu somni guardi...
Lo vent crida á las flors
que li obrin los seus cors,
que sas corolas badin.

LA BRISA, *allunyantse.*

La nit es esplendent. ¡Capolls, obriuse
y canteu al Estiu!...

LAS PAPELLONAS, *à las flors.*

¡Un' altra nit en vostre cor dormida!...
¡Potser l' última nit!...

LAS EURAS

La terra resplandeix, Lo cel l' omplena
de tremolosa llum...

Ha enmudit lo jardí. Las mareselvas
l' omplen de perfúms.

Lo rossinyol en l' atmetller entona
los himnes de la nit...

La font canta l' amor y la constància
en son dols regalim.

La nit brilla en l' espay que brunz y vibra
y entona en sa remor

l' oració eterna que tothom entona...
l' oració del amor!...

¡Tot gosa! Tothom viu y tot batega!

Sols nosaltres, potser,
vivim sense esperansas ni alegrías
pujant per las parets.

¡Qu' es bell lo firmament per qui 'l contempla
sens poguerhi arribar!...

¡Amunt, per xó!... ¡Qu' es trist glatí y morir-se
per qui ni ho sabrá may!...

(Passejant pel jardí, apareixen los dos enamorats.)

LO GALÁN

Contempla entorn dels dos,

hermosa meva,

tot nos parla d' amor

en cel y terra!...

Tot respira quietut,

tot dona sombra...
 tot testimoni es
 del amor nostre!...

Si sapiguessis lo que dich á solas
 y ha sentit lo jardí!...
 Si 't digués, ma estimada, á totas horas
 lo que per tu he patit!...

No ho sabs, qu' es estimar, ma bella aymía!...
 No ho sabs qu' es, aquest' ánsia qu' angunia
 y que trosseja 'l cor! . .
 Es un afany que dona vida y mata...
 Es un desitj que creix y que 's dilata. .
 Es un pesar y un goig!...

No ho sabs bé, qu' es l' amor! .. Es una pena
 per quí l' enamorat no viu ni alena...
 Es lo sublim batech
 que arranca al cor la llum de ta mirada
 que al pit m' ha encés aquesta foguerada
 d' ansietats y d' anhels!...

Y l' amor creix! Aumenta cada dia,
 cada volta es més bella sa poesia
 y 'l seu torment més dols!...
 Y aixís, t' estimo més cada vegada
 (si es qu' encara 's pot més,) oh ma estimada,
 y aixís en mí es teu tot! ..

Si sofreixo es per tú, ma bella aymía.
 Tu ets lo meu sol afany de nit y dia.
 Teus son... fins mos sospirs!...
 ... ¡No ho pots saber lo que per tu daleixo!
 Pregunta á ton entorn lo que sofreixo
 y tot t' ho sabrá dir!...

LOS ATMETLLERS, á la donzella.

¡Es cert, baix nostras brancas recordantivos
 passa totas las nits!...

LAS EURAS

Entre mas fullas, cada nit s' enredan
á mils los seus sospirs!...

LA MARESELVA

Es cert! Es cert! Lo vostre nom sos llavis
mormolan tremolant!...

LAS MIOSOTIS

Es cert! Es cert! Son pensament es vostre,
no os oblida jamay!...

LA DONZELLA *á part.*

M' estima! Tot m' ho diu! Tot m' ho assegura
y 'l cor m' ho diu també!...
Potser sos ulls son com sos llavis, falsos!...
Potse 'l cor me traheix!...

LA FONT

Vos ama; sí! De nit, moltes vegadas
l' he vist plorar per vos...
Las llágrimas vessadas,
com perlas del amor, tinch jo en mon fons.

LA DONZELLA, *á n' ell.*

Ho sabia, amor meu; n' estava certa
y ho llegia en tos ulls...
També sé qu' es sofrir per qui s' estima...
També he sofert per tú!...

Mes... ¿qué vol dir sofrir, quan eixa ditxa
qu' esperém es tant gran!...
¿Qué 'ns importa esperar, ni que 'l temps tardi
si 'l goig té qu' esser tal!...

Los sospirs que las euras en sas fullas
han recullit á mils,
no han fet més del teu pit al escapar-se
qu' unirse ab mos sospirs...

Las llágrimas que guardan en son fondo
 las ayguas de la font,
 no han fet més, vida meva, que juntarse
 ab las que he plorat jo ..

Y si 'l teu cor batega y 's recrema
 com fá, d'amor per mí...
 lo meu, per tú, no para nit ni día
 ni 's cansa de glatir!...

LO GALÁN

Parla, amor meu! Dígamho un' altra volta
 á la llum dels estels...

Dígam que no somío, hermosa meva!...

Estém sols... ningú 'ns veu...

Tórnamho á dir de nou, aquí en la sombra,
 sense més testimoni que 'l cel blau!...

Parla, amor meu!... Tórnamho á dir encara,
 tórnamho á dir encara... baix... ben baix!...

(Los dos enamorats han arribat á la glorieta sentantse sota las mareselvas ahont
 parlan en veu baixa febrosament. Tot resplandeix.)

LAS FLORS

Llums qu' en l' espay parpellejéu,
 astres que 'l cel perduts rodeu,
 estels d' argent que al lluny brilleu
 ab llum somorta;

baixéu del cel ahont tant lluhíu,
 veniu al mon que vos somriu
 y ahont, brandant d'amor, teniu
 á tanta flor coll-torta!...

LAS ESTRELLAS

Flors dels sembrats qu' abaix gronxeu
 vostres capolls, blanchs com la neu,
 flors qu' en la terra contempleu
 ma soletat hermosa;
 donéu al vent, de vostres cors
 tots los perfums ubriacadors,

pujeu al cel tot ell clarors,
tot ell llum tremolosa!...

LO ROSSINYOL

Enamoradas terra y estelada,
en l' horitzó se juntan en un bes...
Lo cel dona á la terra sa rosada,
la terra dona sos perfúms al cel...

.

LO GALÁN, *sota las mareselvas.*

Júram guardarme etern amor, m' aymía,
mirante en los meus ulls!...

LA DONZELLA

T' ho juro per ta vida y per ma vida...
¡Júramho també tú!...

LO GALÁN

Ho juro, mon amor, per tot lo noble
y sant que hi ha en mon cor!...
La vida será curta per nosaltres
puig será 'l vol d' un goig!...

.

LO ROSSINYOL

La nit va caminant,
las flors van exalant
los seus millors aromas...
Rodant pel vuyt del cel
apaga cada estel
sa llum esplendorosa

LA BRISA, *relliscant suaument.*

Tot dorm y tot somnía, res s' agita!...
¡No més l' amor palpita!...

.

LO GALÁN

Déixam guardar tas mans entre las mevas,

...acóstat més á míl...

Deixa cáure ton cap sobre ma espatlla

y míram... fit á fit!...

LA MARESELVA

La nit alena... s'atura 'l vent...

Lo golg que passa se sent nó més...

(Sota las mareselvas de la glorieta se sent lo bes dels dos enamorats. Tot s'estremeix y palpita.)

LA TERRA, tremolosa.

¿Quí agita l'ayre aixís en sa volada

de celestial remor?...

LO CEL, parpellejant.

¿Quí s'enlayra ab tan forta sotragada?

LA MARESELVA

¡Un bes!...

LO JARDÍ, en pès estremintse.

¡¡Un bes!!...

LO BÉS, evaporantse.

...¡L'AMOR!!!...

EDUARD GIRBAL JAUME

Res/218

UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA
BIBLIOTECA

REG. 10.995

SIG. Res/218

REF. 125